

סוגיות בכתיב חסר הניקוד

נדב הראל

nadav@harel.org.il

מהדורה רביעית

מעודכן לגרסה 1.4 של Hspell

יוני 2017

עבודה זו מוקדשת לזכרו של אבי, צבי הראל ז"ל, 1949-2008.
בודק איות זה לעולם לא היה נכתב לולא לימדת אותי מחשבים,
לולא היה ביתנו תמיד מלא ספרים (כולל ספרי דקדוק עברי),
ולולא השיחות הארוכות שניהלנו כשעבדתי על הגרסה הראשונה.

תוכן העניינים

4	1. הקדמה
5	2. מבוא
8	3. הוספת אמות קריאה לכתיב המנוקד
13	4. יו"ד לציון התנועה e
23	5. יו"ד לציון התנועה i
32	6. יו"ד עיצורית
36	7. וי"ו לציון התנועה u
37	8. וי"ו לציון חולם חסר
38	9. וי"ו לציון קמץ קטן או חטף-קמץ
43	10. וי"ו עיצורית
44	11. מילים לועזיות, משפות שאינן שמיות
72	12. שמות לועזיים, משפות שאינן שמיות
76	13. מילים לועזיות, משפות שמיות
82	14. אזרוח מילים לועזיות
86	15. שמות עצם ונטייתם
89	16. פעלים ונטייתם
91	17. שמות פרטיים עבריים
94	18. ראשי תיבות
96	19. שמות האותיות
99	20. מקורות
102	21. אינדקס

1. הקדמה

איסופן של יותר מעשרים וארבעה אלף מילים עבור המילון של Hspell דרש השקעה והתמדה, על גבול הכפייתיות. מקצת הקוראים עשויים לחשוב שמסמך זה הוא המשך ההתעסקות הכפייתית שלנו במילים, ותו לא. אך זהו לא כל הסיפור. מסמך זה נכתב משלוש סיבות חשובות יותר:

1. **מניעת תלונות שווא:** הציבור הישראלי עדיין אינו מקפיד על תקן איות אחיד, ולעתים קרובות אפילו אינו מודע לקיומו. לכן, צפוי שחלק ממשתמשי Hspell – אולי אפילו מרביתם – יופתעו מדי פעם מהכתיב ש Hspell דורש מהם. הם עשויים להיות מופתעים, למשל, מכך ש Hspell מסמן את המילים **חוכמה, אמא, ואמיתי** כשגיאות ומעדיף **חכמה, אימא, אמתי**. משתמשים ספקנים עלולים להסיק מכך ש Hspell הוא בודק איות חובבני או מיושן, ומלא שגיאות. מסמך זה מנסה להחזיר לספקנים את האמון ב Hspell. הוא מנסה להראות להם שכל החלטת כתיב – גם זו שהפריעה להם – התקבלה בכובד ראש ולא בגחמנות. כל החלטה כזו נסמכה על מקורות רציניים, לעתים קרובות החלטות האקדמיה ללשון העברית. אנו מקווים שעיון במסמך זה יהפוך את אותם ספקנים לסקרנים, והם יוכלו להיעזר בו כדי להבין את תקן האיות וכדי לאמץ אותו בכתיבתם.
2. **הזמנת תלונות ראיות:** מצד שני, הקוראים הסקרנים של מסמך זה עשויים לגלות בעזרתו שגיאות אמיתיות ב Hspell: מקרים בהם טעינו בשיקול הדעת, מקרים בהם לא היינו מודעים להחלטות אקדמיה רלוונטיות או פירשנו החלטות שלא כהלכה, ועוד. "תלונות" מסוג זה דווקא נשמח לקבל, כי הן יעזרו לנו להמשיך ולשפר את Hspell.
3. **אידאולוגיית התכנה החופשית:** Hspell היא תכנה חופשית. תכנה חופשית היא אידאולוגיה, ולא רק שיטה להשגת תכנה בזול. אחד העקרונות של האידאולוגיה הזו היא שיש לאפשר למשתמשים ולמפתחים חדשים לשנות את התכנה, ולא רק להשתמש בה כפי שהיא – ולכן תכנה חופשית מגיעה תמיד עם קוד מקור. אך בבודק איות קוד המקור אינו מספיק: חלק עיקרי מבודק האיות הוא רשימת המילים החוקיות. בצורתה הסופית, רשימת המילים ש Hspell מקבל כוללת כמעט חצי מיליון נטיות. אך רשימה זו קשה לשינוי: שינוי כתיב מילה דורש חיפוש אחר כל הנטיות שלה ושינוין, והוספת מילה דורשת כתיבת כל הנטיות שלה. לכן, Hspell מופץ לא עם רשימה סופית זו, אלא עם רשימה של מילות בסיס ועם תכנת הטיה אוטומטית. מתוך אלו יכול המשתמש ליצור בעצמו את רשימת המילים הנטיות. כך יכול מפתח חדש להוסיף ולשנות מילים במילון, בדיוק כפי שעשינו זאת אנו, המפתחים המקוריים. אבל, אפילו יכולת לשנות את המילון לא מספיקה אם המפתח החדש אינו מבין את תקן האיות הקיים של Hspell, ומהו ההיגיון המקשר בין הכתיב שמתקבל עבור המילים השונות. ללא ידע זה, קשה להוסיף מילים חדשות בצורה עקבית, וקשה לקבל החלטה מושכלת על שינוי תקן הכתיב. לשם כך חשוב קיומו של מסמך זה, שכל מפתח עתידי של Hspell יוכל להיעזר בו.

נדב הראל,

חיפה, דצמבר 2009.

2. מבוא

בראשית שנת 2000, עולם התכנה החופשית¹ נהנה מפריחה חסרת תקדים. תכנה חופשית כבר הייתה קיימת משנות השמונים, ומערכות הפעלה חופשיות מלאות כבר היו קיימות מראשית שנות התשעים. בהמשך שנות התשעים מפתחים החלו להקדיש מאמץ רב להתאמת המערכות החופשיות לצורכי המשתמש השולחני ה"פשוט". נכתבו יישומים חדשים שהיו חסרים ופותחו סביבות עבודה ידידותיות ואחידות יותר. בסוף שנות התשעים, אחרי שנים רבות של התרכזות רק בצורכי דוברי האנגלית, החלו כותבי תכנה חופשית מכל העולם להשקיע מאמץ גם בתמיכה בשפות אחרות. הדרך שנבחרה לתמוך בכל השפות הייתה אימוץ תקן אחיד (בשם "יוניקוד") לייצוג טקסט בשפה כלשהי, והתאמת ספריות ויישומים להצגתו של טקסט כזה בצורה נכונה על המסך. יוניקוד, והספריות שהציגו אותו, תוכננו מראש גם עבור שפות שנכתבות מימין לשמאל כמו עברית. בראשית 2000, מערכות הפעלה חופשיות כבר היו בשלות מספיק לספק את רוב צורכי המשתמש הביתי דובר האנגלית, ובכל מיזמי התכנה החופשית הבין-לאומיים הגדולים החלה להופיע תמיכה בסיסית בשפות נוספות, ובכללן עברית.

אבל התמיכה האחידה בכל השפות לא מספיקה. ברור היה שתידרשנה גם תכונות נוספות המיוחדות לכל שפה – תכונות שלא יכלו להופיע באורח פלא מתוך פרויקט בין-לאומי שמטרתו תמיכה בכל השפות. אחת התכונות החסרות מסוג זה הייתה תכנה לבדיקת איות בעברית.

בינואר 2000, התחלנו – נדב הראל ודן קניגסברג – לעבוד על בודק איות חופשי לטקסט עברי לא מנוקד. בודק האיות, לו קראנו Hspell², מבוסס על רשימה של מילים נכונות שאותן יש לקבל – וכל שאר המילים תיחשבנה שגיאות כתיב. למרבה הצער, לא היה מקור חופשי לרשימת המילים בעברית. העתקת רשימות מילים ממילון או מתכנה מסחרית היא כמובן בלתי-חוקית. לכן חלקו העיקרי של המיזם היה בניית רשימת המילים מאפס.

תוך כדי העבודה על בניית רשימה זו נתקלנו במספר רב של שאלות כתיב נכון, עליהן נאלצנו לתת את הדעת. האם יש לכתוב שרפה או שריפה? תכנה או תוכנה? דוגמה או דוגמא? עירייה או עיריה? פרויקט או פרויקט? טלוויזיה או טלביזיה?

האם עלינו לבחור בין האפשרויות על סמך ידע אישי? או אולי בעזרת השוואת תפוצתן? תפוצתן היכן? באינטרנט? בעיתונים? בספרים? או אולי לפי הכתיב הנהוג בתרגום סרטים בטלוויזיה? או אולי בעזרת מילונים? הבעיה היא שמקורות אלו נטו לסתור אלו את אלו, וחמור מכך – במקרים רבים נתגלה גם חוסר עקביות בתוך אותו מקור. במסמך זה ננסה לסכם את שאלות הכתיב המרכזיות בהן נתקלנו ואת הכתיבים השונים הנהוגים, ונסביר איזה כתיב Hspell מקבל ומדוע. כפי שנראה עוד מעט, בחרנו להיצמד ככל האפשר להחלטות האקדמיה ללשון העברית.

נשאלת השאלה מדוע בכלל לבחור בין הכתיבים השונים? מדוע שבודק האיות לא יקבל את כולם?

בשפות כתובות מודרניות נהוג קיומו של תקן איות – צורה שהוכרזה, על-ידי ארגון או מילון המקובלים על הכותבים בשפה, ככתיב הנכון לכל מילה. קביעת צורת כתיבה יחידה לכל מילה מקלה על הקריאה והופכת אותה לשוטפת יותר, ומשווה לכתוב מראה "מכובד"

1 **תכנה חופשית** (free software), או בשמה האחר, **קוד פתוח** (open source), היא תכנה שמפתחיה מתירים למשתמשים להעתיק אותה ללא הגבלה ואף ולשפר אותה כרצונם. זאת בניגוד לנהוג בתכנה מסחרית, עבורה המשתמש נדרש לשלם, אסור לו לתת עותקים ממנה לאחרים, ואין לו אפשרות לשנותה או אפילו להבין כיצד היא פועלת. בתכנה חופשית למפתחי התכנה ולקהילת המשתמשים אינטרס רב יותר לשתף פעולה לשיפור התכנה. עוד על פילוסופיית התכנה החופשית ניתן למצוא באתר www.fsf.org ובאתר www.opensource.org. הספר Open sources: Voices from the Open Source Revolution הוא מבוא מצוין להתפתחות התכנה החופשית ועל פריחתה בסוף שנות התשעים של המאה העשרים. ניתן למצוא ספר זה בדפוס, וכן בחינם ברשת: oreilly.com/openbook/opensources/book

2 <http://hspell.ivrix.org.il>

או "מקצועי" יותר. כמו שאחידות הכתיב מקלה על התקשורת הכתובה בין אנשים שונים, שמירת תקן האיות לאורך זמן (אפילו אם בינתיים חלו שינויים בשפה במדוברת ובהגייתה) מאפשרת תקשורת בין אנשים מתקופות שונות. לדוגמה, מרבית המילים שכתב שייקספיר מובנות גם לדובר אנגלית מודרני, ומרבית המילים הכתובות בתנ"ך מובנות לקורא עברית מודרני – גם אם מאז חלו שינויים ניכרים בהגיית אותן מילים.

לפעמים נשמעות טענות שתקן איות אינו קיים בשפות מודרניות. לדוגמה, שבאנגלית נהוגים כתיבים שונים לאותה מילה, ושישנם הבדלים בין הכתיב הנהוג באנגליה לזה שבארה"ב. דווקא יוצאים מן הכלל אלו מדגימים את הכלל. מספר המילים שלהן נהוגים שני כתיבים קטן מאוד, והעובדה שבאנגליה ובארה"ב נהוגים תקני איות שונים במקצת דווקא מדגימה את העובדה שתקנים כאלו אכן נהוגים – ומוגדרים על-ידי מילונים שיוצאים בשתי הארצות. באנגלית ובצרפתית מקפידים בצורה מחמירה על כתיב נכון ("אורתוגרפיה"), מלמדים אותו בבית הספר, והוא אף נשמר לאורך השנים עד שהכתיב המודרני נראה כמאובן המשמר צורת דיבור שכבר לא נהוגה מאות שנים. בשפה הגרמנית הכתיב משתנה לעתים קרובות יותר: רפורמת כתיב משמעותית התבצעה ב-1901, וב 1996 הוצעה רפורמה נוספת אך רק לאחר שנים רבות של ויכוחים היא התקבלה הלכה למעשה על-ידי רוב הוצאות הספרים והעיתונים. בכל מקרה, שוב הוויכוח הוא בין שני תקנים מתחרים (הקיים והחדש המוצע), ואיש לא מציע אנרכיה שבה כל אדם יאיית כרצונו, ובלבד שהתוצאה תהיה קריאה.

גם בעברית יש צורך בתקן איות, בדיוק מאותן סיבות. מכיוון שבימינו רוב הכתוב איננו מנוקד, יש צורך במיוחד בתקן איות לכתיב חסר-ניקוד. אך כתיב כזה, הנקרא לעתים "כתיב מלא", לא נלמד באופן יסודי בבתי הספר, ועד השנים האחרונות אף לא הופיע במילונים או באנציקלופדיות. זו כנראה הסיבה לכך שרוב כותבי העברית אינם מודעים כלל לקיום תקן איות לכתיב חסר-ניקוד ומוסיפים אמות קריאה באופן "אינטואיטיבי" אך לעתים קרובות לא עקבי, עד כדי כתיבת אותה המילה באותו הטקסט בשתי צורות שונות. כדי למנוע את חוסר העקביות, הוצאות ספרים ועיתונים שונות קובעות כל-אחת תקן שונה משלה. זהו המצב המצוי, אך בהחלט לא הרצוי. המצב הרצוי הוא הסכמה על תקן איות אחד, שהכול יכירו בו וישתמשו בו.

ואכן, האקדמיה ללשון העברית מנסה לקבוע תקן כזה. **האקדמיה ללשון העברית** היא הגוף הרשמי במדינת ישראל שתפקידו לפסוק בתחומי לשון. אתר האינטרנט שלה מציין בין השאר ש"האקדמיה פועלת לקביעת התקן בעברית החדשה – בדקדוק, בכתיב, בתעתיק ובפיסוק". לכן החלטנו לאמץ את החלטות הכתיב של האקדמיה, בכל מקרה בו מצאנו כאלו. במסמך זה נדון בשאלות כתיב נפוצות, ונראה שהחלטות האקדמיה פותרות את רובן. נדון גם בשאלות כתיב בהן התקן הקיים אינו ברור או חסר, ונציע את פרשנותנו. כמו כן, נדון במספר מקרים שבהם הכתיב הנהוג במילונים, בספרים, או אצל רוב הכותבים, אינו תואם לתקן האקדמיה, וננסה להבין את הסיבות שהביאו לכך. עם זאת, בכל מקרה בו לא צוין אחרת, בודק האיות Hspell מקבל את הכתיב התקני לפי האקדמיה, ואותו בלבד.

בימים עברו, כדי להעריך את תפוצת אפשרויות כתיב שונות אצל הכותבים, נאלצו עורכי מילונים לחפש אזכורים באופן ידני במאות ספרים ומקורות טקסט אחרים. למזלנו קיימת היום אפשרות פשוטה הרבה יותר – חיפוש באוסף העצום של הטקסט באינטרנט, בעזרת מנוע חיפוש (אנו בחרנו להשתמש ב"גוגל"³). שימוש בווב כקורפוס הוא היום מגמה רווחת אצל הבלשנים, ראו למשל [23]. כאמור, ברוב המקרים כשהכתיב המועדף על האקדמיה והכתיב הנפוץ בציבור שונים, נעדיף את כתיב האקדמיה, אך נדון בהבדל.

מקריאת מסמך זה עלול להיווצר הרושם שברוב המקרים הכתיב שבחרה האקדמיה, ולכן גם Hspell, הוא כתיב שאינו מקובל על המילונים או על הציבור. רושם זה, אם נוצר, הוא מוטעה, ונובע מכך שבמסמך זה הקדשנו מקום בעיקר למקרים הבעייתיים: מקרים שבהם

3 יש להיזהר, במיוחד בעברית, מספירה פשוטה של מסמכים בהם המילה מופיעה. לדוגמה, מי מבין הכתיבים "פרות" או "פירות" נפוץ יותר לריבוי של "פרי"? מובן שאי אפשר סתם לספור מסמכים עם המילה "פרות" כי למילה זו משמעות נוספת. פתרון אפשרי הוא השוואת תפוצת נטייה או ביטוי ייחודי למילה זו. בדוגמה הנ"ל, למשל, נשווה את תפוצת הביטוי "ירקות ופרות" עם תפוצתו של "ירקות ופירות".

אכן יש אי הסכמה לגבי הכתיב הראוי – אי הסכמה בין האקדמיה לבין המילונים והציבור, או בין מילונים שונים או בתוך הציבור. לו הקדשנו לכל אחת מהחלטות האקדמיה מקום שווה, היה מתקבל הרושם הנכון שרובן אכן מקוימות הלכה למעשה במילונים, בעיתונים, בספרים, ועל ידי הציבור – ורק מיעוטן שנויות במחלוקת.

החלטת האקדמיה הבולטת ביותר לענייננו הוא הפרסום "כללי הכתיב חסר הניקוד" [4]. כללי הכתיב חסר-הניקוד של האקדמיה נוגעים בעיקרם להבדלי הכתיב בין הכתיב המנוקד התקני (גם הוא נקבע על-ידי האקדמיה) לכתיב חסר הניקוד. הבדלים אלו מסתכמים בתוספת אמות קריאה – יו"ד ווי"ו – במקרים שנקבעים על-ידי הכללים, ונעסוק בהם בפרקים הבאים, פרקים 3-10. אך לא כל שאלות הכתיב הנכון מסתכמות בתוספת אמות קריאה. שאלות רבות עוסקות במילים שכללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה מושכים את ידם מהן, כמו מילים לועזיות (בהן נעסוק בפרקים 11, 13, ו-14) ושמות פרטיים (פרקים 12, 17). שאלות כתיב רבות אחרות נוגעות הן לכתיב המנוקד והן לכתיב חסר הניקוד, כמו נטייה נכונה (פרקים 15 ו-16). נדבר גם על ראשי תיבות (פרק 18) וכתיבן של שמות האותיות (פרק 19).

3. הוספת אמות קריאה לכתיב המנוקד

פרק זה והפרקים הבאים (עד פרק 10) עוסקים בנושא בו עוסקים "כללי הכתיב חסר הניקוד" של האקדמיה ללשון העברית [4]. כללים אלו דנים בהוספת אמות קריאה – יו"ד וו"ו – מעבר לאלו שנכתבות בכתיב המנוקד התקני. אמות קריאה אלו אמורות להקל בקריאה של תנועות ועיצורים שונים.

[4] מציין ש:

הכללים שלהלן מכוונים לכתיב מילים עבריות, ואינם חלים בהכרח על מילים לועזיות המשמשות בלשוננו, ולא על שמות פרטיים ...

לנושאים אלו (מילים לועזיות ושמות פרטיים) יוחדו פרקים בהמשך. פרקים נוספים יוחדו לשאלות שלא נוגעות רק לתוספת אמות קריאה לכתיב המנוקד, אלא שרלוונטיות גם עבור הכתיב המנוקד (מובן שאין אנו מתעניינים בניקוד עצמו, אלא רק באותיות שנשארות גם בכתיב חסר הניקוד).

"כללי הכתיב חסר הניקוד" מקבלים את קיומו של תקן כתיב מנוקד, שנקבע גם הוא על-ידי האקדמיה ללשון העברית, ועוסקים רק בדרכים בו סוטה הכתיב חסר-הניקוד מזה המנוקד.

נשאלת השאלה, מדוע בכלל יש לדעת את הניקוד הנכון כדי לדעת כיצד לכתוב בכתיב חסר-ניקוד. מדוע דקדוקי ניקוד שלא נשמעים כלל לאוזן הישראלי המודרני (חולם מול קמץ קטן, צירי מול סגול, דגש חזק, וכד') צריכים לשחק תפקיד בקביעת הכתיב חסר הניקוד התקני, ומדוע לא לקבוע ישירות את הכתיב חסר הניקוד של כל מילה במקום לקבוע קודם את ניקודה. כך למשל הציע הבלשן עוזי אורנן במאמרו "ניסוח חדש של כללי הכתיב", לנסח את כללי הכתיב חסר הניקוד ללא התייחסות לניקוד. כותב אורנן:

עיון בכללי האקדמיה מורה כי נקודת המוצא של הכללים היא הכתיב המנוקד, והמבקש לכתוב לפי כללים אלה חייב להיות בעל ידיעות בדקדוק ובניקוד. ... עליו לדעת מהו "המקור המוחלט של ל"י", או אם התנועה o שלפניו סימנה בניקוד קמץ-קטן או חטף-קמץ, וכיוצא באלה. דומה שהנוסח הקיים של כללי הכתיב חסר הניקוד שוב אינו מתאים לתנאי ימינו. אין אנו מכוונים את דברינו היום לקהל היוצא לכתוב טקסט חסר-ניקוד כשהטקסט המנוקד עומד לנגד עיניו. כללי כתיב חסר-ניקוד חייבים היום לצאת רק מנקודת מבטו של הדובר, ולא של המומחה לניקוד.

אנו מכוונים את כללינו אל חברה של בני אדם שהשפה העברית מבוטאת בפיהם ונשמעת באוזניהם; הכתיב חסר הניקוד הוא היום האמצעי היחיד, או העיקרי, לרישום השפה שבפיהם. ואילו הכתיב המנוקד הוא אמצעי נוסף וכמעט בלתי ידוע לרישום כזה. כללי הכתיב הנוכחיים מלמדים אותנו כיצד יש להעביר כתב מנוקד לכתב בלתי מנוקד, כלומר להעתיק מן הבלתי ידוע אל הידוע-בערך, וזוהי פעולה בלתי סבירה לחלוטין. תחת זאת שומה עלינו ללמוד לכתוב במישרין את המילים שאנו מכירים בדיבור.

ועדת הדקדוק של האקדמיה ללשון העברית דנה בהצעתו של אורנן ביום כ"ה בתשרי התשנ"ב (3 באוקטובר 1991), והחליטה שאין לשנות את כללי הכתיב, אך ניתן להציג אותם ולהורות אותם בדרכים שונות ובלבד שהתוצאה הסופית לא תהיה בסתירה לנוסח הרשמי של כללי הכתיב שהתקבלו במליאת האקדמיה. אורנן אכן מקפיד על כך במאמרו הנ"ל: לדוגמה, כשהוא מתאר את הכלל לכתיב התנועה o הוא אינו מזכיר את הקמץ הקטן אלא נותן רשימה סגורה של מילים (אבדן, אמנם, אנייה, וכד') בהן אין מוסיפים וי"ו.

בלשנים אחרים, כמו יצחק אבינרי, האמינו בחשיבות הכתיב המנוקד אך פקפקו בצורך בכללים אחידים למעבר ממנו לכתיב חסר-ניקוד. הם מציעים לקבוע בנפרד את כתיבה חסר-הניקוד של כל מילה, למשל תוך התחשבות בדור-משמעות אפשרית. הנה למשל ציטוט קצר של אבינרי מתוך הפרק הארוך והרגשני על "כתיב וכתב" בספרו "יד הלשון" [17]

(מתוך פסקה י"ד):⁴

בטכסט שאינו מנוקד כבר נהגו חכמינו להטיל ווין ויודין לשם הקלת הקריאה. בתלמוד - אגודה (להבדיל מן אגדה), וכן מדובר, משונה, סוכה, פינה, גילה, מינה, וכדומה. כל זה - להקלת הקריאה. אך שיטה אין כאן ולא הייתה כאן ועולם, וגם לא תתכן לעולם. כל שיטה מסוימת אין בכתב המלא. רק תפקיד מסוים יש לו, והוא: הקלת הקריאה. הואיל וזהו תפקידו - משמע שיש לכוונו תמיד לצד התכלית המבוקשת, ולא להטיל סתם ווין ויודין יתרות, כשיש בזה לא להקל, אלא להכביד. העושה כן - לא לבד שיחטיא את מטרתו, אלא בלבול-מוח יגרום לקורא.

... לפיכך רואה אני את הצעת ועד הלשון לכתוב, למשל, עוולה ועוול בשתי ווין (להבדיל מן עולה ועול), אבל אין כל טעם להצעתו לכתוב גם "הייתה" במקום היתה. יוד יתרה זו אינה אלא מבלבלת.

... ניחא חיתולים, קירוב, קידוש, רישום, ריצוף, כי היוד מבהירה כאן את הקריאה; אבל חידוש ותקון ושמוש נוחים לקריאה לא פחות מן חידוש, וכו'. אני מעדיף אף שרות על שירות! ואם תאמרו: אפשר לקרוא שרות כמו שרות (רבים של שרה), הרי שירות אפשר לקרוא כלשון רבים של שירה...

בפרק זה, לא נמשיך לעסוק בתהיות אלו. נניח, כמו האקדמיה, שהכתב המנוקד עדיין קובע, ויש לצאת ממנו בקביעת הכתיב חסר הניקוד. כן אנו נניח שמחפשים כללים רחבים ככל האפשר, ולא קביעת כתיבה של כל מילה בנפרד.

למרות בקשותינו, לא קיבלנו אישור מהאקדמיה להעתיק את תוכן כללי הכתיב חסר הניקוד [4] כנספח במסמך זה כפי שעושים כל המילונים החדשים. הקורא מוזמן לעיין בכללים המקוריים ב [4], או בנספח "כללי הכתיב חסר הניקוד" בסוף המילון החביב עליו.

במקום להביא את [4] כלשונו, נביא בשארית פרק זה את כללי הכתיב חסר הניקוד בניסוח משלנו. בפרקים הבאים ניכנס לדין מפורט יותר בכללים, במקרים פרטיים שלהם, ובדוגמאות.

3.1. יו"ד לציון התנועה e

בדרך כלל אין מוסיפים יו"ד לסימון התנועה e (סגול או צירי), מלבד מבחמישה סוגים של מקרים בהם מוסיפים יו"ד. מקרים אלו הם:

1. צירי לפני אות גרונית שבא כתשלום דגש במקום חיריק שהיינו מסמנים ביו"ד. לדוגמה, **חירש, שירות, גירעון, היריון** (אבל **הריונות**), **זירעון, מגירה, תיאר, ייעשה, ליהנות**.

2. בשמות עצם בלשון נקבה בני שתי הברות שבהם צירי המתקיים בכל הנטייה ושהם במשקל **זיעה, ליחה, גירה, לידה, קיבה, ריאה, ריאתי, תיבה** - מלבד שמות שנגזרו משמות בלשון זכר בתוספת ה"א, כגון **כנה, מתה, עדה, שדה** שכתבם ככתב צורת הזכר, ללא תוספת יו"ד.

3. המילה **שינה** תיכתב כך, בתוספת יו"ד (למרות שהצירי אינו נשמר בנטייה).

4. צירי בצורות שם הפועל מנחי פ"י כגון **לישב, לידע, לילך**.

אך ב Hspell אנו כרגע לא מקבלים צורות אלו, שבעברית המודרנית הוחלפו כמעט לחלוטין ב: לשבת, לדעת, ללכת.

5. סגול בשמות במשקל השמות **היכר, היתר, הישג, היקש, היטל, היקף, היבט, היגד, היצע, היסט, היסח, היסע, הינף, הינד, היצף, הינע, היסק** ושמות הנגזרים משמות אלו בתוספת סופית, כגון **היכרות, הישגי, הישגיות**.

4 הציטוט הנ"ל מובא כאן בכתבו המקורי כפי שכתב בשנות הארבעים של המאה העשרים, וקל לראות עד כמה התרחק הכתיב חסר הניקוד המקובל היום מזה שהיה מקובל אז.

3.2. יו"ד לציון התנועה i

בכתב המנוקד, חלק מתנועות ה i כבר מצוינות בעזרת אס-הקריאה יו"ד (כלומר, חיריק מלא). בכתב חסר הניקוד, מוסיפים בחלק מהמקרים יו"דים גם לציון חיריק חסר:

בדרך כלל,

1. במילה בצורתה היסודית⁵ מוסיפים יו"ד לציון התנועה i אם ורק אם אין אחריה שווא נח.
 2. במילה שאינה בצורתה היסודית, יו"ד מוספת לציון התנועה i אם ורק אם נוספה יו"ד בצורה היסודית. זה נעשה כדי לשוות צורה דומה (כשאפשר) למילים יסודיות, נטיותיהן ונגזרותיהן.
- כך לדוגמה, במילה היסודית **זיכרון** נוספת יו"ד, ולכן היא נוספת גם בנטיות **זיכרון**, **זיכרונות** (למרות השווא הנח: זָכְרוֹן, זְכָרוֹנוֹת). מצד שני, במילה היסודית **עז** לא נוספה יו"ד (כי הרי אין בה כלל תנועת i) ולכן גם צורת הרבים **עזים**, למשל, תכתב ללא תוספת יו"ד – למרות שיש בה תנועת i שאין אחריה שווא נח (עִזִּים). כמובן, במקרה שבנטייה אין כלל תנועת i, לא נוספת יו"ד – וכך למרות שבמילה היסודית **עיפרון** נוספת יו"ד, בנטייה **עפרונות** אין יו"ד.

3. לא מוסיפים יו"ד לציון תנועת i אחרי מ"ם השימוש.

אך ישנם יוצאי דופן לכללים אלו:

4. למרות כלל 1, אין להוסיף יו"ד לפני "יו" (yo או yu) – למשל **דיון**, **סיומת**, וגם **נטיות**.
 5. למרות כלל 1, לא מוסיפים יו"ד בעבר של הפעיל בפעלים חסרי פ"נ ופ"י והנוטים לפיהם. למשל **התיר**, **הכה**, **הציע**⁶.
 6. למרות כלל 1, לא מוסיפים יו"ד במילים הבאות: **אם**, **עם**, **מן**, **הנה** (ובנטיותיהן).
 7. למרות כלל 2, בנטיית המילה **שן** יש להוסיף יו"ד: **שיניים** וכד'.
- כללי האקדמיה שוכחים לציון גם שאין להוסיף יו"ד לציון חיריק חסר שאחריו כבר יש אס-קריאה אחרת. מקרה זה מופיע, למיטב ידיעתנו, רק במילה **ראשון** ובנגזרותיה. כללים אלו נכונים למילים עבריות בלבד – במילים לועזיות יש להוסיף יו"ד תמיד (ראה 11.1, 13.5).

3.3. יו"ד עיצורית

במרבית המקרים, יש להכפיל יו"ד המציינת עיצור. זאת מלבד במקרים הבאים:

1. יו"ד עיצורית בראשית מילה איננה מוכפלת. למשל **ילד**.
 2. גם יו"ד אחרי אותיות השימוש (משה וכל"ב) תיחשב בראשית מילה, ולא תוכפל. למשל, **הילד**.
- הלמ"ד בצורת המקור איננה למ"ד השימוש – ולכן יו"ד אחריה תיחשב ליו"ד באמצע המילה, ותוכפל כרגיל. לדוגמה: **ליצר**.

5 כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה לא מגדירים במדויק מהי מילה בצורתה היסודית. הן מזכירים "צורות נטייה ונגזרות" כצורות לא יסודיות, אך לא מגדירים מה הן "נגזרות". כפי שנראה, זה גורם לאי בהירות במספר מילים – האם שם התואר אמתי הוא נגזרת של אמת (לדעת האקדמיה, כן). האם "אמהות" נגזרת של "אימא" או "אם"? "אשתי" נגזרת של "אשת" או "אישה"? האם "שישי" נגזרת של "שש"? האם "אתי" נגזר מ"את"?

6 מעניין שדוברי עברית רבים שוגים ומבטאים מילים אלו – ורבות אחרות בבניין הפעיל, בתנועת e במקום i, ולכן כלל לא היו חושבים להוסיף בהן יו"ד.

3. אין מכפילים יו"ד עיצורית שיש לפנייה או אחריה אם קריאה. לדוגמה: אם קריאה אחרי היו"ד: **בעיה, בעיות** (אבל **בעיית, בעייתי** כי אין אם קריאה), **ציור, גיא**. אם קריאה לפני היו"ד: **מצוין, גוי, בנאי**.
4. אין מכפילים יו"ד עיצורית שיש לפנייה או אחריה יו"ד אחרת. לדוגמה **ייסד** (יִסֵּד), **סיכויי** (סִכּוּיִי).
5. אין מכפילים את היו"ד בשמות במשקל **בית, זית, חיל** (חִיל) וכד', וכך גם עם הסופית ה"א: **הביתה, לילה**. בדומה אין מכפילים את היו"ד גם במילים **מים, שמים**.
6. אין מכפילים את היו"ד במילים **אולי, מתי, חי, שי**. את המילה "די" מותר לכתוב בשלוש צורות: **די, דיי, דאי** (אך ב Hspell אנו מכירים רק בראשונה).

3.4. וי"ו לציון התנועה u

יש לסמן כל תנועת u, בין אם במקור המנוקד הופיע שורוק או קיבוץ, באם הקריאה וי"ו. כפי שניתן לראות זהו כלל פשוט הרבה יותר מהכלל עבור התנועות e, i או o.

3.5. וי"ו לציון חולם חסר

ברוב המקרים בהם מופיע בניקוד חולם חסר, יש להוסיף וי"ו. זהו כלל פשוט יותר מהכלל עבור החיריק החסר.

בכל-זאת, אין להוסיף וי"ו לציון החולם במילים בהן כבר מופיעה אם קריאה אחרת – אל"ף או ה"א – אחרי החולם החסר. כך במקרים הבאים:

- המקור המוחלט של נחי ל"י, כמו **עשה**. בכל מקרה, Hspell לא מכיר בצורה זו (אך מילה זו תתקבל כמובן כנכונה, כי היא זהה לצורת העבר "עשה").
- העתיד בבניין קל של נחי פ"א, כמו **תאמר**.
- המילים **זאת, לא, מאזניים, נאד, צאן, ראש, ראשון, ראשתן, שמאל, פארה, כה, פה, איפה**.

אגב, בכללי הכתיב חסר הניקוד מופיעה רשימה חלקית לזו, ולא כתובה ההכללה שעשינו לעיל ("מילים בהן מופיעה אם קריאה אחרי החולם"). אנו מאמינים שזו השמטה לא מכוונת – וגם מילים שנשכחו ברשימת האקדמיה, כמו למשל פארה, צריכות להיכתב ללא וי"ו.

3.6. וי"ו לציון קמץ קטן או חטף-קמץ

יש להוסיף וי"ו לציון קמץ קטן או חטף-קמץ (שכידוע נהגים כתנועת o) רק אם הקמץ הקטן או חטף הקמץ נוצרו מחולם (חסר) בצורה היסודית של המילה. אם הקמץ הקטן או חטף הקמץ מופיעים כבר בצורה היסודית של המילה, או שכלל לא הייתה תנועת o בצורה היסודית, הרי שאין להוסיף וי"ו.

כך לדוגמה, בצורה היסודית חֶדֶשׁ חולם, ולכן מוסיפים וי"ו, **חודש**, ויש להוסיף וי"ו גם בנטיותיה בהן החולם הופך לעתים לקמץ קטן ולעתים לחטף-קמץ, לפי נטיית המלעיליים: למשל **חֶדְשִׁים, חֶדְשׁוֹ** (החודש שלו) ייכתבו **חודשים, חודשו**.

לעומת זאת במילים כמו **חֶכְמָה, אֶנְיָה** ו-**צְהָרִים** בהן יש קמץ קטן או חטף קמץ (או שניהם) בצורה היסודית, אין מוסיפים וי"ו, וכותבים **חכמה, אנייה, צהריים**.

במילה **תְּאָרִי** (התֶּאֶר שלי), הקמץ הקטן נוצר מחולם ולכן יש להוסיף וי"ו עבורו, ואילו חטף-הקמץ נוצר מפתח (שלא היה כלל תנועת o) ולכן אין להוסיף שם וי"ו, ובסך הכול יש

7 הופעת החטף-קמץ צפויה במילים במשקל חֶדֶשׁ בהן האות הראשונה היא אחת האותיות עי"ן, אל"ף או ח"ת. מעניין שהיא קורה גם בשתי מילים בהן האות הראשונה איננה גרונית: **שורש** ו-**קודש**. צורות הרבוי שלהן שורשים וקודשים (לפי האקדמיה, מותר לנקד מילים אלו בחטף-קמץ או בקמץ קטן), ולא שרשים וקדשים בשווא.

לכתוב: **תוארי**.

גם בפעלים מתקיים אותו כלל: יכל נכתב **יכול**, ולכן גם יִכְלֹתֶם נכתב **יכולתם**. יִשְׁמְרוּ נכתב **ישמור**, ולכן גם יִשְׁמְרֶךָ נכתב **ישמורך**, וכך גם יש לכתוב **לשמורך**. אך לִשְׁמְרוּ יכתב **לשמרו**, ללא וי"ו (נחזור למקרה האחרון בסעיף 9.8). הדוגמאות הללו מופיעות בפירוש [4].

בגרסה הנוכחית של Hspell אנו כותבים, בניגוד להחלטת האקדמיה, "ישמרך", "לשמרך" ללא וי"ו. בעתיד נצטרך לתקן זאת. אגב, גם מילון רב-מילים כותב מילים אלו כך.

למרות הכלל הרגיל, האקדמיה קבעה שבפעלים בבניין הפעל תוסף וי"ו לציון הקמץ הקטן. כלומר, צורת פעלים אלו בכתב חסר הניקוד תהיה זהה לכתב אותו פועל בבניין הפעל: יש לכתוב **הופקד** בין אם בה"א מופיע קיבוץ או קמץ קטן. כדוגמה נוספת, הפועל יִאָרֵךְ יכתב **יארך**, עבור הקמץ הקטן נוספת וי"ו (לפי הכלל לבניין הפעל) ועבור חטף הקמץ איננה נוספת וי"ו, כי חטף הקמץ לא נוצר מחולם.

כמו כן, למרות הכלל הרגיל, האקדמיה קבעה שבמילה כל – צורת הנסמך של המילה כל – אין מוסיפים וי"ו, ויש לכתוב **כל**, כמו בדוגמה "כל הכלבים". בצורת הנפרד כל מוסיפים וי"ו כרגיל: כך ביידוע, "**הכול**" כמו בדוגמה "ראיתי הכול", וללא יידוע, כמו בביטוי "אוכל **כול**".

3.7. וי"ו עיצורית

יש להכפיל וי"ו המציינת עיצור בהתאם לכללים הבאים:

1. וי"ו עיצורית בתוך המילה (לא בתחילתה או סופה) תמיד מוכפלת אם איננה כבר בשכנות לוי"ו נוספת. לדוגמה, **פרור**, **מצווה**.
2. אם בשכנות לוי"ו יש כבר וי"ו נוספת, אין מוסיפים וי"ו שלישית. אותה וי"ו שכנה שמונעת הכפלת הוי"ו העיצורית עשויה להיות חולם או שורוק (כמו במילים **מצוות**, **שרול**), עיצור (**הו**) או וי"ו החיבור (**ווילון**, **וון** – והו שלו).
3. וי"ו בתחילת המילה איננה מוכפלת. לדוגמה, **ועד**. שימו לב שאחרי תחילית, כבר אין מדובר בתחילת המילה ולכן את המילה **הוועד** יש לכתוב כרגיל, עם וי"ו כפולה.
4. וי"ו עיצורית בסוף המילה, איננה מוכפלת. כך לדוגמה שם התואר **שלו** (שָׁלוּ). בנטייה בה הו"ו כבר איננה בסוף המילה, היא תוכפל כרגיל: **שלוים**, **שלוה**.
5. בנוסף לאמור בכלל הקודם, אם התנועה לפני הוי"ו שבסוף המילה היא a, יש להוסיף יו"ד לפני הוי"ו. כך יש לכתוב **עכשיו**, **סתיו**, **שלו** (הציפור). שוב, בנטיות או נגזרות בהן הוי"ו לא בסוף המילה היא מוכפלת כרגיל (וי"ד אינה נוספת): **עכשווי**, **סתוי**, **שלוים**.
6. למרות האמור בכלל הקודם, אין להוסיף את הוי"ד במילים עם הברה בודדת: יש לכתוב **קו**, **וו**, **קו**, **צו**, **תו**, **לאו**. שוב, בנטיות בהן הוי"ו באמצע המילה, היא תוכפל: **קוים**.
7. למרות האמור בכלל הקודם, את שמות האותיות **וי"ו** ו- **תי"ו** יש לכתוב כך, בתוספת יו"ד.

חשוב לשים לב שהכללים שקובעים מתי וי"ו מוכפלת, ואלו שקובעים מתי יו"ד מוכפלת, שונים למדי. למשל, יש הבדל אחרי אותיות השימוש מש"ה וכל"ב (הווי"ו מוכפלת, הוי"ד לא), בסוף מילה (יו"ד לרוב מוכפלת, וי"ו לא), וליד אמות קריאה.

4. יו"ד לציון התנועה e

בסעיף 3.1 סיכמנו את כללי האקדמיה להוספת יו"ד לסימון התנועה e (סגול או צירי). ראינו שבדרך כלל אין מוסיפים יו"ד, מלבד מבחמישה סוגים של מקרים. אך ישנו מקרה אחד בו הניסוח המקורי שהופיע ב-[4] מעלה סתירה, מקרים בהם נפוץ כתיב שונה מהתקני, וכמובן גם מקרים בהם החלטת האקדמיה מקוימת הלכה למעשה. נדון במגוון מקרים אלו כעת:

4.1. שרפה או שריפה

שתי צורות הכתיב, שרפה ושריפה, נפוצות בכתוב לא מנוקד (גוגל מראה עדיפות מספרית קלה לכתוב שריפה).

למרבה הצער, כללי הכתיב חסר הניקוד [4] בנוסחם הרשמי מעלים סתירה לגבי האיות התקני של המילה **שרפה**, ושמות נוספים באותו משקל: **שרפה**, **ברכה**, **גנבה**, **גזלה**, **אספה**, **גזרה**, **עברה**, **קדרה**, **שדרה**, **ערמה**, **אפלה**, **אבדה**, **בערה**, **נקבה**, **כרשה**, **כמהה**, **תאנה**, **דבלה**, **שאלה**, **עקדה**, **טרפה**, **פרדה**, **בררה**, **מררה**, **צנפה**, **שפלה**, **דלקה**.

מצד אחד, בסעיף א' בכלל מופיע הכתיב **שרפה** כדוגמה מפורשת למילה בה אין להוסיף יו"ד. מצד שני, ניתן לחשוב שסעיף ב(2) תקף עבור מילים אלו, כי כולן מקיימות את הניסוח שם: כולן נכתבות בכתוב מנוקד עם צירי באות השנייה, הצירי נשמר בכל הנטיות (ראו לוח השמות השלם [9] וכן כללי נטיית השם [10] כלל י' בעמוד 180), וכולן בלשון נקבה ובעלות שתי הברות.

אכן, זוהי סתירה ועל האקדמיה ליישבה. בתכתובת פרטית [8], ענתה האקדמיה ששרפה, ללא יו"ד, הוא האיות התקני, ובדומה עבור שאר השמות באותו משקל שנזכרו לעיל:

לפי כללי הכתיב חסר הניקוד המילה שרפה נכתבת גם בלא ניקוד שרפה. הערתך הנוגעת לכלל ה סעיף ב(2) נכונה וכבר ידועה לנו, ואמנם יש צורך להעיר שם כי מדובר בשמות במשקל pela בלבד (דוגמת זיעה, לידה, וכו'). תיקון בסעיף זה ייעשה בהוצאה מחודשת של כללי הכתיב חסר הניקוד.

מילון ההווה [5] מסכים שהכתיב חסר-הניקוד הנכון הוא "שרפה" ואילו "שריפה" הוא "כתיב לא-תקני". גם במילון אבן-שושן החדש [12] מופיע הערך "שרפה", ושורה "שריפה" מפנה אל הערך הנכון. מילון רב-מילים [6] מציין גם הוא שהכתיב התקני הוא "שרפה", אך כותב שה"כתיב המלא הנהוג ברב-מילים הוא שריפה". למרבה הפליאה, רב-מילים ממליץ להוסיף יו"ד רק לחלק מהשמות במשקל זה שנזכרו לעיל, ולא לאחרים (הוא ממליץ להוסיף יו"ד בכולם חוץ מבנקבה, שדרה, כרשה, אפלה, תאנה, דבלה, שאלה, צנפה ושפלה).

ישנו משקל דומה של מילים בהן הצירי אינו נשמר בנטייה: **נבלה**, **לבנה**, **חשכה**, **בהמה**. במילים אלו מובן שאין הצדקה כלל להוספת יו"ד בכתוב חסר הניקוד, ואכן מילון רב-מילים לא מציע זאת עבור רובן – מלבד "חשיכה" שהוא מציין שהוא מעדיף למרות שאינו הכתיב התקני. בשאר המילים (מלבד בהמה) המילון הממוחשב מקבל גם את הכתיב עם יו"ד נוספת, אך לא מדבר על כתיב זה בערך המילוני.

ישנו משקל דומה נוסף, בו הצירי אמנם נשמר בנטייה אך ישנן שלוש הברות, והוא משקל המילים **מגפה**, **מסכה**, **מצבה**. מכיוון שבמילים אלו שלוש הברות, הן אינן מתאימות לכלל הנ"ל של האקדמיה, ואין להוסיף בהן יו"ד. מילון ההווה, רב מילים, ואבן שושן החדש כולם מסכימים. חיפוש בגוגל מעלה שגם הציבור מעדיף לרוב את הכתיב התקני, אך הכתיב בתוספת יו"ד נמצא גם הוא בשימוש נפוץ. לדוגמה, ב-1/5/09 הופיעה בעיתון "הארץ" באינטרנט כתבה שכותרתה "מקסיקו הכריזה על עוצר של 5 ימים כדי למנוע את התפשטות המגפה", ללא יו"ד. שבוע לאחר מכן הופיעה באותו עיתון כתבה שכותרתה "שפעת החזירים – כך מאדירה ממשלת מקסיקו את הישגיה בבלימת התפשטות המגיפה", הפעם עם יו"ד.

4.2. תמד או מימד

כפי שראינו, כללי הכתיב חסר הניקוד מציינים חמישה סוגי מקרים בלבד בהם תיתוסף יו"ד לסימון תנועת e. ישנם שני משקלים נוספים בהם נפוץ בציבור הרצון להוסיף יו"ד בניגוד לתקן האקדמיה. בסעיף הקודם דיברנו על המילים במשקל שרפה. כעת נדון במילים במשקל ממד: **ממד, ממדי, מרב, מרבי, מצר, מסב, שער, מחס, שכו, ענב, חמר, נכו, לבב**.

הצורות הלא-תקניות – מימד, מימדי, מירב, מירבי, מיצר, מיסב, שיער, מיחס, שיכר, עינב, חימר, ניכר – זוכות לשימוש נרחב ביותר. חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב מירב (לרוב כשם אישה) נפוץ פי שלושה מהכתיב **מרב**. הביטוי "תלת מימדי" נפוץ פי שניים מהכתיב התקני **"תלת ממדי"**. הצורה **"מחס"** כמעט ולא קיימת, וכמעט בכל מקום מופיעה הצורה **"מיחס"**. אך במקרים אחרים דווקא התקן מנצח: **המרבי** נפוץ פי שניים מ **"המירבי"**.

כאמור, לפי כללי האקדמיה אין להוסיף יו"ד במילים אלו (אין לכתוב מימד וכד'). המילים מרב, ממד ומצר אף מופיעות בפירוש כמילים בהן אין להוסיף יו"ד. מילון ההווה [5] אכן מקפיד על כתיב תקני זה. מילון רב-מילים [6] גם הוא מציינ לגבי כל המילים הללו שזהו הכתיב התקני, ואף מגדיל לעשות ומציינ שהכתיב עם היו"ד הנוסף הוא שגיאה – לדוגמה **"נכתב גם שלא כדין: מימד"**. זאת לכל המילים מלבד שער, ענב, נכו ושכו, בהן כתובות הצורות שיער, עינב, ניכר, שיכר כ"כתיב המלא הנהוג ברב-מילים", על אף שהצורות שער, ענב, נכו ושכו עדיין נזכרות כצורה התקנית. עבור המילה חמר מילון רב-מילים לא מזכיר את הצורה **"חימר"** בערך המילוני, אך בגרסה הממוחשבת מקבל אותה כמילה חוקית, ועבור המילה לבב הוא לא מקבל כלל את המילה עם יו"ד נוספת.

תוספת היו"ד מוזרה במיוחד כאשר מדובר בנטיות, בהן לא נשמר הצירי. צורות הרבים **ממדים, מצרים, מסבים, מחמים**, וצורות סמיכות כמו **שערו**, נכתבות כולם בכתיב המנוקד התקני עם שווא באות הראשונה, ולא בצירי. והרי אין כלל שמאפשר תוספת יו"ד לסימון שווא. תופעה זו ברורה אף יותר במילה ענב, שבו חטף-פתח בצורת הרבים, ובוודאי שאין מקום ליו"ד.

השימוש בצורות הכתיב הלא תקניות בתוספת יו"ד כנראה קשור לשינוי בהגיית מילים אלו. יותר ויותר אנשים הוגים מילים אלו בתנועת "ey", כלומר בצירי מלא שנשמר לאורך כל הנטייה, או לפחות בצירי הנשמר לאורך הנטייה. לא ברור לנו מה קדם למה – שינוי ההגייה או שינוי הכתיב. מעניין שדווקא למילה **"שיער"** ההגייה עם ey לא תפסה. מעניין גם שדוברי עברית רבים חושבים שקיימות שתי צורות יחיד שונות לפרי הענבים: **"עינב"** בצירי מלא בעי"ן, ו**"ענב"** בקמץ – בעוד אף אחת מהצורות הנ"ל איננה תקנית... צורת היחיד התקנית היא **"ענב"** בצירי (לא בקמץ) וצורת הריבוי שלה היא **"ענבים"**, עם חטף-פתח.

יתכן שהסיבה לשיבוש משקל זה הוא דמיונו הצלילי למשקל הנפוץ יותר שבו אכן יש צירי מלא המתקיים בכל הנטיות: **ליצן, קיסר, איתן, היכל, מיתר, מיזם, קיסם, מידע, מיטב, איבר, מיצג**. הסבר אפשרי נוסף הוא דמיונו של משקל זה למשקל **"תבה"** בו הכלל של האקדמיה דווקא מחייב תוספת יו"ד – **תיבה**.

4.3. מכל או מיכל

הניקוד התקני של המילה **מכל**, וגם של **מכלית**, הוא שווא במ"ם, ולכן בוודאי אין להוסיף לה יו"ד ולכתוב **"מיכל"** או **"מיכלית"**. כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה מזכירים במפורש את מקרה זה בהערת שוליים: **"המילה מכל מנוקדת מְכָל, וממילא אין לכתבה ביו"ד"**. כל המילונים – מילון רב-מילים [6], מילון ההווה [5] ומילון אבן-שושן החדש [12] מסכימים שהכתיב המנוקד הנכון הוא עם שווא, והכתיב חסר הניקוד הנכון הוא מכל. רב-מילים אף מוסיף שמכל **"נכתב גם שלא כדין: מיכל"**.

למרות כל זאת, הכתיב **"מיכל"** נפוץ מאוד. בגוגל הצירוף **"מיכל מים"** נפוץ פי שלושה מהצירוף **"מכל מים"**. מדוע הכתיב השגוי כה נפוץ? נראה שתפוצה זו נובעת ממספר גורמים. ראשית יש לציינ שהכתיב **"מיכל"** בצירי מלא (במקום שווא) אינו חדש, ומופיע כבר

בלוח השמות השלם [9]. בלוח זה, הכתיב בשווא מופיע רק ב"תוספות" המאוחרות יותר, וייתכן שבעבר דווקא הכתיב בצירי מלא נחשב לתקני. שנית, כבר ציינו בסעיף הקודם לגבי "ממד" שכנראה יש נטייה של הדוברים להפוך את הצירי במשקל הנ"ל לדיפתונג ey. ב"מכל" אמנם אין צירי, אבל קשה לבטא שווא במ"ם ולכן באופן טבעי מילה זו נהגית כאילו יש בה צירי. גורם אפשרי שלישי לתפוצת הכתיב "מיכל" הוא העובדה שבודקי איות מקבלים כתיב זה, כי הרי מיכל, בחיריק מלא, הוא שם פרטי נפוץ, וכך הנטייה הטבעית של הכותבים להוסיף יו"ד מקבלת גושפנקה מבודק האיות.

4.4. פרות או פירות

כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] ברורים לגבי כתיב צורת הריבוי של "פרי" – **פרות**, ללא תוספת יו"ד לציון הצירי. כתיב זה אף מופיע כדוגמה ב-[4], להסרת כל ספק. המילונים [5] ו-[6] גם הם מציינים צורה זו ככתיב הנכון.

למרות זאת, הכתיב **פירות**, בתוספת יו"ד, דחק את רגלי הכתיב התקני בכתיבה המודרנית. חיפוש בגוגל של הצירוף "**ירקות ופירות**" העלה 80,000 עמודים, בעוד חיפוש "**ירקות ופרות**" העלה 2000 בלבד.

לא ברור מדוע השתרשה הצורה הלא-תקנית "פירות". יתכן שזה נובע מהרצון להבדיל מילה זו מצורת הריבוי של המילה פרה.

רב-מילים הממוחשב [6] מציג את הערך **פרי** כאשר מכניסים את הצורה "פירות", אך מציין שהכתיב חסר-הניקוד הנכון של צורה זו הוא דווקא **פרות**.

4.5. הפך או היפך

לפי החלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 37, המילה **הפך** מנוקדת הֶפֶךְ, כמו כלב, או הִפְךָ, כמו ספר. כללי הכתיב חסר הניקוד [4] ברורים במקרה זה: אין סיבה להוסיף במילה זו יו"ד. באותו אופן יש לכתוב **להפך** ללא יו"ד. גם במילה **תכף**, שניקודה רק סגול-סגול (הערת שוליים באותו עמוד ב[13]), למרות שרב-מילים טוען צירי-סגול), אין להוסיף יו"ד.

מילון ההווה [5] ומילון אבן-שושן החדש [12] מסכימים. גם מילון רב-מילים [6] מסכים שהכתיב ללא יו"ד הוא התקני, אך משום-מה מציין ש"הכתיב המלא הנהוג ברב-מילים לערך הפך: היפך", וכנ"ל עבור תכף.

חיפוש בגוגל מעלה שיתכן שהחלטת מילון רב-מילים להוסיף יו"ד במילים אלו מעוגנת בנטיית הציבור. הכתיב הלא-תקני "להיפך" אמנם נפוץ רק במקצת מהכתיב "להפך", אך הכתיב הלא-תקני "תיכף" נפוץ פי 7 מהכתיב "תכף" (כפי שמעלה, למשל, חיפוש הביטוי "תכף ומיד" על כתיביו האפשריים השונים).

4.6. היריון או הריון

בחמשת הסעיפים הקודמים סקרנו מקרים בהם האקדמיה החליטה שאין להוסיף יו"ד, והתקבל הרושם שהציבור אוהב להוסיף יו"דים לציון צירי, לעתים אפילו יותר מדי. ברוב הסעיפים הבאים נסקור מקרים בהם כללי הכתיב חסר הניקוד [4] דורשים תוספת יו"ד לציון צירי, נסביר מקרים אלו, ונראה שאמנם הציבור נוטה לקבל את הכתיב התקני, אבל לא תמיד. דוגמה טובה היא המילה **היריון**:

במילים "זיכרון" ו"עיפרון" נוספה יו"ד לציון חיריק חסר. ישנן מילים שהיו אמורות להיות באותו משקל, אך אות גרונית אחרי החיריק החסר הפכה אותו לצירי ("תשלום דגש"). כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] מציינים שבמקרה זה יש להוסיף יו"ד לציון הצירי.

לכן, כמו "זיכרון" יש לכתוב **גירעון**, **זיראון**, **פירעון** עם יו"ד לציון הצירי. בנטייה הצירי הופך לחיריק חסר (על משקל "זִכְרוֹן-"), וגם עבורה יש להוסיף יו"ד לפי [4]: **גירעוני**, **גירעונות**,

דיראון, דיראונות, פירעונות.

הנטייה שונה במקצת אם ע' הפועל היא אל"ף ולא רי"ש, או אם פ' הפועל היא גרונית: כמו "עיפרון" יש לכתוב **היריון, עירבון, תיאבון, ריאיון** עם יו"ד לציון הצירי. כמו ש"עיפרון" הופך ל"עפרונות", גם במילים אלו בנטיות הצירי אינו הופך לחיריק אלא לסגול או לפתח, ולכן בנטייה אין להוסיף יו"ד: יש לכתוב **הריוני, הריון, הריונות, ערבונות, תאבון, ראינות**.

כדי להסיר ספק מכוונת האקדמיה, רוב הדוגמאות הללו אכן מופיעות בפירוש ב [4]. כל המילונים [5], [6] ו- [12] אכן מסכימים עם כל הכתיבים הנ"ל. תיאור הנטייה של מילים אלו מופיע גם בהחלטות האקדמיה לדקדוק [13], עמודים 38 ו-43.

נדמה שהציבור מקבל החלטה זו רק בחלק מהמקרים. חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב הלא תקני "הריון" מופיע בפי חמישה עמודים מהכתיב התקני "הריון". מצד שני, הכתיב התקני "תיאבון" נפוץ פי שתיים מהכתיב "תאבון", וכנ"ל עבור "פירעון". עבור "דיראון", "גירעון", ו"גירעונות", הכתיב התקני והכתיב הלא-תקני מופיעים במספר דומה של עמודים.

ניתן היה לשער שכתוב לא תקני כמו "הריון" נשאר נפוץ היות ובודקי איות מקבלים אותו כנכון (כי זוהי צורת הנסמך התקנית). אך קל להפריך השערה זו על-ידי בדיקת תפוצת הצורה המיוחדת, כי בודקי האיות לא מאפשרים ליידיע את צורת הנסמך. והנה, מתברר שהכתיב הלא-תקני "ההריון" שבודק האיות הנפוץ של מיקרוסופט לא מקבל, נפוץ בפי שבעה עמודים מהכתיב התקני "ההריון".

4.7. סירחון

רוב דוברי העברית המודרנית מבטאים "סירחון" עם חיריק בסמ"ך וקמץ ברי"ש, ולכן ברור להם שבכתיב חסר ניקוד יש לכתוב **סירחון, סירחון, סירחונות**, עם יו"ד.

זהו אמנם הכתיב חסר הניקוד התקני, אבל הסיבה לכך עשויה להפתיע. למעשה, יש לבטא ולנקד את המילה "סררחון" עם צירי בסמ"ך, בדיוק כמו המילה "גרעון". זהו הניקוד שמופיע בכל המילונים החדשים [5], [6], [12] וגם בהחלטות האקדמיה ([13], [1]). ובדיוק כמו גירעון לעיל, בגלל תשלום הדגש יש להוסיף יו"ד ולכתוב בכתיב חסר ניקוד **סירחון**, ובנטיות מוסיפים יו"ד לציון החיריק החסר וכותבים **סירחון, סירחונות**. כל המילונים הנ"ל מסכימים עם כתיבים אלו.

אגב, במילונים הישנים [9], [11] נהוג היה כתיב אחר, סררחון, באותו משקל של דמיון ופתרון. לו היה זה הניקוד הנהוג כיום, היינו צריכים לכתוב "סררחון", ללא יו"ד, בכתיב חסר ניקוד.

4.8. זירעון או זרעון

המילה זרעון היא דוגמה נוספת לתשלום דגש. כפי שמוזכר בדוגמה בכללי הכתיב חסר הניקוד [4], וכן בכללי נטיית השם [10] (עמוד 184) מילה זו באה מאותו משקל של "קלשון", שבעבר נוקד קלשון עם למ"ד דגושה עם שווא נע (ראה 5.16). תשלום הדגש הופך את החיריק לצירי במילה "זרעון", אבל כאמור לפי כללי הכתיב חסר הניקוד, יש עדיין להוסיף יו"ד ולכתוב **זירעון**.

בהתחשב בכך שתוספת היו"ד מבוססת על תשלום דגש במשקל מאוד נדיר (קילשון היא בעצם המילה השימושית היחידה במשקל זה, וכפי שנראה ב-5.16 גם בה הוחלט להוריד את הדגש), לא מפתיע שהציבור לא מודע לכך שיש להוסיף יו"ד, ובדרך כלל כותב "זרעון" ללא יו"ד. חיפוש בגוגל מעלה רוב גדול לכתיב "זרעונים", שמופיע בפי 5 יותר עמודים מאשר הכתיב התקני "זירעונים".

4.9. מגירה או מגרה

נביט בשם העצם מְסָבָה, שנכתב **מסיבה** בכתיב חסר ניקוד. הוא נוצר מהשורש הכפול "סבב", בתוספת מ"ם תחילית וה"א סופית, כשדגש חזק מחליף את העיצור הכפול. במשקל זה אפשר ליצור שמות עצם נוספים משורשים כפולים אחרים: **מסילה** מהשורש "סלל", **מגילה** מ"גלל", **מחילה** מ"חלל", **מזימה** מ"זמם", **מחיצה** מ"חצץ". כאמור, כולם נכתבים עם חיריק חסר שאחריו דגש חזק, ובתוספת יו"ד בכתיב חסר הניקוד. משקל דומה, עם תחילית תי"ו במקום מ"ם, מייצר את **תפילה** מהשורש "פלל", **תחיקה** מ"חקק", **תהילה** מ"הלל", **תחילה** מ"חלל", ו**תחינה** מ"חנן".

כאשר העיצור הכפול בשורש הוא גרוני, אין אפשרות לשים בו דגש ולכן מתבצע "תשלום דגש": החיריק החסר הופך לצירי. לפי כלל האקדמיה שהזכרנו לעיל, במקרה כזה יש להוסיף יו"ד במקום צירי בכתיב חסר הניקוד, כפי שהיינו מוסיפים לו היה נשאר חיריק חסר. לכן יש לכתוב בכתיב חסר ניקוד **מגירה**, מהשורש "גרר", ו**מאירה** (מילה שמשמעותה "קללה") מהשורש "ארר", למרות שהניקוד במקרים אלו הוא צירי ולא חיריק. למען הסר ספק, [4] מביא את הדוגמה "מגירה" בפירושו.

כל המילונים [5], [6] ו-[12] מסכימים עם הכתיבים **מגירה** ו**מאירה**. נדמה שהציבור מתלבט: תפוצת הצירוף "מגירה נשלפת" דומה לזו של "מגרה נשלפת", וכך גם דומה שכיחות הצירוף "תוכנית מגירה" והצירוף "תוכנית מגרה". אך שימו לב שבצירופים האחרונים כתבנו "תוכנית" בצורה לא תקנית (נדון בקמץ הקטן בהמשך). אם נכתוב "תכנית" כראוי, נגלה פתאום שהכתיב עם יו"ד "תכנית מגירה" הפך נפוץ פי 20 מ"תכנית מגרה"! הסבר אפשרי לתופעה זו הוא שמי שהקפיד (או בודק האיות שלו הקפיד עבורו) לכתוב "תכנית" כראוי, יש סיכוי רב שיקפיד גם על "מגירה".

4.10. חירש או חרש

עוד דוגמה לתשלום דגש שגורם להוספת יו"ד לציון צירי, אפשר למצוא במשקל "בעלי המום או בעלי התכונה". בשמות התואר במשקל זה, מופיע בדרך-כלל חיריק חסר שאחריו דגש חזק – כמו במילים **אילם**, **פיקח**, **פיכח**, **פיסח**, **חיגר**, **איטר**, **גיבח**, **קיפח**, **קישח**, **גידם**, **גיבן**, **קיטע**, **עילג**, **עיקש**, **טיפש**, בכולן נוספה יו"ד לציון החיריק, לפי כללי הכתיב חסר הניקוד. במעט המקרים בהם הדגש אמור היה להיות באות גרונית, החיריק הופך לצירי, אך לפי כלל האקדמיה שהזכרנו, יש להוסיף יו"ד עבורו. כך יש לכתוב **חירש**, **חירשות**, **קירח**, **קירחות**, בתוספת יו"ד לציון הצירי.

נדמה שהחלטה זו מוכרת לציבור, אך לא התקבלה במלואה. חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "החרשות" נפוץ מבמקצת מהכתיב התקני "החירשות".

4.11. שירות או שרות

מקרה נוסף של תשלום דגש שגורם להוספת יו"ד לציון צירי, ניתן למצוא בשמות הפעולה של בניין פיעל. בדרך כלל, מופיע בשמות פעולה אלו חיריק-חסר שאחריו דגש, ונוספת יו"ד בכתיב חסר הניקוד. כך, למשל, במילה **סיפור**. אך כשע"ן הפועל היא רי"ש או אל"ף, תשלום דגש גורם להחלפת החיריק בצירי. כאמור, במקרה כזה יש להוסיף יו"ד לציון צירי זה בכתיב חסר-ניקוד. כך יש לכתוב: **בירור**, **סיאוב**, **חירום**, **שירות** (וכך גם **שירותים**), **גירוש** (וגירושי), **אירוסין**, **צירוף**, **תירוץ**, **טירוף**, **חירוף**, **חירוק**, **אירוע**, **עירוני**, **פירוד**, **פירוש**, **ביאור**, **זירוג**, **זירוז**, **תיאור**, **תיאורי**, **סירוגין**, **מיאוס**, **ניאוף**. (במקצת המקרים הנ"ל, הפועל המקורי בבניין פיעל ממנו נגזר השם אינו עוד בשימוש).

מעניין שכשע"ן הפועל היא אחת משלוש האותיות הגרוניות הנותרות (ה"א, ע"ן או ח"ת), אין תשלום דגש, והחיריק נשמר (אך ללא דגש אחריו, כמובן). כרגיל במקרה זה, בכתיב חסר הניקוד נוספת יו"ד, וכותבים למשל **מיעוט**, **תיעוד**, **תיעודי**, **תיעוב**, **שיעול**, **ניחוש**, **ביעות**, **שיעור**, **סיעור**, **איחוד**, **איחור**, **תיחום**, **ריחוק**, **ריחוף**, **טיעון**, **זיחוי**, **שיהוי**, **סיעוד**,

סיעודי, ליהוק, זיהום, זיהומי, ניהול, ניהולי, ריהוט.

הכלל שאומר שבמשקל פיעול, לפני רי"ש או אל"ף החיריק יוחלף בצירי, אך החיריק נשמר לפני ה"א, עי"ן או חיל"ת, מופיע בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמ' 55. דוברים רבים טועים בכלל זה בחלק מהמקרים (למשל, מבטאים תיעוד בצירי במקום בחיריק, או מבטאים עירווי בחיריק במקום בצירי), וישנם אפילו מקרים בהם המילונים טועים (למשל, מילון רב-מילים מנקד מיאוס בחיריק, ומילון ההווה מנקד ניאוף בחיריק, כמו במקרא). לכן נוח שבכתוב חסר ניקוד, בשני המקרים נוספת יו"ד. הכותב בכתוב חסר-ניקוד אינו צריך לדעת האם במקרה שלפניו יש תשלום דגש או לא, צירי או חיריק.

4.12. גאות או גיאות

צורת המילה גאות דומה לצורת המילים שראינו בסעיף הקודם (שרות, וכד'), ולכן קל להתפתות להוסיף גם בה יו"ד. אך הקשר של שם זה לפועל בבניין פעל פחות ברור. אם אין כזה קשר, הרי שההסבר בסעיף הקודם לא תופס, ויש פה סתם צירי אבל לא תשלום דגש. אם זה נכון, יש לכתוב **גאות** ללא יו"ד נוספת. ובדומה, גם **גהות, כהות, קהות, לאות**.

כך אמנם כותבים כל המילונים (מילון רב-מילים, מילון ההווה ומילון אבן שושן החדש), מלבד הכתיב "גיהות" בו משתמש רק מילון ההווה, כשהיו"ד נוספת רק בכתוב חסר הניקוד.

אם מתאמצים, אפשר למצוא חשד לתשלום-דגש המסתתר גם במילים אלו. השם "גאות" נוצר מהשורש ג-א-י, "כהות" מכ-ה-י, "קהות" מק-ה-י, "לאות" מל-א-י, ו"גהות" מג-ה-י (וכנראה מהמילה היוונית ὑγιής, בריא, ממנה גם נגזרה המילה האנגלית המקבילה hygiene). בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 31, מופיעה ההחלטה הבאה בהקשר של צירי הבא לתשלום דגש המתקיים בכל הנטייה:

הצירי הבא לתשלום דגש (תמורת חיריק) מתקיים. ... בכלל זה נכנסים גם השמות **גאה, דהה, זהה, כהה, לאה, קהה** (המתאימים למשקל פעל [בחיריק]).

ניסוח החלטה זו אינו ברור לנו: האם מילים אלו (גאה, וכד') הן דוגמה לתשלום דגש, או רק דוגמה לצירי מתקיים? לו היה זה תשלום דגש, הייתה נוצרת סתירה בכללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] כיוון שהמילים זהה וגאה מופיעות בהם בפירוש כדוגמה למילים בהן אין להוסיף יו"ד. אף אחד, ואף מילון, לא נוהג להוסיף יו"ד למילים אלו (כהה וכד'), ולכן בוודאי לא סביר להוסיף יו"ד למילים שנגזרות מהן (כהות וכד'). יתר על כן, נדמה שכמו במקרה של שם המספר "שישים" (שנזכיר בהמשך), גם פה אין גזירה ישירה מהפועל לשם, בוודאי לא בבניין פעל (לדוגמה שם הפעולה בבניין פיעל של זהה הוא כמובן זיהוי, לא זהות). אם כבר, נדמה שמשמעות השמות הנ"ל נגזרות מהמשמעות של בניין קל עם אותם שורשים, ולא מבניין פיעל. ייתכן שפשוט יש לנו כאן משקל חדש, "קטות", שלתוכו יוצקים שורשים המסתיימים ביו"ד – ואי אפשר לומר שיש פה תשלום דגש.

אם כן, מקרה זה ידרוש מחשבה נוספת בעתיד (ואולי שאילתה לאקדמיה לביאור הסתירות לעיל). בכל מקרה, נדמה שאין היגיון בהחלטת מילון ההווה לכתוב "גיהות" עם יו"ד, ו"גאות" ללא יו"ד. אנו החלטנו לכתוב את כל המילים הנ"ל ללא יו"ד נוספת.

מחיפוש בגוגל עולה שציבור הכותבים מסכים לגבי הכתיב **גאות** (הביטוי "גאות ושפל" נפוץ פי 30 מ"גיאות ושפל") **לאות** ("ללא לאות" נפוץ פי 30 מ"ללא ליאות"), ו**קהות** ("קהות חושים" נפוץ פי 100 מ"קיהות חושים"). אבל כפי שכבר הזכרנו, יש פחות הסכמה לגבי הכתיב **גהות** (הכתיבים "בטיחות וגהות" ו"בטיחות וגיהות" נפוצים באותה מידה).

כדאי לשים לב שישנם שמות נוספים שמקורם כנראה באותו סוג של פעלים, אך נהוג לכתבם ללא צירי, ולכן בוודאי שאין להוסיף יו"ד. כך למשל נכתבת **זהות** בסגול (למרות שזהה נכתב בצירי ונזכר לעיל), **שהות** בשווא (או קמץ), ו**ראות** בשווא (כמו המילה דמות מהשורש דמה). זו סיבה טובה נוספת לכתוב את "גהות" ודומיה ללא יו"ד, לשם האחידות וכדי למנוע מהכותב את הצורך לדעת האם בכל אחת מהמילים הנ"ל יש צירי, סגול או אולי שווא – תנועות שנשמעות כולן כמו e לאוזני דובר העברית המודרנית.

4.13. חירות או חרות

מילה נוספת דומה לאלו שפגשנו בשני סעיפים הקודמים היא **חירות**. כתיב זה, בתוספת יו"ד, מופיע כדוגמה מפורשת בכללי הכתיב חסר הניקוד [4], בתור מקרה של תשלום דגש.

הפעם, הדגש מופיע מסיבה שונה מזו שראינו בסעיפים הקודמים – לא כדגש תבניתי (חלק מהמשקל), אלא כדגש משלים (חלק מהשורש): המילה חרות נגזרת מהשורש הכפול ח-ר-ר, שורש שמשמש עד היום בערבית לציון חופש (כגון חופשי – חُر), ומופיע בעברית גם בשורש המרובע "שחרר" ובביטוי התנ"כי "בני חורים" (בארמית, "בני חורין"). חוסר האפשרות לשים דגש ברי"ש גרם לתשלום הדגש. אין מדובר במקרה נפוץ בעברית – לא הצלחנו למצוא דוגמה נוספת של שורש כפול באותו משקל. יתכן שבמקורה הייתה מילה זו במשקל קטלות הנדיר-יחסית (כמו שכרות, ספרות, רשעות, סכלות וכד'), כלומר "חֲרֻת", והרי"ש הכפולה הפכה למכפל (דגש חזק) ואז, כשהעברית איבדה את היכולת למכפל באותיות גרוניות (יכולת שעדיין קיימת בערבית) הגיע תשלום הדגש ויצר את "חֲרוֹת", בצירי. באתר האקדמיה מופיע הסבר שונה, לפיו "חרות" לא נוצרה ממשקל עברי אלא נשאלה מארמית (תוך הלבשתה על משקל עברי):

החֲרוֹת מוכרת לנו מתקופת חז"ל, וסביר שמקורה במילה הארמית חֲרוֹתָא.

בכל מקרה, כאמור, האקדמיה קבעה בפירוש שיש פה תשלום דגש ויש להוסיף בה יו"ד בכתב חסר ניקוד. נדמה שהציבור מסכים עם קביעה זו – למשל, חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "חג החירות" נפוץ פי 6 מהכתיב "חג החרות".

4.14. מירוץ או מרוץ

דוברי עברית רבים עשויים לחשוב שהמילה **מרוץ** היא באותו משקל כמו המילה **תירוץ** שראינו קודם, ולכן בדומה לה גם כאן יש להוסיף יו"ד. אך למעשה, את המילה מרוץ יש להגות בחולם, לא בשורוק. כל המילונים [5], [6], [9] ו-[12] מסכימים על כך, והאקדמיה מבהירה (בשאלות ותשובות באתר האקדמיה):

לצד הצורה המקראית בחולם יש תיעוד במסורות העדות להגיית המילה בתנועת u, וכך אף נוקד בכמה מילונים מראשית המאה העשרים. ואולם הצורה התקנית שנקבעה עוד במילוני ועד הלשון היא מרוץ בחולם כמקרא.

על-פניו, אין סיבה להוסיף יו"ד במקרה זה. נראה שאין פה סיבה לדגש, או לתשלום דגש, מכיוון שכל אותיות השורש, "רוץ", מופיעות, ואין מדובר פה במשקל מוכר עם דגש חזק (כמו משקל פיעול שראינו). ואכן לפי האקדמיה [21] יש לכתוב **מרוץ**:

המילה מרוץ אכן נכתבת בלא יו"ד על פי כללי הכתיב חסר הניקוד

לא ברור, אם כן, מדוע כל מהמילונים דווקא כן מוסיפים יו"ד במקרה זה. מילון ההווה [5] ומילון אבן-שושן החדש [12], שבדרך כלל מקפידים מאוד על כללי האקדמיה, טוענים שהכתיב חסר-הניקוד התקני הוא "מירוץ". מילון רב-מילים [6] מודה שהכתיב התקני הוא "מרוץ" אך אומר שה"כתיב המלא הנהוג ברב מילים" הוא מירוץ.

האם כותבי מילונים אלו טוענים שיש כאן מקרה של תשלום דגש? כמו במקרה של "גאות" לעיל, גם המילה "מרוץ" מופיעה בכללי נטיית השם של האקדמיה [13], עמוד 31, בפרק של צירי מתקיים תחת סעיף "צירי הבא לתשלום דגש". אך שוב לא ברור שם האם הכוונה היא שבמילה זו יש תשלום דגש, או רק צירי מתקיים. אם זהו תשלום דגש, מהו המשקל המקורי בו היה חיריק? למעשה, קל למצוא מילים דומות דווקא עם קמץ (מעוף, מנוס, מלון וכד'). בשאלות ותשובות באתר האקדמיה, מובהר שאין במילה "מרוץ" תשלום דגש:

המילה מרוץ נכתבת בלי יו"ד גם כשאיננה מנוקדת – על פי הכלל הרגיל של תנועת e בכללי הכתיב חסר הניקוד. (את הכתיב ביו"ד אפשר היה להצדיק אילו תנועת הצירי במ"ם הייתה תוצאה של תשלום דגש, ואולם מקור הצירי הזה אינו ברור ובוועדת

הדקדוק של האקדמיה הוסכם שאין לראות בו תשלום דגש.)

חיפוש בגוגל מראה ששני הכתיבים, עם ובלי יו"ד, נפוצים בציבור כמעט באותה מידה.

4.15. מיחוש או מחוש

לפי החלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 31, יש להגות ולנקד את המילה **מחוש** (במשמעות כאב, במ"ס צרויה), בחולם, בדיוק כמו במילה "מרוץ" לעיל. בדיוק כמו במילה מרוץ, ומאותן סיבות, גם במילה מחוש אין להוסיף יו"ד, וזהו הכתיב שאנו נבחר.

כמו במילה מרוץ, גם כאן המילונים לא מסכימים, ומילון ההווה ואבן-שושן החדש שניהם מוסיפים יו"ד. אבל הפעם, רב-מילים לא מציע להוסיף יו"ד. ויש אי-הסכמה בסיסית יותר: אבן-שושן החדש אכן מנקד את המילה בחולם, אך מילון ההווה בשורוק ורב-מילים מרשה את שניהם (ומעדיף שורוק).

בניגוד למילה "מרוץ", ב"מחוש" נדמה שלציבור העדפה חזקה להוספת יו"ד מיותרת. למשל, חיפוש בגוגל מעלה שהצירוף "מיחושים וכאבים" נפוץ פי שלושה מהצירוף "מחושים וכאבים".

4.16. זיעה או זעה

כפי שהזכרנו בסעיף 3.1, כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה אומרים שיש להוסיף יו"ד לציון הצירי בשמות עצם בלשון נקבה בני שתי הברות שבהם צירי המתקיים בכל הנטייה ושהם במשקל *pela* – מלבד שמות שנגזרו משמות בלשון זכר בתוספת ה"א שכתבים ככתיב צורת הזכר, ללא יו"ד. המילים שנוספת להן יו"ד לפי החלטה זו הן: **זיעה, ליחה, גירה, לידה, קיבה, קיבת, ריאה, ריאת, תיבה**.

בחלק מהמילים הנ"ל, לא רק שהציבור אימץ לחלוטין החלטה זו, הוא אף נוטה לבטא את המילים הנ"ל בתנועת *ey*, ש"מתאים" לצירי מלא בהגייה העברית המודרנית. כך למשל לידה, קיבה, ותיבה. הביטוי "תיבת נגינה" נפוץ בגוגל פי 30 מהכתיב "תבת נגינה", הביטוי "הכנה ללידה" נפוץ פי 2000 מהכתיב הלא-תקני "הכנה ללדה". גם במילים בהם ההגייה בצירי מלא לא השתרשה – כמו גירה – עדיין הציבור נוטה לקבל את הכתיב התקני עם יו"ד אך לא באופן כה גורף (למשל, הביטוי "מעלה גירה" נפוץ פי שלושה מהכתיב הלא-תקני "מעלה גרה").

לפי ההחלטה הנ"ל, מילים במשקל *pela* שהצירי בהם אינו נשמר לכל אורך הנטייה ייכתבו ללא יו"ד: **פאה, מאה, עצה, חמה, עדה** (קהל), **זעה, סאה**. שוב, רוב הציבור מסכים, אך לא באופן גורף (למשל, הביטוי "פאה נוכרית" נפוץ בחיפוש גוגל פי שניים מהכתיב הלא-תקני "פיאה נוכרית").

המילה **שינה** היא יוצא-מן-הכלל מפורש בכלל האקדמיה. למרות שהצירי לא נשמר בנטייה (למשל "שנתי"), החליטה האקדמיה שיש להוסיף יו"ד גם למילה זו ולכתוב **שינה**, אך בנטיות אין להוסיף יו"ד, ויש לכתוב **שנתי, שנתך**, וכד'.

העובדה שהאקדמיה החליטה על כתיב יוצא-דופן למילה "שינה" כדי להבדילה בקריאה מ"שנה" (12 חודשים) מפתיעה, כי במקרים רבים אחרים החלטות האקדמיה דווקא השאירו דר-משמעות. למשל תכנות (הרבים של תכנה, תְּכָנוֹת, או פעולת כתיבת התכנה, תְּכָנוֹת?), מנהל (אדמיניסטרציה, או אדם שמנהל?), או פרות (צורת הרבים של פרה או פרי?). נשאלת גם השאלה מדוע לא החליטה האקדמיה להוסיף יו"ד לשאר המילים כמו שינה (פאה, וכד') במקום רק למילה שינה.

4.17. היכר או הכר

לפי כללי הכתיב חסר הניקוד [4] שסיכמנו בסעיף 3.1, המקרה היחיד בו יש להוסיף יו"ד לציון סגול הוא במשקל השמות **היכר, היתר, הישג, היקש, היטל, היקף, היבט, היגד, היצע, היסט, היסח, היסע, הינף, הינד, היצף, הינע, היסק**, וכן בשמות הנגזרים משמות אלו

בתוספת סופית – היכרות, הישגי, הישגיות, היקפי, היקשי.

כל המילונים מסכימים שיש להוסיף יו"ד במקרה זה, ונדמה שבדרך כלל הציבור מסכים, אך לא תמיד. חיפוש בגוגל מעלה למשל שהכתיבים התקניים בתוספת יו"ד "היתר בנייה", "מחיר היצף", "היבטים", ו-"היכרות" נפוצים הרבה יותר מהכתיב ללא יו"ד. לעומת זאת, הכתיב "הנד עפעף" נפוץ הרבה יותר מהכתיב התקני "הינד עפעף", והכתיבים "ציוד הקפי" ו"ציוד היקפי" נפוצים כמעט באותה מידה.

4.18. להיעלם או להעלם

להעלם היא צורת שם-הפועל של הפועל "נעלם". הצירי מופיע כתשלום דגש (השווה להשָׁבַר) ולכן לפי כללי הכתיב חסר הניקוד [4] יש להוסיף יו"ד ולכתוב **להיעלם**. באותו אופן יש גם לכתוב **להיעדר**, **להיאבק**, **להיענות**, **להיעלב**, **להיעצר**, **להיעקר**, **להיערץ**, **להיערם**, **להיעתר**, **להיראות**, **להיעשות**, **להיהנות**, **להירגע**, **להירקם**, **להיאזר**, **להיאחז**, **להיאלם**, **להיאנק**, **להיאסף**, **להיהפך**, **להיחלץ**, **להיחלש**, **להיענש**, **להיחשף**. יש להוסיף יו"ד גם בשאר נטיות המקור (כמו **היעדרו**, **היעדרו**, וכד').

תוספת היו"ד אינה מהווה הכשר להגיית מילים אלו בחיריק במקום צירי (כפי ששוגים רבים בחלק המקרים לעיל). אך היא מקלה את הכתיבה עבור אלו שלא בטוחים אם יש במילים אלו חיריק או צירי – כי יש לכתוב יו"ד בכל מקרה.

מאותה סיבה של תשלום דגש יש להוסיף יו"ד גם בשמות הפעולה: **היעלמות**, **היעדרות**, **היאבקות**, **היענות**, **היעלבות**, **היעצרות**, **היעקרות**, **היערכות**, **היערמות**, **היעתרות**, **היראות**, **הירגעות**, **הירקמות**, **היאזרות**, **היאחזות**, **היאלמות**, **היאנקות**, **היאספות**, **היהפכות**, **היחלצות**, **היחלשות**, **היענשות**, **היחשפות**.

4.19. היעדר או העדר

כפי שכבר הזכרנו בסעיף הקודם, הַעֲדָר הוא צורת המקור של הפועל "נעדר", הצירי מופיע כתשלום דגש (השווה הַפָּחַר), ולכן לפי כללי הכתיב חסר הניקוד [4] יש להוסיף יו"ד ולכתוב **היעדר**.

אך זהו לא סוף הסיפור. מתברר שהמילונים הישנים [9], [11] לא מכירים בצורת המקור הַעֲדָר, אלא בשם הַעֲדָר, באותו משקל כמו למשל הַרְגֵל. המילונים החדשים [6], [5], [12] מכירים בכתיב זה ככתיב חליפי. לו גם אנו היינו מכירים בכתיב חליפי זה, היינו צריכים להכיר גם בכתיב חסר הניקוד "העדר" ללא יו"ד. לדעתנו, קבלת שני הכתיבים, עם ובלי יו"ד, מיותרת ומבלבלת, ולכן החלטנו לא לקבל את הכתיב המיושן יותר.

במשקל הַרְגֵל עדיין יש מילים נפוצות שאינן צורת המקור של בניין נפעל. לדוגמה, המילה "העתק" משמשת לרוב כמילה נרדפת ל"עותק" – לא בתור מקור של בניין נפעל (נעתק) אלא בתור תוצאה של בניין הפעיל – אם מעתיקים משהו, נוצר הַעֲתָק. בדומה, אם מחזירים משהו, נוצר הַחֲזָר. בכתיב חסר ניקוד יש לכתוב **העתק**, **החזר**, ללא תוספת יו"ד.

המקרה של "העתק" מיוחד, כי לעתים הוא דווקא כן משמש כמקור של בניין נפעל – "נעתק" במשמעות "הוזז ממקומו". במקרה זה, דווקא ראוי לכתוב הַעֲתָק ובכתיב חסר ניקוד, **היעתק**, ואנו מקבלים גם כתיב זה. מילה זו נדירה בשימוש, וייתכן שראוי לשקול שוב את קיומה במילון: במילון רב-מילים היא לא קיימת (שם העצם הַעֲתָק משמש בו גם עבור המשמעות "הזזה או תזוזה של דבר ממקומו"), ובמאגר מונחי האקדמיה [28], התוצאה היא הַעֲתָק ואילו הפעולה היא הַעֲתָקָה (בבניין הפעיל, לא נפעל).

4.20. ייעלם או יעלם

ראינו לעיל שבבניין נפעל, גם אם פ"ה הפועל גרונית בשם הפועל יופיע יו"ד (לציון הצירי) – כמו בדוגמה **להיעלם**. אותו הדבר קורה גם בנטיות העתיד והציווי: את יַעֲלֵם יש לכתוב

ייעלם, וחשוב לשים לב שהסיבה להכפלת היו"ד איננה היו"ד העיצורית (זו לעולם איננה מוכפלת בראשית מילה) אלא הצירי שנוצר מתשלום דגש במקום חיריק (השווה: **ישבר** שנכתב **ישבר**).

גם את **תעלם** יש לכתוב **תיעלם**, את **נעלם** **ניעלם**, את **אעלם** **איעלם**, ואת **העלם**! **היעלם**. כמובן, שכלל זה נכון לעוד מספר רב של פעלים בבניין נפעל עם פה"פ גרונית, שאת רשימתם ראינו בסעיף 4.18 לעיל. בכללי הכתיב חסר הניקוד [4] מופיעות כדוגמאות הצורות **ייעשה**, **תיהנה**.

4.21. ליהנות או להנות

לְהֵנֹת הוא שם־הפועל של הפועל נִהְנֶה, וכפי שראינו בסעיף 4.18, הכתיב חסר הניקוד התקני שלו הוא **ליהנות**. אך בלשון חז"ל הייתה נהוגה הגייה, וכתיב, מקוצרים לשם הפועל של בניין נפעל: במקום לְהֵנֹת, כתבו לְמֵנֹת, ובמקום לְהֵנֹת כתבו לְהֵנֹת (בבלי עירובין לא ע"א, חולין פט ע"א). בימינו, קיצור זה לא מקובל, ונשאר בשימוש רק במקרה של הפועל נהנה: לְהֵנֹת. מכיוון שהצירי מגיע מתשלום דגש (השווה לְמֵנֹת לעיל), בכתיב חסר הניקוד נוספת יו"ד: **ליהנות**.

אגב, ההגייה "לְהֵנֹת" (במשקל לְאֶפֶת) נחשבת לא תקנית – כאמור יש לומר לְהֵנֹת.

4.22. תשלום דגש בפעלים נוספים

ראינו לעיל דוגמאות רבות של פעלים עם תנועת e שנוצר מתשלום דגש ולכן יש להוסיף יו"ד, אך ישנם מקרים רבים נוספים של תופעה זו:

- את תֵּאָר כותבים **תיאר**, ואת אָרַע כותבים **אירע** – כמו שאת סָפַר כותבים סיפר.
- את נִחַן כותבים **ניחן** – כמו שאת נָגַר כותבים ניגר (דוברים רבים אף הוגים "ניחן").
- את נֵאוֹת כותבים **ניאות** – כמו שאת נִדּוֹן כותבים נידון.

5. יו"ד לציון התנועה i

בפרק 3.2 סיכמנו את כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] שנוגעים לתוספת יו"ד לציון חיריק חסר. נדון כעת במספר דוגמאות של שימוש בכללים אלו וחילוקי דעות לגביהם:

5.1. מנהל או מינהל

הכלל הראשון בסיכום הנ"ל הוא שבמילה עברית לא נטויה, אין להוסיף יו"ד אם יש שווא נח אחרי תנועת ה i. כלומר, בתנועת i בהברה סגורה לא מוסיפים יו"ד. כך למשל את שם שפתנו יש לכתוב **עברית**, ולא "עיברית", ויש לכתוב **מכתב**, **גרסה**, **אזמל**, וכן הלאה.

ציבור הכותבים מקבל החלטה זו בדרך כלל, אך לעתים קרובות מתעלם ממנה כדי לפתור בעיות של דו-משמעות. כך למשל נפוץ הכתיב הלא-תקני "מינהל" כדי להבהיר שמדובר במשמעות אדמיניסטרציה, ולא אדם שמנהל. "מינהל מקרקעי ישראל" אפילו בחר בכתיב הלא תקני כשמו הרשמי. נפוץ גם הכתיבים "מיפקד" (כדי להבהיר שלא מדובר באדם שמפקד), "מיחזור" (כדי להבהיר שאין מדובר במחזור), "חיברות" (סוציאליזציה, לא ידידות), ועוד. לעתים הציבור מעדיף להוסיף יו"ד גם במקרים שאין בהם דו-משמעות – לדוגמה, חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "סיסמה" נפוץ פי 30 מהכתיב התקני ססמה.

אנו מקפידים על הכתיב התקני, וכותבים **מנהל**, **מפקד**, **מחזור**, **חברות**, **ססמה**, וכן הלאה, ללא תוספת יו"ד. במקרה של חשש לדו-משמעות בקריאה, האקדמיה ממליצה להוסיף ניקוד חלקי, ולכתוב למשל מנהל.

5.2. פתרון או פיתרון

ישנן מילים בהן כותבים רבים מתלבטים בין חיריק שאחריו שווא, לחיריק שאחריו קמץ. כך למשל, האם יש לכתוב פתרון או פתרון? במקרה זה, הכתיב המנוקד התקני הוא הראשון, פתרון, ולכן הכתיב חסר הניקוד התקני הוא **פתרון**, לא "פיתרון". בדומה, שוין נכתב כך, ולכן הכתיב חסר הניקוד הוא **שווין**, ובאותו אופן יש לכתוב גם **יתרון**, **דמיון**, **בדיון**, **פדיון**, **פריון** – בכולן הניקוד התקני הוא בשווא (ולא בקמץ), ולכן בכולן לא נוספת יו"ד בכתיב חסר הניקוד.

הבלבול ההפוך נדיר יותר, אך בכל זאת קיים. לדוגמה, הכתיב התקני הוא פתיון ולא פתיון, ולכן בכתיב חסר ניקוד יש לכתוב **פיתיון**. המילה העברית לאטימולוגיה היא, לפי החלטת האקדמיה "גזרון" ולא "גזרון" כפי שנכתב בעבר (למשל במילון אבן-שושן הישן, [11]), ולכן בכתיב חסר ניקוד יש לכתוב אותה **גזרון**.

מקצת הכותבים עדיין מתלבטים בין משקל פֶּעֶלון לבין משקל פְּעֻלון, למרות שהאקדמיה קבעה לכל אחת מהמילים במשקלים אלו מי מבין שני המשקלים הוא הכתיב התקני. ההתלבטות נשארת מכיוון שהמשקל המתחרה עדיין מופיע במקורות שונים. כך לדוגמה נהגו המילונים בעבר לכתוב "גזרון" ולא "גזרון" כפי שהחליטה לבסוף האקדמיה. במילונו של אליעזר בן-יהודה הותרו שני הכתיבים פֶּתְרוֹן ו־פְּתְרוֹן, כנראה מכיוון שבתנ"ך מופיעה רק צורת הנסמך (פֶּתְרוֹן-), שעשויה להתאים לשתי צורות נפרד שונות אלו. בתנ"ך נהוג הכתיב פְּשָׁרוֹן ולא פְּשָׁרוֹן כנהוג היום, והכתיב פְּשָׁרוֹן ולא פְּשָׁרוֹן כנהוג היום. ב"החלטות האקדמיה בדקדוק" [13], סעיף 2.1.5, מופיעה ההחלטה הבאה:

שמות במשקל פְּעֻלון ובמשקל פֶּעֶלון: דרך המלך בצורתם של השמות האלה היא במשקל פְּעֻלון: בְּדִיוֹן, דְּמִיוֹן, יִתְרוֹן, פְּתְרוֹן, שְׁוִיוֹן. דרך המלך בצורתם של השמות האלה היא במשקל פֶּעֶלון: גְּזוֹרֹן, חֶסְרוֹן, כְּשָׁרוֹן (במקרא חֶסְרוֹן, כְּשָׁרוֹן), סְרַחוֹן, פְּתִיוֹן, רְשִׁיוֹן.

בפרוטוקול הישיבה ה-255 (רנ"ה) של האקדמיה ללשון העברית, 13 בנובמבר 2000, רשומות

מספר רב של דוגמאות נוספות משני הסוגים:

במשקל פֶּעֶלוֹן: גלשון, כפיון, סבלון, פדיון, פזמון, פרוין, צביון, קמרון, קשיון, רפיון, שלטון, שריון, רוויון, בתרון, גבשון, מריון, שרטון, תליון, ברכון, כבשון, שפיון, המנון, טמיון, סגנון, גפיון, גדרון, צפעון, דבקון, כתרון.

במשקל פֶּעֶלוֹן: ביזיון, ביטאון, ביטחון, ביצרון, גיליון, דיכאון, היגיון, זיכיון, זיכרון, חידלון, חיזורון, חיזיון, חילדון, חיסיון, חיסכון, חיפזון, כחלון, כיליון, כישלון, ניכיון, ניצחון, ניקיון, עיוורון, עיזבון, עילפון, עיצבון, עישרון, פיסיון, פיקדון, פיתחון, צימאון, קיבעון, קימחון, קינמון, ריקבון, שיברון, שיגיון, שיגעון, שידפון, שיטפון, שיכחון, שיכלון, שיכרון, שיממון, תימהון, אידשון, ויתרון, חילזון, חישכון, כימשון, ניסיון, עיפרון, עיקרון, פיכחון, קיפאון, שיגרון, שיטיון, שיזפון, שיגשון, שיגדון, היזיון.

5.3. זיכרונות או זכרונות

כאמור (כלל 2 בסיכום לעיל) האקדמיה החליטה שאם נוספה יו"ד במילה לא נטויה כמו למשל במילה **זיכרון**, אזי יש להוסיף יו"ד גם בנטיותיה ולכתוב **זיכרוני** (הזיכרון שלי), **זיכרוני** (צורת הסמיכות), **זיכרונות**, וכד', למרות שבמילים אלו שווא נח. בדומה, מכיוון שבמילה **ביטאון** נוספה יו"ד (הכתיב המנוקד הוא בִּטְאוֹן), גם צורת הנסמך הנפוצה, בִּטְאוֹן־, תיכתב עם יו"ד.

הכלל נכון גם לצורות גזירה אחרות, לא רק נטיות שמות עצם. כך, מכיוון שכותבים **ביטחון** עם יו"ד, גם התואר **ביטחוני** ייכתב עם יו"ד. מכיוון שכותבים **תימהון** עם יו"ד, גם התואר **תימהוני** וגם שם העצם **תימהונות** ייכתבו עם יו"ד.

מטרת כלל זה היא הקלה על הכותבים: אדם שיודע לכתוב את המילה "ביטחון" (עם יו"ד) ידע מיד כיצד לכתוב נטיות ונגזרות כמו "ביטחוני", "ביטחונות", ללא צורך לדעת מהו הכתיב המנוקד התקני – האם היה בו במקור חיריק חסר או חיריק מלא. אדם שיודע לכתוב "כיסא" עם יו"ד, ידע לכתוב את צורת הרבים "כיסאות", גם אם הוא לא בטוח אם בסמ"ך יש שווא או קמץ (יש שווא, אגב – פְּסָאוֹת). נראה עיקרון זה שוב בהמשך לגבי כללים נוספים ב [4]: לדוגמה, מכיוון שבמילה **חודש** נוסף וי"ו לציון החולם החסר, אז גם בנטיות **חודשי**, **חודשים** תיכתב וי"ו למרות שבמילים אלו אין חולם אלא קמץ קטן וחטף-קמץ, בהתאמה.

למרות שכלל זה עשוי להקל על הכותבים, הוא אינו מקובל על רובם. חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב ללא יו"ד נפוץ פי שניים עד פי חמישה מהכתיב התקני.

ישנם שמות עצם בהם חיריק חסר בצורה היסודית הופך בנטייה לסגול או פתח. במקרה כזה אין להוסיף בנטייה יו"ד, ואין זה מקשה על הכותב, מכיוון שהוא שומע שהחיריק נעלם. כך לדוגמה **עיפרון** בנטייה הוא **עפרוני**, **עפרונות**. כך נוטות גם המילים **חיזיון**, **חיסרון**, **חיסכון**, **חיסיון**, **היגיון**, **עיקרון**, **עילפון**, **חיפזון**, **חילזון**, **חידלון**.

5.4. מטים או מיטים

הצד השני של הכלל שהזכרנו בסעיף הקודם, הוא שאם בצורה היסודית לא נוספה יו"ד, אז לא מוסיפים אותה בנטיות.

נפוצים המקרים בהם בצורה היסודית מופיע צירי או פתח, אך בנטיות מופיע חיריק. כך למשל במילה **מס** פתח (ולא מוסיפים בה יו"ד, כמובן) ולכן גם בנטייה **מטים** אין להוסיף יו"ד, למרות החיריק. בדומה במילה **עז** צירי ואין יו"ד, ולכן גם בנטייה **עזים** לא נוספת יו"ד, למרות החיריק. באותו אופן **מנס** נקבל **נמים**, ללא יו"ד. גם במילה **חד** צירי ואין יו"ד (למרות שישנם השוגים וכותבים "חיד") ולכן בנטייה, למשל, "ערב לחכו" ללא תוספת יו"ד. במילה **לב** אין יו"ד ולכן גם בנטייה, לבי, לבך וכד'. וכן הלאה.

כלל זה תקף גם עבור פעלים – לדוגמה, הפועל **"מגן"** נוטה בגוף שלישי רבים כ"**מגנים**", שיש

לכתוב ללא יו"ד, למרות החיריק בגימ"ל. דוגמה נוספת: צורת הנקבה של הפועל מְקַל היא מְקַלָּה ומכיוון שבצורה היסודית לא נוספה יו"ד אז אין להוסיף יו"ד בנטייה, ויש לכתוב **מקלה**.

לעתים הקשר בין הצורה היסודית לנטייה לא בולט, אך בכל-זאת קיים. כך לדוגמה המילה **לעתים** שיש לכתבה ללא יו"ד כיוון שהיא צורת הרבים של **עת**. או המילה **לצדו**, שהיא נטייה של **צד**. אגב, בודק האיות יקבל גם את הצורה "לצידו", בתור נטייה של המילה צִד.

5.5. שיניים או שניים

בניגוד לאמור בסעיף הקודם, האקדמיה החליטה ב [4] שבמקרה המיוחד של המילה שן, נטיותיה כמו שְׁנַיִם, שְׁנַיִ, וכד' דווקא ייכתבו עם יו"ד (**שיניים, שיני**) – ראו כלל 7 בסיכום שלנו בסעיף 3.2. החלטת האקדמיה מנוסחת כך:

בנטיית המילה שן יש לכתוב יו"ד: שיניים, שיניהם, וכו', כדי להבדיל בינה ובין שם המספר שניים.

זהו כלל מפתיע מכיוון שבמקרים אחרים האקדמיה אינה נוטה לשנות את כתיבן של מילים ספציפיות רק כדי למנוע דו-משמעות. ראינו ששתי המילים פְּרוּת ופְּרוּת ייכתבו בצורה זהה **פרות** וששתי המילים מְנַהֵל ומְנַהֵל ייכתבו **מנהל**. ראינו שלציבור זה מפריע (והוא נוטה להשתמש בכתיבים "פירות" ו"מינהל" כדי להפיג את דו המשמעות), אך לאקדמיה זה בדרך כלל לא מפריע. מדוע, אם כן, דו-המשמעות בקריאת הביטוי "פרות ופרות" אינו זקוק לפתרון ודווקא דו-המשמעות בביטוי "רופא שיניים" זקוק לפתרון? לאקדמיה הפתרוניס. בכל מקרה, אנו מקבלים את הכתיב שקבעה האקדמיה במקרה זה.

בניסוח ההחלטה הנ"ל, מופיעות דוגמאות לנטיות בלשון רבים בלבד: שיניים, שיניהם. לדעתנו, לא הייתה כאן כוונה לרמוז שרק נטיות הרבים של המילה שן יוצאות מן הכלל, ולדעתנו גם בנטיות היחיד יש להוסיף יו"ד: למשל, **שיני** (השן שלי). מילון רב מילים דווקא לא מוסיף יו"ד לנטיות היחיד וכותב "שני", אך ייתכן שזו טעות כיוון שאת התואר "שיני" (קשור לשיניים) הוא כותב דווקא כך, עם יו"ד.

5.6. מצלתיים או מצילתיים

ב"אקדס", ידיעון האקדמיה ללשון העברית, גליון 20 (מאי 2002), מופיעה ההחלטה הבאה לגבי הכתיב **מצלתיים**:

שלא כפי שכתוב בכמה מילונים (בן-יהודה ואבן-שושן), ואולי בניגוד לנוהג בציבור – השם הוא נקבה רבות, שהרי הוא צורת זוגי של שם נקבי: **מְצַלָּה**. ... עוד החליטה ועדת הדקדוק שלמרות ההנחה כי המילה **מְצַלָּתִים** גזורה מן **מְצַלָּה**, לא תידגש הלמ"ד (שהרי השם בא 13 פעמים במקרא ללא דגש); הכתיב חסר הניקוד הוא **מצלתיים** (בלא יו"ד אחרי הצד").

לכן גם אנו רואים במילה "מצלתיים" מילה יסודית בפני עצמה (ולא ריבוי של "מצילה"), ולא מוסיפים בה יו"ד.

5.7. אמתי או אמיתי

בסעיף 5.4 ראינו שבנטיות של מילה יסודית בה לא נוספה יו"ד, גם לא נוסף יו"ד. למשל, מְסִים ייכתב מסיים. אך כאמור, כשהאקדמיה מדברת בכללי הכתיב חסר הניקוד על צורה יסודית, היא לא מתכוונת להגביל עצמה לנטיות בלבד, אלא לצורות גזירה נוספות:

דוגמה מפורשת המופיעה ב [4] היא המילה אֲמִתִּי, הנגזרת (כפי שכתוב בדוגמה) מהצורה היסודית אֲמִת, ולכן הכתיב חסר הניקוד התקני הוא **אמתי**. דוגמה נוספת המופיעה ב [4] היא אֲטִי הנגזרת מ-אֲט, ולכן יש לכתוב גם **אטי** ללא יו"ד. כך יש לכתוב ללא יו"ד נוספת גם את **אטיות** הנגזרת ממנה, ובדומה גם את נטיות תואר-הפועל לאט – **לאטי, לאטו**, וכד'.

למרבה הצער, לא מצאנו החלטת האקדמיה שמכלילה דוגמאות אלו להגדרה כללית ומדויקת של מה היא "צורה יסודית", ולכן אנו נאלצים להעשות את ההכללה בעצמנו. את הדוגמה "אמתי" אנו מכלילים לכל מקרה של גזירת שם-תואר משם-עצם. לדוגמה, משם העצם נָץ מקבלים את התואר נָצִי ולכן נכתוב אותו בכתיב חסר-ניקוד **נצי**, ללא יו"ד. מֶצֶד נגזר התואר צָדִי, שייכתב **צדי**. מערפל נגזר **ערפלי** – וכן הריבוי עֲרַפְלִים, **ערפלים**, והמונח האסטרונומי עֲרַפְלִית **ערפלית**.

פחות ברור כיצד להכליל את הדוגמה "אטי". אם אָטִי נגזר מֶאֱט, האם לא סביר להסיק שגם עָלִי נגזר מֶעֱל? אך למעשה כל המילונים – רב־מילים, אבן-שושן החדש ומילון ההווה, מכירים בכתיב "אטי" ללא יו"ד ובכל־זאת כותבים "עילי" עם יו"ד... בגרסה זו, החלטנו גם אנו לכתוב **עילי** עם יו"ד, ללא הצדקה מיוחדת. גם את **עילית** (מעין עברות של המילה הלועזית אליטה), אנו כותבים בתוספת יו"ד.

כרגיל, אנו מאמצים את כתיב האקדמיה, למרות שבמקרה זה הציבור נוטה שלא לקבל אותו: הכתיב "אמיתיים" נפוץ בחיפוש גוגל פי 30 מהכתיב התקני "אמתיים", למשל. מילון רב־מילים מודה בכתיבים התקניים אמתי, אטי, נצי, אך מציין ש"הכתיב המלא הנהוג ברב־מילים לערך" הוא אמיתי, אטי, ניצי.

דוגמה נוספת המופיעה ב [4] היא שהמילה אָתָּךְ נחשבת נגזרת מהמילה אָת, ולכן יש לכתוב **אתך** וכך גם **אתי**, **אתנו**, וכד', ללא יו"ד.

5.8. מִיד או מִייד

לפי כלל 3 בסיכום לעיל, אין מוסיפים יו"ד לציון החיריק במ"ם השימוש. לדוגמה, יש לכתוב **מחיפה**, לא "מחיפה". כפי שכבר הזכרנו, יו"ד עיצורית אחרי אותיות השימוש איננה מוכפלת, ולכן גם את מ+ירושלים יש לכתוב **מירושלים** ולא "מירושלים".

אולם יש מקרים בהם רוב הכותבים אינם מודעים לכך שבמילה שלפניהם ישנה מ"ם השימוש. כך למשל במילים **מיד** (מִייד), **מדי** (מִדִּי וכן מִדִּי). לפי האקדמיה, בכל המילים הנ"ל המ"ם היא מ"ם השימוש, ולכן לא נוספת יו"ד בכתיב חסר הניקוד. לא רק זאת, אלא שברוח העיקרון שאין מוסיפים יו"ד בצורה נגזרת אם בצורה היסודית לא נוספה יו"ד, כותבים גם **מידי**, **מידיות** עם יו"ד אחת. החלטה מפורשת בנדון מופיעה ב [4]:

בראש המילה מסמנים את העיצור y ביו"ד אחת, כגון ילד, ינשוף, יצור. בכלל זה גם היו"ד הבאה אחר אותיות השימוש (מש"ה וכל"ב), כגון הילד, וילד, כיום, לינשוף, מיד (וכן שם התואר מידי), שיאמר.

מילון רב מילים [6] אמנם מקבל שזהו הכתיב התקני, אך מציין ש"כתיב המלא הנהוג ברב מילים" הוא מייד, מידי, מיידיות. גם הכותבים מעדיפים להכפיל את היו"ד – בחיפוש בגוגל הכתיב "ברורה ומיידית" נפוץ פי 10 מהכתיב "ברורה ומיידית".

גם לדעתנו ההחלטה שבמילים אלו המ"ם היא מ"ם השימוש לא מתאימה לעברית המודרנית בה המילה "מיד" ושאר המילים הנ"ל הן מילים בפני עצמן, ומופיעות כערכים נפרדים במילון. למרות זאת, בגרסה זו אנו מקבלים את החלטת האקדמיה כלשונה, וכותבים מילים אלו ביו"ד אחת.

אגב, הכתיב "מייד" יתקבל בכל־זאת כנכון, במשמעות אחרת – לדוגמה "מייד האבנים".

5.9. אימא או אמא

בלבול רב ואי־הסכמה שוררים לגבי נטיות המילה "אם" (mother) ולגבי נגזרותיה.

ראשית מילת הפנייה, אִמָּא. למען הסר כל ספק, אם היה כזה בכלל, כללי הכתיב חסר הניקוד [4] מציין במפורש שיש להוסיף במילה זו יו"ד לציון החיריק, ויש לכתוב **אימא**. למרות שסיבת הוספת היו"ד ברורה, ולמרות שכל המילונים מסכימים, הציבור מורד

בהחלטה זו וחיפוש באינטרנט מעלה שהכתיב "אמא" נפוץ פי עשרה מהתקני. ייתכן שזאת מכיוון שרוב הכותבים התרגלו לכתוב "אמא" בילדותם בכתיב מנוקד, ללא יו"ד, ייתכן שזהו רצון להחיל על המילה "אמא" את אותם כללים שחלים על שמות פרטיים (בהם היה נהוג בעבר שלא להוסיף אמות קריאה בכתיב חסר הניקוד), וייתכן שהסיבה היא שהכותבים רוצים לשמור על הדמיון בצורה שבין המילים "אמא" ו"אבא". למרות שהציבור מתנגד נחרצות, החלטנו בכל-זאת לקבל את החלטת האקדמיה ולכתוב **אימא**.

הבעיה הבאה היא צורת הרבים אִמָּהוֹת. כאן כבר הפלפול סביב כללי הכתיב חסר הניקוד מסובך יותר: האם "אמהות" היא צורת רבים של המילה אם, או של המילה אימא? האם במקרה הראשון יש הצדקה לכתיב "אמהות" ובמקרה השני לכתיב "אימהות" בתוספת יו"ד? למעשה, כל המילונים וגם החלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 36, מסכימים שהמילה "אמהות" היא צורת הרבים של אם, ולא של אימא. אך למרות זאת, האקדמיה מציינת בפירוש בהערות שוליים בכללי הכתיב חסר הניקוד שיש לכתוב **אימהות**, בתוספת יו"ד, ולכן גם אנחנו נעשה זאת למרות שההצדקה לכך לא נהירה לנו לחלוטין.

באותה הערת שוליים מציינת האקדמיה שגם את המילה אִמָּהוֹת בשורוק יש לכתוב **אימהות**, בתוספת היו"ד לכתיב חסר הניקוד. באותו אופן נכתוב גם שם-התואר **אימהי** בתוספת יו"ד.

בנטיות הסדירות יותר של המילה "אם" אין להוסיף יו"ד מכיוון שבמילה היסודית "אם" אין יו"ד: יש לכתוב **אמי, אמך, אמה** (שמופיעה כדוגמה ב [4]), וכן הלאה, ללא יו"ד. כך גם צורת הנסמכים "**אמות**", והנטיות **אמותיהם** וכד' תיכתבנה ללא תוספת יו"ד. כל המילונים מסכימים, אגב, שצורת הנפרדים הנכונה היא "אימהות" ואילו צורך הנסמכים (ושאר הנטיות ברבים) היא "אמות". צורות כמו "אימהותיהן" נחשבות ללא-תקניות (לפחות על-פי המילונים) וגם אנו לא נקבל אותן.

אגב, למרות שהחלטנו שהצורות "**אמהות**", "**אמהותיהן**" וכד' אינן תקניות כנטיות של "אם", בודק האיות מקבל אותן בכל-זאת, כיוון שהן צורות הרבים התקניות של המילה המקראית "**אמה**" (אָמָה, במשמעות שפחה).

5.10. אשתי או אישתי

בהערת שוליים בכללי הכתיב חסר הניקוד [4] מופיעה ההחלטה ש:

במילה **אשתי** (אִשְׁתִּי) ובשאר הצורות הנטיות לא תכתב יו"ד, שכן בסיסן **אִשָּׁת** ולא **אישה** (אִשָּׁה).

שוב אנו נתקלים בדילמה לגבי ההגדרה החסרה למונח "צורה יסודית". ניתן היה דווקא לטעון כנגד עמדת האקדמיה, ש"**אשת**" איננה מילה יסודית, כי-אם צורת הנסמך המקובלת למילה היסודית "אישה" (כך מציינים המילונים, כמו מילון הווה ומילון רב-מילים), ומשמשת למשל בביטוי "אשת איש", ולכן הצורה היסודית של כל הנטיות הללו היא "אישה", כמו שהצורה היסודית של "זכרון", "זכרוני", וכד', היא "זיכרון".

ניתן אולי לתרץ החלטה זו בכך שנטיות המילה "אישה" הן לא, כרגיל, נטיות של מילה יסודית אחת, אלא ערבוב של נטיות מילים יסודיות שונות: צורת הנפרד היא מילה יסודית אחת, **אישה**, צורת הנסמך היא מילה יסודית אחרת, **אשת**, וצורת הרבים היא מילה יסודית שלישית, **נשים**. מבחינה דקדוקית אנו מתייחסים לכולן כנטיות של אותה מילה "אישה", אך מבחינה צורנית, מדובר בשלוש מילים ממקור שונה שעורבבו יחדיו בנטייה אחת, ומילים אלו לא "נגזרו" זו מזו.

5.11. שישי או ששי

אם היינו רואים במילים **שישי, שישה, שישים, שישית** ו**שישייה** כנגזרות מהמילה **שש** הרי לפי כללי האקדמיה, לא הייתה צריכה להופיע בהן היו"ד הנוספת. מצד שני, אפשר לראות

בסדרת המילים **שלישי, רביעי, חמישי, שישי, שביעי, שמיני, תשיעי, עשירי**, כסדרה של מילים שלא נגזרות בצורה שווה מהמילה המקורית: "שלוש" הופך ל"שלישי", "ארבע" הופך ל"רביעי", ו"שבע" ל"שביעי". כך אפשר לראות במילים אלו מילים חדשות, ולא נגזרות ישירות של שמות המספרים (המונים הנקביים), ולהפעיל עליהם את כללי הכתיב חסר הניקוד בלי התחשבות בקיומה או אי-קיומה של יו"ד בצורה המקורית.

טיעון זה בעייתי יותר כשמנסים לתרץ הוספת יו"ד ב"שישים". הרי הצורות **שלושים, ארבעים, חמשים, ששים, שבעים, שמונים, תשעים** דווקא כן נגזרות ישירות משמות המספרים בתוספת ציון הרבים "ים"! אם היה זה ריבוי רגיל, הרי שלפי כללי האקדמיה הריבוי של "שש" היה צריך להיכתב "שישים", ללא תוספת יו"ד לציון החיריק. אבל, ניתן לתרץ את ההבדל בין מקרה זה לבין ריבוי רגיל, בכך שבעצם אין זה ריבוי אמיתי: שישים איננו סתם כמה ששים, אלא מספר חדש שמשמעותו חדשה. לכן ניתן לומר גם במקרה זה שיש להפעיל את כללי הכתיב חסר הניקוד על המילים החדשות בלי התחשבות בכתיב שמות המספרים.

למרות שלא מצאנו עדיין פרסום של האקדמיה שתומך בהשקפה זו (שלפיה יש להוסיף יו"דים במילה **שישי** ודומותיה), הרי ברור שפרשנות זו היא המקובלת: מילון ההווה [5], מילון רב-מילים [6] ומילון אבן-שושן החדש [12] כולם מסכימים על כתיבת המילים **שישי, שישים**, וכד' כך, עם יו"ד נוספת לכתיב חסר-ניקוד. חיפוש בגוגל מעלה שהביטוי "יום שישי" נפוץ בכתיב זה פי 40 מהכתיב "יום שישי". לכן נכתוב כך גם אנחנו.

אותה תופעה קיימת גם בצורות המילה **חמש** (חמישי, חמישים, וכד'). במילים **תשיעי ועשירי**, חיריק מלא מופיע גם בכתיב המנוקד.

5.12. שתיים או שתיים

בשתי הצורות של המספר המונה 2, **שתיים** (בנקבה) ו**שניים** (בזכר), מופיעה יו"ד חרוקה ולכן בכתיב חסר-ניקוד נוספת יו"ד והכתיב הוא כנ"ל.

אולם, יש לשים לב שבמספר המונה 12, ההגייה והכתיב שונים מהמקרה של 2. כאן אין מדובר באותן מילים "שתיים", "שניים" עם יו"ד חרוקה, אלא בצירי מלא, ולכן אין להכפיל את היו"ד. יש לכתוב **שתיים-עשרה, שנים-עשר**, ביו"ד אחת.

5.13. -יה או -ייה

מילים המסתיימות בצליל "iya", כלומר חיריק-יו"ד-ה"א, יקבלו לפי כללי הכתיב חסר הניקוד את הסיומת "ייה". לדוגמה, **חזייה, עירייה, שנייה, נכרייה**.

ישנן מילים שאכן מנוקדות בחיריק לפני "יה" אך הציבור אינו מודע לכך – לדוגמה יש לכתוב **עגבנייה, לחמנייה, חמנייה**. ישנם גם מקרים הפוכים, בהם האות שלפני הסיומת "יה" מנוקדת בשווא (ולכן אין לכפול את היו"ד) אך הרוב שוגים ומבטאים חיריק ובטעות כותבים "ייה". כך, לדוגמה, יש לכתוב **סוגיה, חוליה, קושיה, שוליה, סוליה** (יש לקרוא מילים אלו על משקל **חולצה**, אך שימו לב שבחלקן שורוק ולא קיבוץ), וכן **כנופיה, נדוניה, קנוניה, טרוניה**.

הכלל הנ"ל נכון למילים עבריות. המצב במילים לועזיות שונה, ויוסבר בסעיף 11.19.

ישנם מקרים בהם שתי הצורות נכונות. לדוגמה, לפי האקדמיה [31], שתי הצורות **תְּנִיָּה** ו **תְּנִיָּה** הן תקינות. לכן בכתיב חסר ניקוד שני הכתיבים **חניה וחנייה** תקינים. בדומה ניתן לכתוב גם **חציה** וגם **חצייה**. אגב, בעבר (למשל ב[31]) נהוג היה לייחס משמעות שונה לשני הכתיבים: "חציה" הוא המקום (בביטוי "מעבר חציה") ואילו "חצייה" היא הפעולה. מאוחר יותר האקדמיה החליטה שהבחנה זו איננה מוצדקת, והוסיפה עדכון:

עדכון: הצורות **תְּצִיָּה, תְּצִיָּה** משמשות הן לציון הפעולה הן לציון המקום.

אגב, לעתים קרובות ציבור הדוברים דווקא מעדיף לבדל בין שם הפעולה לשם תוצאתה או לשם עצם הקשור לפעולה: בסעיף 4.19 ראינו את הַעֲתֵק (תוצאת הפעולה) מול הַעֲתָקָה (הפעולה), ובסעיף הבא נדבר על "ישוב" (הלא תקני) מול "ישוב". דוגמה מעניינת מהעברית המודרנית היא שם הפעולה **החתלה**: הפועל הוא כידוע בבניין פֻעַל: לְחַתֵּל. אך שם הפעולה הסטנדרטי של בניין פֻעַל, חֲתוּל (**חיתול**) כבר "תפוס" לשמו של העצם שמשמש בפעולה, ולכן נוצר שם הפעולה "החתלה": שם זה משמש למשל בביטויים "שידת החתלה" או "משטח החתלה" – וזאת למרות שהפועל בבניין הפעיל ("החתיל") איננו בשימוש.

5.14. יישוב או ישוב

כללי הכתיב חסר הניקוד לגבי יו"ד עיצורית (ראה 3.3 וכן פרק 6) אומרים שאין מכפילים אותה בראשית מילה, ולכן רבים כותבים בטעות "יישוב" (מקום מגורים, כמו עיר או כפר) ביו"ד אחת. אך למעשה, הניקוד התקני למילה זו (לפי [37]) הוא יְשׁוּב, לא יְשׁוּב, ולכן בכל זאת יש לכתוב **יישוב** בשתי יו"דים: הראשונה היא יו"ד העיצורית (לא מוכפלת), והשנייה באה לציון החיריק החסר. מילה זו אף מופיעה כדוגמה מפורשת ב [4].

הציבור נוטה שלא לקבל החלטה זו, וחיפוש בגוגל מעלה פי 4 תוצאות לחיפוש "ישוב קהילתי" מאשר לחיפוש הכתיב התקני "יישוב קהילתי". ככל הנראה, הציבור לא מקבל גם את ההגייה "ישוב" ומעדיף את ההגייה "ישוב". איננו יודעים איזה פסול מצאו האקדמיה והמילונים בכתיב יְשׁוּב, במיוחד כשקיים התקדים של יְצוּר מול יְצוּר (בכתיב חסר ניקוד, **ייצור** מול **יצור**). מצד שני, יְצוּר הוא התקדים היחיד מסוגו, ובמקרים רבים אחרים של אותו המשקל אכן משמשת אותה המילה גם לפעולה וגם לתוצרה: לדוגמה: סיפור, גידול, ניתוח, גיבוש, חיסון, ניקוד, ועוד רבות אחרות.

בודק האיות יקבל בכל זאת את המילה "ישוב", במשמעות יְשׁוּב, כלומר במצב ישיבה או יחזור.

5.15. דיון או דיין

כפי שהסברנו בסעיף 3.2, אין מוסיפים יו"ד לציון חיריק חסר לפני "יו" – yu או yo. לכן הכתיב חסר-הניקוד התקני הוא **דיון**, והוא אף מופיע כדוגמה ב [4].

במילה זו, לא רק שלא מוסיפים יו"ד לציון החיריק החסר, אלא שגם איננו מכפילים את היו"ד העיצורית. היו"ד העיצורית ב"יו" לעולם לא תוכפל, בהתאם לכלל שראינו בסעיף 3.3 – אין מכפילים יו"ד עיצורית השכנה לאם קריאה (כאן וי"ו).

5.16. קילשון או קלשון

כאמור בסעיף 3.2, אין מוסיפים יו"ד לציון חיריק חסר אם בא אחריו שווא נח. במקרים נדירים מאוד, אחרי החיריק החסר בא דווקא שווא נע, ולכן לפי הכלל יש להוסיף יו"ד.

מקרה אחד כזה הוא אֶתְרַע (בביטוי איתרע מזל), ולכן לכתוב **איתרע**.

בעבר היו נהוגים גם הכתיבים קֶלְשׁוֹן וְקֶלְשׁוֹן, עם דגש חזק ושווא נע. כך נכתב בתנ"ך, כך גם החליטה בעבר האקדמיה ([10], עמוד 184), וכך גם כתבו מילון ההווה ומילון אבן-שושן החדש. אך מילון רב-מילים ולוח השמות השלם של ברקלי העדיפו את הניקוד ללא דגש: קֶלְשׁוֹן, קֶלְשׁוֹן. לאחרונה שינתה האקדמיה את החלטתה, וקבעה שיש לכתוב מילים אלו ללא דגש, כמו המילים האחרות במשקל פֶעֱלוֹן [43]:

בכלל המילים במשקל פֶעֱלוֹן גם קֶלְשׁוֹן, קֶלְשׁוֹן. במקרא: קֶלְשׁוֹן, קֶלְשׁוֹן.

לכן בכתיב חסר הניקוד של מילים אלו אין להוסיף יו"ד, ויש לכתוב **קלשון**. המילה "קמשון" (שמשמעותה בתנ"ך סוג של קוץ) איננה בשימוש מודרני ולכן אינה מופיעה בלקסיקון כלל.

אגב, ראינו בסעיף 4.8 שדווקא במילה זֶרְעוֹן זוכרים שאמור היה להיות בה דגש, אך חל

תשלום דגש, ולכן נוספת יו"ד: זירעון.

5.17. שחרר או שיחרר

בפעלים בבניין פֿעל בזמן עבר, בדרך כלל ישנו חיריק שאחריו דגש חזק (ולא שווא נח) ולכן נוספת עבורו יו"ד – לדוגמה סִפֵּר ייכתב **סיפר**. אך בשורשים מרובעים, הדגש החזק נעלם ומוחלף בשני עיצורים, הראשון עם שווא נח. לדוגמה, שִׁחַרְר. כאן כבר ישנו שווא נח אחרי החיריק, ולכן לא תוסף יוד: **שחרר**. כך גם **שחרור**. וכך גם **גלגול**, **ארגון**, ודוגמאות רבות נוספות.

אין להתבלבל ולחשוב שהיו"ד היא חלק מבניין "פיעל", כי היא איננה נוספת כשהשורש מרובע.

5.18. שיעבוד או שעבוד

כאמור, אין מוסיפים יו"ד לציון חיריק חסר אם בא אחריו שווא נח.

אם בנטייה מסוימת של הפועל או במשקל שמני מסוים, מופיע בדרך-כלל שווא נח, אזי כאשר בשורש ישנן האותיות אל"ף, ה"א, או עי"ן לעתים מחליפים את השווא הנח בחטף-פתח. כפי שמסבירה האקדמיה בסעיף 3.2 של כללי נטיית הפועל [13], לעתים נהוג להשאיר את השווא הנח, לעתים נהוג לכתוב רק עם חטף – ולעתים נהוגים שני הכתיבים:

בעיצורים הגרוניים השווא הנח נשמר או מומר בחטף, כגון טָאטָא או טָאטָא, נַעֲצַב או נַעֲצַב, נְהַדֵּר או נְהַדֵּר, לְחַפֵּף או לְחַפֵּף. ויש שנוהג ניקוד אחד כגון יְהִיָּה, לְחִיּוֹת, מְהַבִּיל, הַעֲפִיל (בשווא נח); אֲעֵבֶר, יְהַפֵּךְ, הַאֲפִיל, נֶאֱמַן (בחטף).

הוא הדין בשמות העצם, כגון מְחַרְזֵת או מְחַרְזֵת, מְחַבּוֹאִים או מְחַבּוֹאִים, מַעְגָּל או מַעְגָּל, רַחֲצָה או רַחֲצָה – בשווא נח או בחטף; ויש שנוהג ניקוד אחד כגון מַעְבָּדָה, שְׁעָבֹד, מְחֻזָּר (בשווא נח); אֲהַבָּה, תֶּאֱרֹךְ (בחטף).

מכיוון שכללי הכתיב חסר הניקוד מכתבים כתיב שונה לחיריק לפני שווא נח (אז לא נוספת יו"ד) ולחיריק לפני חטף (אז כן נוספת יו"ד), במקרה של חיריק לפני שווא נח באות גרונית עשויה להיווצר הדילמה האם להעדיף את הכתיב בלי יו"ד, עם יו"ד, או אולי להתיר את שניהם.

האם, מכיוון שנהוג לכתוב שְׁעָבֹד ואילו שְׁעָמוּם, יש לכתבם בכתב חסר ניקוד "שעבוד" אבל "שיעמום"? אם את המילה שעשע אפשר לכתוב גם שְׁעֵשֶׁע (הצורה שמעדיף מילון אבן-שושן החדש) וגם שְׁעֵשֶׁע (הצורה שמעדיף רב-מילים), האם עלינו לקבל את שני הכתיבים "שעשע" ו-"שיעשע"?

לדעתנו, לא: לשם האחידות והפשטות, ראוי לבחור בכל המקרים הללו צורת כתיב אחידה, שלא תלויה בהחלטת הדובר האם הוא מעדיף לבטא שווא נח או חטף. החלטנו להפעיל את כללי הכתיב חסר הניקוד על הכתיב המקורי בשווא נח (לפני ההחלפה לחטף-פתח, שאולי מקובלת ואולי לא). כלומר – אנו לא מוסיפים יו"ד במקרים אלו, ונכתוב **שעבוד**, **שעמום**. גם **שעשע** ייכתב ללא יו"ד – בדיוק כמו **שחרר** מהסעיף הקודם.

מקרה זה, של חיריק-חסר לפני שווא נח, נפוץ במיוחד בבניין פֿעל עם שורשים מרובעים (שסקרנו גם בסעיף הקודם). כך אנו כותבים **שעבד**, **שעבוד**, **שעמם**, **שעמום**, **געגע**, **געגע** (געגוע, קולו של הברווז), **שעשע**, **בעבע**, **זעזע**, **טאטא**, **להטט**, **נענע**, **פענח**, **פעפע**, **קעקע**, **ראיין**, **רענן**, **שערך**, **שעתק**, **תאגד**, **תארך**, **תעדף**, **תעתע**, **תעתק**, כולן ללא יו"ד.

כאמור, החלטתנו במקרה זה מבוססת על שאיפתנו לאחידות, ולא מצאנו החלטת אקדמיה בנושא. המילונים האחרים נוטים לא להסכים עמנו, אך אינם עקביים: בחלק מהמקרים בהם הכתיב הנהוג הוא בחטף בלבד הם מוסיפים יו"ד (בניגוד להחלטתנו): רב-מילים, מילון ההווה ואבן-שושן החדש כולם מסכימים שיש לכתוב שְׁעָמוּם ובכתיב חסר ניקוד, "שיעמום".

אך מצד שני, אבן-שושן החדש מנקד שְׁעֶשֶׁע ולמרות זאת לא מוסיף יו"ד בכתיב חסר הניקוד.

5.19. כתבו או כיתבו

בצורת הציווי של בניין קל, כמו כְּתָבוּ, כְּתִיבִי, השווא יוצא דופן: הוא מתנהג קצת כמו שווא נע (אין אחריו דגש בבג"ד כפ"ת), וקצת כמו שווא נח (יש לפניו תנועה קצרה), ונקרא לעתים "שווא מרחף".

לא מצאנו החלטת אקדמיה כיצד יש להתייחס לחיריק שאחריו שווא מרחף – האם כמו לשווא נע, אז יש לכתוב "כיתבו", או כמו לשווא נח אז יש לכתוב "כתבו"?

כמו בסעיף הקודם החלטנו לשם האחידות להתייחס לשווא המרחף כשווא נח, ולכן לא להוסיף יו"ד, ולכתוב **כתבו**. לדעתנו, הדובר שלא מודע לקיומו של השווא המרחף לא יכול להבדיל בינו לבין השווא הנח, ולכן מצפה שגם פה אין צורך להוסיף יו"ד באמצע הברה.

אגב, בודק האיות יקבל גם את המילה "כיתבו", במשמעות שונה: כְּתָבוּ בבניין פֶּעַל: "הם כיתבו אותו על המכתב".

5.20. הסיבותי או הסבותי

כאמור, כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] מציינים שאם בצורה היסודית לא הייתה תנועת i, לא נוסיף יו"ד גם בצורה הנטויה. עבור פעלים, הם נותנים את הדוגמה הבאה:

הוא הדין בפעלים כגון **מסבים**, **מקלות**, **מגנה**, **תסבינה** (מְסָבִים, מְקָלוֹת, מְגַנֶּה, תְּסָבִינָה, מִן מְקָל, מְסָב, מְגַן, תְּסָב).

אבל **הסיבותי** (הַסְבוֹתִי) וכד'.

מדוגמה זו ניתן אולי להסיק שכוונת האקדמיה היא שה"צורה היסודית" של פועל, לצורכי הכתיב חסר הניקוד, הוא אינו הערך המילוני (צורת העבר נסתר), אלא צורת היחיד, באותו מין וזמן כמו הפועל המקורי. לכן צורת היסוד של (הם) "מסבים" היא (הוא) "מסב", צורת היסוד של (הן) "תסבינה" היא (היא) "תסב", והצורה (אני) "הסיבותי" היא כבר הצורה היסודית.

לא מצאנו החלטת אקדמיה מפורשת בנושא זה.

5.21. גיהנום או גיהנום

הכתיב המנוקד התקני של מילה זו הוא גֵּיהֶנֶם, ולכן בכתיב חסר ניקוד יש להוסיף יו"ד לציון החיריק החסר (ווי"ו לציון החולם) ולכתוב **גיהנום**. כל המילונים (ההווה, רב-מילים ואבן-שושן) מסכימים על ניקוד זה וכתיב חסר-ניקוד זה.

אך דווקא הכתיב "גיהנום" נפוץ פי 3 ממנו בחיפוש בגוגל. ייתכן שהציבור מעדיף אותו מכיוון שרוב הדוברים הוגים מילה זו עם צירי בה"א, ולא עם חיריק.

6. יו"ד עיצורית

בסעיף 3.3 סיכמנו את כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] הנוגעים לציון יו"ד עיצורית בעזרת שתי יו"דים. בפרק זה נדון במספר מקרים פרטיים של השימוש בכללים אלו.

6.1. אזי או אזי

לפי כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4], יו"ד עיצורית בסוף מילה שאין לפניה אם קריאה צריכה בדרך-כלל להיות מוכפלת, לדוגמה **הווי, אלוי, עליי, גבירותיי, כלביי** (הכלבים שלי).

אך ב[4] מופיעה גם רשימה של יוצאים מהכלל, מילים שמסתיימות ביו"ד עיצורית אך בהן אין להכפיל את היו"ד: **אולי, מתי, חי, שי, ו- די**⁸.

המילים "אזי" ו-"אללי" לא מופיעות ברשימת היוצאים מן הכלל, ולכן לפי הכלל היבש יש לכתוב **אזי, אללי**. אך מבין המילונים שמופיע בהם כתיב חסר-ניקוד, רק מילון אבן-שושן החדש [12] כותב אזי ואללי, ואילו מילון ההווה [5] ומילון רב-מילים [6] כותבים אזי, אללי.

כך גם יש לכתוב **כילי, דווי**. הפעם מסכימים אבן-שושן החדש ומילון ההווה, ורק מילון רב-מילים כותב יו"ד אחת.

נשאלת השאלה, מדוע מתוך מילים כה מעטות שבהן פתח-יו"ד (ללא אל"ף) מציינים את הצליל "ai", בחרה האקדמיה לכתוב את חציין (בערך) עם יו"ד אחת, וחציין עם שתיים. במה שונה, למשל, המילה אזי מהמילה מתי? ייתכן שלמען העקביות עדיף היה לקבוע כלל שאומר שבכל המקרים הנ"ל לא תוכפל היו"ד. אך כל עוד האקדמיה לא תעדכן כלל זה, בחרנו ב- Hspell לקבל את הכלל היבש ולכתוב **אזי, אללי, כילי, דווי**.

6.2. הילד או היילד

כאמור בסעיף 3.3, יו"ד עיצורית בראשית מילה איננה מוכפלת, וכך גם יו"ד אחרי אותיות השימוש (משה וכל"ב) לא תוכפל. לכן יש לכתוב **הילד** ולא "היילד", וכך גם וילד, וכד'.

בסעיף 5.8 ראינו שגם המילה **מיד** נוצרה מתוספת התחילית "מ" למילה "יד" ולכן היו"ד לא מוכפלת, ואנו כותבים "מיד" ביו"ד בודדת – וכך גם מילים הנגזרות ממנה כמו "מיד"י.

6.3. בעיה או בעייה

כאמור בסעיף 3.3, אין מכפילים יו"ד עיצורית שיש לפניה או אחריה אם קריאה. כך למשל במילה **בעיה** לא מכפילים את היו"ד, כי יש לידה ה"א. גם בצורת הרבים, **בעיות**, ישנה אם קריאה ליד היו"ד (הפעם וי"ו), ולכן שוב היו"ד אינה מוכפלת. אך בנטיות אחרות, אין אס-קריאה, ולכן היו"ד כן תוכפל: כך למשל **בעיית, ובעייתי** (הבעיה שלי, וכן שם התואר שמתאר בעייתיות).

מאותה סיבה יש לכתוב **היה**, עם יו"ד אחת, אבל **הייתה** בשתיים.

את השאלה האם לכפול את היו"ד העיצורית יש לבחון לכל נטייה בנפרד. זהו עיקרון שונה מזה שקובעים כללי הכתיב חסר הניקוד עבור, למשל, החיריק והחולם, שם ההחלטה עבור המילה היסודית משפיעה על כל הנטיות.

8 לפי האקדמיה, די יכול להיכתב גם דיי או דאי. אנו לא מכירים בכתיבים אלו, אך למעשה בודק האיות מקבל אותם: דיי הוא גם די+אני (צורה נוספת: דייני), דאי הוא ציווי של הפועל דאה.

6.4. מסוים או מסויים

כאמור בסעיף 3.3, אין מכפילים יו"ד עיצורית שיש לפנייה או אחריה אם קריאה. ההנחה היא, כנראה, שאם מטרת ההכפלה היא להבהיר שמדובר בעיצור ולא בחיריק, הרי שאם-הקריאה השנייה כבר מבהירה שלא מדובר בחיריק. כך במילה מְסִיָּם, מוסיפים וי"ו לציון הקיבוץ וכותבים **מסויים** – ללא הכפלת היו"ד כי עכשיו היא שכנה של אותה אם-קריאה הוי"ו שהוספנו. בדומה כמובן כמובן כל הפעלים מבניין פֻעַל כשעי"ן הפועל היא יו"ד: **מצוין, יצוין, צוין, מצויר, מאויר**, וכן הלאה.

בסעיף 5.13 דיברנו על מילים המסתיימות ב *iya*, כמו עִירְיָה, אותה יש לכתוב בשתי יו"דים, **עירייה**. צורת הסמיכות של מילה זו היא **עיריית**, גם היא בשתי יו"דים – וזוהי גם דוגמה לכלל עליו אנו מדברים כעת: ראשית הוספנו אם-קריאה יו"ד לציון החיריק החסר, ואז איננו מכפילים את היו"ד העיצורית, מכיוון שהיא כבר שכנה של אם קריאה יו"ד. ללא כלל זה, היינו מגיעים לצורה "עיריית".

בדומה, צורת הנקבה של שם-התואר **מצוי** היא **מצויה**, וגם בצורת הסמיכות **מצוית** היו"ד איננה מוכפלת בגלל הוי"ו (השוו עם **קריה** – **קריית** בה היו"ד כן מוכפלת).

6.5. יופייה או יופיה

בנטייה "היופי שלה", יש לכתוב **יופייה**, בהכפלת היו"ד בכתב חסר הניקוד.

אמנם כללי הכתיב חסר הניקוד מציינים שאין להכפיל את היו"ד ליד אם קריאה, כמו למשל במילים קריה ומצוין, אך במקרה שלנו הה"א **אינה** אם קריאה. במקרה זה, יְפִיָּה, הה"א היא עיצור, ומפיק מופיע בה לציון עובדה זו בדיוק (בנטיית השייכות "שלה" תמיד יופיע מפיק בה"א). לכן בכל-זאת יש להכפיל את היו"ד.

דוגמאות נוספות למקרה זה הן המילים **שווייה**, **חצייה** (החצי שלה), **בורייה** (כמו בביטוי "על בורייה"), **דייה** (כמו בביטוי "דייה לצרה בשעתה"). דוגמה מוזרה עוד יותר היא המילה **ארייה** – **האריה** שלה.

6.6. ביצה או בייצה

בפרק זה אנו עוסקים ביו"ד עיצורית, אך עדיין לא הגדרנו מה היא בדיוק יו"ד "עיצורית". יו"ד המנוקדת בתנועה, או אפילו בשווא, היא עיצורית, ואילו אם הקריאה שאחרי חיריק איננה עיצורית.

אך מה הדין לגבי צירי מלא, או סגול מלא, למשל במילה בִּיֶּצָה? האם זו יו"ד עיצורית? רוב דוברי העברית היום יאמרו שכן – היו"ד פה בהחלט נשמעת כמו עיצור. אך בדקדוק העברי הקלסי, היא נחשבת כאם-קריאה, לא כעיצור, ולכן היא איננה מנוקדת בשווא. לא תמיד מבוטא הצירי המלא בשונה מצירי חסר (וצורת ההגייה של הצירי החסר והצירי המלא משתנה). לכן מקובל לראות בצירי המלא (ובסגול המלא) כאם קריאה, ולא להכפיל את היו"ד.

לכן כותבים **ביצה**, לא "בייצה". כך גם כותבים גם **עלי** (עֲלִי-), **עליה** (עֲלִיָּה) – "העלים שלה" או על+היא) ולא "עלייה" (שגם היא, אגב, מילה חוקית, במשמעות עֲלִיָּה).

6.7. ילדיי, ילדיך, ילדיך

צורת השייכות רבים-שלי מסתיימת ביו"ד עיצורית, למשל יְלָדִי, ולכן לפי כללי הכתיב חסר הניקוד יש לכפול אותה, ולכתוב **ילדיי**. בכך אנו מקלים בהבחנה בין ילדי (הילד שלי) לילדיי (הילדים שלי).

בצורת השייכות רבים-שלך נוצר הבדל מעניין בכתב לפי מין האדם:

1. הילדים שלף הם ילדיך ובכתיב חסר הניקוד ילדיך.
2. הילדים שלף הם ילדיך, עם יו"ד עיצורית ולכן בכתיב חסר הניקוד היו"ד מוכפלת: ילדיך.

6.8. קיץ או קייץ

כפי שהסברנו בסעיף 3.3 האקדמיה קבעה ב-[4] שאין מכפילים את היו"ד העיצורית בשמות במשקל בִּית. כך בית, זית, חיל (חיל), קיץ, תיש, ליל, עין, עיר, ליש, סיף, גיס, תיל, פיס, דיש, כולן ביו"ד אחת.

עוד קבעה האקדמיה שאין מכפילים את היו"ד העיצורית גם במילים הנ"ל בתוספת הסיומת ה"א. כך יש לכתוב הביתה, לילה - ביו"ד אחת. אך כלל זה אינו תקף לשאר הנטיות והנגזרות של המילים הנ"ל, ובהן יש להשתמש בכללי הכתיב חסר הניקוד הרגילים. לדוגמה, צורת הרבים של תיש היא תִּישִׁים, ומכיוון שיש בה יו"ד עיצורית ואיננה במשקל "בִּית" יש להכפיל את היו"ד ולכתוב תִּישִׁים. לעומת זאת צורת הריבוי של זית היא זִיתִים, היו"ד איננה עיצורית (כפי שראינו בסעיף הקודם) ואין להכפיל אותה: זִיתִים. בצורת הריבוי של בית, בתים, אין כלל יו"ד.

במקצת המילים, גם הכתיב עם יו"ד כפולה הוא תקני אך במשמעות שונה. כך למשל זיג משמעותו זיג ואילו זייג הוא זיג. חיל הוא חיל וחיל הוא חיל.

6.9. שמים או שמיים

המילים מילים מים, שמים גם הן, לפי [4], במשקל "בית", וגם בהן היו"ד העיצורית איננה מוכפלת. הכתיב "שמיים" יתקבל גם הוא, במשמעות שונה: שְׁמִיִּים (כלומר, קשורים לשמות או קשורים לגזע השמי).
 או קשורים לגזע השמי).

6.10. גרביים או גרבים

בצורת הריבוי הזוגי, מופיעה יו"ד עיצורית שבה חיריק חסר - למשל גִּרְבִּים. לפי כללי הכתיב חסר הניקוד [4] נוספת יו"ד לציון החיריק החסר, אך לא נוספת יו"ד שלישית לציון היו"ד העיצורית (כי כאמור יו"ד עיצורית איננה מוכפלת בסמיכות ליו"ד). בסך הכול נוספת יו"ד אחת, ויש לכתוב גרביים. כלומר, בכתיב חסר הניקוד קל להבחין בין הריבוי הזכרי הרגיל (ים) לריבוי הזוגי (יים). לדוגמה, הריבוי הרגיל של רגל הוא רגלים והריבוי הזוגי רגליים.

בסעיף 17.2 נראה שכלל זה אינו תקף לכתיב שמות פרטיים, ויש לכתוב למשל ירושלים ללא הכפלת היו"ד.

6.11. תהיה, תיהיה, תהייה או תיהייה

כתיבן חסר הניקוד של נטיות הפועל "היה" מבלבל בגלל שבחלקן נוספת יו"ד ובחלקן לא. כפי שכבר ציינו לעיל (6.3), במילה היה היו"ד העיצורית איננה מוכפלת כי היא סמוכה לאם קריאה (הה"א השנייה), ואילו בצורת הנקבה הייתה, היו"ד דווקא כן מוכפלת כי היא סמוכה לתי"ו ולא לאם קריאה (הה"א הראשונה איננה, כמובן, אם קריאה אלא עיצור).

צורת העתיד נסתר או נוכח, "תְּהִיָּה", בעייתית במיוחד. בכתיב חסר הניקוד יש לכתוב אותה ללא תוספת יו"ד - תהיה - מהסיבות הבאות:

1. היו"ד העיצורית איננה מוכפלת מכיוון שהיא סמוכה לאם הקריאה ה"א.
2. לא נוספת יו"ד לציון חיריק בה"א הראשונה, מכיוון שבה"א הראשונה אין כלל חיריק אלא שווא.

3. לא נוספת יו"ד לציון חיריק בת"א מכיוון שאחריה יש שווא נח. הכתיב "תהייה" גם הוא מתקבל על-ידי בודק האיות, עבור מילה שונה: תְּהִיָּה.

6.12. ליישב או לישב

כפי שקבעה האקדמיה (והבאנו בסעיף 3.3), הלמ"ד בצורת המקור איננה למ"ד השימוש - ולכן יו"ד עיצורית אחריה תיחשב ליו"ד באמצע המילה. לכן יש לכתוב **ליישב** (לְיִשֵּׁב), וכך גם את המקור הנטוי, **ליישבו** (ליישב אותו).

לא מצאנו החלטה דומה למקור הנטוי שלא באמצעות למ"ד, אך לדעתנו גם במקרה זה יש להכפיל את היו"ד, למשל **ביישבו** (עם שתי משמעויות: בְּיִשְׁבוּ - כשיישב אותו, וגם בְּיִשְׁבוּ - בהיותו יושב. סעיף 9.8 מסביר מדוע במקרה השני לא נוספת וי"ו לציון הקמץ הקטן).

7. וי"ו לציון התנועה u

הכלל במקרה זה, שיש לסמן כל תנועת u באם הקריאה וי"ו, הוא כה פשוט, עד שאיננו מכירים אף לא מקרה אחד שנוי במחלוקת.

8. וי"ו לציון חולם חסר

8.1. למצוא או למצא

בכללי הכתיב חסר הניקוד [4] מופיעה רשימה של מילים בהן לא תופיע וי"ו לציון חולם חסר: **זאת, לא, מאזניים, נאד, צאן, ראש, שמאל, כה, פה, איפה**, וכן המקור המוחלט של נחי ל"י (כמו **עשה**) והעתיד בבניין קל של נחי פ"א (כמו **תאמר**).

הכלל לא מסביר מדוע דווקא מילים אלו יוצאות דופן. אך קל לראות את המשותף ביניהן: בכל המילים הנ"ל כבר מופיעה אם קריאה – אל"ף או ה"א – אחרי החולם החסר, ולכן הגיוני שאין צורך להוסיף עוד אם קריאה, וי"ו. כפי שהסברנו בסעיף 3.5, לדעתנו אין להסתפק ברשימה הנ"ל, וחשוב לעשות את ההכללה, כי יש מילים נוספות שנשמטו מרשימת האקדמיה שגם בהן אין להוסיף וי"ו: כמו שכותבים ראש ללא וי"ו, יש לכתוב גם **ראשן** (פגית הצפרדע ודו-חיים אחרים), **ראשתן** (מין לווייתן). כך גם **פארה** (ענף), והשמות **שלמה** ו**פרעה**, כולן ללא וי"ו למרות שאינן מופיעות ברשימה הנ"ל.

כל המילונים – מילון ההווה, רב מילים ואבן-שושן החדש – מסכימים בקשר למילים נוספות אלו, וכותבים גם אותן ללא תוספת וי"ו.

למרות ההכללה שניסינו לעשות, בצורת המקור של נחי ל"א, נהוג להוסיף וי"ו למרות האל"ף: כך **מצוא** (לדוגמה: למצוא, בעת מצוא – בכתיב מנוקד **לְמִצָּא, מְצָא**), **קרוא** (לדוגמה: לקרוא, קרוא וכתוב – בכתיב מנוקד **לְקָרָא, קָרָא**). כך עושים מילון רב-מילים ומילון ההווה, כך עושים רוב הכותבים באינטרנט (חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "קרוא וכתוב" נפוץ פי 20 מהכתיב "קרא וכתוב") וכך גם אנו כותבים בגרסה זו. כאמור, כתיב זה דווקא מתאים ללשון החלטת האקדמיה, גם אם לא להכללה שניסינו לעשות. אגב, ניסיון להציל את הכללה בכך שהאלף ב"מְצָא" איננה אם קריאה אלא עיצור שורשי לא עולה יפה, כי גם ב"מְאֲזִינִים" וגם ב"תְּאֲמֵר" האל"ף היא שורשית, אך נכתבת כמו אם קריאה (ללא ניקוד) ואין מוסיפים וי"ו.

8.2. במלאת או המלאות

מילה שנויה במחלוקת עוד-יותר היא המילה **מְלֵאת**. זוהי צורת מקור מקראית של הפועל **מָלָא**, הנפוצה בעיקר בביטוי "בְּמֵלֵאת". מילון ההווה ומילון רב-מילים שניהם מוסיפים וי"ו בכתיב חסר הניקוד, וכותבים "מלאות", "במלאות" – שימו לב שהוי"ו נוספה במקום מפתיע – לא אחרי הלמ"ד החלומה, אלא אחרי האלף הנחה שאחריה. לא מצאנו החלטת אקדמיה שיכולה להסביר כתיב זה, ולדעתנו איננו תואם את כללי הכתיב חסר הניקוד. יתר על כן, הכתיב חסר הניקוד "במלאות" עלול לגרום לקוראים לבטא מילה זו כמו את המילה "בראות" (במשמעות כשראה), עם אל"ף חלומה במקום (כראוי) עם אל"ף נחה. אנו, אם כן, בחרנו לכתוב **מלאות, במלאות**, ללא תוספת וי"ו. ייתכן שבהתאם להחלטתנו לעיל לכתוב מצוא, קרוא, היינו צריכים לכתוב "מלואות" – בוודאי נשקול שוב את ההחלטות בסעיף זה בעתיד.

אגב, את המילה **מלוא** יש לכתוב כך, עם וי"ו, שנהוגה כבר בכתיב המנוקד – לא ברור לנו מדוע (בניגוד למילים מצוא, קרוא, שנכתבות בחולם חסר, כפי שראינו לעיל).

9. וי"ו לציון קמץ קטן או חטף-קמץ

כפי שהסברנו בסעיף 3.6, לפי כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] יש להוסיף וי"ו לציון קמץ קטן או חטף-קמץ (שכידוע נהגים שניהם כתנועת o) רק אם הקמץ הקטן או חטף הקמץ נוצרו מחולם (חסר) בצורה היסודית של המילה. אם הקמץ הקטן או חטף הקמץ מופיעים כבר בצורה היסודית של המילה, או שכלל לא הייתה תנועת o בצורה היסודית, הרי שאין להוסיף וי"ו.

למרות שהחלטת האקדמיה בנושא ברורה, רוב הכותבים לא מקיימים אותה, אלא כלל פשוט יותר: מוסיפים וי"ו תמיד בכל תנועת o. ייתכן שהסיבה לכך היא שרוב הציבור כלל אינו מודע להבדל (הלא נשמע) שבין חולם חסר לקמץ קטן או חטף-קמץ. לדוגמה, חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב הלא-תקני "קורבנות" נפוץ פי 10 מהכתיב התקני "קרבנות", והכתיב "קודקודים" נפוץ פי 10 מהכתיב התקני "קדקודים" (שימו לב שהוי"ו השני הוא חולם מלא).

מילון רב-מילים [6] החליט שלמרות הכתיב התקני של האקדמיה (אותו הוא מזכיר), ה"כתיב המלא הנהוג ברב מילים" הוא עם וי"ו: תוכנית, תוכנה, קורבן, חוכמה, יוזמה, אומנם, אונייה, קודקוד, אומנות, וכד'. מילון רב מילים, והציבור, מוסיפים וי"ו בכל המילים מסוג זה מלבד המילים **צהריים**, **טהרה**, **צהלה**, **מחרת**, ו- **מחרתיים** שנכתבות כמעט תמיד ללא וי"ו, הן על-ידי הציבור והן על-ידי מילון רב-מילים. במקרה או לא במקרה (לא ברור מה היא הסיבה, ומה הוא המסובב), הציבור נוטה לשבש את הגיית מילים אלו, ולעתים הוגה אותן עם תנועת a. מילון רב-מילים אף מקבל את הכתיבים טְהָרָה, צְהֵלָה ככתיב חלופי, אך שאר המילונים [5], [11] מתעקשים על טְהָרָה, צְהֵלָה.

אנחנו מקבלים את כלל האקדמיה, למרות שהוא נוגד את נוהגי רוב הציבור, וכותבים **תכנית**, **תכנה**, **קרבן**, **דרבן**¹⁰, **אבדן**, **חכמה**, **יזמה**, **אמנם**, **אנייה**, **קדקוד**, **אמנות**, **אמנותי**, וכן הלאה.

9.1 חכמה או חוכמה

מבין המשקלים היוצרים מילים עם קמץ קטן, המשקל הפורה ביותר הוא משקל חֶכְמָה עם המילים: **חכמה**, **יזמה**, **עצמה**, **ישרה**, **רגזה**, **ערמה**, **אמנה**, **תכנה**, **חמרה**, **למדה**, **קשחה**, **אפנה** (ואפנתי), **עגמה**, **אשיה**, **חגלה**, **ערלה**, **שכרה**, **שבעה**, **חרמה**, **חפזה**, **לחמה**, **שפכה**, **אזלה**, וגם (עם חטף-קמץ שווא בה"א) **זהמה**, **יהרה**, **צהלה**, **טהרה**. כל אלו בכתיב התקני של האקדמיה.

אך הציבור נוטה להוסיף וי"ו לכל אחת מהמילים הנ"ל, גם מהסיבה שרובו כלל לא יודע שיש במילים אלו קמץ קטן, אך גם מהסיבה שכפי שאפשר לראות לעיל, הכתיב ללא וי"ו הוא כמעט תמיד דו-משמעי. לדוגמה, ללא ניקוד "חכמה" עשוי לציין אישה חכמה, או את התכונה בה היא ניחנה. מילון רב-מילים [6] מודע להחלטת האקדמיה במשקל זה, אך כופר בה בעקביות: הוא כותב עבור כל אחת מהמילים הנ"ל את הכתיב התקני, ללא וי"ו, אך מציין ש"הכתיב המלא הנהוג ברב מילים" הוא עם וי"ו. זאת לכל המילים הנ"ל מלבד המילים טהרה וצהלה, שהוא כותב ללא וי"ו מכיוון שהוא מכיר גם בכתיבים החלופיים טְהָרָה, צְהֵלָה.

אגב, לפי חלק מהמילונים, בחלק מהמילים ברשימה לעיל ניתן, או אפילו חייבים, לכתוב קיבוץ במקום קמץ קטן. למשל יְהָרָה, רְגֵזָה, זְהֵמָה. לו היה זה הכתיב המנוקד, בכתיב חסר-ניקוד היינו צריכים להוסיף וי"ו, וכך היה עלינו להכיר גם בכתיבים יוהרה, רוגזה,

9 נוהגי בכתיב מנוקד נְהָגִי. כפי שהסברנו קודם, הקמץ הקטן שמקורו בחולם (במילה נְהָג) נכתב עם וי"ו, ואילו חטף הקמץ שמקורו בפתח נכתב ללא וי"ו.

10 בעבר נהוג היה לנקד את שם החיה הקוצנית דְרָבָן בפתח, ואילו את שם אחד מקוציה, או כלי חד אחר, דְרָבָן או דְרָבָן. לאחרונה קבעה האקדמיה שיש לנקד (ולהגות) את כל המילים הנ"ל כ־דְרָבָן, בקמץ קטן. ובכתיב חסר ניקוד - דרבן - ללא וי"ו. כך גם בנטייה לא תוסף וי"ו: לדוגמה הביטוי **דברים כדרבנות** הלקוח מקוהלת פרק י"ב: "דברי חֲכָמִים בְּדְרָבְנוֹת" (כאמור, הניקוד המקראי הנ"ל נחשב לא-תקני כיום).

זוהמה. לדעתנו, בודק איות צריך להחליט, ולבחור באחד משני כתיבים מתחרים אלו, ואנו בחרנו את הכתיב ללא וי"ו לכל המילים במשקל חכמה – גם לשלוש המילים הנ"ל.

9.2. תוכני או תכני

כמו שהזכרנו בפרק 5, האקדמיה לא מגדירה מהי בדיוק "צורה יסודית". האם שם התואר "תוכני", שמנוקד תְּכֻנִי, הוא צורה יסודית בפני עצמה, או נגזרת של שם העצם "תוכן"? ובהתאם לזאת, האם יש לכתוב בכתב חסר-ניקוד "תכני" או "תוכני"?

בכללי הכתיב חסר הניקוד [4] מופיעות מספר דוגמאות שמבהירות שיש לראות בשמות תואר שנגזרים משמות עצם כאילו הם אינם צורות יסודיות. בתור דוגמאות מופיעים שם שמות התואר **חומרני, חומרני, שורשי, תקשורתי, גולמי** ואפילו **אופייני**, כולם עם וי"ו. לכן גם יש לכתוב **תוכני** כך, בתוספת וי"ו.

בדומה אנו מוספים וי"ו לציון הקמץ הקטן גם במילים הבאות: **עורפי, חודשי, קוטבי, רובדי, חורפי, עונשי, אופקי, חופשי, אורכי, מותני, בוסרי, פועלי, גועלי, נוהלי, רוחבי, תזמורתי, מסורתי, ביקורתי**.

9.3. נוכרי או נכרי

בסעיף הקודם ראינו עשרים תארים במשקל קְטְלִי, ובכולם החלטנו שהכתיב חסר הניקוד הוא בתוספת וי"ו, "קוטלי". בכולם התירוץ היה שהעצם הסגולי קְטַל קיים, וניתן לראות בתואר כנגזר ממנו, ומכיוון שבשם העצם מוסיפים וי"ו לציון החולם, נעשה זאת גם בשם התואר בו מופיע קמץ קטן.

שם התואר נְכָרִי גם הוא באותו משקל, אך לא קיים שם העצם "נְכָר", ולכן לפי כללי האקדמיה אין הצדקה לתוספת וי"ו, ויש לכתוב **נכרי** ללא וי"ו. כל המילונים מסכימים שזהו הכתיב חסר הניקוד התקני, למרות שמילון רב מילים מוסיף ש"הכתיב המלא הנהוג ברב-מילים לערך נְכָרִי: נוכרי".

העובדה שרק מילה אחת ממשקל שלם יוצאת דופן מטרידה אותנו. מטרידה עוד-יותר התלות של כתיב מילה אחת במשמעות ועצם קיומה של מילה אחרת – שעשויים להיות מוטלים בספק או אף להשתנות במהלך ההיסטוריה. בסעיף 11.15 נדון במילה "פרובלמטי", ונראה שאחת הסיבות לכך שאנו (והאקדמיה) מעדיפים את הכתיב בטי"ת, הוא שהכתיב בתי"ו ("פרובלמתי") דורש החלטה חד-משמעית האם "פרובלמה" היא מילה או לא, ואין לכך תשובה חד משמעית: כידוע בעבר מילה זו בהחלט הייתה בשימוש, אולם כיום היא איננה בשימוש. בדומה, התשובה לשאלה האם קיים שם עצם "נְכָר" עשויה הייתה להשתנות במהלך ההיסטוריה. אפילו במילים אחרות שראינו לעיל, קיום שם העצם כבר היום מתחיל להתערפל: האם משמעות התואר "גולמי" בכלל קשורה למשמעות שם העצם "גולם"? כידוע, המילה "גולמי" בביטויים כמו "נפט גולמי", "טחינה גולמית", "רווח גולמי" וכד', לא מרמזת על קשר לגולם הפרפר או למהר"ל מפראג. ניתן היה לדמיין את שם העצם יוצא לחלוטין משימוש, אך שם התואר ממשיך להתקיים לתיאור נפט, טחינה ורווחים – האם אז היה עלינו לשנות את כתיבו ל"גלמי"? בדומה, גם לשם התואר "אופקי" קשר היסטורי בלבד לשם העצם "אופק". ניתן לדמיין חיים על תחנת חלל ללא שום אופק ואת שם העצם "אופק" יורד לתהום הנשייה, אך עדיין ממשיכים לדבר על הציר האופקי בגרף, למשל. האם אז היה עלינו לשנות את כתיב המילה "אופקי"?

9.4. אופייני או אפיני

כאמור, הכתיב **אופייני**, עם וי"ו מוספת, מופיע כדוגמה מפורשת בכללי האקדמיה. לנו לא ברורה ההצדקה לכך: האם סביר לראות במילה "אופייני" כנגזרת של המילה אֶפֶן? מילון רב-מילים דווקא מכיר בשם העצם אֶפֶן, תכונה מאפינת (אגב, שם-עצם זה אינו מופיע בלקסיקון שלנו) ומציין שהכתיב חסר הניקוד התקני שלה הוא "אפיין", ללא וי"ו. לו היה

שם התואר נגזר דווקא משם זה, הרי שלא היה צריך להיות בו וי"ו. למרות ההסבר הלא משכנע (לדעתנו), אני מקבלים הכתיב שקבעה האקדמיה: **אופייני**, בתוספת וי"ו.

9.5. תכנית או תוכנית

הכתיב **תכנית**, ללא וי"ו, מופיע כדוגמה מפורשת בכללי הכתיב חסר הניקוד. אין סיבה טובה לחשוב שהמילה "תכנית" נגזרת מהמילה "תוכן", למשל – הן פשוט שתיהן נוצרו מאותו השורש. לכן במילה תכנית קמץ קטן בצורה היסודית, ויש לכתבה ללא וי"ו.

אגב, בודק האיות יקבל בכל-זאת גם את הצורה "**תוכנית**", כצורת הנקבה של שם התואר "תוכני" שנזכר לעיל. מעניין לציון שכתוב המנוקד של שתי המילים, תְּכֻנִית, זהה, ולמרות זאת כללי האקדמיה דורשים כתיב חסר-ניקוד שונה לשתיהן.

9.6. צהריים או צוהריים

הכתיב **צהריים** מופיע כדוגמה מפורשת בכללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4], ולכן יש לכתוב כך. כאמור, גם הציבור וגם המילונים אכן מקפידים לכתוב כך, ללא וי"ו, וכתוב זה כה מושרש עד שיש הטועים והוגים תנועת a בצד"י ובה"א. אך כידוע, יש תנועת o בשתייהן – הכתיב המנוקד הוא צְהַרִים כשהקמץ בצד"י הוא קמץ קטן: המילה צְהַרִים היא צורת ריבוי זוגי של צֶהַר, בדיוק כפי שהמילה אֶזְנִים היא ריבוי זוגי של אֶזֶן, ולכן בצד"י של צְהַרִים יש קמץ-קטן כמו באל"ף של אֶזְנִים. חטף-הקמץ בה"א נוצר מכיוון שה"א לא יכולה להיות מנוקדת בשווא.

אך אם "צהריים" נגזרת מ"צוהר", שלה צד"י חלומה, מדוע אין כותבים "צוהריים", עם וי"ו אחד, בדיוק כמו שיש לכתוב **אזניים**? (גם היא, אגב, דוגמה מפורשת שמופיעה ב [4])

ההסבר האפשרי היחיד הוא הטענה שלמעשה, המילה "צהריים" לא נגזרת מהמילה "צוהר" (שמשמעותה חלון), אלא היא מילה נפרדת, גם אם לשתיהן אותו שורש – צהר, שמשמעותו דומה למשמעות השורש זהר. אגב גם בשפות שמיות נוספות, למילה צהריים שורש דומה: בערבית ظَهَرَ (זוהר) ובארמית טיהרא.

אליעזר בן-יהודה שם לב (ומספר על כך במילונו) שבמצבת מישע, שנכתבה במואבית (הקרובה מאוד לעברית מקראית) במאה התשיעית לפני הספירה והתגלתה ב 1868, מופיע הכתיב "צהרם". לא מופיעה בו יו"ד לפני המ"ם, ואין זה ריבוי זוגי (כי בלשון מצבת מישע, הריבוי הזוגי מסומן בנו"ן – למשל המילה "מאתן" – מאתיים). ייתכן שרק מאוחר יותר חל שיבוש וכותבי העברית החלו לחשוב שמדובר פה בריבוי זוגי של המילה "צוהר", והכתיב של הריבוי הזוגי אומץ. ייתכן שכך קיבלנו מילה שאיננה קשורה לצוהר, אבל בכל-זאת אימצה את הכתיב של הריבוי הזוגי שלה.

ראו גם דיון דומה לעיל, בשאלה האם המילה "אופייני" נגזרת מ"אופן", וכן בסעיף 5.11 בשאלה האם המילים "שישי" ו"שישים" נגזרות מהמילה "שש". גם במקרה הנוכחי, וגם במקרים ההם, הטיעונים שהבאנו מעניינים אך לא משכנעים, ובסופו של דבר פשוט אימצנו את הכתיב הרשמי שקבעה האקדמיה לכל אחת מהמילים. לדעתנו, דרושה הגדרה מדויקת יותר של המונח "הצורה היסודית של המילה" (לצערנו, לא מצאנו כזאת).

אגב, כמו שראינו בסעיף הקודם, גם הפעם קורה התופעה הלא רצויה ששתי מילים שניקודן זהה מקבלות כתיב חסר-ניקוד שונה. המילה צְהַרִי תיכתב **צהרי** אם מדובר בנטייה של צהריים (למשל בביטוי "צהרי היום"), ואילו **צוהרי** אם מדובר בנטייה של צוהר (למשל במשפט "הנוסעים הציצו דרך צוהרי הספינה").

בדומה לצהריים, גם את המילה **אבניים** אנו כותבים ללא וי"ו: למרות שעשוי להיראות שזו צורת רבים, בעצם זוהי צורה יסודית (צורת ה"יחיד" אובן לא קיימת) ולכן אין להוסיף וי"ו לציון הקמץ הקטן.

9.7. כל או כול

בעברית המודרנית, החולם החסר מתקיים בדרך-כלל בצורת הנסמך, ואינו הופך לקמץ-קטן. כך למשל תָּף, בנפרד ובנסמך (תָּף מְרִים), וכך גם רֵב, בנפרד וגם בנסמך (רֵב האנשים). בכתיב חסר-ניקוד: **תוף, רוב**.

יוצאת דופן מכלל זה היא המילה "כל": האקדמיה קבעה שאת צורת הנפרד יש לכתוב כֹּל, ואילו את צורת הנסמך – כָּל. צורת הנסמך נפוצה יותר, ומשמשת בצירופים כמו "כָּל הכלבים", ואילו צורת הנפרד מופיע בדרך כלל מיודעת כמו בדוגמה "ראיתי הכל", ולעתים נדירות לא מיודעת, כמו בדוגמה "אוכל כֹּל".

בכתיב חסר ניקוד, קבעה האקדמיה [4] שאת צורת הנפרד (כֹּל) יש לכתוב **כול**, ואילו את צורת הנסמך (כָּל) יש לכתוב **כל**. לכן יש לכתוב "כל הכלבים", אך "ראיתי ה**כול**" ו- "אוכל **כול**".

כלל זה מנוגד לכלל הרגיל ב-[4] שאומר יש להוסיף וי"ו עבור קמץ קטן אם במילה היסודית היה חולם.

9.8. בעמדו או בעומדו

בצורות המקור הנטוי של פעלים מבניין קל בתוספת כינויים חבורים, יכול להופיע קמץ קטן. כך גם במקרה של כינויי נושא חבורים כמו בְּיָשְׁבוּ (כשהוא ישב), בְּעַמְדָּךְ (כשאתה עמדת), וגם במקרה של כינויי מושא חבורים בפעלים יוצאים, כמו לְשַׁבֵּרְךָ (לשבור אותך), לְהַרְגוֹ (להרוג אותך). האם יש להוסיף וי"ו עבור קמץ קטן זה? בדיוק כמו שכבר ראינו מספר פעמים קודם, גם הפעם התשובה תלויה בשאלה מה היא "הצורה היסודית" של המילים הנ"ל.

גם אם רואים בצורה היסודית של פועל את צורת העבר הנסתר שלו וגם אם דווקא בוחרים כצורה היסודית את שם הפועל (ללא הכינויים החבורים), הרי שאין להוסיף וי"ו: בצורות העבר הנסתר "עמד", "ישב", "שבר", "הרג" יש בפ"א הפועל קמץ, ולא חולם, ובשמות הפועל גם אין חולם: לעמוד, לישב, לשבור, להרוג. לכן יש לכתוב **בעמדך, ביישבו, לשברם**, ואת הפתגם: "הקם **להרגך**, השכם **להרגו**". האקדמיה מסכימה כנראה עם תפיסה זו, מכיוון שהדוגמאות **לשמרו** ו- **בשכבך** מופיעות בכללי הכתיב חסר הניקוד [4].

המצב במילון רב מילים [6] פחות עקבי. לדעתו, במילה "בעומדו" נוספת וי"ו, והיא נטייה של שם העצם עֹמֵד, שנכתב בכתיב חסר-ניקוד "עומד" (ומשמש למשל בביטוי "על עומדו"). מצד שני, הוא מכיר בתואר-הפועל המוזר "בְּיָשְׁבוּ", שנכתב בכתיב חסר ניקוד ללא וי"ו, ומכיר את "בישבו", ללא וי"ו ומשום מה ביו"ד אחת, בתור נטייה שלו. אבל ברוב המקרים האחרים, מילון רב-מילים מסכים עם החלטתנו: בְּשִׁמְרוֹ רשום כמקור נטוי של פועל, ובכתיב חסר-ניקוד לא נוספת וי"ו: בשמרו.

אגב, צריך להיזהר שלא להתבלבל בין הכתיב של "ביישבו" (כשהוא יושב), לבין שם הפעולה הנטוי "יושביו" (התושבים שלו). הראשון יכתב ללא תוספת וי"ו, והשני בכלל נכתב בחולם מלא. בדומה, כאמור כותבים "להרגו", אך "הורגו" (ההורג שלו, במשמעות דומה ל"רוצחו") עם חולם מלא, ווי"ו כמובן. אגב "ליישבו" הוא גם הכתיב חסר הניקוד של לְיָשְׁבוּ (ליישב אותו – ראו סעיף 6.12).

9.9. צורכי או צרכי

כיצד יש לכתוב את נטיות הרבים של המילה צָרַךְ? לדוגמה, רבים מתלבטים האם יש לכתוב בצורת הנסמכים "צורכי-" או "צרכי-", ובכלל נשאלת השאלה האם יש לנקד צָרְכֵי (בקמץ קטן) או צָרְכֵי. התשובה היא שיש לנקד צָרְכֵי, ובכתיב חסר הניקוד לכתוב **צורכי**:

- בצד"י קמץ-קטן ולא שווא: המילה צָרַךְ היא במשקל המלעיליים¹¹ (הנקראים גם "סגוליים"), כמו המילה מָלַךְ. אצל המלעיליים, התנועה באות הראשונה אובדת בצורת הנפרדים: כך מְלָכִים וגם צָרְכִים. אך בנטיות צורת הרבים, התנועה חוזרת תוך שינוי (חזרה לתנועה המקורית במקור הפרוטו-שמי): כך מְלָכִי וגם צָרְכִי.
- הכ"ף רפויה: השווא במילים מְלָכִי, צָרְכִי מקורו בתנועה, ולכן אחריו לא מופיע דגש קל – הכ"ף בשתי המילים הנ"ל רפויה. אגב, קשה להגדיר שווא זה כשווא נע, כיוון לפניו תנועה קצרה והוא נהגה באפס תנועה גם בהגייה הספרדית, ואלו תכונות דווקא של שווא נח. לכן יש המכנים שווא זה "שווא מרחף".

יש לכתוב גם גם "קובצי מחשב", "תואריהם" (מבוטא אגב "תואוריהם" – באל"ף חטף-קמץ), וכד'.

9.10. יוארץ

כפי שכבר ציינו בסעיף 3.6, האקדמיה קבעה, בתור יוצא מן הכלל, שבפעלים בבניין הפעל תוסף וי"ו לציון הקמץ הקטן. כלומר, צורת פעלים אלו בכתוב חסר הניקוד תהיה זהה לכתוב אותן פועל בבניין הפעל. כך הפועל יֶאָרֶץ יכתב **יוארץ**: עבור הקמץ הקטן נוספת וי"ו (לפי הכלל לבניין הפעל) ועבור חטף-הקמץ איננה נוספת וי"ו, כי חטף הקמץ לא נוצר מחולם.

11 המלעיליים נקראים גם ה"סגוליים" משום צורת רוב המילים הללו. אך למעשה המלעיליים מתחלקים לשלושה סוגים עיקריים, שנוצרו משלושה משקלים פרוטו-שמיים עתיקים שקדמו לשפה העברית:

1. משקל קטל: לדוגמה פֶּלֶב (כמו בערבית של ימינו). צורת היחיד בעברית הפכה ל- פֶּלֶב, בשני סגולים, אך הצורה המקורית של המילה חוזרת בנטיות, כמו למשל פֶּלֶבִי, או נגזרות כמו פֶּלֶבָה.
2. משקל קטל: לדוגמה סֶפֶר, דָּגַל. שוב, בעברית צורת היחיד הפכה לשני סגולים או צירי-סגול – סֶפֶר, דָּגַל, אך הצורה המקורית חוזרת בנטיות כמו למשל סֶפֶרִי, דָּגְלִי.
3. משקל קטל: לדוגמה פֶּתַל, צָרַךְ ואפילו שֶׁן. כאן צורת היחיד קיבלה חולם חסר (פֶּתַל, צָרַךְ), ואילו הנטיות בדרך-כלל קמץ קטן (פֶּתַלִי, צָרַכִי).

10. וי"ו עיצורית

בסעיף 3.7 סיכמנו את כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה [4] הקובעים מתי יש להכפיל וי"ו המציינת עיצור (ובמקרים מסוימים, להוסיף יו"ד). נדון כעת במספר דוגמאות, ובמקרים בעייתיים.

10.1. שלו או שליו

שתי המילים **שלו** ו- **שליו** נכונות, אך משמעותן שונה: לפי כללי הכתיב חסר הניקוד שראינו לעיל, את שם-התואר **שָׁלוּ** המציין מצב של שלווה יש לכתוב "שלו", ללא תוספת יו"ד, ואילו את שם הציפור **שָׁלוּ** יש לכתוב "שליו", בתוספת יו"ד. כאמור, צורת הרבים זהה: "שלוים".

10.2. ועד או וועד

כאמור, אין מכפילים וי"ו עיצורית אם היא באה בראשית מילה, ויש לכתוב את המילה **ועד** עם וי"ו אחת. גם המילה "וועד" תתקבל על-ידי בודק האיות, אבל במשמעות שונה – כאן הוי"ו הראשונה היא וי"ו החיבור (וועד).

10.3. ואללה או ואללה

בעברית לא קיימת אות עם הצליל של *w* האנגלית או של *g* הערבית. לכן נהוג לכתוב במקומן את האות וי"ו, וכלל זה אף מופיע בכללי התעתיק של האקדמיה [18], [20]. יש היגיון רב מאחורי תעתיק זה: וי"ו היא אכן האות המקבילה ל *g* הערבית (בעבר הרחוק, הן אף נהגו בצורה זהה), ואילו בשפות אירופאיות שונות, כמו למשל גרמנית, האות *w* נהגית בדיוק כמו הווי"ו שלנו, ולא כמו *w* האנגלית. כך לדוגמה, האם קיבלנו את המילה "ופל" מהמילה האנגלית *waffle*, או מהמילה הגרמנית *waffel*?

וי"ו זו מופיעה בכתיב המנוקד, ובכתיב חסר-ניקוד יש להכפילה (או לא להכפילה) לפי הכללים הרגילים המתוארים לעיל. בפרט, יש להכפילה באמצע מילה בלבד, ואין שחר לנוהג לכתוב *w* בראש מילה כשתי וי"וים. יש לכתוב, למשל **ואללה**, **ואדי**, **ולשי**, **ויסקי**, **ופל**, **ואט**, **ויסקונסין** עם וי"ו אחת – גם במקרים בהם נוהגים להגות את המילה עם העיצור *w*, לא *v*.

מובן שיופיעו שתי וי"וים במקרים בהם מופיעה וי"ו נוספת כאם קריאה – למשל **ושינגטון**, (בימינו נהוגה ההגייה ושינגטון, לא נשינגטון), **ווק**.

מילון רב-מילים [6] לא עקבי, וכותב (רק בכתיב חסר-ניקוד) וואללה, אולי בגלל שנהוג לומר מילה זו עם העיצור *w* ולא *v*, אך מצד שני כותב ויסקי בוי"ו אחת, למרות שהוא מודה שגם פה "הוי"ו נהגית כ-*w* אנגלית". חיפוש בגוגל מעלה שגם הציבור לא עקבי, וכותב "ויסקי" ו-"ויסקי" במידה דומה – לעתים קרובות אפילו באותו עמוד...

11. מילים לועזיות, משפות שאינן שמיות

"מילה לועזית" היא מילה משפה זרה שאומצה לעברית תוך טרנסליטרציה (תעתיק - שימוש באותיות עבריות לכתובת מילה משפה זרה), ותוך התאמה מסוימת לפונולוגיה העברית (העיצורים והתנועות הקיימים או המקובלים בעברית). המילה הלועזית עברה לעתים קרובות שינויים נוספים בצורתה - אך לא קיבלה עליה באופן מלא משקל עברי מוכר, שורש, וכד'.

מכיוון שמילים אלו אינן במסגרת שורש או משקל מוכר, אין מסורת שיכולה לעזור להחליט מתי יש להשתמש בהן בחיריק חסר ומתי בחיריק מלא, מתי להשתמש בחולם מלא ומתי בחולם חסר או קמץ קטן, מתי בשורוק ומתי בקיבוץ, וכן הלאה. לכן, כפי שנראה מיד נהוג במילים לועזיות להוסיף אמות קריאה כבר בכתב המנוקד - וכללי הכתיב חסר-הניקוד של האקדמיה, בהם עסקנו בסעיפים הקודמים, בדרך-כלל אינם רלוונטיים. למרות זאת, עולות שאלות רבות אחרות לגבי כתיב מילים לועזיות, ובהן נעסוק בארבעת הפרקים הבאים:

הפרק הנוכחי וזה שאחריו עוסקים במילים לועזיות מכל השפות מלבד השפות השמיות (כגון ערבית וארמית). לשפות השמיות יש דמיון מיוחד לעברית ולכן עולות שאלות מיוחדות בתעתיק של מילים מהן, ולכן נשאיר את השפות השמיות לפרק השלישי. את הפרק הרביעי נקדיש למילים שהתחילו את חייהן כמילים לועזיות אך "אומצו" לחיק העברית וקיבלו על עצמם כתיב עברי יותר.

שאלה מעניינת שנוגעת לפרק זה היא מאיזו שפה עושים את התעתיק, ומדוע. מדוע למשל אנחנו אומרים "טרנסליטרציה" ולא "טרנסליטריישן" כמו באנגלית? למעשה, כל דור ודור קיבל מילים מהשפה הלועזית שהייתה מוכרת לו. אם בעבר הרחוק אומצו מילים מהיוונית והארמית, בזמן תחיית העברית השפות הלועזיות המוכרות היו פולנית, רוסית, גרמנית וצרפתית, ואילו היום, השפה המוכרת היא אנגלית. נראה בהמשך דוגמאות למילים שצורת ההגייה שלהן (וכתיבן) הושפע מכל אחת מהשפות הנ"ל, ואף נראה דוגמאות של מילים שונות שמקורן האטימולוגי זהה (למשל, מילה יוונית עתיקה) אך אומצו לעברית משפות שונות בתקופות שונות, וקיבלו כתיב שונה. לעתים אנו אף שואלים מילה משפה אחת, אך מלבישים אותה בצורה של שפה אחרת - כך לדוגמה את מונח המחשבים virtualization שאלנו מאנגלית, אך הלבשנו בצורה רוסית, "וירטואליזציה", כי כך התרגלו דוברי העברית לתעתק מילים עם סיומת tion, משום השפעת הרוסית בעבר.

11.1. אמות קריאה לציון i, u, o

התנועות o ו- u במילה לועזית תיכתבנה תמיד בווי"ו, והתנועה i תיכתב תמיד ביו"ד.

אמות קריאה אלו מופיעות כבר בכתב המנוקד, וכמובן נשארות גם בכתב חסר הניקוד. לדוגמה, המילה היסטוריה מנוקדת בחיריק מלא, ואין לנקדה בחיריק חסר - הכתיב "היסטוריה" שגוי.

כלל זה מופיע בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13] בסעיף על ניקודן של מילים לועזיות:

כל תנועת i נכתבת בחיריק מלא גם בניקוד. למשל: צילינדר, הידרודינמי, היסטוריה, טיפוס, דיסקוס, סינתטי.

כל תנועת o נכתבת בווי"ו חלומה. למשל: קואורדינציה, אוביקטיבי [בכתיב מנוקד, יו"ד אחת], גאולוגיה, אופטימלי.

כל תנועת u נכתבת בווי"ו שרוקה. למשל: מולקולה, מולטי-, טורבינה, פונקציה [בכתיב מנוקד].

כאמור, כלל זה תקף עבור מילים לועזיות בלבד. במילים עבריות, דווקא כן תיתכן תנועת i שתיכתב ללא תוספת יו"ד (במקרים מסוימים של חיריק חסר), ותנועת o שתיכתב ללא תוספת וי"ו (במקרים מסוימים של קמץ קטן או חטף-קמץ). לעתים, עבור מילה מסוימת

קשה להחליט האם להגדירה כמילה לועזית או מילה עברית. נחזור לסוגיה זו בסעיף 14.2. כפי שנראה בסעיף 13.5, אפילו בתעתיק מערבית יש להוסיף יו"ד וי"ו.

למרות הניסוח הגורף של האקדמיה, למעשה לכלל ש"כל תנועת i נכתבת בחיריק מלא" יש יוצא דופן אחד בהחלטות האקדמיה. זהו המקרה שבו אחרי תנועת i ישנה תנועה נוספת. לדוגמה, התחילית הלועזית bio תיכתב ביו - ולא "בייו" או "ביאו". את הניקוד ביו, ביו"ד דגושה, ניתן למצוא למשל במאגרי המונחים של האקדמיה לספרות לספרנות ולביולוגיה (במילים כמו **ביוגרפיה**, **ביולוגיה**, ועוד). אגב, מילון רב-מילים מנקד דווקא ביו (ללא דגש ביו"ד). באופן דומה, האקדמיה כותבת גם בִּיבְּלִיּוֹגְרַפְיָה (ראו סעיף 11.38), וכך גם במקרה של תנועת a אחרי i במילה פְּרֻפּוֹרְצְיָה (ראו דיון נרחב במילה זו בסעיף 11.19).

11.2. אל"ף לציון a

האם יש לכתוב פרגמטי או פרגמאטי? קלסי או קלאסי? פרדוקס, פאראדוקס, או אולי פארדוקס או פראדוקס? פארק או פרק? אנו בחרנו כמעט ולא להשתמש באל"ף לציון תנועת a במילים לועזיות, וכותבים פרגמטי, קלסי, פרדוקס, הקר, פרק. בסעיף זה נסביר מדוע.

מן הידוע הוא שלאמות הקריאה בעברית אין הגייה יחידה: וי"ו עשויה לצייין את התנועה o או u, יו"ד מציינת i או e, וה"א מציינת בדרך-כלל a אך גם o או e. אם הקריאה אל"ף ניתנת לקריאה בדרכים כה רבות, שלפעמים עולה השאלה האם היא בכלל עוזרת לקריאה. אל"ף עשויה לצייין:

1. תנועת o: ראש, ראשון, ראשתן, שמאל, נאד, צאן, פארה, לא, זאת, מאזניים ופעלים בגזרת נחי פ"א כמו למשל תאמר, יאכל
2. תנועת i: ראשון, ראשוני
3. תנועת e: ראשית, מגוון פעלים בגזרת נחי ל"א (למשל, שונא, שונאת, שנאתי, אצא, לצאת, צא, להימצא, ועוד רבים), וחלק מהשמות עם סיומת אל"ף: גא, פלא, דשא, פרא, כלא, טנא, מטאטא, שונא, בורא, רופא, קורא, ירא, טמא, צמא, מלא, גומא, נושא, הימצא, לולא
4. חוסר תנועה: חטא, גיא, שווא
5. לעתים אל"ף באה בסוף מילה אחרי אם קריאה אחרת, ולא מוסיפה כלום: קישוא, מצוא, בוא, קרוא, בריא, בקיא, נביא, נשיא, שיא, קיא, לביא, מצביא, מספוא, משוא, מלוא, מבוא, מחבוא, קפוא, יצוא, יבוא, ברוא, אפוא
6. תנועת a: כל שמות העצם עם סיומת "אי" (כגון בנאי, פנאי, ועוד עשרות), חלק מהשמות עם סיומת אל"ף (שווא, סומא, מושא, מופלא, אימא, אבא, סבא, סבתא, תוצא, מוצא, דודא, אמורא, צאצא, מקפא, ממצא, מבטא, מורא, נורא, מקרא, תא, משא, נפלא, מירכא), השמות ראשי, ראשים, ראשות, שמאלי, צוואר, נאוה, נאקה, מלאכה, מלאכותי, כאן, לאו ופעלים כמו קרא, לקראת.

התפתח נוהג להוסיף אל"ף לציון התנועה a במילים לועזיות. נדמה לנו שנוהג זה לא התפתח על דרך העברית, כי בדוגמאות לעיל רואים שבפחות ממחצית המקרים, אל"ף באמצע מילה מציינת תנועת a. לכן לדעתנו נוהג זה הושפע משפות זרות כמו ארמית, ערבית ויידיש.

הנוהג לצייין את התנועה "a" בתעתיק מילים לועזיות על-ידי אם הקריאה אל"ף אינו חדש, והוויכוח מתי ראוי להוסיף אל"פים ומתי לא, נמשך כבר כמאה שנה.

בספרו יד הלשון [17], עמוד 2, מצטט יצחק אבינרי פרסום שלו משנת 1943, שטען בזכות השימוש באל"ף לתעתיק a, בכל מקום, ללא יוצא מן הכלל. להלן קטעים ממאמרו של אבינרי:

במילים זרות אלף נחוצה. בכנוס הארצי של הרגיסטראטורים, שנתכנס בתל-אביב

בשבט תרצ"ה, הרציתי על הטראנסקריפציה של שמות זרים בעברית. (ההרצאה נדפסה אח"כ בחוברת הסתדרות הפקידים ובעתון "הדאר"). בקורת-רוח יצוין כאן שהצעה אחת זכתה לצאת מגדר הצעה לפעל ממש. כוונתי לשמוש האלף במקום a: יאפאן ולא יפן. [...] עם ראשית תחית הדבור העברי, עוד ראו מעין "זרגונימוס" בכתובת אלפין בשמות זרים [...] אבל בדורנו זה כבר אין "צחות" ממין זה מקובלת ביותר [...] עכשיו כבר כותבים יאפאן (לפני שנים מעטות כתבו הכל יפן) אך במקום מאדאגאסקר עוד כותבים לרוב מדגסקר וכיצא בזה בשאר מילים ממין זה. [...] אל נא יאמרו: הכתיב המלא מאריך את צורתן הכתבית של המילים [...] פתרון ראדיקאלי זה, של קביעת אלף במקום a בכל המילים הלועזיות, מקיל את הקריאה והוא הכרחי ומותר לנו.

אולם למעשה, הקביעה הנחרצת שיש לכתוב אל"ף עבור כל תנועת a מעולם לא התקבלה: בהערות שאבינרי מצטט ממתנגדיו דווקא יש היגיון: הוספת האל"פים באמת מקנה למילים צורה זרה לעברית, וללא צורך גורמת להן להיראות מסובכות ("זרגונימוס", בפי אבינרי). היא באמת מאריכה ומקשה על הכתיבה. היום הכתיב "יאפאן" שעליו ממליץ אבינרי אינו מקובל כלל, והכתיב "יפן" הוא הנפוץ. למעשה, גם אבינרי עצמו הבין שלא סביר להוסיף אל"פים בכל מקום ללא הבחנה, ובשנת 1944 מפרסם המשך (ששוב מופיע ב"יד הלשון"), ולהלן קטעים ממנו:

במילים זרות אלף יתרה. הצעתי להטיל אלף במילים זרות במקום a זכתה להתגשם במלואה. אולם כבר יש מפרזים בענין זה עד כדי כך שיש להציב גבולות לדבר. קודם-כל אין להטיל אלף במילים זרות שבתלמוד, כגון: איטליה, גרמניה, פדגוג, ולא קאתידרה במקום קתידרה. גם אין לכתוב אמריקאני, אפריקאני, כי אלף זו אינה הכרחית להקלת הקריאה, והיא חוצצת בין הסיום העברי – ני ובין גוף השם [...] רבים התחילו לכתוב "גאז", באלף, אך מוטב לכתוב גז [...] אלף זו מעידה מיד על מקור לועזי, ואילו בכתבנו גז – הרינו מקרבים אותה למקור ישראל[...] אין כשורש גז ("גז חיש", "נגוזו ועבר") הולם את הגז [...] יש לכתוב מסה, כי האלף היתרה נותנת טעם לפגם, ומה גם שיש חוקרים נודעים, המוכיחים כי המסה הלועזית לקוחה ממקור עברי [...] קפה, בלא אלף, הוא על משקל שדה, קצה, קנה. ולמה נטיל כאן אלף יתרה, הפוגמת את הצורה העברית של התבה? מכני – אף בתיבה¹² זו אין להכניס אלף

לא מצאנו החלטה רשמית ועדכנית של האקדמיה לגבי הכמות הראויה של אל"פים. בעבר האקדמיה נהגה להרבות באל"פים, במיוחד בשמות פרטיים לועזיים (אנשים, מוסדות ומקומות). ב"כללי התעתיק מלועזית לעברית" [7] מ-1977, קבעה האקדמיה ש:

א היא סימן לתנועת a בתחילת התיבה ובאמצעה. בסוף התיבה יהיה הסימן ל-a ה, כגון: אראגון, אנאטוליה, אלבאניה, גראנאדה

אך בעדכון האחרון של התעתיק של השמות הפרטיים, [18] מ-2007, האקדמיה כבר ממליצה פחות על אל"פים:

a באם הקריאה א או ללא סימן מיוחד. דוגמאות: אמריקה, טוסקנה, דבלין, מנהיים. בשמות קצרים ב-א: קאן, באק, נפאל, ת'אצ'ר.

a אפשר לציינה באל"ף במקום שהיעדרה עלול לגרום שיבוש בקריאה, וראוי לכתבה בשמות קצרים בני שתיים-שלוש אותיות (בלי האל"ף). בשמות הקצרים היא נכתבת גם בכתב מנוקד. שמות שכבר נשתרש בהם הכתיב בלי אל"ף יכתבו בלי אל"ף, כגון יפן.

דוגמאות נוספות: הנובר, טיימו, פרה, פלרמו, ז'נווה, טהרן, בנגלדש, צ'אד, קניה, סנגל, פרגווי

כששאלנו את האקדמיה ב-2006 על תוספת אל"פים במילים לועזיות (ולא רק שמות פרטיים

12 הציטוטים מ"יד הלשון" הם כלשונם, בכתב ששימש בספר. מעניין לשים לב שהכתיב הנהוג אז היה חסר יותר מזה הנהוג היום, ואחיד פחות (למשל הכתיב "תבה" ו "תיבה" מופיע במרחק מילים ספורות זו מזו).

לועזיים) קיבלנו תשובה עם ההנחיה הבאה [32]:

הדרך שהמזכירות המדעית ממליצה עליה, והיא אף הדרך שבה נערכים כתבי העת של האקדמיה, היא למעט באל"פין בכל הנוגע למילים לועזיות. לשיטתנו אפוא קלסי, פרדוקס, פרגמטי, ניטרלי.

מאותה תשובה ניתן גם להבין שגם עבור שמות פרטיים הנוהג העדכני הוא למעט באל"פים, וכן שעבור מילים קצרות כמו park ניתן להוסיף אל"פים כדי להפחית את דו המשמעות:

האקדמיה דנה לאחרונה בשאלת התעתיק מלועזית לעברית - הנוגע כפי שצינת לשמות פרטיים - ואישרה את המגמה לכתוב אל"ף לציון תנועת a רק בשמות קצרים. מגמה זו מוסברת בסיכוי הגבוה להיווצרות הומוגרפים ככל שמדובר בשמות קצרים ולא דווקא בצורך לציון את תנועת a. אותה התופעה קיימת גם במילים לועזיות (שאינן שמות פרטיים), דוגמת פארק. ... נראה שאפשר לעמוד על מגמה נוספת והיא שככל שהמילה או השם הפרטי שגורים יותר בעברית הצורך באל"ף פוחת, ובוודאי כאשר אין חשש להומוגרפיות. כך אנו מוצאים פחות ופחות יאפאן, יפאן, ויותר ויותר יפן.

לשם האחידות, אנו כותבים גם מילים קצרות ודו-משמעיות, כמו **פרק**, **פזל**, **הקר**, **פנל** ו-**מזם** ללא אל"ף. ייתכן שבעתיד יש לשקול זאת שוב לאור החלטות האקדמיה הנ"ל. את שמות המדינות **נפאל** ו **צ'אד** אנו כותבים כך, עם אל"ף, מכיוון שכתבים אלו מופיעים בפירוש בהחלטות הנ"ל. גם שם המדינה **מאלי** מופיע באתר האקדמיה. כרגע, גם **ואט** אנו כותבים עם אל"ף.

מילון ההווה ומילון אבן-שושן החדש מקפידים כמונו שלא להשתמש באל"ף כאם קריאה ברוב המילים לועזיות, אך יש מקרה אחד בו גם הם, וגם אנחנו, החלטנו להשתמש באם הקריאה אל"ף במילים לועזיות (כרגע, לא מצאנו לו הצדקה מפורשת בכללי האקדמיה):

כאשר יש יו"ד עיצורית שבכל מקרה היינו אמורים להוסיף עבורה אם קריאה (יו"ד נוספת), אז אם התנועה היא a, אנו נוטים להוסיף את אם הקריאה אל"ף במקום יו"ד - ובכך בעצם מקלים על הקריאה פעמיים ב"מחיר" אם קריאה בודדת: אם הקריאה מבהירה שלא מדובר בחיריק אלא ביו"ד עיצורית, והאל"ף מבהירה (עם ההסתייגות מראשית הפרק) שמדובר בתנועת a אחרי היו"ד. אפשר לראות מקרה זה בדוגמאות הבאות:

1. את הסיומת **יאלי** אנו כותבים כך (ולא -יילי). לדוגמה **לויאלי**, **אקספוננציאלי**, **קולגיאלי**, **סקטוריאלי**, **מיניסטרואלי**, **מטריאלי**, **בקטריאלי**, **פריפריאלי**, **פרובינציאלי**, **אקזיסטנציאלי**, **קולוניאלי**, **טריטוריאלי**, **אימפריאלי**, **פוטנציאלי**, **טריביאלי**, **סטודנטיאלי**, **רדיאלי**. כך גם מילים הנגזרות ממילים אלו, כגון **לויאליסט**, **מטריאליזם**, **אקזיסטנציאליזם** וכד'.

2. כפי שביקש יצחק אבינרי בציטוט לעיל, בדרך כלל לא מוסיפים אל"ף לפני הסיומת "ני" - כמו אמריקני, מאוריטני, ג'מייקני. סיומת זו היא כמובן תעתיק הסיומת הלועזית -an. אך במקרה הפרטי של הסיומת -ian, אנו כותבים **יאני** (במקום -יני). לדוגמה **קסטיליאני**, **קולומביאני**, **יוליאני**, **גרוריאני**, **ויקטוריאני**, **קונפוציאני**, **פרוידיאני**, **טרויאני**, **פיג'יאני**, **סיציליאני**, **ונציאני**.

3. במקרים רבים אחרים בהם מופיע הצליל ya, נכתוב אותו כ **יא** במקום **יי**: **אסוציאציה**, **ביליארד**, **פלגיאט**, **קוניאק**, **קיאק**, **מקיאבלזם**, **יארד**, **מיליארד**¹³, **אולימפיאדה**, **פיאנו**, **מקיאטו**.

במקרה של צליל ya בראשית מילה, היו"ד העיצורית לא אמורה להיות מוכפלת, ולכן לשם חיסכון לא מוסיפים לא יו"ד ולא אל"ף. לדוגמה, **יפן**. כנ"ל במקרה של צליל ya אחרי או לפני אם קריאה, אז (לפי כללי הכתיב חסר הניקוד) היו"ד לא

13 הכתיב המנוקד הרשמי שקבעה האקדמיה הוא מִיִּלְרָד, והאל"ף נוספת רק בכתיב חסר הניקוד. לעומת זאת, מילון רב-מילים מוסיף את האל"ף כבר בכתיב המנוקד.

אמורה להיות מוכפלת, ולכן לשם חיסכון לא מוסיפים גם אל"ף. לדוגמה, **גויבה** (השווה: "מצויף").

ישנם מקרים בהם אנחנו עדיין כותבים ya כ יי - ראה למשל דיון בסעיף 11.37 במילה **אוקיינוס**. (נצטרך ודאי בעתיד לתת דעתנו לחוסר עקביות זו).

כאמור, אנחנו, מילון ההווה ומילון אבן שושן החדש מקפידים (בדרך כלל) שלא להוסיף אל"פים במילים לועזיות. מילון רב-מילים בחר בדרך שונה ודווקא כן מוסיף אל"פים, ומעניין לנסות להבין מדוע ומתי. כידוע, בודק האיות של מיקרוסופט מבוסס על רב-מילים, ולכן משתמשים רבים מכירים ומעדיפים את הכתיב שרב-מילים ממליץ.

קל לראות שלמרות שרב-מילים מוסיף אל"פים לרוב, הוא אינו מוסיף אל"ף בכל מקום שבו יש תנועת a. ניקח לדוגמה את המילה הלועזית pragmatic. הכתיב התקני, ללא תוספת אל"פים, הוא **פרגמטי**. רב-מילים מעדיף "פרגמאטי". אבל מדוע לא פראגמאטי למשל, שהוא הצורה שהיינו מקבלים לו היינו מוסיפים אל"ף בכל מקום בו הייתה a במילה המקורית?

לדעתנו, מילון רב-מילים מושפע פה מערבית. בערבית, אם הקריאה אליף (l) מופיעה לא בכל תנועת a, אלא רק עבור תנועת a ארוכה. מיקום התנועה הארוכה (שמסומנת על-ידי אליף או וו) קובעים את מיקום הטעם. כך ב "פרגמאטי" יבוא הטעם על ההברה השניה, כמו שאנו רוצים, אך לו היינו כותבים "פראגמטי" היה בא הטעם דווקא על ההברה הראשונה. אנלוגיה זו לערבית מראה גם מתי רב-מילים לא יוסיף אל"ף. לדוגמה בשם העיר פריז, אין להוסיף אל"ף, מכיוון שהכתיב "פריז" גורר הגייה מלרעית (כראוי), ואילו "פאריז" גורר הגייה מלעילית, לא נכונה. דוגמה נוספת: המילה פרדוקס. רב-מילים, שבדרך כלל לא נרתע מהוספת אלפ"ים, לא מוסיף פה אף אל"ף - לא ב a הראשון, ולא ב a השני. לדעתנו, זה מכיוון שההגייה שמדגישה את ההברה עם אם הקריאה וי"ו (כלומר, קריאת פרדוקס במלרע) היא כבר נכונה, ואין צורך להוסיף אמות קריאה שאמורות (כמו בערבית) לשנות את ההטעמה. אבל, במילה פרדוקסלי, רב-מילים כן מוסיף אל"ף אחד: פרדוקסאלי. מדוע? כנראה כדי להבהיר שההטעמה נשארת על ההברה האחרונה (כלומר מלרע) ולא בהברה לפני האחרונה (מלעיל).

שיטת רב-מילים להוספת אל"פים במילים לועזיות היא מעניינת, ויש בה היגיון פנימי רב. אך לדעתנו, היא אמנם מתאימה לשפה הערבית, אך זרה לדרכה של העברית. בעברית אם הקריאה לא קובעת את אורך התנועה (למשל, חולם חסר וחולם מלא שניהם תנועות ארוכות), ומיקום אם הקריאה לא-דווקא קובע את מיקום הטעם, ולעיתים קרובות להפך: דווקא במילה בקר ההברה הראשונה מוטעמת, אך כשמוסיפים וי"ו מקבלים בוקר שבו דווקא ההברה השנייה מוטעמת. כמו כן, למרות ששיטה זו לא מוסיפה אל"פים בכל מקום, היא עדיין מוסיפה אל"פים שלטעמנו הם מיותרים כיוון שלא תורמים דבר לקריאה: האם "פרגמאטי" קל יותר לקריאה מ"פרגמטי"? "פרדוקסאלי" ברור יותר מ "פרדוקסלי"? אגב, במילים בנות הברה אחת כמו "פארק", האל"ף שרב-מילים מוסיף לא יכולה להיות מוסברת על-ידי ההסבר הנ"ל ודרוש כלל נוסף.

אגב, גם אם מוסיפים אל"ף במילים לועזיות, ראוי לעשות זאת כבר בכתיב המנוקד. מילון רב-מילים נוהג לא להוסיף אל"פים כלל בכתיב המנוקד ולהוסיף אותם רק עבור הכתיב חסר הניקוד, אך אין לכך כל צידוק בכללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה (מלבד המקרה ya שראינו לעיל).

11.3. פורמאלדהיד או פורמלדהיד

כיצד יש לכתוב את שם החומר המשמר formaldehyde בעברית - האם פורמאלדהיד עם אל"ף, או פורמלדהיד ללא אל"ף? אמנם, בסעיף הקודם החלטנו שלא להוסיף אל"ף לציון תנועת a, אך במקרה זה נשאלת השאלה האם זו בכלל תנועת a, או אל"ף עיצורית: האם בכתיב מנוקד כותבים פּוֹרְמַלְדֵּהִיד או פּוֹרְמַאֲלְדֵּהִיד? באנגלית, לא ניתן לכתוב הבדל זה, כי אין את העיצור אל"ף.

במובן מסוים, הכתיב הראוי הוא "פורמאלדהיד", עם אל"ף עיצורית, משום שמילה זו היא הלחם של המילים **אלדהיד** (שהוא סוג של תרכובת אורגנית) וחומצה **פורמית** (חומצת נמלים).

אך הכתיב הנהוג הוא ללא אל"ף: מילון רב-מילים [6] כותב ללא אל"ף, מילון אבן שושן החדש [12] כותב גם הוא ללא אל"ף (בערך **פורמלין**), וחיפוש בגוגל מעלה שהכתיב ללא אל"ף נפוץ פי 13 מהכתיב עם אל"ף. יתר על כן, הכתיב ללא אל"ף קיבל גושפנקה רשמית (אך עקיפה-משהו) מאקדמיה: במאגר מונחי הצילום [27] בערך "פורמלין", מוסבר שהוא תמיסת 40% פורמלדהיד – כך, ללא אל"ף.

הסבר אפשרי לנוהג זה הוא תעתיק "כפשוטו" של המילה הלועזית, בלא ליחס חשיבות מיוחדת לעובדה שנוצרה מהלחם, ולכן תעתיק התנועה a במילה זו זהה לתעתיק כל a אחר – לא נוספת אל"ף.

החלטנו ללכת בעקבות האקדמיה, המילונים והציבור, ולקבל את הכתיב ללא אל"ף, **פורמלדהיד**.

אותם שיקולים בדיוק עולים בהתלבטות בין הכתיבים אֶנְטֶאָרְקֶטִיקָה ואֶנְטֶרְקֶטִיקָה, ושוב אנחנו בוחרים בכתיב ללא האל"ף: **אנטרקטיקה**.

11.4. יו"ד לציון e

בעבר היה נוהג להוסיף את אם הקריאה יו"ד לציון צירי במקרים רבים, ובמיוחד במילים לועזיות, למשל "דימוקרטיה", "מתימטיקה", "תיזה". נוהג זה התאים לתקופה שבה רוב הדוברים הגו את הצירי החסר והצירי המלא בצורה זהה (כפי שקורה היום במקרה החיריק והחולם). אך היום, כאשר דוברים רבים נוהגים להגות צירי מלא כדיפתונג "ei", תוספת יו"ד זו עשויה לבלבל ולהפריע.

כללי הכתיב חסר הניקוד של האקדמיה ברורים (כפי שכבר סקרנו בסעיף 3.1 ובפרק 4): מלבד במספר מקרים מוגדרים, אין להוסיף יו"ד לציון תנועת e מעבר ליו"דים שכבר נהוגים בכתיב המנוקד. לכן אם מחליטים להוסיף יו"ד יש לעשות זאת כבר בכתיב המנוקד: החלטת מילון רב-מילים לנקד גֶאוגְרַפְיָה אך בכתיב חסר ניקוד לכתוב "גיאוגרפיה" אינה תואמת את תקן האקדמיה.

בכתיב המנוקד, האקדמיה ממליצה להשתמש בצירי מלא בתעתיק מילים לועזיות רק עבור צמד האותיות הלועזי eu (ראו בסעיף הבא), ואילו בשאר המקרים לא נוהג להשתמש בצירי מלא במילים לועזיות בכתיב המנוקד, ולכן אין להוסיף יו"ד גם בכתיב חסר הניקוד.

רוב הכותבים, והמילונים, אכן מסכימים שיש לכתוב **דמוקרטיה, מתמטיקה, תזה, ארוטיקה**, וכד' ללא יו"ד. למילון רב-מילים יש מנהג, שכאמור נוגד את תקן האקדמיה, להוסיף את אם הקריאה יו"ד (בכתיב חסר הניקוד בלבד) בכל מקרה של תנועת e לפני אל"ף – ורק במקרה זה. ניתן להבין מנהג זה במילים בהן האל"ף עלול להיראות כאם הקריאה אל"ף שרב-מילים נוטה להוסיף לציון התנועה a (ראו סעיף 11.2 לעיל), כמו למשל במילים ראלי ותאטרון. אך קשה להבין את תוספת היו"ד במקרים אחרים בהם בלבול זה אינו אפשרי, כמו במילה גאוגרפיה.

בכל מקרה, כאמור, אין להוסיף יו"ד – גם לא לפני אל"ף. יש לכתוב למשל **גאוגרפיה** (ושאר המילים המתחילות ב"גאו"), **תאטרון, תאוריה, ראלי, ראליטי, כוראוגרפיה, טוראדור, תאולוגיה** (ושאר המילים עם "תאו" או "תאי"), **נאון, נאוליתי** (ושאר "נאו"), **פלאוליתי** (ושאר "פלאו"), **סטראו, אידאל, אידאולוגיה, גנאלוגיה, הומאופתיה** – כולן ללא תוספת יו"ד לציון תנועת ה e.

ישנם מקרים בהן במילה הלועזית המקורית מופיעה לא התנועה "e" אלא צירוף אותיות מסובך יותר כמו "ae" או "oe", ויש ויכוח האם זו בכלל תנועת e. נדון בהמשך במקרים אלו, תעתיק הצירופים ae ו-oe, שקובע את כתיבן של המילים **ארכאולוגיה, אטמוספירה, פניקי**,

ועוד. כפי שנראה, גם בהן אין להוסיף יו"ד.

ברבות מן המילים שנזכרו בסעיף זה, ישנו ויכוח האם יש בהן בכלל תנועת e. לדוגמה, במילה stereo יש בכתב הלועזי אמנם שתי אותיות e, אך באנגלית, למשל, מבטאים את ה e השנייה כחיריק, ולא כסגול. אז האם יש לכתוב "סטראו", "סטריאו" או "סטריאו"? לדעתנו, אין ליחס חשיבות מיוחדת להגיית המילה באנגלית דווקא, ואנו מאמצים את ההגייה הנהוגה בעברית, עם סגול בניקוד וללא יו"ד בכתב חסר ניקוד וכותבים **סטראו**. מסיבות דומות אנו כותבים גם **פטפון**, **דיזנטריה**, **איזאל**, **איזאולוגיה**, **הרואי** – כולן ללא יו"ד.

אפילו את המילה **ראליטי**, שאין עוררין שנשאלה מאנגלית (שהרי סוגת "תכניות המציאות" התפתחה בארה"ב בסוף המאה העשרים: reality show), ושמבוטאת במקור בתנועת i, אנו כותבים ללא יו"ד.

צריך להיזהר גם מהשיבוש ההפוך – תעתיק תנועת i במילה אנגלית ללא יו"ד בהנחה שמדובר באות e, למרות שבמילה האנגלית באמת דווקא הופיעה האות i. כך למשל את cognitive יש לכתוב **קוגניטיבי**, עם יו"ד, ולא השיבוש הנפוץ "קוגנטיבי", ובדומה יש לכתוב **דסקריפטיבי** ולא דסקרפטיבי.

המילה **מוזאון** היא מקרה מיוחד. מילה זו מגיעה במקורה מהמילה היוונית Μουσείον, שבוטאה כ"מוסיאון", בסמ"ך ובדיפתונג ei. אך זוהי לא הצדקה מספיקה לקבל כתיב זה בעברית. בעברית החדשה השתרשה ההגייה "מוזאון" (בזי"ן ובצירי ללא דיפתונג), בדומה להגייה בשפות אירופה (כמו למשל גרמנית). הכתיב התקני מבוסס על הגייה זו, ולא על תעתיק המילה היוונית המקורית. ראה גם סעיף 11.20 לגבי סמ"ך מול זי"ן במילה מוזאון, וציטוט של החלטת אקדמיה שיש לכתוב **מוזאון** כך, ללא יו"ד.

11.5 eu

בניסיון לקבוע תעתיק אחיד לצמד האותיות eu, שמקורו ביוונית, אנו נתקלים בבעיה. העברית שאלה מילים אלו בתקופות שונות, משפות שונות (יוונית, לטינית, גרמנית, רוסית, אנגלית) שהוגות את הצמד eu בצורות שונות, ולכן השתרש כתיב שונה לכל מילה.

למרות זאת, האקדמיה החליטה לכפות אחידות בנושא. ובהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 82, מופיעה ההחלטה הבאה:

התנועה שמקורה ב־eu נכתבת בצירי מלא. למשל: איקליפטוס, רימטיזם, נירולוגיה, ניטרלי.

Hspell מקבל החלטה זו במילים כמו **אירופה**, **אירו**, **אירוויזיון**, **ניטרלי**, **נירולוגיה**, **נירון**, **נירוטי**, **ניטרון**, **איקליפטוס**, **ליקמיה**, **רימטיזם**, **איפוריה**, **פסידו**, **היריסטיקה**. אנו משאירים את הצירי המלא כיו"ד אחת גם בכתב חסר הניקוד, כפי שעושים זאת גם מילון ההווה [5], מילון רב־מילים [6] ומילון אבן־שושן החדש [12] (השווה לסעיף הבא, הדיפתונג ei).

אך למעשה, ברוב המילים הנ"ל, הכתיב התקני – וההגייה בצירי מלא – כמעט שלא בשימוש הציבור. לפי גוגל, "נירולוגיה" דוחק כמעט לחלוטין את כתיב האקדמיה נירולוגיה (וכך גם בשאר המילים בהם נירו/נוירו = עצב), והכתיב "אקליפטוס" (בצירי חסר) נפוץ הרבה יותר מאיקליפטוס. הכתיבים "לוקמיה", "לוקימיה" ו"לויקמיה" דחקו לחלוטין את כתיב האקדמיה ליקמיה. מילון רב־מילים [6] אף מציין את הכתיב לויקמיה כערך העיקרי, ואת הצורה ליקמיה ככתיב התקני שלה. לפי גוגל, הכתיב "אופוריה" נפוץ פי 250 מהכתיב התקני איפוריה. הכתיב "ראומטיזם" נפוץ פי 10 מ הכתיב התקני רימטיזם (אפילו הכתיב "רומטיזם" נפוץ ממנו). על הכתיב "אירו" עדיין ניטש מאבק – הוחלט שיש לכתוב (ולהגות) כך, על בסיס "אירופה", אך בלשון הדיבור רווחת בעיקר ההגייה האנגלית "יורו". הכתיב "היריסטיקה" נפוץ בהרבה מכתב האקדמיה "היריסטיקה". הכתיב "פסאודו" נפוץ בהרבה מהכתיב התקני "פסידו".

מכאן, נראה שבעתיד יהיה עלינו לשקול שוב האם לאמץ במקרים אלו את החלטת

האקדמיה. יתר על כן, לדעתנו על האקדמיה לשקול שוב את החלטתה בנושא זה, ולא לכפות על כל המילים הנ"ל הגייה אחידה (ולא רק כתיב אחיד!) למרות שנקלטו לשפתנו בתקופות שונות ומשפות שונות.

בכל מקרה, החלטות אחרות של האקדמיה, ונהגי כתיב מושרשים, מונעים מאיתנו לאמץ את הכלל הזה ללא סייג. לדוגמה, בכללי התעתיק משנת 1977 עבור שמות אנשים, מוסדות ומקומות [7], מופיעה הקביעה

או [עם סגול באל"ף] הן תעתיק של הדו־תנועה eu, כגון: זאוס.

והיא חוזרת גם בעדכון כללי התעתיק, [18]. לכן בחרנו בכתב **זאוס**.

שיטה שלישית לתעתיק נמצאת במילים **פרמצבטיקה**, **פסבדונים** (הכתיב של מילון רב-מילים). אנו מכירים בכתבים אלו, אך מכירים גם בכתב **פסידונים** שתואם את החלטת האקדמיה שמצוטטת לעיל, ומועדף על-ידי מילון ההווה, אך נפוץ הרבה פחות בשימוש (עשירית התפוצה, לפי גוגל).

שיטה רביעית לתעתיק eu, הפעם ממקור לא-יווני, נמצאת למילה feudal. מילון ההווה ומילון רב-מילים מסכימים על כתיב מנוקד **פאודל** (צירי חסר בפ"א, וחולם), אך מסיבה לא ברורה לנו רב-מילים מוסיף יו"ד לכתב חסר הניקוד: "פיאודל". אנו בחרנו את הכתיב של מילון ההווה.

ie .11.6

בעיה דומה לזו שראינו עם תעתיק צמד האותיות eu, ישנה גם עם צמד האותיות ie. הדוגמאות הבולטות הן המילים hieroglyphics, hierarchy.

רוב דוברי העברית מבטאים את תחילתן של מילים אלו עם חיריק, ולכן כותבים **היררכיה** (או היררכייה, ראו 11.19), **היררכי**, **הירוגליפים**. כך כותב גם מילון רב-מילים [6], וכך גם בחרנו בינתיים לכתוב ב־Hspell, כל עוד לא מצאנו החלטת אקדמיה רלוונטית.

לעומת זאת, מילון ההווה [5] ומילון אבן-שושן החדש [12], שניהם מנקדים מילים אלו עם חיריק **חסר** בה"א (דבר שלא תואם את החלטת האקדמיה – ראו דיון על כך בסעיף 11.1) וצירי ביו"ד, ובהתאם כותבים שתי יו"דים בכתב חסר ניקוד: הייררכי, היירוגליפים.

ae .11.7

בעיה דומה יש גם עם תעתיק צמד האותיות ae במילים ממקור לטיני. בלטינית קלסית, זה היה דיפתונג שבוטא כמו ai (כלומר, פתח שאחריו יו"ד שוואית), ואף שימש לתעתיק הדיפתונג היווני αι (אלפה יוטה). אולם בימי הביניים הלכה ההגייה והתקרבה לתנועת סגול. באנגלית אמריקאית, אפילו מקובל בחלק מהמילים לכתוב e במקום ae: כך למשל הפכה encyclopaedia ל encyclopedia.

לדוגמה נוספת, המילה ארכאולוגיה החלה ביוונית ἀρχαιολογία, עם הדיפתונג ai (מאותה מילה יוונית "ארכאיוס" – עתיק – קיבלנו את שם התואר **ארכאי**). משם עברה ללטינית ולשפות כמו אנגלית בצורה archaeology, כאשר ae מבוטא כמו e רגילה (ובשפה האנגלית, התופעה של open syllable lengthening בשילוב עם ה- great vowel shift גרמה לתנועה זו להיות מבוטאת כמו חיריק). במאה העשרים, אף החלה נטייה לכתוב מילה זו ב e, אף שהרוב עדיין כותבים ae.

במילון רב-מילים [6], חוסר-עקביות ניכר בכתב מילים אלו. המילה ארכאולוגיה נכתבת בצירי חסר, אך יו"ד נוספת בכתב חסר ניקוד (ללא הצדקה בכללי הכתיב חסר הניקוד). המילים אירובי, אירוסול וכד' נכתבות בצירי מלא (כלומר עם יו"ד כבר בכתב המנוקד), המילים אנציקלופדיה, אגאי, נכתבות בסגול (וללא יו"ד, גם לא בכתב חסר הניקוד). לעומתו, מילון אבן-שושן החדש [12] כותב את הכל המילים הנ"ל בצירי או סגול, ללא יו"ד

נוספת.

לדעתנו, בהיעדר החלטת אקדמיה בנושא, ברירת המחדל היא לכתוב כל מילה בהתאם לצורה בה נהוג להגות אותה. לדעתנו, מלבד המילה caesar שאומצה כמילה עברית **קיסר** (ראו סעיף Error: Reference source not found), בכל שאר המילים הציבור נהוג להגות את התנועה e, ולא ai או ei, ולכן יש לכתוב צירי או סגול ואין להוסיף יו"ד.

לכן אנו כותבים כך עבור aero (**ארובי, אנארובי, ארובטיקה, ארוסול**), paed (**אנציקלופדיה, אורתופדיה, פדיאטריה**), haem (**המטולוגיה, המוגלובין**), archaeo (**ארכאולוגיה**), sphaera (**אטמוספירה וכד'**), הים **האגאי, אזופוס, אסתטי**. כולם ללא יו"ד נוספת.

מקצת המילים עם התחילית aero נהוג דווקא לומר בעברית עם התחילית העברית אוויר-: **אווירודינמיקה, אווירונאוטיקה**.

מילים לועזיות בהן ה ae אינו מגיע מלטינית או יוונית, נכתבות גם הן בצורה (השונה) בה הוגים אותן. כך למשל **מאסטרו** (מאיטלקית).

11.8. דיאטה, דיאט

דוגמה נוספת של ae מהסעיף הקודם היא המילה **דיאטה**. אמנם, באנגלית יש ב diet סתם e, אך בלטינית כתבו diaeta, וביוונית Δίαιτα עם צמד האותיות האמור, שכאמור אנו כותבים כסגול או צירי, והוגים דיֵאֵטָה ולא דֵיֵט כמו באנגלית. את המילים **דיאטטי, דיאטן** גם יש להגות בסגול באל"ף (למרות שדוברים רבים הוגים דווקא קמץ).

אך המילה האנגלית diet, דֵיֵט, נכנסה לעברית גם דרך שמות מוצרים דיאטטיים. לדוגמה המוצר האנגלי "diet cola" תורגם ישירות ל "דיאט קולה". אך מילה זו, "דיאט", בעייתית מאוד מבחינה תחבירית (מדוע שם התואר מקדים את שם העצם? מדוע לא לומר פשוט "קולה דיאטטית"?), וגם בעייתית מבחינת הכתיב: הכתיב חסר הניקוד של דֵיֵט צריך היה להיות "דייט". הוספת אל"פים מיותרים (ראו לעיל) הייתה מביאה אותנו ל"דיאייט". אך מילון רב-מילים כותב דווקא "דיֵאֵט" (מדוע האל"ף במקום זה?) ובכתיב חסר-ניקוד, "דיאט". גם הניקוד דיֵאֵט מביא אותנו לכתיב חסר-הניקוד "דיאט". מרבית הכותבים לא מקבלים כתיב זה, וממשיכים לכתוב "דיאט", כנראה בגלל הדמיון לכתיב "דיאטה" – למרות ההגייה השונה לחלוטין.

מסיבות אלו, בגרסה זו של hspell החלטנו שלא לקבל את המילה "דיאט" (או "דיאט" וכד') כלל. ייתכן שכדאי יהיה לשקול החלטה זו שוב בעתיד.

11.9. oe

מחיפוש ברשת, עולה שציבור הכותבים מתלבט כיצד יש לכתוב: "פניקי" או "פיניקי". המילונים לא מתלבטים, וגם מילון רב-מילים [6] וגם מילון אבן-שושן החדש [12] מסכימים: **פניקי** (אגב, הראשון מנקד בסגול בפ"א, השני בצירי). גם כללי התעתיק של האקדמיה [18] קובעים: פניקיה. מדוע?

מקור השם "פניקיה" ביוונית Φοινίκια (פויניקי), שעבר ללטינית כ Phoenicia. בראשית ימי הלטינית, הצירוף "oe" עדיין היה דיפתונג שבוטא כ "oi" כמו ביוונית, אך בלטינית מאוחרת הצירוף כבר בוטא פשוט כ e. לכן התעתיק הסביר ביותר לצירוף oe ממקור לטיני הוא סגול או צירי – ובוודאי לא חיריק ויו"ד.

לכן אנו בוחרים בכתיב פניקי, ובדומה **פניקס** (הדמות המיתולוגית), **אמבה, אדיפוס**.

מדוע, אם כן, רבים כותבים "פיניקי" עם פ"א חרוקה? נראה שזה נובע מהכרות הדוברים עם שפות כמו האנגלית או הרוסית, שבהן oe עברה שינוי הגייה נוסף (אותו שינוי שהוזכר לעיל, מסגול לחיריק) וכעת כבר נהגית כחיריק. לעומת זאת, בשפות אחרות כמו צרפתית וגרמנית, מילה זו עדיין נהגית בסגול.

אגב, כאשר ברור שמילה לועזית עם oe נשאלה משפה מסוימת שאינה לטינית, מובן שיש לכבד את כללי ההגייה של שפה זו ולא של הלטינית. למשל, את שמם של האיכרים־מתיישבים ההולנדים בדרום אפריקה יש לכתוב "בורים" מכיוון שהמילה ההולנדית Boer נהגית בשפה זו כ"בור", וכללי ההגייה בלטינית לא רלוונטיים כאן.

11.10 au

האקדמיה קבעה (למשל ב [28]) שאת המילה הלועזית hydraulic יש לכתוב בעברית **הידרולי**, ולא "הידראולי", ולכן זה גם הכתיב שאנו מקבלים. זאת למרות שרוב הכותבים (כפי שמעלה חיפוש בגוגל) מעדיפים את הכתיב "הידראולי".

לעומת זאת, את המילה הלועזית claustrophobia בחרנו לכתוב **קלאוסטרופוביה**, וכך גם כותבים כל המילונים (ההווה, רב־מילים ואבן־שושן). הכתיב הנפוץ באינטרנט הוא דווקא "קלסטרו־פוביה", והכתיב בוי"ו (התואם את הכתיב של "הידרולי"), "קלסטרו־פוביה" הוא הנדיר ביותר. לא מצאנו החלטת אקדמיה בנושא (במאגר מונחי הפסיכולוגיה, האקדמיה ממליצה דווקא לתרגם: "בעת סגר").

11.11 כירורג או כרורג

לפי מאגר מונחי הרפואה של האקדמיה, יש לכתוב ולהגות מילה זו כ־**כירורגיה**, עם חיריק בכ"ף ולא בצירי כפי שרבים חושבים. לכן (ראו גם 11.19) נכתוב **כירורגיה**. הרופא העוסק במקצוע זה הוא **כירורג**.

החיריק מגיע מצירוף האותיות eu במילה היוונית χειρουργία. (מ χειρ, יד + ούργια, עבודה). ביוונית מוקדמת eu עוד היה דיפתונג, אבל כבר בתקופה ההלניסטית הוא הפך לתנועת חיריק, וכך אנו ורוב שפות העולם קיבלנו אותו. מאותו שורש יווני, "כיר" שמשמעו יד, קיבלנו גם את **כירופרקט וכירליות**.

אגב, רבים המכירים אנגלית תוהים כיצד אנו קיבלנו את המילה "כירורגיה", ובאנגלית מילה שונה כל כך, surgery. למעשה, המילים דווקא דומות: מ χειρουργία הגיעה לאנגלית הצורה cheirurgery, וזו התעוותה מאוחר יותר ל surgery המוכרת.

11.12 הדיפתונג ei

בעברית קיים הניקוד "צירי מלא", שמסומן על־ידי צירי מתחת לעיצור ואחריו יו"ד לא מנוקדת, ולעתים קרובות הוא משמש בהגייה הישראלית המודרנית לסימון הדיפתונג "ei". נשאלת השאלה, האם יש לכתוב צירי מלא במקום בו במילה הלועזית נשמע ei, או אולי יש לסמן צירי (או סגול) שאחריו יו"ד עם שווא מתחתיה? ובמקרה השני, האם יש לכתוב יו"ד שוואית זו כשני יו"דים בכתיב חסר ניקוד?

האקדמיה ענתה לשאלה זו כאשר הדיפתונג הנ"ל מגיע מ־ eu היווני (ראו סעיף 11.5), אך לא מצאנו עדיין החלטה במקרה הכללי. הבעיה מופיעה בעיקר במילים השאולות מאנגלית (אך לא רק), כגון **קמפיין, אימייל, מייל, סטייק, סטייקה, סייסמי (וסייסמולוגיה, וכד')**, **שווייצרי, קוקטייל, איידס, לייזר, גייזר, בייביסיטר, בייגינג, שייקספיר, טריילר, מילקשייק, שייק, סטרייט, סיישל, סקייטבורד, סקייט, פנקייק, קניידלך, פלייבק, רייטינג, בייסבול, בומביי, גישה, גיימר, ליידי, סלוטייפ, ספריי, פייבוריט, פרייס, קווייקר, פלייאוף, בייגל, בייגלה, וקייטרינג** (כל אלו כתובים לדוגמה ביו"ד כפולה).

קשה להסיק מסקנות מהכתיב הלא עקבי שבמילונים. מילון ההווה [5] מכיר רק ב 12 מהמילים הנ"ל, **סטייק, קוקטייל, סיסמי, ליזר, גיזר, ביבי-סיטר, פנקיק, בייסבול, גישה, לידי, סלוטייפ ו־ איידס** – בכתיב חסר־ניקוד זה, עם יו"ד אחת. הוא מנקד את 11 הראשונות ביו"ד שוואית, אותה הוא משום־מה אינו מכפיל עבור כתיב חסר־ניקוד, ואת האחרונה בצירי מלא, ושוב היו"ד איננה מוכפלת. יתר על כן, מילון ההווה מציין שהוא מעדיף את הכתיב

ססמי (בסגול) על-פני סיסמי, וכותב סקטבורד ו- סקטים רק בסגול.

הכתיב ברב-מילים [6] עקבי פחות: המילים **קמפיין**, **קייטרינג**, **בחרין**, **איידס**, **לייזר**, **גיזר**, **בייביסיטר**, **מילק שייק**, **סטרייט**, **שייטל**, **פלייבק**, **פנקייק**, **רייטינג**, **בייסבול**, **גישה**, **ליידי**, **סלוטייפ**, **פרייס** ו**סטרייק** מנוקדות ביו"ד שוואית שמוכפלת בכתיב חסר-ניקוד, **אימייל**, **גימר**, **פייבוריט** ו- **בייגינג** מנוקדות בצירי מלא אך גם פה היו"ד מוכפלת בכתיב חסר-ניקוד, ואילו **סיסמי**, **שוויצרי**, **קנידלך**, **בומבי** ו**קוקטיל** מנוקדים גם הם בצירי מלא אך היו"ד איננה מוכפלת. **סקטבורד** ו- **סקט** מנוקדים בסגול, ללא יו"ד.

מילון אבן-שושן החדש [12] עקבי הרבה יותר: כל המילים הנ"ל אשר מופיעות במילון זה, נכתבות ביו"ד שוואית, ובכולן היו"ד נכפלת בכתיב חסר-ניקוד: **קמפיין**, **אי-מייל**, **סטרייק**, **סטייקייה**, **סיסמי** (וכד'), **שוויצרי**, **קוקטייל**, **איידס**, **לייזר**, **גיזר**, **בייבי סיטר**, **קייטרינג**, **מילק שייק**, **טריילר**, **סקייטבורד**, **סקייט**, **פלייבק**, **פנקייק**, **קניידלך**, **בייסבול**, **גישה**, **ליידי**, **סלוטייפ**, **פרייס**, **פייבוריט**. במילה **ספריי**, שבה היו"ד בסוף המילה, נתקל מילון אבן-שושן בדילמה: לא נהוג לכתוב שווא בסוף מילה, וללא שווא צירי-יו"ד נראה בדיוק כמו צירי מלא. אבן-שושן החדש מנקד מילה זו עם צירי מלא (יו"ד סופית ללא ניקוד) אך עדיין כותב שתי יו"דים בכתיב חסר הניקוד.

בשלב זה, כל עוד לא מצאנו החלטת אקדמיה רלוונטית, Hspell מאמץ את הבחירה שיש לכתוב את כל המילים הנ"ל ביו"ד שוואית (ולא בצירי מלא), ושיש להכפיל יו"ד זו בכתיב חסר-ניקוד. Hspell מכפיל את היו"ד אפילו במקרה שהיא סופית, כמו במילים **ספריי** או **בומבי**.

ישנו יתרון אחד בולט בכתיבת מילים לועזיות ביו"ד שוואית ולא בצירי מלא: למרות שהרבה דוברי עברית מקשרים בין הגיית "ei" לצירי המלא, למעשה קישור זה הוא מנהג חדש (שהוצע על-ידי דוד ילין בראשית המאה העשרים) ולא כולם נוהגים לפיו¹⁴. ישנן מסורות הגייה בהן הצירי והצירי המלא נהגים בדיוק באותו אופן (היו"ד היא פשוט אס-קריאה, והגיית צירי חסר ומלא זהות, בדיוק כמו שהגיית חולם מלא וחסר זהות). ישנם גם מקרים לא מעטים בהם דוברי עברית רבים הוגים ei עבור צירי חסר (למשל "תשע"), והוגים e עבור צירי מלא (למשל "ריק", וכמובן המילה "צירי"). לכן אם רוצים להבטיח שכל הדוברים, בעלי כל המבטאים, יקראו "ei" במילה לועזית, יש צורך בכתיבת יו"ד שוואית, ולא צירי מלא.

מספירת מופעים במנוע החיפוש גוגל, ניתן לראות שברוב המקרים, מרבית האנשים מעדיפים לכתוב שתי יו"דים עבור הדיפתונג ei במילים לועזיות. לדוגמה "קוקטייל" נפוץ פי אלף מ"קוקטיל" (הכתיב שמילון ההווה ומילון רב-מילים מסכימים עליו). בהמשך נראה את אותה תופעה גם בכתיב שמות האותיות באנגלית A (הכתיב איי נפוץ יותר מ אי), H (הכתיב אייץ' נפוץ יותר מאיץ'). אבל, תופעה זו לא מתקיימת בכל המילים, ודווקא הכתיב "שוויצרי" נפוץ פי 20 מ-"שוויצרי".

ראוי לציין שישנן מילים מבין הנזכרות לעיל בהן אין כלל הסכמה שיש בהן דיפתונג ei. מילון ההווה מעדיף לנקד דווקא את "ססמי" בסגול וללא יו"ד. לעומת זאת, המילה **סטייק** נהגית על-ידי רוב דוברי העברית כ"סטק" (בסגול), ולמרות זאת שלושת המילונים שהוזכרו מעדיפים את ההגייה האנגלית עם הדיפתונג ei. גם המילים **סקייט**, **סקייטבורד** נהגות על-ידי רוב הדוברים כ"סקט" (בסגול), והמילונים חלוקים על הכתיב הראוי (במילון ההווה ורב-מילים ללא יו"ד, באבן שושן כתיב עם שתי יו"דים שמתאים להגייה במקור האנגלי), וכך גם המשתמשים (חיפוש באינטרנט מעלה שכיחות שווה לשניהם). הכתיב "סקספיר" גם הוא בשימוש נפוץ (אם כי לפי גוגל, שכיחות הכתיב **שייקספיר** עדיין כפולה). יתכן שיהיה עלינו בעתיד לשקול שוב את הכתיב הראוי של חמש מילים אלו, אך בינתיים אנו כותבים אותן עם הדיפתונג ei, ושתי יו"דים.

ראו גם סעיף 13.8 בהמשך, על הדיפתונג ei במילים לועזיות ממקור שמי.

14 ראו דיון בנושא בתשובת האקדמיה לשאלה "הגיית הצירי המלא", באתר האקדמיה.

11.13. הדיפתונג ai

גם לגבי הדיפתונג ai במילים לועזיות לא מצאנו עדיין החלטת אקדמיה מיוחדת. דיפתונג זה מופיע במילים סיינטולוגיה, מובייל, ניילון, אלצהיימר, אפרטהייד, ג'מייקה, שווייץ, ליכטנשטיין, אייטס, אייקון, אימוביליזר, סיידר, פורמייקה, פריימריז, פרנהייט, רוטוויילר, שטריימל, איינשטיין, פיטר, פיילה, פינליסט, פיירקס, סמיילי, קומביין, קופרייטר, פיילוט, לייב.

אולם במקרה זה ישנה פחות אי-ודאות. בכתב מנוקד, ברור שיש לכתוב דיפתונג זה כפתח שאחריו יו"ד שוואית – פשוט אין אפשרות ניקוד נוספת. אם מקבלים את כללי הכתיב חסר הניקוד [4] גם עבור מילים לועזיות, הרי שיו"ד שוואית זו צריכה להיכתב כשתי יו"דים (כמו בדוגמאות לעיל). מילון ההווה [5], מילון רב-מילים [6], ומילון אבן-שושן החדש [12] אכן כותבים מילים אלו עם שתי יו"דים, וכך נעשה גם אנחנו.

כמו במקרה של הדיפתונג ei, גם במקרה הנוכחי ישנן מילים שבהן אין הסכמה האם בכלל יש בהן דיפתונג ai. לדוגמה, האם יש לומר "פינליסט" בחיריק, כפי שכותב מילון רב-מילים, או "פינליסט" עם הדיפתונג ai, כפי שהוגים וכותבים רוב הכותבים? לדעתנו מכיוון שרוב הכותבים היום רואים במילה זו שאילה מאנגלית (ולא, למשל, מאיטלקית שנתנה לנו את המילה פינלה), יש לכתוב אותה לפי ההגייה מאנגלית, כולל הדיפתונג ai. לכן Hspell בוחר בכתב פינליסט.

כאשר מדובר בדיפתונג ai בסוף מילה, יש בעברית צורת כתיב מתאימה נוספת: הצירוף "אי" (ללא ניקוד באל"ף), כמו למשל במילים "גבאי", "פנאי". במילים לועזיות שמסתיימות ב ai, נדמה שאנשים מעדיפים להשתמש בסיומת "אי" ולא ב"יי". לדוגמה ואי או אפילו וואי (עבור האות Y), "אמריקן פאי" (שנפוץ בגוגל פי 3 מאשר "אמריקן פיי"), וכדומה. כך גם אנו כותבים אורגוואי, פרגוואי.

במילון רב-מילים יוצא-דופן מכללים אלו: הוא כותב את הדיפתונג ai בשמות האותיות האנגליות Y, I כיו"ד בודדת: וי, אי. בפרק המוקדש לשמות האותיות באנגלית נסביר מדוע אנחנו לא מקבלים את הכתיב של מילון רב-מילים במקרה זה.

11.14. טי"ת או תי"ו

האקדמיה קבעה מתי להשתמש בטי"ת, ומתי בתי"ו, במילים לועזיות: [44]

בדרך כלל ההגה t במילים לועזיות נכתב באות ט, למשל היסטוריה, טלפון. מן הכלל הזה יוצאות מילים לועזיות בין-לאומיות שמקורן ביוונית ובשפה זו הן נכתבות באות θ (תֶּטָה). האות θ מייצגת הגה הנשמע כמו th במילים think, thank. ואמנם גלגולה של האות θ בכתב באנגלית הוא th, כגון במילים theory, θεωρία - θεωρία - therapy. את ההצעה לכתוב באופן שיטתי t תמורת t ות תמורת th העלה יוסף קלזנר כמה פעמים בכתביו. הצעה זו מבוססת על כתיבים רווחים בספרות חז"ל ובספרות הרבנית כגון 'תיאטרון', 'קתדרא', 'אתליטיס' ואף על הכתיב 'קתרוס' שבספר דניאל (עם זאת יש במקורות גם כתיבים אחרים). הבחנה שיטתית זו התקבלה בעברית החדשה, ובדרך זו הלכו גם מילוני ועד הלשון והאקדמיה ושאר המילונים העבריים.

לכן אנו כותבים ממותה (ולא ממוטה כפי שמעדיף מילון ההווה), תזה, מתמטיקה, תאוריה, מטר, סטטיסטיקה, ועוד עשרות מקרים של החלטות מעין אלו. ישנם מקרים בהם עלו התלבטויות, ובהם נעסוק בסעיפים הבאים:

11.15. דרמטי או דרמתי

כשמילה לועזית מסתיימת בה"א, כגון דרמה, סכמה, או טראומה, נשאלת השאלה כיצד יש לכתוב את שם התואר הנגזר, בטי"ת או בתי"ו – האם דרמטי, סכמטי, טראומטי – או

דרמתי, סכמתי, טראומתי?

שאלה זו משפיעה על כתיב מילים רבות כמו **דוגמתי, דרמטי, מלודרמטי, סכמטי, סיסטמטי, פרובלמטי, אקסיומטי, טראומטי, ארומטי, אניגמטי, אסתמטי, כריזמטי, פרוגרמטי, פריזמטי, ומילים הנגזרות מהן כמו דוגמטיות, דרמטיות, דרמטיזציה, מלודרמטיות, פרובלמטיות** (כל הדוגמאות בכתיב עם טי"ת).

אילו היינו מבצעים את המעבר מעצם לתואר כאילו מדובר במילה עברית רגילה, היינו מקבלים תי"ו (השווה: שנה/שנתי, השוואה/השוואתי, וכד'). אולם, אילו חשבנו על שם-התואר כאילו נובע גם הוא ממילה לוועזית (למשל, דרמטי נובע מ־dramatic), אזי כללי התעתיק חלים ויש להשתמש בטי"ת.

לשימוש בטי"ת מספר יתרונות: הוא מאפשר עקביות כאשר מדובר על נגזרות מסובכות יותר (לדוגמה, דרמטי ודרמטיזציה שניהם יכתבו בטי"ת). הוא מאפשר עקביות עם תארים לוועזיים אחרים שאינם נגזרים משם-עצם המסתיים בה"א ולכן בכל-מקרה יכתבו בטי"ת, כגון רומנטי, תאורטי, אנליטי. הכתיב בטי"ת גם מקל בכך שאינו דורש החלטה במקרים גבוליים: לדוגמה, האם יש לומר שהתואר פרובלמטי נגזר מהמילה "פרובלמה", למרות שזו איננה בשימוש כיום?

ואכן, באתר האקדמיה [1] מופיעה החלטה מ 1 במארכ 2004 (ישיבה רע"ה), שבחרת בטי"ת:

שמות התואר הלוועזיים המסתיימים בהגה ti - מומלץ לכתבם טי, כגון דרמטי, סיסטמטי.

אם נסתכל על מילונים שיצאו לפני החלטה זו, נגלה שמילון ההווה [5] דווקא מעדיף את הכתיב עם תי"ו (ושם מראי-מקום עבור הצורות עם טי"ת), וכך גם מילון אבן-שושן החדש [12] שמעדיף תי"ו בכל המילים הנ"ל מלבד (משום-מה) דוגמטי, אניגמטי, אסתמטי ודרמטיזציה. מילון רב-מילים [6] דווקא מעדיף טי"ת ברוב המקרים, אבל לא בכולם: הוא מעדיף (משום-מה) סכמתי, סיסטמתי, טראומתי, פרוגרמטי.

בהתאם להחלטת האקדמיה, Hspell מקבל רק את הכתיב בטי"ת.

11.16. סימפתי או סימפטי

לא ניתן להשתמש במסקנת הסעיף הקודם להצדקת הכתיב "סימפטי", בטי"ת. במילה זו, צליל ה t אינו מגיע מסיומת לוועזית עם האות "t" (כמו problematic, dogmatic האנגליים) אלא דווקא מהאותיות th במילה הלטינית-המאוחרת sympathia שמקורה ביוונית συμπάθεια, מ σῦς (סין, יחד) + πάθος (פתוס, סבל). גם את th הלטיני וגם את θ (תטה) היווני נהוג לתעתק לאות תי"ו בעברית. לכן יש לכתוב **סימפתי** בתי"ו, ובדומה **אמפתי, אנטיפתי ואפתי**. מכיוון שהתואר **סימפתי** נגזר משם העצם סימפתי, יש לכתוב גם אותו כך, בתי"ו, ובדומה יש לכתוב גם **אמפתי, אנטיפתי, ואפתי**, בתי"ו.

המילונים מסכימים עם החלטה זו (מילון ההווה ואבן שושן החדש מכירים רק את הכתיב סימפתי ומילון רב-מילים מכיר בסימפטיה כ"כתיב חלופי"). אך למרבה הפלא, הציבור לא מקבל זאת וחיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "סימפטיה" נפוץ פי 14 מהכתיב התקני בתי"ו, ו"סימפטי" נפוץ פי 30 מהכתיב בתי"ו. למרות זאת, החלטנו לראות בכתיב בטי"ת שיבוש ולא לקבלו.

מעניין שברוב המילים אחרות שמסתיימות ב"-פתי", "-פתי", הציבור דווקא נוטה לקבל את הכתיב בתי"ו. כך למשל **טלפתי וטלפתי** נפוצים פי 5 בגוגל מטלפטיה וטלפטי. דוגמאות נוספות: **נטורופתי** (נפוץ פי 10 מהכתיב בטי"ת), **סוציופתי** (פי 8) **פסיכופתי והומאופתי** (נפוצים במעט מהכתיב בטי"ת).

אגב, לרבים נדמה שהתואר "סימפתי" במשמעותו המקובלת (חביב, נחמד) הוא המצאה עברית, כי באנגלית לא קיים התואר sympathetic באותה המשמעות. אולם למעשה תואר

דומה דווקא קיים בשפות אחרות, כמו למשל צרפתית (sympathique), שאף מקוצר ל (sympa) וגרמנית (sympathisch). דבר דומה קרה גם עם התואר "אקטואלי", שמשמעותו עכשווי, כמו המשמעות של actuel בצרפתית למשל, אבל באנגלית למילה actual יש משמעות שונה (והם משתמשים במילה current למשהו אקטואלי).

11.17. אוטוריטה או אותוריטה

לו הייתה המילה "אוטוריטה" תעתיק של המילה האנגלית "authority", היינו ודאי כותבים "אותוריטה". אך מילה זו לא מגיעה מאנגלית, וגם לא מיוונית, בהן יש את הצליל th או θ, אלא מלטינית auctoritas, בה היה t, וכך גם בשפות נוספות כמו למשל Autorität בגרמנית. אגב גם באנגלית רק בתקופה מאוחרת של השפה הופיע הצליל "th" במילה זו.

לכן אנו כותבים **אוטוריטה**, בטי"ת.

בדומה, יש לכתוב האדם הנאנדרטלי, בטי"ת, על פי הכתיב הגרמני של שם המקום בו התגלה – Neandertal, עמק (tal) נאנדר – ולא על פי הכתיב האנגלי Neanderthal. מעניינת הסיבה מדוע באנגלית מופיעה th, ומדוע בכל־זאת ההגייה המקצועית גם באנגלית היא עם t: כשהתגלה האדם הנאנדרטלי, כתיב המילה עמק בגרמנית היה thal – כשה-h לא השפיעה על ההגייה, בניגוד לנוהג באנגלית. האנגלית שאלה כתיב זה – אך החוגים המקצועיים אמצו את ההגייה הגרמנית הנכונה (ב t רגיל). ברפורמת הכתיב של 1901, שונה הכתיב הגרמני מ thal ל tal (ללא שינוי הגייה, כאמור) אך הכתיב האנגלי כבר התקבע.

11.18. יקינתון או יקינטון

שם הצמח **יקינתון** הוא תעתיק שם הצמח בשפות לוועזיות, Hyacinth. שם הצמח נגזר מהשם ὕακινθος במיתולוגיה היוונית. מכיוון שתעתיק th או θ אלו הוא תי"ו, הרי שיש לכתוב יקינתון כד, בת"ו ולא בטי"ת.

11.19. יה או ייה

בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 81, מופיעה ההחלטה הבאה:

שמות שמוצאם בלעז והמסתיימים בסיומת יה - האות שלפני היו"ד מנוקדת בשווא כאשר לפני תנועה. למשל: דמוקרטיה, ביולוגיה, היסטוריה, אקדמיה. האות שלפני הסיומת מנוקדת בחיריק (ויו"ד הסיומת דגושה) כאשר לפני אות בשווא. למשל: גאומטריה, סימטריה, אנגליה, פונקציה. בכתיב חסר ניקוד: דמוקרטיה, ביולוגיה וכיו"ב לעומת גאומטרייה, סימטרייה, וכיו"ב. אין דברים אלו אמורים במילים שבאה בהן תנועת a או e לפני הסיומת -יה (כגון פפיה), ואין צריך לומר תנועת o או u (כגון פרנויה).

כפי שנראה מיד, זוהי כנראה אחת ההחלטות הכי פחות פופולריות של האקדמיה, הן אצל הציבור והן אצל המילונים. גם אנחנו ב־Hspell לא מקיימים אותה. זהו אחד המקרים הבודדים שבהם הגרסה הנוכחית של Hspell לא מקיימת במודע החלטת אקדמיה, ולכן נקדיש לה כאן דיון ארוך במיוחד, וצפוי שנבחן מחדש נושא זה בגרסאות הבאות.

אם נחפש בגוגל, נראה שרוב הכותבים דוחים החלטה זו מכול וכול, ובמילים לוועזיות כותבים תמיד את הסיומת "יה" ולעולם לא "ייה". הכתיבים הלא תקינים **פרופורציה**, **אנגליה**, **סימטריה**, ו**פונקציה** נפוצים עשרות מונים עד אלפי מונים (!) יותר מהכתיבים התקינים עם שתי יו"דים.

ההתנגדות להחלטה זו עולה משני טעמים – הטעם הראשון הוא התנגדות לניקוד שקבעה האקדמיה, והטעם השני הוא קבלת הניקוד, אך התנגדות לתוספת יו"ד:

• לדעת האקדמיה, העברית אינה סובלת צרור עיצורים (שני עיצורים ברצף בתוך

אותה הברה, ללא תנועה ביניהם) כמו למשל במילה פְּרוֹפּוֹרְצָה, ובטח במילה פּוֹנְקָצָה. לכן קבעה האקדמיה את כלל הניקוד שמצוטט לעיל שאומר שהאות לפני היו"ד לא תנוקד בשווא, אלא בחיריק חסב, אם האות שלפניה כבר מנוקדת בשווא. כך יש לכתוב פְּרוֹפּוֹרְצָה, פּוֹנְקָצָה.

הבעיה היא שהציבור, ברוב המקרים, דווקא כן מוכן לבטא ולכתוב צורות של עיצורים במילים לועזיות. דווקא צורת הביטוי עם חיריק ועם הברה נוספת – פְּרוֹפּוֹרְצָה, פּוֹנְקָצָה – נשמעת מוזרה ומאולצת לדובר העברית המודרני. גם המילונים רב-מילים [6] ומילון ההווה [5] מנקדים בניגוד לכלל האקדמיה, אך בהתאם לרחשי הציבור, בשוואים: פְּרוֹפּוֹרְצָה, פּוֹנְקָצָה. רק מילון אבן שושן החדש [12] מקבל את ניקוד האקדמיה (מילון אבן שושן הישן פחות עקבי, וכותב פּוֹנְקָצָה בחיריק אבל פְּרוֹפּוֹרְצָה בשווא).

לדעתנו, כלל הניקוד שמצוטט לעיל אינו סביר. הוא יוצר ניקוד שאינו מתאים להגייה המודרנית, והוא מוסיף חיריק חסר שנוגד את הכלל שאומר שכל חיריק במילה לועזית יהיה מלא (ראה סעיף 11.1).

אם לא מקבלים את כלל הניקוד של האקדמיה, ומנקדים מילים אלו ברצף שוואים וללא חיריק – כפי שנוהגים לבטא מילים אלו דוברי עברית של ימינו – הרי שבוודאי אין להכפיל את היו"ד בכתב חסר ניקוד, ולכן יש לכתוב פּרוֹפּוֹרְצָה, פּוֹנְקָצָה, וכד' ביו"ד אחת. רוב המילים שלפי כלל האקדמיה נכתבות בחיריק ולכן שתי יו"דים, נופלות תחת מקרה זה (מבוטאות בשווא על-ידי הציבור) ולכן לדעתנו יש בכל מקרה לכתבם ביו"ד בודדת.

כך למשל נוהגים מילון ההווה ומילון רב-מילים בניגוד לכלל הניקוד של האקדמיה, וברוב המקרים מנקדים את האות לפני סיומת "יה" במילים לועזיות בשווא, ולכן גם לא כותבים ייה בכתב חסר-הניקוד של רוב המילים הלועזיות. שני המילונים הנ"ל אפילו כותבים סִימְטָרְיָה בשווא ברי"ש, למרות שרוב הציבור לא מבטא מילה זו כך, כי אם עם חיריק. אך במילונים אלו גם יוצאים מכלל זה – במילון רב-מילים היוצאים מהכלל היחידים שמצאנו אותו כותב עם "ייה" הן המילים: אנגלייה, פלנדריה, לטבייה, פיצרייה, פנצ'רייה, סטיקיה, גלידרייה, כפייה, גלבייה, טורייה, בטרייה, וטורטייה.

גם במילים המועטות שבהן הציבור נוהג להגות חיריק לפני היו"ד, כמצוות האקדמיה, הוא אינו נוהג להכפיל את היו"ד. דוגמה בולטת היא המילה "סימטריה", שהציבור אכן נוהג להגות בחיריק, אך חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "סימטריה" נפוץ פי 15 מכתב האקדמיה "סימטריה".

דוגמה בולטת נוספת (שראינו לעיל, ועוד נעסוק בה בהמשך) הן שמות ארצות כמו אנגליה, לטביה, ופלנדריה שכולם מסכימים שיש להגות בחיריק. גם כאן חיפוש בגוגל מעלה רוב מוחץ לכתב ביו"ד אחת. דוגמאות נוספות הן פיצריה ובטריה.

ישנם מקרים גבוליים רבים בהם כלל לא ברור איזו דרך הגייה מועדפת על רוב הדוברים. כך למשל המילה היררכיה – האם יש להגות את הכ"ף בחיריק (כמו בתואר "היררכי") או בשווא? גם המילונים לא מסכימים ביניהם – מילון רב-מילים ומילון ההווה חושבים שווא, ואילו מילון אבן-שושן החדש חושב חיריק. ראינו אפילו דוגמה, פרופורציה, ששתי מהדורות של אותו מילון (אבן שושן) החליטו אחרת. ושאלה נוספת: האם באמת הציבור מסכים שיש לנקד "טורקיה", "קולומביה" ו"בלגיה" בשווא, ואילו "אנגליה", "פלנדריה" ו"לטביה" בחיריק, כפי שחושב מילון רב-מילים?

אמנם, בכתב מנוקד דרושה החלטה – חיריק או שווא – אך בכתב חסר-ניקוד ניתן להחליט שלא להחליט, ולכתוב ביו"ד בודדת בכל מקרה. זו ההחלטה שאימצנו בגרסה זו של Hspell – החלטנו שבמילים לועזיות שמסתיימות ב "יה", היו"ד לעולם לא תוכפל. אנו מקפידים על כלל זה, ואפילו כותבים אנגליה, בטריה, פיצריה, אונקיה, סטייקיה, גלידריה,

טורטיה וסימטריה.

אגב, גם המילה **אנגלייה** תתקבל על-ידי בודק האיות, כצורת הנקבה של שם-התואר **אנגלי**. אנחנו מודעים לבעייתיות ששתי מילים בעלות ניקוד זהה לפי האקדמיה (הארץ אנגליה ואישה אנגלייה) מקבלות כתיב חסר-ניקוד שונה. מעניין לשים לב שבמילה זו תופעה ייחודית נוספת: שתי מילים בעלות ניקוד זהה, אך ההטעמה הנפוצה שונה (בשם הארץ ההברה הראשונה מוטעמת, בשם התואר ההברה האחרונה מוטעמת).

בגרסה זו במילים ממקור שמי אנחנו כן כותבים ייה: **כפייה, גלבייה, טורייה**. נצטרך בהמשך לשקול החלטה לא-עקבית זו שוב.

11.20. מוזיקה או מוסיקה

בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 81, מופיעה ההחלטה הבאה:

מילים ממוצא יווני שנתגלגלו לעברית מלשונות אירופה ונוהגים להגות בהן זי"ן ולא סמ"ך - נכתבות בזי"ן. למשל: פיזיקה, פיזיותרפיה, מוזאון.

אכן, ביוונית האות Σ בוטאה כסמ"ך, ומאוחר יותר התגלגלה לאות הלטינית s ששוב בוטאה כסמ"ך. אך כשזו התגלגלה למספר שפות אירופאיות, כמו צרפתית וגרמנית, היא בוטאה לעתים קרובות כזי"ן. העברית החדשה שאלה מילים אלו מהשפות האירופאיות שהביאו אתם העולים החדשים, ובדורות האחרונים מאנגלית - ולא מן היוונית - ולכן נהוגה ההגייה בזי"ן. מכיוון שזו ההגייה הנפוצה, הרי הגיוני להעדיף כתיב שתואם לה - גם אם פעם הכתיב בסמ"ך, כמו "מוסיקה" או "פיסיקה", היה נפוץ.

דוגמאות למילים שאנו כותבים בזי"ן למרות שבשפת המקור הופיעה האות s : **מוזיקה, פיזיקה, מוזאון, פיזיולוגיה, פלזמה, קתריזיס, פנטזיה, קורוזיה, צלזיוס, טנזור, אזוטרי, טלוויזיה, בלזה, פריימריז** והסיומת **יזם**.

למרות שהציבור בדרך-כלל אכן מעדיף את הכתיב בזי"ן, בחלק מהמילים הנ"ל המילונים מתנגדים. כך למשל מילון ההווה כותב את רוב המילים הנ"ל בזי"ן, אך פלסמה וקתריזיס בסמ"ך. לדעתנו, השאלה היחידה שצריכה להישאל בבואנו להחליט על כתיבת סמ"ך מול זי"ן היא מה היא ההגייה הנפוצה היום, ואין עוררין שההגייה הנפוצה היום היא, למשל, פלזמה ולא פלסמה. אגב, מעניין שהמילים **פלזמה** ו**פלסטיק** נוצרו מאותה מילה יוונית $\phi\lambda\acute{\alpha}\sigma\sigma\epsilon\upsilon$, פועל שמשמעותו לעצב, אך המילה פלזמה הגיעה לאנגלית דרך גרמנית (בה ה s נהגית כזי"ן) ואילו פלסטיק הגיעה לאנגלית דרך לטינית (בה ה s נהגית כסמ"ך). אגב גם המילה העברית **פלסטר** מגיעה מאותו מקור יווני (ואומצה על-ידי חז"ל, כך עם תי"ו, במשמעות זיוף, כלומר אמת "מעוצבת"). דוגמה נוספת הן המילים **פנטזיה** ו**פנטסטי**, שתיהן מאותו מילה מקורית, אך הראשונה נהגית (ולכן נכתבת) בזי"ן, ואילו השנייה בסמ"ך.

כפי שאומר הכלל המצוטט לעיל, יש לכתוב זי"ן רק במילים אכן נהוגה ההגייה בזי"ן בפועל. במילים ממוצא יווני בהן ההגייה הנפוצה היא בסמ"ך, יש להשאיר סמ"ך. כאמור יש לכתוב **פלסטיק**, ובדומה יש לכתוב **טלסקופ, מיסטיקה, פילוסופיה** ועוד רבות אחרות (אגב, מילון ההווה מעדיף את הכתיב "פילוזופיה"). אנו מעדיפים את הכתיב **צלזיוס** כי כך הוגים רוב הדוברים (ה s הראשונה כזי"ן, והשנייה כסמ"ך), ואגב זו גם בדיוק ההגייה בגרמנית.

אגב, אפשר למצוא שיטה מאחורי תעתיק s במילון ההווה: נדמה ש s שאחריו תנועה נכתב בזי"ן (ולכן מוזיקה, מוזאון, פנטזיה, אך גם פילוזופיה), ו s שאחריו עיצור נכתב בסמ"ך (ולכן פלסמה, פנטסטי). זוהי אולי שיטה הגיונית, אבל כאמור לא תואמת את החלטת האקדמיה שמסתכלת על ההגייה הנהוגה.

11.21. אקסיומה או אכסיומה

באתר האקדמיה [3] מופיעה הקביעה הבאה:

מילים לועזיות שיש בהן רצף העיצורים ks – נכתבות בעברית באותיות קס. לדוגמה: **טקסט, אקסיומה, מקסימום, טקסטיל.** יוצא מכלל זה השם **אלכסנדר** שכבר נתקבע כתיבו. גם המילה **טקס** נכתבת בקו"ף.

אגב, לא ברור מדוע המילה "טקס" מוזכרת בכלל זה, כי הרי היא כבר לא ממש מילה לועזית, אבל בכל זאת, אולי ניתן לראות בה כנגזרת מהמילה היוונית τᾶξις, טקסיס. אגב, גזרנו מילים נוספות מאותה מילה יוונית, כמו **תכסיס, לטכס** (עצה), **טקטיקה, וטקסונומיה**.

11.22. קרטוגרפיה או כרטוגרפיה

ההחלטה שהזכרנו לעיל מדברת רק על הצירוף ks, אבל מה לעשות כשמופיעה רק k, האם יש לכתוב כ"ף או קו"ף? גם במקרה זה נעדיף את הקו"ף: בכללי התעתיק של האקדמיה, שלכאורה חלים רק על שמות אנשים ומקומות אך למעשה מבטאים את רוח האקדמיה, נקבע הכלל הבא:

k [מועתק בעברית ל] ק. הערה: פ רק כשיש נוהג כתיבה מושרש [לדוגמה] **בורדיסטאן, אלכסנדר.**

אנו נוהגים ברוח החלטה זו, ומעדיפים את הכתיב בקו"ף על הכתיב בכ"ף, ולכן למשל כותבים **קרטוגרפיה**, ולא "כרטוגרפיה". גם האקדמיה קבעה כתיב זה [41].

לעובדה שהמילה הלועזית נכתבת באות c ולא k אין חשיבות, כי הגיית שתי האותיות זהה. אגב, מקור המילה קרטוגרפיה, כמו מקור המילה הוותיקה יותר בעברית, **כרטיס**, היא המילה היוונית χάρτης, "כרטיס", שמשמעותה פפירוס או נייר. אך בניגוד למילה "כרטיס" שהגיעה אלינו מהיוונית דרך הארמית שכתבה "כרטיסא" עם כ"ף (ולכן נשארה כך בעברית), את המילה "קרטוגרפיה" אימצנו משפות שכבר כתבו אותה ב k או ב c שנהגת בדיוק כמו k, ולכן נעדיף את התעתיק בקו"ף. אגב גם המילה **קרטון**, מאותו מקור יווני, כותבים בקו"ף.

יש סיבה חשובה להימנע משימוש באות כ"ף במילים לועזיות: כללי הדגש הקל גורמים לשינוי הגיית אות זו לפי מיקומה. כך למשל, הוגים כרטוגרפיה כראוי, בכ"ף דגושה, אך מה אם לפניה וי"ו החיבור, האם יש לכתוב ולבטא "וכרטוגרפיה" בכ"ף רפויה? עדיף פשוט לכתוב את המילה בקו"ף ולהבהיר שהגיית האות הראשונה לא משתנה.

למרות האמור לעיל, ישנן מילים בהן הכתיב באות כ"ף דגושה כבר התקבע ונחשב לכתוב התקני. כך כאמור במילה כרטיס, וכך גם במילה **אסכולה** (מיוונית, ἁσχολή) שנהוג לכתוב כך, בכ"ף, וכך גם קבעה האקדמיה [40]. כך גם **כאוס** (כְּאוֹס, במאגר מונחי הפיזיקה המודרנית (1993) של האקדמיה), **מלנכוליה** (במאגר מונחי הפסיכולוגיה, 1994), **כולסטרול**, **אסכרה** (רפואה, 1999), **כלמידיה** (רפואת עור, 2010) ובדומה (אך עם גיזרון שונה) **אלכוהול**.

11.23. כימיה או חימיה

בסעיף הקודם ראינו שמילים לועזיות אותן נהוג להגות עם הצליל "k" ייכתבו עם האות קו"ף, ולא כ"ף – גם אם גיזרון המילה מקורו באות היוונית χ.

במקצת המילים שמקורן באות היוונית χ (או באות דומה בשפות לא-שמיות אחרות), נהוגה דווקא ההגייה בכ"ף רפויה כמו במקור. כך למשל במילה **כימיה**, אותה נהוג להגות בכ"ף רפויה ולא בכ"ף דגושה. למרות הבלבול האפשרי (בג"ד כפ"ת בראש מילה), נהוג להשתמש במילים אלו בכ"ף רפויה ולא בחי"ת – וכך אנו כותבים **כימיה** ולא "חימיה". דוגמאות נוספות הן **כרום, כרומטי, כלור, כימרה, כולרה** (אבל מאותו מקור יווני, **כולסטרול** בכ"ף דגושה ומוזכרת בסעיף הקודם), **כירורגיה** (ראו 11.11), **כוראוגרפיה, סכמה, מכניקה, פסיכולוגיה, כרונולוגי, ארכיון, ארכאי, ארכאולוגיה, ארכיטקט, טכני, מיטוכונדריה, אנרכיה, היפוכונדר, סכרין, סטריכנין, דיכוטומיה, דרכמה, סכיזופרניה** (כך, בכ"ף רפויה וזי"ף), וכן **בוכטה** (מפולנית), **שפכטל, מזוכיסט, בוכהלטריה** (מגרמנית), **יכטה**, ועוד – כולן בכ"ף רפויה.

ישנן מילים בהן נהוגה הייתה בעבר הגייה בכ"ף רפויה, על דרך היוונית והפולנית (למשל), אך היום נפוצה לעתים הגייה בקו"ף על דרך האנגלית. במילים אלו, מקצת הכותבים כותבים כ"ף רפויה ומקצתם כף דגושה – אך בכל מקרה לא קו"ף. כך למשל אנו כותבים, **ארכנופוביה, כריזמה**. בדומה גם **כינין**.

ראו גם סעיף 13.7, העוסק בחי"ת או כ"ף במילים שמגיעות מערבית.

11.24. קריסמס או כריסטמס

השם העברי של החג Christmas הוא כידוע "חג המולד", אך שמו האנגלי של החג נפוץ גם הוא בעברית. חיפוש בגוגל מעלה שהתעתיק הנפוץ ביותר הוא "קריסמס" (164,000 מופעים), ואחריו "כריסמס" (65,000), "כריסטמס" (37,000 מופעים), "קריסטמס" (17,000).

אנו מקבלים את הכתיב הנפוץ ביותר, **קריסמס**. זהו גם התעתיק המדויק יותר מאנגלית – עם קו"ף ולא כ"ף, וכנדרש מתאים להגייה באנגלית ולא דווקא לכתיב. תעתיק זה קיבל גם גושפנקה עקיפה מהאקדמיה: מחלה בשם "מחלת קריסמס" מופיעה במאגר מונחי הרפואה מ 1999.

11.25. דיסלקציה או דילקסיה

את המילה הלועזית dyslexia יש לכתוב **דיסלקסיה**, עם סמ"ך, כמו שהמילה lexicon נכתבת **לקסיקון**. שוב, במילים לועזיות שיש בהן רצף עיצורים ks, יש לכתוב "קס".

למרות זאת, הכתיב בצד"י – "דיסלקציה" – רווח מאוד, ונפוץ בגוגל פי 10 מהכתיב התקני. ייתכן שהסיבה לכך היא ההקבלה השגויה מצמידים כמו קומוניקט-קומוניקציה, קונספט-קונספציה אל הצמד דיסלקט-דיסלקציה. אך המילים שמתועתקות לעברית עם סיומת "ציה" בעברית מסתיימות ב tion וזהו לא המקרה פה. יש לכתוב דיסלקסיה, וגם להגות מילה זו בסמ"ך, ולא בצד"י.

11.26. טריוויאלי או טריביאלי

כאשר במילה לועזית נשמע העיצור v, נשאלת השאלה האם יש לכתוב בי"ת רפה, או שמא וי"ו. האם יש לכתוב "טלוויזיה" או "טלביזיה"? האם יש לכתוב "דיווידנד" או "דיבידנד"? האם יש להעדיף תמיד וי"ו, להעדיף תמיד בי"ת, או אולי לפעמים כך ולפעמים כך – כי הרי הכול (מילון ההווה, מילון רב-מילים, והציבור לפי גוגל) מעדיפים את הכתיב "טלוויזיה" בווי"ו ואילו "דיבידנד" בבי"ת?

ב"כללי התעתיק מלועזית לעברית" של האקדמיה [18] מופיעה ההחלטה הבאה:

v: ו – בראש מילה, וכן באמצעה כשאינה סמוכה לחולם או לשורוק. ב (רפה) – בסוף מילה, וכן באמצעה בסמוך לחולם או לשורוק.

למרבה הצער, כללי תעתיק אלו מסירים את ידם מרוב המילים הלועזיות: הם "מכוונים" לשמות של אנשים, של מקומות, של מוסדות וכיו"ב מלשונות זרות, שאינן שמיות, ואינם חלים בהכרח על מילים לועזיות" (נדון בשמות אלו בפרק הבא – ראו סעיף 12.1). באופן רשמי כלל התעתיק לעיל אינו חל על מילים לועזיות שאינן שמיות מקומות וכיו"ב. אך למעשה, הוא מדגים את העדפת האקדמיה של וי"ו על פני בי"ת רפה, בכל מקום שאיננה מבלבלת (כלומר, בכל מקום מלבד ליד וי"ו אחרת).

בגרסה הנוכחית, הלכנו לפי הכלל הנ"ל ברוב המילים, אך עדיין לא בכולן – וודאי נצטרך לשקול זאת שוב בעתיד. המילים בהן הכתיב שבחרנו מנוגד לכלל הנ"ל הן: **דיבידנד, ציביליזציה, טריביאלי, רביזיוניזם, גרביטציה, טבטוני, סילבסטר, ריביירה, דיברטימנטו, קונבנציונלי, פריבילגיה, גויבה, בולשבזם, כל המילים עם הסיומת הסיומת -יב: ספורטיבי, פרימיטיבי, אינטואיטיבי, נאיבי, נורמטיבי, רצסיבי, אולטימטיבי, אפקטיבי, אובססיבי,**

אינטנסיבי, מסיבי, אופנסיבי, דפנסיבי, רטרופקטיבי, מדיטטיבי, אסוציאטיבי, אינסטינקטיבי, אסרטיבי, אלקטיבי, אקספרסיבי, אינפורמטיבי, אקטיבי (וגם רדיואקטיבי, היפראקטיבי, רטרואקטיבי, פרואקטיבי, ראקטיבי, אינטראקטיבי, פסיכואקטיבי), וכל המילים עם הסימות -יָה: אלטרנטיבה, פרספקטיבה, רטרופקטיבה אופנסיבה, דפנסיבה, פרוגטיבה. כך גם מילים הנגזרות מהמילים הנ"ל – כמו למשל נאיביות.

מכיוון שחלק מכתבים אלו נפוצים מאוד (למשל, "אלטרנטיבה" נפוץ בחיפוש ברשת פי 400 מ"אלטרנטיווה"!) יהיה קשה לאמץ כלל זה כלשונו כמתאר את העדפות הציבור. אך נדמה שהציבור אכן נוטה לכיוון כלל זה: בעבר היו נפוצים הכתיבים "דיביזיה" ואפילו "טלביזיה", ואילו היום הכתיבים "דיוויזיה" ו"טלוויזיה" נפוצים יותר.

11.27. קונצפציה או קונספציה

תעתיק האות C במילים לועזיות תלוי באות שאחרי ה C. אם אין E, I או Y אחרי ה C, אזי התעתיק הוא תמיד קו"ף. לדוגמה: אקוסטי, קולגה, קלסי, דיאלקטי, אקלקטי, אלקטרוני, הסימות -קה (כגון רומנטיקה, רפובליקה), הסימות -קן (כגון רומנטיקו, ציניקו), והסימות העברית -קאי שנגזרת מ -קה (כגון מתמטיקאי).

מה הוא התעתיק הראוי לאות C כשאחריה E, Y או I? האם יש לכתוב סמ"ך, צד"י או אולי קו"ף?

נדמה שהתשובה היא לרוב שיש לכתוב צד"י, אך אין תשובה אחידה לשאלה זו (לא מצאנו כלל מתאים של האקדמיה). נראה שלכל מילה התקבע כתיב לפי השפה הזרה שהייתה נפוצה באותה תקופה, וההגייה הנהוגה בה. כך, למשל, מאותה מילה לועזית cell (תא) שאלנו בעבר את המילה **צלולזה** (תאית) ולאחרונה את **סלולרי** (טכנולוגיית טלפון אלחוטי שעובדת עם "תאי" שטח).

כך נדמה שהנטייה היא לכתוב מילים שאולות ותיקות בצד"י, ואילו מילים שנשאלו מאנגלית לאחרונה בסמ"ך (כפי שנהוגה ההגייה באנגלית). אולם לא תמיד יש תמימות דעים בין הכותבים, ונדמה שככל שגוברת ההשפעה האנגלית על הדוברים, כך הולך ונפוץ הכתיב בסמ"ך, גם במילים ותיקות.

ברוב המילים הרלוונטיות, הכתיב בצד"י שולט כמעט ללא עוררין: קונצרון, קונצרט, קונצרטני, קונצרטני, קונצרטניה, ספציפי, ספציפיקציה, רצפטור, צנטר (אגוצנטרי, גאוצנטרי, אתנוצנטרי, אנתרופוצנטרי, קונצנטרי, הליוצנטרי, צנטריפוגה, צנטריפוגלי, צנטריפטלי, צנטרליזציה, צנטרליזם, צנטרליסטי, צנטרליסט), צלולזה, צלולואיד, צלולטי, צלוליטיס, צלופן, סיציליה, ציטופלזמה, צלזיס, ציביליזציה, צנזורה, צנזור, רצסיבי, אנציקלופדיה, אנציקלופדי, סוציו (סוציאלי, סוציאליזם, סוציאליסט, סוציאליסטי, סוציופת, סוציולוג, סוציולוגיה, סוציולוגי, סוציוביולוגיה, סוציוביולוגי, סוציומטרי, סוציאליזציה), ציני, ציניות, ציניקו, אסוציאציה, אסוציאטיבי, אגנוסטיציזם, דצי (דציבל, דצליטר, דצימטר), פובליציסט, פובליציסטיקה, אצטון, גליצרין, טריגליצריד, פניצילין, פציפיזם, פציפיסט, ציאניד, ציקדה, פינצטה, ציסטה, פרובינציה, פרובינציאלי, צילינדר, מוניציפלי, ציטה, מדיצינה, מדיציני, פורצלן, פרוצדורה, פרוצדורלי, פרינציפ, פרינציפיוני, ציקלי, ציקלון, ציקלמט, קרצינוגני, רצפטור, דפיציט, סנה, פרמצבטיקה, פרמצבטי, אגנוסטיציזם, קלציום.

במעט מילים אחרות, הכתיב בסמ"ך שולט באינטרנט ובמילונים: קונספט, קונספציה, קונספטואלי, סנטר (למרות התפוצה של "צנטר" כחלק ממילה, כפי שראינו לעיל), סירקולציה, סלוטייפ (למרות שההגייה "צלוטייפ" עדיין נפוצה).

במעט מילים נוספות, הכתיב בקו"ף הוא הנפוץ: פניקה, קיברנטי, קיברנטיקה (אך יש לציין שמאותו שורש לועזי, שאלנו מאוחר יותר מאנגלית את הצורות סייבר ו- סייברספייס).

ישנן מילים בהם שני כתיבים נפוצים. כך יש למשל את "פלסבו" מול "פלצבו", "ציקלופ" מול "קיקלופ", "אמנסיפציה" מול "אמנציפציה", "אימפליציטי" מול "אימליסיטי", "פרצלציה" מול "פרסלציה". כל עוד איננו מכירים החלטת האקדמיה מפורשת בנושא, Hspell מנסה

להשתמש בכתב שמתאים להגייה הנפוצה, וכאן: **פלסבו, ציקלופ, אימפליציטי, אקספליציטי, פרסלציה**. בחרנו להשתמש בכתב **אמנציפציה** מכיוון שדווקא במונח **אוטואמנציפציה** הכתיב בצד"י נפוץ הרבה יותר.

מילים ממקור איטלקי בנושא מוזיקה נכתבות עם צ': **קונצ'רטו, צ'לו, צ'לן, צ'מבלו**.

במילים בהם מופיעה במילה הלועזית האות S ומיד אחריה האות C, נוצר קושי מסוים בהגייה עבור דוברי העברית. לעתים דוברי העברית מוכנים לקבל את צמד "סצ", כמו למשל במילה **סצנה**. גם במקרים שבהם הם מתקשים בהגייה הנכונה בדיבור (והוגים בסמ"ך בלבד), ממשיכים רוב הכותבים לכתב "סצ", כמו ב: **דיסציפלינה, דיסציפלינרי, טרנסצנדנטי, טרנסצנדנטי**.

במילים הלועזיות fluorescence, fluorescent, הבלגן חוגג: מילון רב-מילים מכיר בתעתיק המדויק עבור מילה אחת – פלואורסצנטי, אבל בתעתיק פחות מדויק – פלואורסנציה (במקום פלואורסצנציה). הציבור הרחב לא מסתדר עם סדרת העיצורים והתנועות שכה זרים לעברית: השיבוש "פלורסנטי" נפוץ בחיפוש ברשת פי שלוש מהתעתיק המדויק "פלואורסצנטי". למרבה ההפתעה, התעתיק המדויק (והמפלצתי משהו) "פלואורסצנציה" דווקא נפוץ קצת יותר משיבושיו (כמו פלואורסנציה או פלורסנציה). כרגע Hspell מקבל רק את התעתיקים המדויקים: **פלואורסצנטי, פלואורסצנציה**. תעתיקים מדויקים אלו מופיעים גם המילון אבן שושן החדש (עם "ייה" במקום "יה", כמובן – ראו 11.19).

11.28. אקסצנטרי או אקצנטרי

מילה בעייתית עוד יותר היא eccentric (בלטינית של ימי הביניים, eccentricus). מילון רב-מילים ומילון אבן-שושן החדש כותבים **אקסצנטרי**. מדוע לא "אקצנטרי" (או "אקסנטרי") כמו שאר המילים בסעיף הקודם? מהיכן מגיע הסמ"ך הנוסף?

הסמ"ך אינו נמצא בכתב הלטיני או במקור היווני ἐκκεντρικός ("מחוץ למרכז"). בניגוד לנהוג במילים לטיניות, ביוונית התחילית ex שונתה ל ek לפני עיצור, כדי למנוע שלושה עיצורים עוקבים, וצורה זו נשמרה כשמילה זו אומצה ללטינית (בימי הביניים), ומאוחר יותר לאנגלית.

אולם, כשמילה זו אומצה לשפות אירופאיות אחרות – מלבד אנגלית – ה"א" לרוב חזר. כך למשל בצרפתית excentrique, ברוסית эксцентрик ובגרמנית exzentrisch. דוברי העברית אימצו מילה זו מאחת משפות אלו (כנראה שמגרמנית או רוסית, בהם גם נהוג הצד"י), ולא ישירות מלטינית, ובוודאי שלא מאנגלית.

כאמור בסעיף הקודם, רוב דוברי העברית היום יודעים אנגלית כשפה שנייה, ולא רוסית או גרמנית. לכן, כותבים רבים שמכירים את המילה האנגלית נוטים היום לכתוב "אקצנטרי" או אפילו "אקסנטרי". היום, הכתיב אקצנטרי הפך לנפוץ ביותר באינטרנט, וזאת למרות שכל המילונים מחשיבים אותו כשגיאה. ניתן היה להעריך שהיה נפוץ עוד יותר לו בודקי האיות היו מקבלים אותו.

בשלב זה, Hspell מקבל את הכתיב הוותיק **אקסצנטרי**. ייתכן שכדאי יהיה בעתיד לשקול החלטה זו מחדש, ולקבל דווקא את הכתיב שנאמן יותר למקור היווני ולשפה הזרה הנפוצה היום – אנגלית.

11.29. קונצנזוס או קונסנסוס

כיום, תעתיק האות הלועזית S הוא לרוב סמ"ך או זי"ן (ראו "מוזיקה" לעיל). בתקופת המשנה, כשאומצו מילים רבות מיוונית, לעתים תועתק S לסמ"ך – למשל אסטרטגיה (מ strategia), פולמוס (polemos) ולעתים לצד"י, כמו למשל אצטדיון (מ stadion), אצטרולב (מ astrolabos), אצטרובל (strobilos), ועוד.

במקרים נדירים, בתעתיק האות הלועזית S יש עדיין התלבטות בין סמ"ך לצד"י. כך במילה

קונצנזוס, שלמרבה האירוניה אין קונצנזוס איך לכתוב אותה. מילון רב-מילים [6] מעדיף את הכתיב "קונצנזוס" אך מציין את "קונסנזוס" בתור "כתיב נפוץ פחות", ואילו מילון אבן-שושן החדש [12] כותב "קונסנסוס".

מבין הכתיבים המתחרים, קונצנזוס, קונסנזוס וקונסנסוס, הכתיב "קונסנסוס" הוא בוודאי התעתיק הנכון-יותר של המילה הלטינית consensus. אין כלל תעתיק שיכל להפוך את אחד ה s לצד"י או לסמ"ך, ואילו את השני דווקא לזי"ן. אולם, על מילים לועזיות רבות שנשאלו לעברית עברו תהליכים שונים ומשונים, ואנו לא משתמשים בתעתיק המדויק – כך למשל אנו כותבים **אצטדיון** ולא "סטדיון", **אגזוז** ולא "אקסהוסט", **ספסל** ולא "סובסליום" וכד'. ניתן היה לחשוב על המילה "קונצנזוס" כעל מילה שמקורה לועזי, אך איננה תעתיק מדויק של מילה לועזית בשפה מסוימת. התומכים בכתיב "קונסנסוס" מעלים בתגובה את הטענה שעל המילים האחרות עברו תהליכים לשוניים מוכרים וארוכי שנים, ואילו "קונצנזוס" היא שגיאה חדשה, שפשוט נובעת מבורות (חוסר ידיעה שבלטינית כותבים consensus, ולא concensus, ואין לה קשר למילים "צנזוס" או "צנזורה"), ולא מתהליך לשוני.

לפי גוגל, הכתיב **קונצנזוס** נפוץ פי חמישה מהכתיבים המתחרים יחד, והוא גם תואם את ההגייה הנפוצה היום (בצד"י ובזי"ן, ולא בשני סמ"כים). לכן Hspell בוחר כתיב זה כל עוד לא מצאנו החלטת אקדמיה בנושא.

11.30. קרפצ'ו או קרפצ'יו

באיטלקית, פרוסות הבשר הנא נקראות carpaccio. האות i במילה זו איננה נשמעת, אלא רק משמשת להפוך את העיצור c מהצליל "ק" לצליל "צ" (ראו דיון נוסף בנושא בסעיף 11.27). לכן יש לומר, ולכתוב, **קרפצ'ו** ולא "קרפצ'יו".

בדומה, יש לכתוב **אדג'ו**.

11.31. בירוקרטיה או בירוקרטיה

את המילה הלועזית bureaucracy, האם יש לכתוב בִּירוֹקְרָטְיָה או בִּירוֹקְרָטְיָה?

במשך שנים רבות, הכתיב הראשון נחשב למועדף: במאגר מונחי המנהל הכללי של האקדמיה משנת 1960 [33] הופיע הכתיב בירוקרטיה. במילוני אבן-שושן ורב-מילים הערך הראשי הוא בירוקרטיה (ואילו "בירוקרטיה" מפנה אליו), ובמילון ההווה רק הכתיב בירוקרטיה מופיע.

אולם, לדעתנו כתיב זה, "בירוקרטיה" הפך למיושן. הוא אינו תואם להגייה הנפוצה – שהיא "בירוקרטיה". הוא כבר איננו הכתיב הנפוץ באינטרנט ("בירוקרטיה" נפוץ פי 9 ממנו). אפילו האקדמיה הוסיפה ל- [33] את הטקסט "עדכון: גם בִּירוֹקְרָטְיָה". מכיוון שאנו נוטים בדרך-כלל שבודק האיות לא יקבל שני כתיבים מתחרים (כדי למנוע חוסר-עקביות בכתיבה), אנו מעדיפים לקבל את הכתיב הנפוץ והמעודכן יותר – כלומר **בירוקרטיה**.

הכתיב שבחרנו, בירוקרטיה, לא רק נאמן יותר להגייה הנפוצה, הוא גם נאמן יותר להגייה במקור הצרפתי של המילה: המילה נוצרה לראשונה בצרפת, מעט לפני המהפכה הצרפתית, משילוב של המילה הצרפתית bureau (בִּירו), שולחן כתיבה (ובהשאלה, משרד הפקיד, המשתמש בשולחן מעין זה), עם הסיומת היוונית -קרטיה שמציינת שלטון (השווה – דמוקרטיה, אריסטוקרטיה, וכד'). ייתכן שההגייה עם "בִּיו" במקום "בִּי" הגיעה לעברית מאנגלית, או, סביר יותר, מרוסית – את המילה הרוסית бюрократия ניתן לתעתק "בִּירוֹקְרָטְיָה".

11.32. בישופ או בישוף

לפי כללי התעתיק מלועזית של האקדמיה [18], העיצור p מועתק לאות פ כפופה (לא

סופית) גם בסוף מילה, ולכן לו רצינו לתעתק את המילה האנגלית bishop לעברית, היינו צריכים לכתוב "בישופ", עם פ"א דגושה.

אך למעשה נהוג לכתוב **בישופ**, ולהגות מילה זו בפ"א רפויה. ייתכן שהמילה אומצה מהמילה הגרמנית bischof שנהגית כך, וייתכן שפשוט נבחרה הגייה הקרובה יותר לדרכי העברית (בה לא מופיעה פ"א דגושה בסוף מילה).

11.33. גלוקוז או גלוקזה

האם לסוכר ענבים, glucose, יש לקרוא (ולכתוב) **גלוקזה**, או **גלוקוז**?

מתברר שבעבר הרחוק היה נהוג הכתיב **גלוקזה** (ובשם זה קראו לו המורים של חלק מהמבוגרים של היום), אולם כיום דווקא הכתיב **גלוקוז** נחשב לכתוב התקני. במאגר מונחי הרפואה של ועד הלשון מ-1939 [14] מופיע עבור המונח glucose התרגומים "סוכר ענבים" ו-"גלוקזה". במאגר מונחי האפייה של האקדמיה מ-1957 [15] כבר הוחלף הכתיב ל"גלוקוז" (בנוסף לעוד שני תרגומים: סוכר ענבים ודקסטרוז), וכתוב זה נחשב לתקני עד היום (ראו למשל מאגר מונחי הרפואה מ-1999 [16]).

לא מצאנו הסבר מדוע החליטה האקדמיה להחליף את כתיב (והגיית) המונח הנ"ל, אבל ייתכן שאחת הסיבות לכך היא הרצון שהמילה עבור סוג סוכר זה תהיה ממין זכר, כמו המילה "סוכר" עצמה.

בהתאם להחלטת האקדמיה, Hspell מקבל את הכתיב **גלוקוז**, ובדומה שמות סוכרים נוספים: **פרוקטוז, לקטוז, דקסטרוז, סוכרוז**.

במילון ההווה [5] מופיע הכתיב התקני גלוקוז, אך במילון רב-מילים [6] ובמילון אבן-שושן החדש [12] מופיע דווקא הכתיב הישן גלוקזה. בחיפוש בגוגל עולה שהציבור מקבל את החלטת האקדמיה במקרה זה: הכתיב התקני גלוקוז נפוץ הרבה יותר מהכתיב הישן.

הוויכוח שבין גלוקוז לגלוקזה הוא חלק מוויכוח נרחב הרבה יותר: בשנת 1965 (ישיבה ס"ח) התנהל באקדמיה דיון ארוך לגבי מילים לוועזיות שעשויות או לא לקבל את הסימטת ה (ואת המין נקבה) בהתאם לשפה ממנה הן נשאלו. כך לדוגמה גלוקוז מול גלוקזה, שוקולד מול שוקולדה, מרגרין מול מרגרינה, דיאגרם מול דיאגרמה, פונם מול פונמה, ממות מול ממותה, וכן הלאה. מליאת האקדמיה הקימה ועדה, שבחנה מאות מילים שאולות והחליטה:

לאחר שעיינה הוועדה במאות מילים (לקט מחומר זה נשלח לחברים), ומהן כמו אלה המובאות לדיון, היא ממליצה לפני המליאה לקבוע את צורתן בעברית בתוספת ה ובלשון נקבה. המליצה זו חלה אפוא על המילים המובאות לעיל ועל הדומות להן המשמשות בעם בשתי הצורות, ומיועדת לשמש הדרכה לגבי קביעת צורתן העברית של מילים מעין אלה, שאין להן בשעה זו נוהג קבוע.

המליאה החליטה לקבל את הצעת הוועדה, והחליטה ש:

הנטייה הכללית היא לקבל מילים לוועזיות במין נקבה, להוציא אותן המילים שיהיו בהן נימוקים מכריעים לסטייה.

נדמה שהחלטה זו התקבלה בציבור חלקית – אמנם כולם אומרים היום **מרגרינה, דיאגרמה פונמה, וממותה**, אך מצד שני, **גלוקוז**, וכמוכן **שוקולד**, דווקא התקבלו בלשון זכר.

11.34. אונומטופיה או אונומטופאה

המילה הלוועזית onomatopoeia (שהגיעה לאנגלית דרך הלטינית והיוונית) מסתיימת בשרשרת תנועות הזרה לעברית, ונשאלת השאלה כיצד לכתוב אותה. המילונים מציעים שני כתיבים שונים, "אונומטופיה" ו"אונומטופאה". מילון ההווה [5] מכיר רק בכתיב הראשון, מילון אבן-שושן החדש [12] מכיר בשניהם, וגם מילון רב-מילים הממוחשב [6] מכיר בשניהם ודורש (כמו שהוא נהוג במקרה של צירי לפני אל"ף) להוסיף יו"ד לכתוב האחרון

בכתיב חסר-ניקוד בלבד: אונומטופיאה.

Hspell החלטנו לקבל את הכתיב הראשון, **אונומטופיה**, בלבד. זאת ממספר סיבות: זהו הכתיב היחיד שמוכר על-ידי כל המילונים (כמפורט לעיל), וזהו הכתיב הנאמן יותר למקור (בו יש יו"ד עיצורית). כמו כן, נדמה שהאקדמיה מעדיפה כתיב זה: באתר האקדמיה [19] מופיעה ההחלטה הבאה מ-29 באוקטובר 2007 לגבי מונחי ספרות:

תצליל - אונומטופיה [שימוש במילים או בצירוף מילים שצלילים מזכיר את הוראתם. ...]

ההחלטה מדברת על מונח עברי חדש ("תצליל"), אך בעקיפין רומזת על הכתיב המועדף של המילה הלועזית.

מהבחינה בכתיב אונומטופיה עבור שם העצם, נובעת גם הבחירה בכתיב **אונומטופיי**, ולא אונומטופאי, עבור שם התואר. למרבה הצער, המילה "אונומטופיי" קשה להגייה, ומוזרה לנטייה - למשל בריבוי, יש לכתוב "אונומטופיים", בשלוש יו"דים! אך לריבוי מוזר זה יש תקדים: למשל, לפי אתר האקדמיה [1],

צורת הרבים של שם התואר "ניסויי" תכתב "ניסויים" (בשלוש יו"דים, גם בכתיב חסר הניקוד).

11.35. סינתסיזר או סינתסיזר

מהו התעתיק הנכון למילה הלועזית synthesizer? ראשית, ברור שיש לתעתק את ה-th לתי"ו, ולא לטי"ת, ולכן הכתיבים (הנפוצים מאוד בחיפוש ברשת) "סינתסיזר" ו-"סינתסיזר" אינם נכונים. לנו נראה שהתעתיק הנכון הוא **סינתסיזר**. מילון אבן-שושן החדש [12] בחר גם הוא בכתיב זה.

מילון רב מילים [6], ורוב הכותבים ברשת, מעדיפים דווקא להוסיף חיריק (ויו"ד) ולכתוב "סינתסיזר". לדעתנו, החלטה זו איננה מוצדקת. היא איננה תואמת את המקור האנגלי (באנגלית, במקרים רבים האות e נהגית כחיריק, אך דווקא במילה זו היא לרוב נהגית כתנועה קצרה). היא גם איננה תואמת את ההגייה העברית הנפוצה. גם לא ברור מדוע להוסיף חיריק דווקא במילה "סינתסיזר", אך לא במילים "סינתטי", "סינתזה", וכד'.

11.36. צימעס או צימס

בבואנו לכתוב מילה ממקור יידי, כמו "צימעס", יש שתי אפשרויות:

1. האפשרות הראשונה, מכיוון שיידש נכתבת באותיות עבריות, היא פשוט לכתוב את המילה כמו שהיא - צימעס - תוך התעלמות מהעובדה שבעברית לא נוהגים להשתמש בעי"ן כאם קריאה שמציינת תנועת e. רוב הכותבים ברשת בחרו באפשרות זו.

2. האפשרות השנייה היא להתעלם מהכתיב באותיות עבריות, להתייחס ליידיש כמו לכל שפה זרה, ולתעתק את המילה לעברית לפי צורת ההגייה של המילה - ולכתוב צימס. כל המילונים - מילון רב-מילים, מילון אבן שושן החדש, ומילון ההווה, בחרו באפשרות זו.

גם לדעתנו האפשרות השנייה היא הראויה יותר. ליידיש, למרות שהיא משתמשת באותיות עבריות, חוקי כתיב והגייה זרים לרוח העברית. לדוגמה, ביידיש המילה "דתיים" נהגית כמו "דוסיים"¹⁵, וכשמילה זו אומצה לסלנג העברי מיידיש היא נכתבה כך, ולא בכתיב העברי המקורי. המילה "תכלס" גם היא נכתבת כתעתיק ולא לפי הכתיב ביידיש (שהוא פשוט המילה העברית "תכלית"). לכן ראוי לעשות זאת גם בשאר המקרים.

לכן בחרנו באפשרות השנייה (תעתיק), ואנו כותבים **צימס**.

15 ביידיש, קמץ נהגה כחולם, ותי"ו רפה נהגית כסמ"ך.

בדומה, אנו כותבים גם **פרייר**, ולא פרייער (ואגב, גם לא פראייר), כותבים **בלינצ'ס** ולא בלינטשעס, **קרפלך** ולא קרעפלעך, **רוגלך** ולא ראגאלעך, חסידות **בלז** ולא בעלז או בעלזא).

אגב, חיפוש בגוגל העלה תופעה מעניינת. את הכתיב היידי "געפילטע פיש", ואת הכתיב העברי "גפילטה פיש", מנצח בגדול השעטנז המוזר "גפילטע פיש". נפוץ עוד יותר הוא הלחם הכתיב היידי למילה אחת, "געפילטעפיש", למרות שביידיש עצמה שם המאכל נכתב בשתי מילים. בגרסה זו, hspell אינו מכיר באף אחד מכותבים אלו.

11.37. אוקיאנוס או אוקיינוס

שתי צורות ההגייה, אוקיאנוס (קו"ף חרוקה, ואלף קמוצה) ו"אוקיינוס" (יו"ד קמוצה) נשמעות דומות לדובר העברית. הכתיב הראשון דומה מעט יותר למקור היווני, בו יש שתי תנועות ולא יו"ד עיצורית (Ωκεανός), והשני דומה מעט יותר לצורה בה רוב דוברי העברית המודרנית מבטאים את המילה (ביו"ד עיצורית).

רוב מוחץ של המופעים באינטרנט הוא של הכתיב **אוקיינוס**, וכך מעדיפים לכתוב גם מילון רב-מילים ומילון ההווה, וכך נכתוב גם אנחנו.

מילון אבן-שושן החדש בחר באפשרות ניקוד שלישית: אוקיאנוס (אוקיאנוס בכתיב חסר הניקוד), כלומר האל"ף היא אם קריאה, ולא עיצור. כתיב זה מתאים לנטייה שלנו בדרך-כלל להוסיף אם קריאה אל"ף במקום יו"ד בהברה "ya", כפי שראינו בסעיף 11.2, ולכן ייתכן שבעתיד יהיה ראוי לאמצו לשם האחידות.

בצורה דומה נכתוב מילים נוספות הגזרות מהמילה אוקיינוס, כגון **אוקייני** ו- **אוקיינוגרפיה**.

באותו אופן, אזור אוסטרליה יכתב **אוקייניה**. כאן כבר אי ההסכמה עם החלטתנו גדולה יותר: הכותבים באינטרנט דווקא מעדיפים (ביחס 100 ל 1!) את הכתיב "אוקיאניה". מילון רב מילים מעדיף, כמונו, אוקייניה.

11.38. ביבליוגרפיה או ביבליאוגרפיה

הכתיב שקבעה האקדמיה הוא **ביבליוגרפיה** ([42]), וכך גם בכתיב חסר הניקוד: **ביבליוגרפיה** (כזכור, אין מוסיפים יו"ד לציון חיריק לפני yo – ראו סעיף 3.2). גם המילונים רב-מילים וההווה מסכימים, וכך גם רוב הכותבים (חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב התקני נפוץ פי 10 מהכתיב "ביבליאוגרפיה").

אגב, מילה זו מדגימה שכאמור בסעיף 11.1, העיקרון שקבעה האקדמיה שכל תנועת "י" במילה לועזית תיכתב כחיריק מלא – למעשה אינו מתקיים תמיד. בכתיב **ביבליוגרפיה**, האקדמיה החליטה להשתמש בחיריק חסר כדי להימנע מהכתיב המוזר **ביבליוגרפיה**. בסעיף 11.19 ראינו מקרים נוספים בהם האקדמיה משתמשת בחיריק חסר לפני יו"ד דגושה.

11.39. קנגורו או קנגרו

הכתיב המנוקד התקני הוא **קנגורו**, כפי שנקבע במאגר מונחי האקדמיה לבעלי חיים נכר משנת 1972, [34], ולכן יש לכתוב **קנגורו**. הכתיב הלא תקני "קנגרו" דומה יותר להגייה האנגלית של שם בעל חיים זה (kangaroo), אך הכתיב התקני דומה דווקא להגייה בשפות אחרות – למשל בגרמנית, שם החיה הוא Känguru, וברוסית ке́нгуры.

אגב, צורת הרבים המקובלת של קנגורו הוא **קנגורואים**.

11.40. פינגווין או פנגווין

באותו מאגר מונחים נקבע גם שהכתיב התקני הוא **פינגווין**, ולכן יש לכתוב **פינגווין**. שוב, הכתיב התקני נראה שונה מזה האנגלי (penguin), אך דומה לזה הגרמני (Pinguine) והרוסי (Пингвиновые).

11.41. אינץ' או אינטש

במאגר מונחי המדידה של האקדמיה משנת 1965 נקבע שהכתיב התקני הוא **אינץ'**. הכתיב "אינטש" הוא מיושן, ומשתמש ב"טש" כמנהג היידיש, בניגוד למקובל בעברית המודרנית.

בדומה יש לכתוב את רוב המילים עם הצליל צ' כך: **אפצ'י, צ'יפס, צ'יטה, צ'ק** וכד'.

המילים היחידות אותן אנו כותבים עם "טש" והוגים צ' הן: **טשרניחובסקי, רוטשילד, ו־קטשופ**.

11.42. גירוסקופ או ג'רוסקופ

במאגר מונחי הפיזיקה של האקדמיה משנת 1973 נקבע שהכתיב התקני הוא **גירוסקופ**. הכתיבים "ג'ירוסקופ" ואף "ג'יירוסקופ", הדומים יותר להגייה האנגלית, קיימים בשימוש הציבור אך נחשבים ללא תקינים, ואף נפוצים פחות בחיפוש גוגל מאשר הכתיב התקני.

11.43. קנרי, קנרית או קנרית

יש בציבור ובמילונים מחלוקת האם לקרוא לציפור *Serinus canaria* בשם "קנרי", "קנרית" או "קנרית": מילון ההווה ומילון רב מילים מעדיפים "קנרי", מילון אבן-שושן החדש מעדיף "קנרית", וחיפוש בגוגל מעלה שדווקא הכתיב "קנרית" הוא הנפוץ יותר (בהפרש קטן).

במאגר מונחי בעלי החיים של האקדמיה משנת 1963, קבעה האקדמיה ששם הציפור הוא **בְּזָבוּז קְנָרִי**. לכן, בהתאם לאקדמיה ולרוב המילונים, אנו כותבים **קנרי**.

אגב, הכתיב בקו"ף הגיוני יותר מזה בכ"ף, כיוון שהציפור קרויה על שם האיים הקנריים – ששם נכתב בקו"ף לפי כללי התעתיק. ייתכן שהכתיב "קנרית" נפוץ בציבור שמעדיף שם ממין נקבה (כמו המילה "ציפור"), או שיו"ד בסוף מילה נראית לו מוזרה. אך למעשה הסיומת יו"ד נפוצה מאוד בשמות ציפורים: השוו **תוכי, ירגזי, שכווי, קיכלי, עורבני, נחליאלי, עפרוני**.

11.44. אולטרסאונד, אולטראסאונד או אולטרה-סאונד

חיפוש בגוגל מעלה שהכתיבים "אולטרסאונד", "אולטראסאונד", "אולטרה סאונד" נפוצים בערך באותה מידה. המילונים מעדיפים את הכתיב "אולטרה סאונד", אך לדעתנו רוב הדוברים רואים במילה זו מושג אחד, ורובם לא משתמשים במילה העצמאית "סאונד", ולכן יש להעדיף את הכתיב במילה אחת – **אולטרסאונד**. גם באנגלית ובשפות נוספות כותבים מילה זו ללא רווח. שימוש במילה אחת מאפשר גם נטיות נוחות – כמו אולטרסאונדים.

אגב, קיים גם הכתיב "אולטרהסאונד", במילה אחת אך עם ה"א. חיפוש בגוגל מעלה שכתוב זה נדיר הרבה יותר משאר הכתיבים שנזכרו לעיל, ולדעתנו לא רצוי כיוון שלא נהוג בעברית להשתמש בה"א כאם קריאה באמצע מילה.

אנו מקבלים גם את הכתיב בשתי מילים, **אולטרה סאונד**, כיוון ששתי המילים בנפרד מופיעות גם הן במילון.

במושגים אחרים כמו למשל **אולטרה סגול, ואינפרה אדום**, המילה השנייה היא מילה עצמאית שימושית, ולכן הכתיב בשתי מילים הוא הכתיב המקובל ואנו לא מכירים בכתוב במילה אחת, כמו "אולטרסגול" וכד'.

11.45. מַגֵּה-וּאֵט, מַגֵּהוּאֵט, מַגֵּהוּאֵט, מַגֵּהוּאֵט, מַגֵּהוּאֵט או מַגֵּהוּאֵט

בדומה נשאלת השאלה כיצד לנהוג בתחיליות המציינות הכפלת יחידות, כגון **קילו, מגה**,

גיגה, סנטי, מילי, וכד'. בחלק מהמקרים נהוג הלחם למילה אחת, כגון **קילומטר**, ולא "קילו מטר", אך גם המילים הבודדות קיימות במילון (**קילו**, במשמעות קילוגרם, **ומטר**) ולכן אפילו במקרה זה לא נזהה את "קילו מטר" כשגיאה. ברוב המקרים אנו מכירים בתחילית וביחידה כמילים נפרדות, ובמקצת מהמקרים מכירים גם בכתיב המולחם. לדוגמה, **מילי-אמפר** וגם **מיליאמפר**, **מיקרו-שנייה** וגם **מיקרושנייה**.

כמו שראינו לעיל, כאשר התחילית מסתיימת בה"א (כגון מגה, גיגה), הה"א נופלת בהלחם, ואנו כותבים למשל **מגבייט**, **מגהרץ**, **מגטון**. חיפוש בגוגל מעלה שהציבור לא מסכים, אך בצורה לא עקבית: הוא מעדיף אכן לכתוב מגטון, אך "מגהבייט" במקום מגבייט. לדעתנו, מי שרוצה לשמור על הה"א צריך לכתוב בשתי מילים: מגה-בייט, מגה-הרץ, מגה-טון.

כמו כן, ההלחם צריך גם לקיים את כללי הכתיב חסר הניקוד. לדוגמה, ניתן לכתוב **מגה-ואט** אך בהלחם נוצר **מגוואט** (וי"ו מוכפלת באמצע מילה). קילורואט הופך ל **קילוואט** (הוי"ו לא מוכפלת בשכנות לוי"ו אחרת), ואילו **קילו-וולט** הופך ל-**קילוולט** (כל שלוש הו"וים מופיעות כבר בכתיב המנוקד, ואינן מוכפלות בכתיב חסר הניקוד).

11.46. ג'יגה או גיגה

במילון "מידע 1-01: מושגים בסיסיים – השלמות" (תשע"ד) במאגר מונחי האקדמיה, נקבעו הכתיבים הבאים עבור התחיליות: **אטו**- (10^{-18}), **פמטו**- (10^{-15}), **פיקו**- (10^{-12}), **ננו**- (10^{-9}), **מיקרו**- (10^{-6}), **מילי**- (10^{-3}), **סנטי**- (10^{-2}), **קילו**- (10^3), **מגה**- (10^6), **גיגה**- (10^9), **טרה**- (10^{12}), **פטה**- (10^{15}), **אקסה**- (10^{18}), **זטה**- (10^{21}), **יוטה**- (10^{24}).

בפרט קבעה האקדמיה שיש לכתוב (ולהגות) גיגה, לא "ג'יגה". ההגייה עם ג' מגיעה כנראה מאנגלית אמריקאית: התחילית giga בשימוש רק משנות העשרים של המאה העשרים, ובארצות הברית קבע ה National Bureau of Standards בשנות השישים שהגייתה תהיה "ג'יגה". לדוגמה, בסרט האמריקאי "חזרה לעתיד" משנת 1985 ניתן לשמוע בברור את ההגייה "ג'יגה-ואט". אך רוב דוברי האנגלית הבריטים, למשל, הוגים דווקא "גיגה". ולדעת האקדמיה כך צריכים לעשות גם דוברי העברית.

רוב דוברי העברית אינם מסכימים (למשל, חיפוש בגוגל מעלה ש"ג'יגה בייט" נפוץ פי שתיים מ"גיגה בייט"). אך hspell מקבל בכל זאת את כתיב האקדמיה.

11.47. אורתודונט או אורתודנט

הכתיבים "אורתודנט" ו-"אורתודונט" נפוצים באותה מידה בחיפוש בגוגל. ברור שהשני הוא תעתיק משובש, אך למעשה כך גם הראשון: המילה הלועזית היא orthodontia, ולכן התעתיק המדויק הוא **אורתודונט**, עם חולם, וזהו גם הכתיב שקבעה האקדמיה במאגר מונחי רפואת השיניים [39].

שימו לב להבדל בהגייה בין orthodontist לבין dentist גם באנגלית: הראשון נגזר מהמילה היוונית לשן, ὀδών, והשני מהמילה הלטינית לשן, dens (שתייהם, אגב, נגזרו מאותו מקור פרוטו-הינדו-אירופאי). הציבור דובר העברית לא מקבל הבחנה זו, ולמרות שהמילונים והאקדמיה מכירים בכתיב התקני אורתודונט, חיפוש בגוגל מעלה שהוא בשימוש מועט יחסית לשתי החלופות שנזכרו לעיל.

אגב, השיבוש ההפוך – הוספת וי"ו שלא לצורך בסמיכות לוי"ו קיימת – נפוץ במילים רבות. כך משובש **פרופגנדה** לכתיב "פרופוגנדה" (לפי גוגל, מספר הדפים עם הכתיב המשובש מגיע למחצית מספר הדפים עם הכתיב הנכון), ו**גנאלוגיה** (מאנגלית genealogy) משובש לגנאולוגיה.

11.48. קונטרברסלי או קונטרברסיאלי

כמו שראינו בסעיף 11.2, הסיומת "יאלי" נפוצה בתארים לוועזיים. לפעמים, התואר נגזר משם

עצם, למשל מבקטריה קיבלנו בקטריאלי, מפריפריה פריפריאלי, מטריטוריה את טריטוריאלי, וכן האלה. באותו אופן, **מקונטרוברסיה** (מחלוקת) נגזר התואר "קונטרוברסיאלי". למרות זאת, חיפוש בגוגל מעלה שרוב דוברי העברית מעדיף לכתוב "קונטרוברסלי, ללא היו"ד העיצורית. לדעתנו דוברי העברית כותבים כך מכיוון שהם הוגים מילה זאת כך, ללא היו"ד העיצורית, ולכן החלטנו גם אנו להעדיף כתיב זה. שוב, לדעתנו חשוב יותר שהכתיב יתאים להגייה המקובלת, מאשר לתעתיק ולאטימולוגיה המדויקים. גם מילון רב-מילים מעדיף כתיב זה, ומפנה אליו מהכתיב עם ה-"יאלי".

אגב, גם באנגלית יש שתי צורות להגיית controversial – הגייה עם "ש"ל" ועם "סִיָּאָל". ההגייה הראשונה נפוצה יותר, וייתכן שהושפענו ממנה.

11.49. אקווריום או אקווריון

בעבר הרחוק, העברית שאלה מילים רבות מיוונית, ונוצרה נטייה להלביש גם מילים לועזיות משפות אחרות בצורות יווניות מוכרות. כמו **אקרוסטיכון**, **יקינתון**, ומילים אחרות ממקור יווני, גם מהפועל הלטיני notare (לכתוב), קיבלו חז"ל את **נוטריקון** ואת **נוטריון**. גם בהמשך, למרות ירידת קרנה של היוונית, המשיכה העברית ליצור מילים לועזיות במשקל יווני כמו **מוזאון ודירקטוריון**. כך גם **הטכניון** הוא מעין עברית (התייוונות?) של ה"טכניקום" הגרמני, וה **curatorium** (חבר המנהלים) שלו נקרא **קורטוריון**. ה **conservatorium**, או בגרמנית **Konservatorium**, הפך ל**קונסרבטוריון** (המופיע במאגר מונחי המוזיקה של האקדמיה, 1955).

באותה צורה, "התייוונה" בעבר גם המילה המודרנית (מהמאה ה-19) **aquarium** ל"אקווריון" וכתיב זה אף מופיע במילון ההווה. אך מילון רב-מילים מעדיף את הכתיב **אקווריום**, וכך גם רוב דוברי העברית היום, ולכן זהו הכתיב שאנו מקבלים. לא מצאנו החלטת אקדמיה בנושא.

11.50. טריאומוירט או טריומוירט

בסעיף 11.3 לעיל עלתה השאלה האם להוסיף אל"ף עיצורית במקרה של הלחם בו המילה השנייה מתחילה בתנועה. השאלה האם להוסיף אל"ף עולה גם במקרים של שתי תנועות רצופות במילה אחת, ובמיוחד כשהתנועה הראשונה היא i ואז יש התלבטות בין יו"ד לאל"ף עיצורית:

לדוגמה במילה הלועזית **triumvirate** יש שתי תנועות נפרדות, **iu**, ללא עיצור ביניהם. בעברית, יש שתי דרכים אפשריות לכתוב **riu**: **ריו** או **ריאו**. לא מצאנו הנחיה של האקדמיה בנושא, והמילונים חלוקים: מילון ההווה מעדיף "טריומוירט", ואילו מילון רב-מילים מעדיף "טריאומוירט". חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב **טריאומוירט** נפוץ פי שניים מהכתיב המתחרה, ולכן בגרסה זו בחרנו בו. סיבה נוספת להעדיף כתיב זה היא שאין בו חיריק חסר, שלכאורה לא אמור להיות בתעתיק (נושא שעלה כבר מספר פעמים בפרק זה).

למרות זאת, אולי משום האפשרות להימנע מחיריק חסר, במילים המסתיימות ב **ius** או **ium** אנו כותבים יו"ד עיצורית (ללא חיריק לפני) ולא באל"ף: כך למשל, **רדיוס**, **גניוס**, **צלזוס**, **רדיוס** (ומספר רב של יסודות כימיים וחומרים נוספים עם סיומת זו), **אקווריום**, **אודיטוריום**, **דולפינריום**, **פודיום**, **קונסיליום**, **קולוקוויום**, **מדיום**, **מילניום**, **פלנטריום**, **קרמטוריום**, ו**וליום**.

ייתכן שכדי להיות עקביים עם החלטותינו בסעיף 11.3 (פורמלדהיד ואנטרקטיקה ללא אל"ף) ועם המילים המסתיימות ב-**ius** או **ium**, וכדי לפשט ולקצר את הכתיב (בלא פגיעה בקריאות), כדאי יהיה בעתיד לשנות את החלטתנו ולהעדיף את הכתיב ללא אל"ף "טריומוירט".

דוגמה נוספת לרצף תנועות המתחיל ב-**i** היא **ia** כמו במילים עם **dia**: **דיאגרמה**, **דיאלקט**, **דיאלוג**, **דיאגנוזה**, **דיאקריטי**, **דיאפרגמה**, **דיאטוני**, **דיאכרוני**, **דיאלקטי**, **דיאליזה**, **רדיאטור**,

רדיאן, מרידיאן, גלדיאטור, מונדיאל. שוב, נעדיף לכתוב אותן עם אל"ף ולא יו"ד עיצורית.

11.51. יידיש או אידיש

שפת ה-**יידיש** נקראת כך בשפה עצמה. אך לדוברי העברית יש קושי לבטא יו"ד עיצורית חרוקה – דיברנו על "יישוב" בסעיף 5.14 והשוו גם למילה "ישראל" אותו הוגים רוב הדוברים כ- israel ולא yisrael. לכן נפוצה גם ההגייה – והכתיב – **אידיש**. כרגע אנו מקבלים את שני הכתיבים, יידיש ואידיש, ונצטרך בעתיד לקבל החלטה.

בנוסף, משני כתיבי שם השפה אנו מקבלים גם שני תארים: **יידי** ו-**אידי**. צורת הנקבה של התואר אידי הוא כמובן "אידיית", דבר שיצר שם שלישי לשפה: השפה ה**אידיית**.

11.52. רוגבי או רגבי

לספורט שנקרא באנגלית Rugby נהוג משום-מה לקרוא בעברית רוגבי, למרות שזה איננו התעתיק הנכון של השם האנגלי. חיפוש ברשת מעלה שרוב הכותבים, האנציקלופדיות, ואפילו איגוד הרוגבי הישראלי, מעדיפים את הכתיב הזה, **רוגבי**. לכן כרגע זה גם הכתיב אותו אנו מעדיפים. גם מילון רב-מילים מעדיף כתיב זה, אבל מילון ההווה ומילון אבן-שושן החדש מעדיפים דווקא "רגבי".

11.53. קלישאה או קלישה

בצרפתית ברוב שפות אירופה ששאלו מילה זו ממנה, המילה cliché (שמשמעותה המקורית הייתה גלופה) מבוטאת כ-**קלישה**. מילון אבן-שושן ומילון ההווה כותבים כך גם בעברית, **קלישה**, עם סגול בשי"ן. מעניין שמילונים אלו לא מסכימים על מין שם העצם: מילון ההווה אומר זכר (הגיזון, בהינתן הסגול), רב-מילים אומר נקבה.

גם מילון רב-מילים מקבל את הכתיב "קלישה" אך מנקד בקמץ בשי"ן במקום סגול. החלפת הסגול בקמץ בסוף מילה לועזית קרתה במילים נוספות – כמו למשל המילה הגרמנית Schablone אומצה בעברית כשבלונה. בכל מקרה, מילון רב-מילים מפנה מכתוב זה לכתוב המועדף עליו, **קלישאה**.

נראה שהכתיב "קלישאה" נולד כגזירה לאחור שגויה מצורת הרבים **קלישאות** (השוו "הרפתקאה" בסעיף 14.1), אך היום זהו הכתיב המקובל וההגייה המקובלת, ומסיבה זו לדעתנו ראוי להעדיף אותו, אך בגרסה זו אנו מקבלים את שני הכתיבים – קלישה וקלישאה.

בכל מקרה, צורת הרבים היחידה היא קלישאות.

11.54. קנבוס או קנביס

שמו של הצמח שנקרא ביוונית κάμβισ (קנביס) נקרא על-ידי חז"ל קנבוס. השם הרשמי שקבעה האקדמיה דומה, אך השתנה במשך השנים כפי שניתן לראות במאגר מונחי האקדמיה: קנבוס (בוטניקה, 1913), קנבוס (טכניקה, 1929), קנבוס (חשמל, 1935), קנבוס (טקסטילים, 1947) ולאחרונה, קנבוס (מאגר מונחי האקדמיה, ביולוגיה כללית, 2009). לכן אנו מקבלים את הכתיב **קנבוס**.

אך הכתיב, וההגייה, הנפוצים יותר לשמו של צמח זה הוא **קנביס**, וכתיב זה גם מתאים יותר לשמו המדעי המודרני של צמח זה, Cannabis sativa.

באנגלית נהוג לתת שם נפרד לזן של צמח זה המשמש ליצור סיבים לבדים, hemp, כדי להבדילו מהזן המשמש ליצור סמים, וכך התפתח גם בעברית הנוהג לקרוא לזן המשמש לסיבים "קנבוס" להבדיל מ"קנביס" המשמש ליצור סמים. מסיבה זו אנו מקבלים את שני הכתיבים.

12. שמות לועזיים, משפות שאינן שמיות

בפרק זה נדון בשמות לועזיים (משפות שאינן שמיות), כגון שמות אנשים, ארצות, ערים, עמים, וכן הלאה.

הקדשנו לשמות אלו פרק, מכיוון שגם האקדמיה בחרה להקדיש להם תקן נפרד: התעתיק התקני לעברית של שמות הוגדר במסמך "התעתיק מלועזית לעברית – כללים חדשים" [18]. המבוא לכללים אלו מדגיש שהם חלים על שמות פרטיים בלבד, ולא על מילים ממקור לועזי:

כללי התעתיק שלהלן מכוונים לשמות של אנשים, של מקומות, של מוסדות וכיו"ב מלשונות זרות שאינן שמיות, ואינם חלים בהכרח על מילים לועזיות.

דיון על מספר שמות לועזיים מופיע כבר בסעיפים קודמים. כך הזכרנו את **שווייצריה**, **שווייץ**, **אורוגוואי**, **פרגוואי** ו**ג'מייקה** בסעיפים 11.12 (הדיפתונג ei) ו-11.13 (הדיפתונג ai). דיברנו גם על ההבדל בין -יה ל -ייה (למשל, **אנגליה** ו**אנגלייה**) בסעיף 11.19, ואת **אוקייניה** הזכרנו בסעיף 11.37. דיברנו על האל"ף **בצ'אד**, **מאלי** ו**נפאל** בסעיף 11.2. על שמות ערביים כמו **בחרין**, **כוויית**, **ביירות**, **עומאן**, **עיראק**, **בגדאד**, **סודאן**, **איראן**, **קטר**, **עות'מאני** נדבר בנפרד בפרק הבא, שעוסק במילים לועזיות משפות שמיות.

12.1. נורווגיה או נורבגיה

בסעיף 11.26 דנו בכתב הצליל v במילים לועזיות – האם יש להתמש בבי"ת או בוי"ו, כמו למשל טלביזיה או טלוויזיה. כאשר מדובר לא במילים ממקור לועזי אלא בשמות לועזיים – של אנשים, מקומות או מוסדות – כללי התעתיק "כללי התעתיק מלועזית לעברית" של האקדמיה ([18], והגרסה הישנה [7]), ברורים, והם כוללים את ההחלטה הבאה:

v: ו – בראש מילה, וכן באמצעה כשאינה סמוכה לחולם או לשורוק. ב (רפה) – בסוף מילה, וכן באמצעה בסמוך לחולם או לשורוק.

כלל זה שימושי עבור שמות לא-שמייים של ארצות ומקומות: לפיו יש לכתוב **נורווגיה**, **שוודיה**, **לוונט**, **אקוודור**, **קווקז**, **שווייצריה**, **פרגוואי**, **אורוגוואי**, ו**נצואלה**, **בווריה**, **זימבבווה**, **סוויילנד**, **בווי"ו** ולא בבי"ת, ומצד שני **סלובניה**, **סלובקיה**, **צ'כוסלובקיה**, **הרצגובינה**, **מולדובה**, **טובלו**, בבי"ת. כך גם אנו כותבים.

בגרסה הנוכחית אנחנו כותבים, **בניגוד לתקן**, בבי"ת את השמות הבאים: **בוליביה**, **מולדביה**, **סלבי**, **יוגוסלביה**, **סקנדינביה**, **טרנסילבניה**, **אבחזיה**, **לטביה**, **מורביה**. לכן סביר שנשקול מחדש כתיבים אלו בגרסאות הבאות. אגב, בכל השמות הנ"ל הציבור מראה העדפה מוחצת לכתב הלא תקני בבי"ת שאנו מקבלים – ומספר הדפים שגוגל מוצא עם הכתיב בבי"ת גדול עשרות עד אלפי מונים ממספר הדפים עם הכתיב בוי"ו. בנוסף, גם ברשימת הארצות [24] שפרסם מכון התקנים הישראלי, מופיעים הכתיבים הנ"ל בבי"ת – **בוליביה**, **מולדובה**, **לטבייה** (בשני יו"דים – ראה 11.19). אפילו האקדמיה הביעה כניעה באתרה (סוגיות בעברית, לשאלת תעתיקם של שמות מדינות):

העיצור v מתועתק בדרך כלל בוי"ו, אלא אם כן הוא בא בסוף המילה או באמצעה בסמוך לתנועות u, o. לכן בעיקרון אין בוליויה ולטווייה שונות משוודיה או נורווגיה. עם זאת מכיוון ששגור הכתיב בבי"ת (בוליביה, לטבייה) ייתכן שאין צורך להתעקש על וי"ו.

אגב, את שם המדינה **סרביה** יש לכתוב כך, בבי"ת, מכיוון שמדובר בצליל בי"ת דגושה גם במקור Србија וגם בשפות אחרות (כמו Serbia באנגלית). ההגייה בבי"ת רפה שגויה, ונובעת כנראה מהקבלה שגויה לשמות המדינות כמו לטביה, בוליביה, וכד'.

12.2. סטוקהולם או שטוקהולם

בעבר היה נפוץ הכתיב "שטוקהולם" לשם בירתה של שוודיה. אך השי"ן איננה מוצדקת: בשוודית, וברוב השפות האחרות, השם Stockholm נהגה דווקא בסמ"ך, לא בשי"ן. ייתכן שההגייה והכתיב בשי"ן אומצה מההגייה בשפה הגרמנית, בה הצירוף "st" נהגה כ"שט", אבל ברור שאין היגיון רב מאחורי כינוי עיר שוודית בהגייה גרמנית דווקא.

לאחרונה, התעתיק המדויק יותר, **סטוקהולם**, הולך והופך לנפוץ, וחיפוש בגוגל מעלה שהוא כבר נפוץ פי שניים מהכתיב הישן בשי"ן. יתר על כן, הכתיב בסמ"ך מופיע בפירוש כדוגמה בכללי התעתיק של האקדמיה [18]. מכל הסיבות הנ"ל, זהו הכתיב אותו אנו מקבלים – סטוקהולם.

בניגוד לבירת שוודיה, עבור בירת הונגריה הכתיב התקני הוא דווקא **בודפשט**, בשי"ן ולא בסמ"ך. זוהי ההגייה הנכונה בהונגרית, זהו הכתיב הנפוץ בגוגל, וגם הוא מופיע כדוגמה מפורשת בכללי התעתיק של האקדמיה.

באופן דומה, גם עיר הבירה של רומניה תיכתב **בוקרשט**, בשי"ן. שוב זוהי ההגייה הנכונה ברומנית, והכתיב הנפוץ יותר. מעניין שרב-מילים מעדיף גם הוא את הכתיב בשי"ן, אך מנקדו בשי"ן שמאלית. כללי התעתיק של האקדמיה לא מכירים באפשרות זו, ומציינים בפירוש ש"ההגה s לא יתועק ב"ש".

12.3. תאילנד או תיילנד

כללי התעתיק חד-משמעיים, וקובעים שאת הדיפתונג ay יש לתעתק בכתיב חסר-ניקוד "יי". למרות זאת, באתר האקדמיה (סוגיות בעברית, לשאלת תעתיקם של שמות מדינות) מופיעה ההחלטה הבאה:

עוד קובעים כללי התעתיק כי הדו-תנועה (דיפתונג) ay נכתבת בשתי יו"דים. על פי זה אמורים לכתוב למשל תיילנד, ואולם כבר השתרש הכתיב תאילנד בשל נהג הכתיבה הרווח של הדו-תנועה ay ב-א, בעיקר בסוף מילה: מאי, פאי.

לכן אנו כותבים **תאילנד**, למרות שכתוב זה לא מתיישב היטב עם מה שכתבנו לעיל ב 11.2 וב 11.13. כפי שכתבנו בסעיפים אלו, אמנם מקובל ש ai בסוף מילה יכתב "אי" (גם במילים עבריות, כמו "פנאי"), אך באמצע מילה אנו משתמשים תמיד ב "יי". לכן הכתיב "תאילנד" הוא יוצא דופן.

12.4. וטיקן או ותיקן

באתר האקדמיה מופיעה ההחלטה הבאה:

העיצור t מתועק בדרך כלל בטי"ת; לכן וטיקן (ולא ותיקן).

למרות זאת, מילון אבן-שושן החדש, מילון רב-מילים ורוב הכותבים מעדיפים דווקא את הכתיב **וטיקן**. בגרסה זו, גם אנו בוחרים בכתיב זה, בניגוד לדעתה המפורשת של האקדמיה, ולכן ודאי נאלץ בעתיד לשקול מחדש את החלטתנו (אלא אם כן האקדמיה תשקול שוב החלטתה, ותכריז על יוצא דופן כפי שעשתה עבור תאילנד לעיל).

12.5. ליטא או ליטה

באתר האקדמיה מופיעה ההחלטה הבאה:

שמות המסתיימים ב-a מתועתקים דרך כלל בה"א, כגון אסטוניה, אנגלייה, שוודיה. ואולם יש שמות שבהם הכתיב באל"ף מושרש: רומא וליטא.

לכן אנו כותבים **רומא, ליטא**.

12.6. זימבבווה או זימבבואה

את שם שם המדינה Zimbabwe ראוי לתעתק **זימבבווה**, ולא זימבבואה: מדובר בעיצור "w", לא בדיפתונג ue, וכאמור בסעיף 10.3 התעתיק של w לעברית הוא האות וי". מכון התקנים בחר גם הוא בכתיב זימבבווה [24], וכך גם מילון רב-מילים.

למרות זאת, לציבור העדפה מוחצת לכתיב "זימבבואה", והוא נפוץ פי 30 בחיפוש בגוגל, וייתכן שבעתיד כדאי יהיה להתחשב בה.

12.7. בוצוונה, בוצואנה, בוצוואנה או בוטסואנה

בשם המדינה Botswana ישנן שתי שאלות כתיב נפרדות – איך לכתוב את ה w, ואיך לכתוב את ts.

לגבי ה w, החלטתנו זהה לזו בסעיף הקודם – מדובר בעיצור, ולא בדיפתונג, ולכן בכתיב מנוקד נכתוב בוצוֹנָה, ולא בוצוּאָנָה. בכתיב חסר הניקוד: **בוצוונה**. מילון רב-מילים מסכים עם כתיבים אלו, המנוקד וחסר-הניקוד. מכון התקנים [24] מוסיף אל"ף לציון תנועת ה a וכותב בוצוואנה, אך כאמור אנו לא נוהגים להוסיף אל"פים כאלו. אתר ויקיפדיה כותב (נכון למאי 2013) בוטסואנה ומנקד בוֹטְסוֹנָה אך זהו שיבוש שנראה כערבוב של הכתיב עם דיפתונג ua והכתיב עם עיצור w (אם מדובר בעיצור, כפי שמציין הניקוד, מדוע איננו מוכפלים בכתיב חסר ניקוד?).

לגבי ה ts, ישנו ויכוח האם לתעתק אותו כ-"צ", או אולי כ-"טס" כי הרי באנגלית (השפה הרשמית של המדינה) האות צ איננה קיימת. אנו נוטים, כמו האקדמיה, להעדיף את התעתיק צ. האקדמיה מציינת בכללי התעתיק [18] ש:

בכללים מונח העיקרון שאין מתעתקים את השמות על פי כתיבם במקורם, כי אם על פי הגייתם הנשמעת לנו.

כלומר, אם דוברי העברית הוגים את שם המדינה ב-"צ", אין חשיבות לשאלה האם בשפת המקור היה כתוב דווקא "טס". יתר על כן, כללי התעתיק הנ"ל מציינים בפירוש שתעתיק ההגה ts הוא צ (אך להגנת תומכי ה-"טס" ניתן לציין שכל הדוגמאות שהם נותנים הן דווקא לתעתיק משפות שיש להן מקבילה לאות צ שלנו – ולא מתעתיק משתי אותיות נפרדות ts).

חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב שבחרנו, **בוצוונה**, הוא דווקא הכתיב הנדיר ביותר... הכתיב עם אל"ף נוספת, "בוצוואנה", נפוץ פי חמש ממנו. הכתיב שמניח דיפתונג ua, "בוצואנה", נפוץ פי 70 מהכתיב שבחרנו. הכתיב הנפוץ ביותר הוא זה שנבחר בוויקיפדיה: "בוטסואנה", והוא נפוץ פי 300 מהכתיב שבחרנו, אך עיון במבחר עמודי אינטרנט הכוללים כתיב זה מעלה שרבים מהם נוצרו אוטומטית מתוך ויקיפדיה, או מתוך רשימת ארצות כלשהי, ולא ברור שזהו אכן הכתיב שרוב הכותבים מעדיפים.

12.8. קירגיסטן או קירגיזסטן

לכאורה, למדינת **הקירגיזים** ראוי לקרוא קירגיזסטן, עם זי", וכך אכן נכתב שמה באותיות לטיניות (Kyrgyzstan) ובשפה הקירגיזית (Кыргызстан). אך גם בעברית וגם בשפות האחרות, קשה לבטא את את צרור העיצורים חסרי התנועה "זֶס", ובהגייה הזי"ן איננו נשמע.

אך בניגוד לאנגלית, למשל, שבה נפוצות המילים שבהן ההגייה שונה מהכתיב, בעברית אנו מצפים בדרך-כלל שהכתיב ישקף את ההגייה. לכן נהוג, כאמור בסעיף הקודם, שתעתיק שמות מלועזית ישקף את ההגייה הנשמעת לנו ולא את הכתיב המקורי. מכיוון שאנו (ואפילו הקירגיזים) אומרים "קירגיסטן", ללא ז', אז לדעתנו כדאי גם לכתוב כך: **קירגיסטן**.

12.9. טאלין או טלין

כפי שהסברנו בהרחבה בסעיף 11.2, אנו נוטים שלא להוסיף אל"פים לציון התנועה a במילים ובשמות לועזיים, וכותבים למשל יפן ולא "יאפאן". ראינו בסעיף זה מספר יוצאי דופן כמו **צ'אד**, **מאלי ונפאל** אך ככלל, לא נוסיף אל"ף. לכן בירת אסטוניה תיכתב **טלין**, למרות שהכתיב "טאלין" נפוץ יותר ברשת.

13. מילים לועזיות, משפות שמיות

13.1. קבאב או קבב

לפי כללי התעתיק מערבית לעברית של האקדמיה [20], אמות קריאה שמופיעות במקור הערבי יש לכתוב גם בעברית:

אמות הקריאה א, ו, י יסומנו באמות הקריאה א, ו, י

לכן יש לכתוב את המילים הבאות עם אל"ף, כפי שמופיע במקור הערבי: **איסלאם, סולטאן, עומאן, עיראק, בגדאד, סודאן, איראן**¹⁶, **רבאט, קאזי, מוח'תאר, חמאס, ערפאת, סאדאת, ג'יהאד, אינתיפאדה, והאבי, ואימאם** (לגבי היו"ד והו"ו שלא מופיעות במקור הערבי, ראו סעיף 13.5 מיד). כך גם מופיעה אל"ף גם בנגזרות של אותן מילים ערביות, כמו למשל **איסלאמיזם, סולטאנות**. כך גם לגבי מילים ממקור פרסי, כמו **ח'אן** (במשמעות פונדק).

כך גם לגבי המילה "**קבאב**". יש הטוענים שהמילה הגיעה לעברית מהשפה הטורקית, אך הטורקית שאלה אותה כנראה מערבית, ואנו מבטאים את המילה כמו הערבים, לא כמו הטורקים. בערבית המילה קבאב נכתבת **كباب**, עם אל"ף, ולכן יש לכתוב כך גם בעברית.

שאלה דומה של מקור המילה קיימת גם במילה **סילאן**: זוהי איננו שמו הערבי המקובל של סירופ התמרים (שהוא דווקא **رَب, رُب**), אך מתברר שבניב העיראקי נקרא נוזל זה **سَيْلَان** – **סילאן** – שמשמעותו זרימה, ושם זה אומץ לעברית תוך שינויים בניקוד התחלתו אך שמירה על סופו, עם האל"ף.

13.2. קטר או קטאר

מצד שני, במילים ערביות בהן אין אם קריאה אל"ף, אין להוסיפה (ראו גם סעיף 11.2 לגבי תוספת אל"ף במילים לועזיות). כך למשל את שם המדינה **קטר** יש לכתוב כך, ללא אל"ף נוספת, מכיוון שבמקור הערבי הכתיב הוא **قطر**, ללא אל"ף. אגב, מכיוון שבמקור הערבי אין אל"ף התנועה השנייה קצרה, ויש להגות את המילה במלעיל.

כותבי עברית רבים שוגים וכותבים "קטאר", ובעקבות כך גם שוגים והוגים שם המדינה במלרע (כמו שהוגים את שם הקרון שמושך את הרכבת).

בדומה יש לכתוב גם **חג' (حجّ)**, העלייה לרגל למכה, ללא אל"ף. אך את תואר הכבוד לאדם מבוגר, שעלה (אולי) לרגל למכה, יש לכתוב כמו בערבית עם אל"ף: **חאג' (حاج)**.

13.3. דובאי או דוביי

בשם האמירות דובאי נתקלים באותה בעיה של קטר – במקור הערבי אין אלף: **دبي** ולכן לכאורה אין להוסיפה ויש לכתוב "דוביי". אולם כפי שראינו בסעיף 11.13, את הדיפתונג **ai** בסוף מילה מעדיפים כותבי העברית כ"אי", כמו למשל במילה העברית "פנאי". לכן נהוג לכתוב **דובאי**, וכך אנו עושים בגרסה הנוכחית של **spell**. בדומה, אגב, אנו כותבים גם **שנחאי**.

13.4. תוניסיה או טוניסיה

שם המדינה תוניסיה מגיע מערבית, **الجمهورية التونسية** (**אלג'מהור'יה אלתונ'סיה**), שבה האות תי"ו ולכן ראוי לכתוב **תוניסיה**, ולא טוניסיה. שם עיר בירתה – **תוניס**.

16 פרסית, כידוע, איננה שפה שמית, אך היא נכתבת באותיות ערביות ולכן התעתיק ממנה הוא אותו תעתיק כמו מערבית.

13.5. אינתיפאדה או אנתפאצ'ה

בסעיף 11.1 ראינו את כלל האקדמיה לפיו התנועות o ו- u במילה לועזית תכתבנה תמיד בווי"ו, והתנועה i תכתב תמיד ביו"ד. בכלל זה לא נאמר שהוא תקף רק למילים משפות שאינן שמיות, ומכאן שראוי להחיל אותו גם על מילים לועזיות משפות שמיות, כמו ערבית. זאת למרות שבערבית קיים ההבדל – כמו בעברית – בין תנועות i, o, u שנכתבות בעזרת סימני ניקוד (תנועות "חסרות") ותנועות ארוכות שנכתבות בתוספת אמות קריאה. כך למשל במילה "אנתפאדה" (انتفاضة) נכתבת האל"ף בערבית בחיריק חסר שאחריו שווא, ולכן לו הייתה זו מילה עברית לא היינו מוסיפים יו"ד בכתב חסר הניקוד. אך זוהי לא מילה עברית, ולכן נוסיף יו"ד בכל אחת מתנועות ה- i במילה זו, ונכתוב **אינתיפאדה**.

אגב, במקור הערבי, במילה "אינתיפאדה" האות שכתבנו כדל"ת איננה דל"ת רגילה (דאל) כי אם דאד, עיצור ייחודי לערבית שאיננו קיים בעברית, גרסה נחצית של הדל"ת הרגילה. ה"תעתיק המדויק" של עיצור זה (ראו הסבר בהמשך) הוא צ' (צד"י שאחריה גרש), אך למעשה תעתיק זה איננו מקובל ומבלבל, כי צ' בעברית המודרנית משמש עבור תעתיק ch האנגלי ו-טש היידי (למשל), ולא דאד הערבית. לכן, ומכיוון שדאד הערבית נשמעת לדובר העברית דומה מאוד לדל"ת, נהוג להשתמש בתעתיק בדל"ת רגילה וכותבים אינתיפאדה, לא אינתיפאצ'ה.

בדומה לאינתיפאדה בה הוספנו יו"דים, יש לכתוב גם **איסלאם, איסלאמי, איסלאמיסט, איסלאמיסטי, איסלאמיזם, עיראק, ג'יהאד, אימאם וחיזבאללה**, וזאת למרות שהיו"דים לא מופיעים במקור הערבי.

באותו אופן יש לכתוב **סולטאן ח'ומייני, ח'וביזה, מוח'תאר, ו- מוחמד** עם וי"ו, למרות שהווי"ו לא מופיעה במקור הערבי.

המילונים לא מסכימים עם החלטה זו. מילון רב מילים [6], אבן שושן [12] ומילון ההווה [5] כולם טוענים שיש לכתוב "איסלאם" ללא יו"ד. רב-מילים ואבן שושן דווקא כותבים את כל שאר המילים עם יו"ד, כמונו – אך משום מה, בחלקן היו"ד מופיעה כבר בכתב המנוקד ובחלקן היו"ד נוספת רק בכתב חסר הניקוד. מילון ההווה דווקא כותב את כולן באופן עקבי ללא יו"ד.

כללי התעתיק מערבית לעברית של האקדמיה [20] מכירים בשתי שיטות תעתיק שונות. "התעתיק המדויק" הוא תעתיק מנוקד שבו כל אות וניקוד ערבי מועתקים לאות עברית אחת (לעתים אות עברית שנקודה מעליה), ואין מוסיפים אמות קריאה כלל. מכיוון שזהו כתיב מנוקד, שיטה זו איננה רלוונטית לענייננו. שיטת התעתיק הרלוונטית יותר היא שיטת "התעתיק הפשוט". בתעתיק הפשוט מצוין בפירוש שיש להוסיף וי"ו גם עבור תנועת u קצרה, ולכתוב למשל מוחמד. אך עבור תנועת i קצרה הכלל משום-מה החלטי פחות, ומצוין

i קצרה תסומן ביו"ד במידת הצורך כגון איכסאל, ג'יסר א-זרקא

איך יש להתייחס לכלל תעתיק זה? מה היא "מידת הצורך", ובכלל, האם כללי התעתיק הפשוט נועדו בכלל למילים לועזיות, או רק לשמות פרטיים (כמו בדוגמאות הנ"ל)? בתכתובת פרטית, האקדמיה הבהירה לנו [26]:

בתעתיק פשוט נכתבות מילים אלו [איסלאם, אינתיפאדה, עירק, ג'יהאד, אימאם, חיזבאללה] ודומותיהן ב- י במקום תנועת i. מילה שאין במקורה האות y הערבית כאם קריאה, וברור לכול שיש לקרוא אותה בתנועת i, או בכתב עת מדעי בנושא הערבית או האיסלאם, שכל קוראיו יודעים שהמילה נקראת בתנועת i – הכלל מתיר לכתוב אותה בלי יו"ד. אבל כאמור בדרך כלל היא נכתבת בתנועת i. על כך כל המילים שציינת נוהגות להיכתב ביו"ד: אינתיפאדה, עיראק וכו'.

כאמור, החלטנו להוסיף יו"ד בכל מקרה של תנועת i, גם במקרה של תנועה קצרה בערבית.

אגב, גם המילה "אסלם" תתקבל על-ידי בודק האיות, כפועל (המיר את דתו של מישהו

לאיסלאם).

13.6. תמרינדי, תמרהינדי או תמרהנדי

אין הסכמה איך יש לכתוב את שם הפרי – תמרהינדי (כמו שכותבים רב-מילים ומילון אבן שושן החדש), תמרהנדי (כמו שכותב מילון ההווה), או תמרינדי, כפי שכותבים (והוגים) רבים. חיפוש באינטרנט מעלה שכל שלושת הכתיבים נפוצים בערך באותה מידה, כשהכתיב תמרהינדי נפוץ אך במעט מהאחרים.

לכתיב עם החיריק החסר, "תמרהנדי", יש הצדקה רק אם רואים במילה זו מילה עברית. אחרת, אם רואים בה מילה לועזית, אזי כאמור לא חשוב אם משפה שמית או שאיננה שמית, חייבים להשתמש ביו"ד. לדעתנו אין זו מילה עברית, אלא תעתיק מלועזית – מנאו-לטינית (tamarindus), מאנגלית (tamarind), או מערבית (تمر هندي, תמר הַנְדִי).

לדעתנו, מכיוון שאנו קוראים לפרי תמרינדי ולא טמרינדי (בטי"ת!) או טמרינדוס, סביר יותר לומר שמדובר בתעתיק מערבית. לכן בחרנו לכתוב **תמרהינדי**.

13.7. ח', ח או כ

בשפה הערבית, ישנן שתי אותיות שונות, ח ו-כ. הראשונה נהגית כמו ח"ת בהגייתה העברית המקורית הגרונית (שהשתמרה היום במבטא המזרחי), והשנייה נהגית כמו כ"ף רפה. נשאלת השאלה כיצד לכתוב מילים לועזיות שמקורן הערבי מכיל אחת משתי האותיות הללו.

האות ח נחשבת למקבילתה של האות העברית ח, ולכן משתמשים בה בתעתיק, למרות שבעברית הישראלית המודרנית הגייתן כבר לא זהה. לכן למשל עבור حَجَّ נכתוב **חג'** ועבור قَصِيحَة **פדיחה**, וכך גם **חמולה**, **חפלה**. כך גם **שחטה**, למרות שהכתיבים הנפוצים הם דווקא המשובשים: "שכטה" או "שאכטה" (במקור הערבי, החי"ת גרונית ואין אל"ף).

את האות ח ניתן היה לתעתק ככ"ף רפה, כפי שהיה נהוג בעבר במילים "כליף" ו"מוכתר", ובשם העיר "סכנין". אך לכ"ף בעברית חוקי הגייה משונים (כגון דגש בראשית מילה) ולכן תעתיק זה מבלבל. היום האקדמיה מעדיפה להשתמש בתעתיק ח' – חי"ת שאחריו גרש – כאשר הגרש הוא כמובן המקביל של הנקודה מעל החי"ת בשפה הערבית. התעתיק ח' נקבע בכללי התעתיק הפשוט מערבית של האקדמיה, ומילים לועזיות עם ח' מופיעות במאגרי המונחים של האקדמיה – למשל ח'אן מופיעה במאגר מונחי הארכאולוגיה (1942).

לכן אנו כותבים מילים שמקורן באות ח עם ח': **ח'ליף, ח'ליפות, ח'וביזה, שיח', ח'רא, סח'נין, ח'מסה, ח'ומייני, מוח'תאר, ח'אן**.

בעתיד נרצה ודאי לשקול מחדש החלטה זו, שאף שהיא מדייקת יותר לגבי המקור הערבי של המילים, היא זרה לפונולוגיה העברית המודרנית ולכתיב העברי הנפוץ. מילים בשימוש נפוץ איבדו זה מכבר את הגרש, ולמשל חיפוש בגוגל מעלה שהכתיב "חוביזה" ללא גרש נפוץ פי 30 מהכתיב המדויק יותר "ח'וביזה". המילה "חרא" כה נפוצה, עד שהפכה לשורש ממנו נולדו מילים חדשות כמו "מחראה" – כל זה ללא הגרש. בגרסה הנוכחית, החלטנו לאפשר גם את הכתיב "חרא", אך להקפיד על הגרש בכל שאר המילים לעיל.

לגבי המילה ח'אן, יש בעיה נוספת: למילה זו שתי משמעויות שונות לחלוטין:

1. פונדק, מהמילה הפרסית خان (ח'אן).

2. שליט מונגולי (כמו, למשל, ג'ינגיס ח'אן), מהמילה המונגולית хаан.

בשתי המילים, מדובר בצליל ח' (כמו כ"ף רפויה, לא חי"ת גרונית), ולכן התעתיק ח' סביר, למרות שנראה מאולץ בתעתיק משפה לא-שמית כמו מונגולית. גם האל"ף בתעתיק ממונגולית מיותר. אך למרות שמדובר בשתי מילים כה שונות, נהוג לכתבן בצורה זהה (כך, אגב, נהוג גם בפרסית), ולכן נשתמש בכתיב "ח'אן" לא רק למשמעות הראשונה, אלא גם

לשנייה.

13.8. הדיפתונג ei

כמו במקרה של דיפתונג זה במילים לועזיות ממקור שאינו שמי, גם פה נשאלת השאלה האם לכתוב יו"ד בודדת או כפולה. השאלה מסתבכת מכיוון שבערבית הספרותית אין כלל תנועת e, והדיפתונג ei כלל לא נמצא במקור הערבי.

מילון ההווה [5], מילון רב-מילים [6], ומילון אבן-שושן החדש [12] מסכימים כולם על כתיב המילה **שיח'** (מערבית), בצירי מלא בכתב מנוקד, וביו"ד בודדת בכתב חסר-ניקוד. מעניין, אבל, שבמילון רב-מילים ישנו חוסר-עקביות מוזר שהוא בוודאי טעות לא מכוונת: הוא מכיר גם בכתב ללא הגרש, אך בכתב זה הוא מציין שהכתב חסר הניקוד הוא שיח, עם צירי מלא שנכתב כשתי יו"דים.

דוגמאות נוספות הם שמות המקומות **בחריין**, **כוויית**, **ביירות**, ובהם מילון רב-מילים איננו עקבי: בחריין מנוקדת ביו"ד שוואית שמוכפלת בכתב חסר-ניקוד, ואילו כוויית, וביירות מנוקדות בצירי מלא אך היו"ד איננה מוכפלת.

המילה **כיף** שמקורה בערבית אך אומצה על-ידי הסלנג העברי (ומבוטאת "כף", בסגול), מופיע כך (ביו"ד אחת) במילון ההווה ובמילון אבן-שושן החדש.

כמו בסעיף 11.12 על הדיפתונג ei בשפות שאינן שמיות, גם פה אנו לא מכירים החלטת אקדמיה מפורשת, ולא מבינים את הסיבות שהביאו לכתב הלא-עקבי של מילון רב-מילים (ואגב, הכתיב הנפוץ בגוגל דומה לו, ייתכן בגלל השימוש במילון רב-מילים לבדיקת איות).

החלטה מעורפלת בנושא ניתן למצוא בכללי התעתיק מערבית ב [20], שם מצוין ש:

בתעתיק חסר ניקוד מכפילים וי"ו ויו"ד עיצוריות שלא בראש המילה, כגון קלנסווה, שוויכה (צירי בוי"ו), ח'וואלד, טייבה, מועאווייה.

בשמות שבהם יש פער גדול בין ההגייה העממית להגייה הספרותית, ייקבע התעתיק לפי ההגייה העממית. לדוגמה: ג'דידה (ולא ג'ודיידה).

שימו לב כיצד, למרות שבערבית הספרותית אין צירי, ובטח לא צירי מלא (אלא פתח ואחריו יו"ד שוואית), בתעתיקים הנ"ל משתמשים בכל זאת בצירי מלא (עם יו"ד שאינה מוכפלת).

בהעדר החלטת אקדמיה ברורה יותר, החלטנו, בדומה להחלטתנו עבור ei במילים לועזיות לא שמיות, לכתוב שתי יו"דים בכל מקרה בו דיפתונג זה נהגה: **בחריין**, **כוויית**, **ביירות**, **ח'ומייני**. למרות זאת, יש שלוש מילים שהן בשימוש נפוץ בעברית ונהוגות בדרך-כלל ללא דיפתונג ei, ואותן נכתוב ביו"ד בודדת (צירי מלא, שנהגה כ e, לא ei): **שיח'**, **ח'וביזה וכיף**.

13.9. עות'מאני או עותומאני

כיצד יש לכתוב את שמה של המדינה הטורקית שהתקיימה מהמאה ה-16 עד תחילת המאה ה-20? האם יש לכתוב האימפריה ה-**עות'מאנית**, **עותמאנית**, **עותמנית**, **עותומנית**, או אולי בכלל **אוסמנית**? לכל אחד מחמישה כתיבים אלו הצדקה וקהל חסידים:

שמו של מייסד האימפריה נכתב בטורקית מודרנית osman. שם האימפריה: Osmanlı İmparatorluğu. לפי זה, שם האימפריה בעברית צריך היה להיות "האימפריה האוסמנית", ומילה זו כלל לא הייתה צריכה להופיע בפרק זה (הדן בשפות שמיות, שטורקית איננה אחת מהן).

אולם השם הטורקי "אוסמן" הוא למעשה גרסה טורקית של השם הערבי عثمان, "ע'ת'מאן" (בקיבוץ שנהגה בערבית מדוברת גם כחולם). זהו שם מוסלמי מקובל, על שם אחד הח'ליפים הראשונים – עות'מאן בן עפאן. לכן בערבית נקראה האימפריה עות'מאנית,

ולמעשה שמה נכתב כך גם בכתב הטורקי הישן (הערבי) שהיה נהוג בזמן האימפריה: دولت علیّه عثمانیّه – אך בניגוד לשפה הערבית, בטורקית ה"ת" נהגתה כסמ"ך והתנועה אחרי העי"ן נהגתה כחולם. כתיב ערבי זה לשם האימפריה נהוג עד היום בשפה הערבית. בחוגי מזרחנות ומחקר בישראל, הכתיב המקובל של שם האימפריה הוא התעתיק העברי של הכתיב הערבי: "האימפריה העות'מאנית".

אולם, בעברית לא קיים העיצור ת' (שמבוטא בערבית בדומה ל th באנגלית), והעיצור העברי הקרוב ביותר הוא ת, ולכן יש שכותבים "עותמאנית". ויש אפילו (ראו בהמשך) שכותבים "עותמנית".

באנגלית (ובשפות האירופאיות האחרות), שובשה שמה של האימפריה והיא נקראת ottoman, אוטומנית. בארץ אומץ שעטנו מוזר בין ההגייה האירופית והכתיב הערבי – עותומנית או עותומאנית.

הבלבול גדל אם בודקים את המילונים: כל מילון בחר בכתב שונה! מילון רב-מילים [6] מעדיף את הכתיב עות'מאני (בחולם), ומכיר גם בכתב עותומאני (ומפנה ממנו לכתב המועדף). מילון ההווה [5] מעדיף את הכתיב עותמאני (בחולם), ומכיר גם בכתב עותומני (ומפנה ממנו לכתב המועדף). מילון אבן-שושן הישן [11] הכיר רק בכתב עותומני, ואילו מילון אבן-שושן החדש [12] מכיר רק בכתב עותמני.

בזמן כתיבת פסקה זו, חיפוש בגוגל מעלה שכל הכתיבים לעיל (מלבד "אוסמנית") נפוצים במידת-מה באינטרנט בביטוי "האימפריה ה...". אך הכתיב עות'מאנית הוא ללא עוררין הנפוץ ביותר ומופיע ב 18,000 עמודים, כאשר השני בשכיחות הוא "עותומנית" עם 7,000 עמודים בלבד, ואחרי "עותומאנית" עם 6,000 עמודים, והכתיבים "עות'מנית", "עותמנית", ו-"עותמאנית" עם 3,000 עמודים כל אחד. הכתיב "אוסמנית" הופיע במספר זניח של עמודים.

ההחלטה היחידה של האקדמיה שמצאנו בנושא היא הופעת הערך עותמני והמושג "אגודה עותמנית" במאגר מונחי הבנקאות של האקדמיה [22]. מכאן שכנראה האקדמיה בחרה בכתב זה (שבו בחר גם מילון אבן-שושן החדש). למרות זאת החלטנו בגרסה זו של בודק האיות לא לבחור בכתב זה. לדעתנו כתיב זה נראה כשילוב מוזר בין עברית וערבית: מדוע עי"ן ותי"ו מהכתיב הערבי, אך ללא האל"ף? בכל מקרה לדעתנו יש לחפש מקור רלוונטי יותר מ"מאגר מונחי הבנקאות" שהקשר בינו לבין האימפריה הנ"ל קלוש ביותר. במקום זאת, בחרנו בכתב עות'מאני. כאמור, זהו הכתיב השכיח ביותר ברשת, וחשוב יותר – הוא הכתיב הנפוץ בחוגי ההיסטוריה והמזרחנות, שהם כיום המקומות העיקריים בהם נדונה האימפריה הנ"ל (שכידוע לא קיימת כבר כמעט מאה שנה).

13.10. גרדא או גרידא

תואר-הפועל הארמי שמשמעותו "בלבד" מופיע בתלמוד הבבלי 21 פעמים בכתב גרידא עם יו"ד, ופעמיים בכתב גרדא ללא יו"ד. חיפוש ברשת מעלה שגם לציבור העדפה גורפת לכתב גרידא. רוב המילונים מעדיפים גם הם את הכתיב בצירי מלא על פני הכתיב עם צירי חסר: מילון רב-מילים [6] מכיר בכתב עם הצירי המלא בלבד, ומילון אבן-שושן [11], [12] מפנה מהכתיב עם הצירי החסר עם הצירי המלא. רק מילון ההווה מעדיף את הכתיב בצירי חסר, כלומר ללא יו"ד.

מכיוון שלא מצאנו החלטת אקדמיה מפורשת בנושא, או הסבר משכנע לעדיפות אחד הכתיבים על חברו, החלטנו להכיר רק בכתב הנפוץ יותר, בצירי מלא: גרידא.

13.11. ואללה או ואללה

שם האל בערבית הוא الله, אללה, ונכתב בשתי למ"דים גם אם בהגייה נשמעת למ"ד מודגשת במיוחד, ולא למ"דים נפרדות. לכן גם במילים הנגזרות ממילה זו יש לכתוב שתי למ"דים: יאללה, ואללה (כך עם וי"ו אחת – ראו סעיף 10.3), רמאללה, חיזבאללה.

13.12. פלסטיני או פלשתינאי

רווחים הכתיבים "פלסטיני", "פלסטינאי", "פלשתיני", "פלשתינאי". כיצד לבחור?

בימי המנדט הבריטי, רווח הכתיב פְּלֶשְׁתִּינָה לתעתיק שם האזור באנגלית, Palestine. אמנם לא נהוג להשתמש כך בשי"ן ובתי"ו בתעתיק מאנגלית, אך נראה שאותיות אלו נבחרו כדי להדגיש את המקור התנ"כי של השם, מ"פלשת". אדם יליד פלשתינה הוא פְּלֶשְׁתִּינָאי, כמו שאדם מארגנטינה הוא ארגנטינאי. היום, לשני השמות הללו, **פלשתינה** ו- **פלשתינאי** (שניהם, אגב, בפ"ה דגושה), ערך היסטורי בלבד, אך בכל זאת hspell מקבל אותם.

בנוסף, קיימת היום ישות לאומית ערבית, ששמה במקור הערבי فلسطين, פְּלֶסְטִין, בפ"א רפויה ובטי"ת, ולכן לפי כללי התעתיק מערבית, כך יש לכתוב את שמה גם בעברית: **פלסטיין**. אדם מפלסטיין (או שרואה עצמו שייד לפלסטיין), הוא **פלסטיני**.

13.13. אריתראה או אריתריאה

שמה של מדינה זו באותיות לטיניות היא eritrea, ולכן לכאורה יש לתעתק בעברית "אריתראה" בטי"ת. אך השפות הרשמיות במדינה זו, תיגרינית וערבית, שתיהן שפות שמיות. שמה הערבי של המדינה – إرتريا (אַרְתִּיַא), ולכן נהוג התעתיק בעברית עם תי"ו. אגב, מקור שם המדינה הוא בשם היווני של הים הסמוך, Ἐρυθρά (אדום – השוו לביטוי "הים האדום" בעברית), גם בו תופיע תי"ו בתעתיק תטא.

אך בניגוד לערבית, בעברית נהוג להשתמש בתנועת e, לא i, בשם המדינה – הוגים אַרְתִּיַא – ולכן אין צורך להוסיף יו"דים נוספות, ויש לכתוב בכתיב חסר הניקוד: **אריתראה**.

14. אזרוח מילים לוועזיות

במרוץ השנים, מילים מסוימות שהיו בהתחלה "מילים לוועזיות" מתאזרחות בשפה, ולובשות צורה המתאימה יותר לשפה העברית, ומקבלות על עצמן כללי כתיב ונטייה הקרובים יותר לרוחה של העברית. ישנן מילים לרוב שאזרוחן היה כה מזמן וכה מוצלח עד שנבלעו בשפה העברית ללא היכר. מילים אחרות שנכנסו לשפה מאוחר יותר עדיין נאבקות על אזרוחתן, וניכר מאבק בין מספר צורות שונות לכתוב את אותה מילה.

14.1. דוגמה או דוגמא

באתר האקדמיה [1] מופיעה ההחלטה הבאה:

שמות שהתגלגלו לעברית מן הארמית והמשמשים בצורת נקבה, כגון דוגמה, נכתבים בה"א בסופם. דוגמות נוספות: סדנה, טבלה, פסקה, עסקה, קופסה, גרסה. הוא הדין בשמות כגון שאלתה, משכנתה, אסמכתה, אתנחתה, בדוּתה. יוצא מן הכלל כתיב המילה סבתא.

הערות: השמות רישה וסיפה הם ממין נקבה ונכתבים בה"א בסופם. שאלתה; בלא ניקוד: שאילתה. שמות הטעמים, כגון אזלא, אתנחתא, דרגא, זרקא, טיפחא, מירכא, פשטא; שמות חיבורים, כגון גמרא, מכילתא, פסיקתא, תוספתא; שמות פיוטים, כגון קדושתא, שבעתא - ייחשבו שמות פרטיים, ולא מילים כלליות, ויוסיפו להיכתב באל"ף.

אותה החלטה מוזכרת גם ב [3], שמוסיף:

צורת הרבים: דוגמות או דוגמאות; משכנתות או משכנתאות וכיו"ב.

ב Hspell אנחנו מכירים בהחלטה זו, ולכן מקבלים רק את הכתיב **דוגמה**, ולא את הכתיב "דוגמא". הכתיב הלא-תקני "דוגמא" נפוץ בציבור כמעט כמו הכתיב התקני "דוגמה", ויש הטוענים ששתי הצורות נכונות ואף מעדיפים את הצורה "דוגמא" (למשל כדי למנוע בלבול עם המילה הלועזית dogma). אך כאמור, האקדמיה איננה מסכימה, ומכירה רק בכתיב "דוגמה". יתר על כן, דוגמה אופיינית למה קורה כשבדק איות מכיר בשתי הצורות ניתן לראות בפרסומת הבאה שמצאנו בעיתון, בה מופיעות שתי הצורות באותו עמוד:

אגב, יש גם סיבה מעשית מדוע יש להעדיף את הכתיב בה"א ולא באל"ף. אם מסתכלים על המילה "דוגמא", קשה לתרץ מדוע היא בלשון נקבה ומדוע צורת הסמיכות היא דווקא

דוגמת־ (השווה: צבא, בלשון זכר עם צורת סמיכות צבא־). עובדות אלו מתיישבות טוב יותר עם הכתיב בה"א. כדי להסביר את צורת הריבוי "-אות", לעומת זאת, לא דרוש דווקא כתיב באל"ף – השווה למשל שרשרת/שרשראות, כלונס/כלונסאות, בהן הריבוי "-אות" מקובל למרות שמילים אלו אינן מסתיימות באל"ף.

לפי אותו כלל של האקדמיה, אנו כותבים גם **בדותה, אכסדרה, שאילתה, אנדרטה, אצטלה, מימרה** (בצירי מלא!), **אצטומכה, גלוסקמה, בליסטרה, אספקלריה, אנדרלמוסיה, אמתלה, אמבטיה, פרהסיה, אכסניה, פמליה, ערבוביה, הרפתקה, משכנתה, גרוטה, אסמכתה, אתנחתה, קונוניה, בורסה, גוזמה, גוזזרה, גושפנקה, טבלה, כורסה, אצטבה, אולפנה, קופסה, כופתה, גלוסקה, נוסחה, פסקה, עסקה, סדנה, גרסה, סמטה, רישה, סיפה, פנכה, ססמה**. אגב, חלק מהמילים הנ"ל הגיעו מהיוונית ומהלטינית, ולא מהארמית. בכל מקרה, הכתיבים באל"ף היו נפוצים בלשון חז"ל, אך היום נחשבים למיושנים (כך קורא להם מילון רב־מילים [6], בערכים של רוב המילים הנ"ל) וכאמור לא תקינים.

ברוב המקרים, אך לא בכולם, אנו מקבלים את שתי צורות הריבוי שמוזכרות בהחלטה השנייה לעיל. לדוגמה (תרתי משמע) **דוגמות** או **דוגמאות**.

במקצת מהמקרים הנ"ל, ישנם דוברים שגוזרים מצורת הריבוי התקנית "-אות" צורת יחיד שגויה "-אה". לדוגמה, אין לומר או לכתוב "הרפתקאה" – צורת היחיד היא כמובן **הרפתקה**. כך גם אין לומר "גרוטאה" כי אם **גרוטה** (מרביית דוברי העברית שוגים במילה זו!). חיפוש בגוגל מראה שגם אם השגיאה לא נפוצה במילים אחרות, היא קיימת וישנם אנשים שכותבים את הצורות השגויות "כופתאה", "אנדרטאה", ואפילו "דוגמאה".

14.2. לגיון או ליגיון

לעתים נדרשת הכרעה האם מילה מסוימת, שהתאזרחה בחלקה, היא עדיין לועזית, או כבר מילה עברית. הכרעה כזו דרושה, למשל, בקשר לכלל מסעיף 11.1, שאומר שבמילה לועזית כל תנועת i תיכתב עם יו"ד, בעוד שבמילים עבריות דווקא קיים חיריק חסר – תנועת i ללא יו"ד.

הגבול מטושטש, וההחלטה קשה. ישנם שיקולים רבים לכאן ולכן, אך נדמה שהשיקולים הבאים הם אלו המרכזיים שהופכים מילה לועזית לעברית:

- אימוץ המילה לעברית בתקופה עתיקה. למשל המילים **קרקס** (מלטינית circus), **קונוניה** (מיוונית κοινωνία), **ספסל** (מלטינית subsellium), **פרצוף** (מיוונית πρόσωπον), **המנון**¹⁷ (מיוונית ὕμνος), **פונדק** (מיוונית πανδοχείον), **מסתורין** (מיוונית μυστήριον), **ספוג** (מיוונית σπόγγος), **פייטן** (מיוונית ποτήριον) ורבות אחרות נכנסו לשפה העברית כה מזמן עד שרוב דוברי העברית לא מודעים להיסטוריה שלהן. לעומתן, המילים "**היסטוריה**" ו"**טלוויזיה**" אומצו רק לאחרונה.
- שינוי המילה מהגייתה המקורית והלבשתה במשקל עברי מקובל. כך למשל קרקס וספסל, ואפילו המילה החדשה־יחסית **אגוז**, ולעומתן היסטוריה וטלוויזיה שהן תעתיק מדויק של מילה בשפה זרה ונשמעות זרות לאוזן העברית.

במילים בהן כל השיקולים הללו מצביעים בכיוון אחד, ההחלטה קלה יחסית. כך **היסטוריה**, שאומצה לאחרונה ובעלת משקל זר, היא מילה לועזית, ולעומתה המילה **לסטים** אומצה מזמן מיוונית וקיבלה על עצמה צורה עברית (תוך שיבוש: במילה היוונית המקורית, "ליסטיס", עם סמ"ך ולא מ"ם, הוא גנב) ולכן תיחשב מילה עברית ותיכתב ללא יו"ד.

במקרים אחרים בהם השיקולים סותרים, ובהן לא ידועה לנו החלטת אקדמיה, נאלץ לקבל החלטה שרירותית.

דוגמה אחת היא המילה הלטינית legion: האם יש לכתוב "לגיון" או "ליגיון"? מצד אחד,

17 מילון אבן־שושן החדש מכיר בנוסף לכתב היִמְנוֹן גם בכתב היִמְנוֹן, כאילו מדובר במילה לועזית – אך שאר המילונים מקבלים מילה זו כמילה עברית, עם הניקוד המנון.

מדובר בתעתיק מדויק ממילה לועזית ולכן לכאורה זו מילה לועזית ויש לכתבה "לגיון". מצד שני, מדובר במילה שנכנסה לעברית בתקופה עתיקה (בתלמוד הבבלי מופיעה המילה בתיאור של הכוכבים ביקום: "על כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון..."), ולמרות שהגייתה לא שונה מהמקור ריבויה "לגיונות" ולא "לגיונים" היא רמז למשקל עברי (השוו פגיון-פגיונות מול דירקטוריון-דירקטוריונים). לכן החלטנו שלגיון היא מילה עברית ויש לכתבה **לגיון**, ללא יו"ד, וכך גם **לגיונר**.

בדומה, אנו כותבים **פּלשתיים** ללא יו"ד, כיוון שהשם מופיע כבר בתנ"ך.

ראו גם סעיף 11.29, שבו נידונה השאלה מתי יש להקפיד על תעתיק מדויק מילה לועזית, ומתי מילה כזו כבר עברה מספיק שינויים כדי להתאזרר ו"להשתחרר" מהצורך להקפיד על תעתיק מדויק.

14.3. ציפּלון או צפּלון

דוגמה נוספת לבעיה מהסעיף הקודם היא המילה צפּלון, מילת סלנג שמשמעותה אדם קטן, רזה וחלש. האם זו מילה עברית, ויש לכתוב **צפּלון**, ללא יו"ד, או אולי זו מילה לועזית ויש לכתוב **ציפּלון**? מילון רב-מילים [6] ואבן-שושן החדש [12] בוחרים בדרך הראשונה, ואכן יש לכך סיבות טובות – יש למילה זו משקל עברי מקובל (השווה למשל פּפּפּון), וההיסטוריה שלה לא מוכרת, ולכן קל לחשוב שהיא מילה עברית למהדרין. אך למעשה, זוהי מילה רוסית שעברה שינוי קל ואומצה על-ידי הסלנג העברי רק בעת החדשה.

מאיר שלו, בספרו פונטנלה, כותב: "בן דודי גבריאל, המכונה גם "ציפּלונק" ו"פוי" – כלומר, אפרוח – אז עוד קטן ורזה". ואכן, ברוסית, ציפּלונק (цыпленок), בפ"א דגושה, הוא אפרוח. מילה זו, בעלת צליל זר בולט, הולבשה במשקל עברי מקובל (השווה: פצפון) על ידי מחיקת הסיומת "וק" וביטול הדגש בפ"א.

אך לדעתנו, אין לראות במילה צפּלון תעתיק של המילה הרוסית, כי אם מילה עברית חדשה, עם משקל עברי, שחודשה תוך השראה מהמילה הרוסית – אך ללא היצמדות אליה. כך למשל כשחידש אליעזר בן-יהודה את המילה **גלידה** הוא קיבל השראה מהמילה האיטלקית למאכל זה, gelato, אך הלביש אותה במשקל עברי (כמו "לביבה") ובשורש עברי/ארמי "גלד". כמו שלא ניתן לומר ש"גלידה" היא תעתיק של מילה איטלקית (ושיש להשתמש בכללי התעתיק כדי להחליט על כתיבה), כך גם לא ניתן לומר ש"צפּלון" הוא תעתיק של מילה רוסית. לכן אנו כותבים **צפּלון**, ללא יו"ד.

הציבור נוטה דווקא להעדיף את הכתיב ציפּלון עם יו"ד, והוא נפוץ בגוגל פי 2 מהכתיב ללא יו"ד. כאמור, המילונים רב-מילים ואבן-שושן החדש מעדיפים את הכתיב "צפּלון" ללא יו"ד.

14.4. דסקה או דיסקה

המילים **דסקה**, **דסקית**, הן מילים עבריות שנוצרו בהשראת מילים לועזיות. הראשונה משמשת במשמעות של גליל שטוח – כמו discus הלטיני או disc האנגלי. והשנייה משמעותה לוחית מתכת לזיהוי חיילים – תרגום של המונח הבריטי identification disc (מעניין, אגב, שהאמריקאים לא משתמשים כלל במונח זה, וקוראים לדסקיות שלהם dog tags).

לדעתנו, מילים אלו אינן תעתיק של מילים לועזיות, כי אם מילים חדשות, עבריות. המילה הלועזית disc "זוקקה" לשורש ד-ס-ק וזה הוכנס לשני משקלים עבריים מקובלים, שלא דומים כלל למילים הלועזיות המקוריות. לכן גם כתיב מילים אלו יהיה כנהוג עבור מילים עבריות, כלומר עם חיריק חסר וללא תוספת יו"ד בכתיב חסר ניקוד: **דסקה**, **דסקית**. מילון רב-מילים [6] ומילון אבן שושן [12] מסכימים.

אגב, מאותה מילה לועזית נוצרו גם המילים **דיסק** (אביזר אכסון במחשב, או תקליטור) ו **דיסקט**. אלו בהחלט מילים לועזיות ולכן הן נכתבות עם יו"ד.

14.5. עאלק, עלק או אלק

תואר הפועל הסלנגי "עאלק", אמנם נשמע כמו מילה ערבית, אך למעשה אין זה תעתיק של מילה אחת, כי אם (לפי מילון הסלנג המקיף [25]) שיבוש של הצירוף הערבי "קאל לכ" (שמבוטא בחלק מהניבים הערביים, אאל לכ), שמשמעותו ש"אמר לך" – השימוש הוא כמובן ציני – "אז אמר לך... אך אין זה נכון". לכן ברור שאף לא אחד מהכתיבים בכותרת הוא תעתיק מדויק מערבית. מילון הסלנג המקיף מעדיף את הכתיבים "עלק" או "אלק" ואילו מילון רב מילים [6] מעדיף דווקא "עאלק", אך מכיר גם בכתיב "אלק".

מכיוון שאף אחד מהמילונים לא מביא הסבר לכתיב בו בחר, החלטנו להעדיף את הכתיב הנפוץ יותר. חיפוש בגוגל אחר צירוף של שם-תואר או שם-עצם ואחריו אחד משלושת הכתיבים הנ"ל, מעלה שהכתיב "עלק" הוא הנפוץ ביותר, בדרך כלל נפוץ הרבה יותר משני האחרים (דווקא "אלק", ששני המילונים הנ"ל מכירים בו, הוא הנדיר ביותר). לכן בחרנו בכתיב הנפוץ, **עלק**.

15. שמות עצם ונטייתם

בפרק 3 והפרקים שאחריו דנו במילים עבריות בהן יש (בדרך כלל) הסכמה לגבי הכתיב המנוקד, אך יש ויכוח לגבי הכתיב חסר הניקוד הנכון. נשאלה השאלה האם יש להוסיף למילים אלו אמות קריאה בכתב חסר הניקוד. בפרקים שאחריו עברנו למילים לועזיות, ואז החלו לעלות שאלות גם לגבי הכתיב המנוקד, עוד לפני שנדרשנו לעבור לכתב חסר-ניקוד. בפרק זה ובפרק שאחריו, נראה שקיימות גם מספר מילים עבריות ונטיות שלהן שלגביהן יש ויכוח עוד לפני המעבר לכתב חסר-ניקוד: ויכוח כיצד להגות אותן, וכיצד לכתוב אותם בכתב מנוקד.

ההחלטה האם להביא מילה מסוימת בפרק זה או באחד הפרקים הקודמים היא שרירותית במקצת. במקרים שבהם מצאנו עדויות חזקות במילונים ובמקורות לשני כתיבים מנוקדים סותרים, המילה תופיע בפרק זה. במקרים בהם אחד הכתיבים נחשב לנחות מכיוון שהוא משובש, מיושן או לשון דיבור, המילה הוזכרה כבר קודם. כך למשל סקרנו כבר את ההגיות המשובשות הנהוגות בלשון הדיבור, "עינב" ו"מיכל".

15.1. מירכאות או מרכאות

האקדמיה החליטה זה מכבר שיש לכתוב **מירכה**, **מירכאות** (אחד מסימני הפיסוק), **מירכא** (אחד מטעמי המקרא) בצירי מלא, כלומר עם יו"ד גם בכתב מנוקד. מירכה מופיעה כדוגמה לצירי מלא בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 30, ואפילו בכללי הכתיב חסר הניקוד [4], הערת שוליים 16. שם טעם המקרא מירכא מופיע בכתב זה בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 50.

לא רק שהמילונים לא ששים להסכים עם האקדמיה לגבי כתיב זה, רובם מתנגדים להחלטה זו: מילון רב-מילים [6] כותב מרכא ומרכאות בצירי חסר (אך מוסיף יו"ד לכתב חסר ניקוד). מילון ההווה [5] כותב מילים אלו בצירי חסר, ולא מוסיף יו"ד: מרכה, מרכא, מרכאות. גם לוח השמות השלם [9] כותב מרכה, מרכאות. רק מילון אבן-שושן החדש [12] כותב כמו האקדמיה בצירי מלא: מירכה, מירכא, מירכאות.

גם הציבור בדרך כלל מתנגד להחלטה זו של האקדמיה: רוב הציבור נוהג להגות "מרכאות" בתנועת e ולא דיפתונג ei, והכתיב ללא יו"ד נפוץ הרבה יותר מזה עם יו"ד (בחיפוש בגוגל, נפוץ פי 20). נתון זה הופך למשמעותי עוד-יותר כשלוקחים בחשבון שבדק האיות הנפוץ ביותר – בודק האיות של Microsoft Word המבוסס על רב-מילים – מסמן את הכתיב ללא יו"ד כשגיאה.

למרות בעייתיותה (לדעתנו) של החלטה זו, היא ברורה וחד-משמעית ולכן Hspell מקבל אותה ונכתוב את המילים הנ"ל עם יו"ד.

למרות שאנו מקבלים את הכתיב "מירכאות" ככתיב התקני היום, עדיין מעניין להבין מהיכן הגיע הכתיב הנפוץ בצירי חסר, ומהיכן הגיעה היו"ד הנוספת. הסבר משוער אחד הוא זה: מקור המילים הנ"ל הוא בשם טעם המקרא, "מרכא". ייתכן ששם זה, בארמית, הוא מאותו משקל של שמו של טעם מקרא אחר, "טפחא" (טי"ת חרוקה, ופ"א דגושה), אך תשלום דגש הפך את החיריק לצירי. בכתב חסר ניקוד, יש להוסיף יו"ד לקבלת המילה "טיפחא", וגם במקרה של התשלום דגש יש להוסיף יו"ד, לקבלת "מירכא". הסבר זה מסביר דווקא את הכתיב של מילון רב-מילים (שכותב ללא יו"ד בכתב מנוקד, ומוסיף יו"ד בכתב חסר-ניקוד) ולא את החלטת האקדמיה, שהיא לכתוב "טיפחא" בחיריק מלא (גם בכתב מנוקד) ו"מירכא" בצירי מלא.

15.2. עדליידע או עדלאידע

מקור שמה של התהלוכה הפוריימית הוא בביטוי הארמי המופיע בתלמוד הבבלי "עד דלא ידע" (מחויב אדם להשתכר בפורים עד שלא ידע להבחין בין המן הארור למרדכי המבורך).

את השם הציע הסופר י"ד ברקוביץ' בשנת 1932, כתחליף לשם ש"קארניוואל" (קרנבל) שהיה נהוג עד אז.

כל המילונים – מילון ההווה, אבן-שושן ורב-מילים תמימי דעים שהניקוד הנכון של מילה זו היא עֲדְלִידָע, עם קמץ בלמ"ד. משום מה (ללא הצדקה ברורה בכלי הכתיב חסר הניקוד), שני הראשונים אינם מכפילים את היו"ד בכתיב חסר-ניקוד וכותבים "עדלידע", ואילו האחרון כותבים "עדלידע".

אך חיפוש ברשת מעלה שהכתיב הנפוץ ביותר הוא דווקא אחר – "עדלאידע", עם אס-הקריאה אל"ף. כתיב זה נפוץ פי חמש מהכתיב "עדלידע" של מילון ההווה ואבן-שושן, וגם מהכתיב "עדלוידע". הכתיב של רב-מילים, עדלידע, כמעט איננו בנמצא.

לכן החלטנו לקבל את הכתיב **עדלאידע** שהוא המקובל ביותר היום. כתיב זה גם נאמן יותר להגייה הנפוצה (עם למ"ד חלומה – עֲדְלִאִידָע, ולא קמוצה), וגם דומה יותר לביטוי המקורי "עד דלא ידע".

יתרון נוסף בכתיב "עדלאידע" הוא התאמתו לכללי הכתיב חסר הניקוד: אין מוספים וי"ו לציון חולם לפני אס הקריאה אל"ף (ראו סעיף 3.5), ואין מכפילים יו"ד עיצורית אחרי אס-קריאה (סעיף 3.3).

ומה לגבי צורת הריבוי? מילון רב-מילים מעדיף "עדליידות", ללא עי"ן. רוב הכותבים מעדיפים "עדלאידות", שוב ללא עי"ן. אך לאן נעלמה העי"ן? אנו החלטנו שלא להחליט, ובגרסה זו לא מכירים בצורת ריבוי למילה עדלאידע.

15.3. ליצן או לצן

האקדמיה החליטה שיש לכתוב **ליצן**, **לצנות**, בצירי חסר (החלטות האקדמיה בדקדוק, [13], עמוד 30) ומודה שעבור צירי זה "רווחת הגיית ey" (אתר האקדמיה, השאלה "הגיית הצירי המלא"). מכיוון שבכללי הכתיב חסר הניקוד [4] אין כלל שיכול להוסיף יו"ד במקרה זה, יש לכתוב כך, ללא יו"ד, גם בכתיב חסר ניקוד.

כרגע ב Hspell בחרנו דווקא לקבל את הכתיב **ליצן**, **ליצנות**. נאלץ כנראה לשנות החלטה זו בגרסה עתידית.

15.4. פרוור או פרבר

בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13], עמוד 51, מופיעה החלטה שהכתיב התקני הוא פרוור, ואילו פרבר (עם בי"ת דגושה!) הוא כתיב מקראי:

השם פְּרֹוּר נכתב בווי"ו. בנטייה: פְּרֹוּרִי. במקרא גם פְּרָבֵר, ונטייתה תהיה פְּרָבֵרִי.

לכן אנו נקבל רק את הכתיב **פרוור**.

אך החלטה זו אינה חפה מוויכוחים. כל המילונים, מילון ההווה [5], מילון רב-מילים [6], לוח השמות של ברקלי [9], מילון אבן-שושן [11] ומילון אבן-שושן החדש [12], מקבלים את שני הכתיבים, ולא מציינים שאחד מהם מיושן. אך חשוב לשים לב שכולם, מלבד רב-מילים, מנקדים את הכתיב "פרבר" בבי"ת דגושה – ניקוד שלא מתאים להגייה הישראלית הנפוצה (בצליל וי"ו או בי"ת רפויה). לכן אנו חושבים שכתוב זה אינו מתאים להגייה המודרנית. מילון רב-מילים דווקא מנקד "פרבר" בבי"ת רפויה שמתאימה להגייה הקיימת, אך לא ברור לנו מהו הצידוק להיעדר הדגש הקל, ובכל מקרה מילון רב-מילים מפנה מהכתיב פרבר לכתוב פרוור, ולכן נראה שגם הוא מעדיף את הכתיב האחרון.

למרבה הצער, חיפוש במנוע החיפוש גוגל מעלה שהציבור דווקא מעדיף את הכתיב "פרבר". הביטוי "רכבת הפרברים" נפוץ פי 15 מהכתיב "רכבת הפרוורים".

(השווה גם בפרק על מילים לועזיות – 11.26 טריוויאלי מול טריביאלי).

15.5. שומשום או סומסום

לפי החלטת האקדמיה במאגר מונחי האפייה [29], יש לכתוב ולהגות שְׁמֶשֶׁם, בשי"נים ימניות ובחולם בשי"ן השנייה. בהתאם לכך, בכתיב חסר ניקוד יש לכתוב **שומשום**, וזהו הכתיב אותו אנו מקבלים.

בלשון הדיבור ההגייה הרווחת היא דווקא סוּמְסוּם, כפי שצמח זה נקרא בערבית, ולכן הכתיב הנפוץ הוא סומסום. בגרסה זו, אנו לא מקבלים כתיב זה.

אגב, במאגר מונחי כלכלת הבית [30], האקדמיה מכירה גם במילה שְׁמֶשֶׁמִין עבור זרעי השומשום. לכן אנו מכירים גם בצורת ריבוי זו – למרות שהיא איננה בשימוש היום (מלבד ציטוטים מהמשנה הדנים ב"שמן שומשמין").

15.6. אחזקה או החזקה

המילה **אחזקה** משמשת כותבים רבים כמילה נרדפת ל**תחזוקה** וכמילה נרדפת למילה **החזקה**. מילון ההווה קורא לשימוש הראשון "לא תקני". השימוש השני בעייתי מכיוון שקבלת שני הכתיבים "אחזקה" ו"החזקה" שדוברים רבים הוגים באופן זהה מעודדת כתיב לא עקבי – לדוגמה, מצאנו בעמוד ויקיפדיה מסוים ארבעה מופעים של הכתיב "אחזקות" ושישה מופעים של הכתיב "החזקות" – כולם באותה משמעות (חברת החזקות, holding company).

האקדמיה מסכימה שמומלץ לא להשתמש כלל בכתיב "אחזקה", ומקדישה תשובה באתרה לשאלה "החזקה, תחזוקה, אחזקה" שמסתיימת במסקנה

הצורה 'אחזקה' משמשת בציבור לעתים במקום 'תחזוקה' ולעתים במקום 'החזקה', ואולם לפי האקדמיה מומלץ לנקוט את המילים 'תחזוקה' ו'החזקה'.

בכל זאת, כותבים רבים מתעקשים על שימוש בכתיב "אחזקה" ולכן בגרסה זו hspell מקבל את שני הכתיבים, אחזקה והחזקה, כנכונים.

16. פעלים ונטייתם

16.1. היתוסף או התוסף

הנטייה המסורתית של השורש יס"פ בבניין התפעל היא היתוסף, או היתוסף בכתב חסר ניקוד (היתוסף, מיתוסף, ייתוסף, להיתוסף). לעומת זאת, לאחרונה רווחים הגייה וכתב אחרים, בהם הפכה הו"ו באורח יוצא־דופן לעיצור: **התווסף**, מתווסף, יתווסף, להתווסף (כך בכתב חסר־הניקוד).

המילונים מילון ההווה [5] ורב־מילים [6] מכירים בשתי הצורות, כשכל אחד מעדיף צורה אחרת ומפנה מהשנייה אליה (מילון ההווה מעדיף מיתוסף, רב־מילים מתווסף). חיפוש במנוע חיפוש גוגל מראה שהעדפת הציבור ברורה: **התווסף** נפוץ פי אלף מ־**היתוסף**.

האקדמיה החליטה מפורשות לזנוח את הצורה הישנה **היתוסף** ולאשר את הצורה החדשה **התווסף**. אתר האקדמיה [1] מביא את ההחלטה הבאה:

נטיית השורש יס"ף בבניין התפעל היא הַתְּוֹסֵף. הצורה המלומדת היא תוּסֵף.

אנו מקבלים את שתי הצורות.

16.2. שירתי או שירתתי

בעברית תקנית, ישנה היבלעות של עיצורים זהים, שהופכים לדגש חזק: לא כותבים שִׁרְתִּי אלא שִׁרְתִּי (במילה הראשונה, הדגש קל, ובשנייה חזק). בכתב חסר ניקוד הדגש החזק לא נראה, אך האקדמיה החליטה שאין להחזיר במקומו את העיצורים שנבלעו: בכללי הכתיב חסר הניקוד [4] מופיע הכלל:

אות הבאה בניקוד בדגש חזק – אין להכפילה בכתב חסר הניקוד. לפיכך ייכתב: כפתי ולא כפתתי, שבת ולא שבתת, התכוננו ולא התכונננו.

לכן יש לכתוב **שירתי** ולא שירתתי, **נחתי** ולא נחתתי, **מת** ולא מתת, וכד'.

ציבור דוברי העברית המודרנית כופר בדרך־כלל בהחלטה זו. לדוגמה, הכתיב הלא־תקני "כמעט מתתי" נפוץ בגוגל בערך פי 50 מהכתיב התקני "כמעט מתתי". בדיבור, אפילו כשלא שומעים את העיצור פעמיים, לעתים קרובות שומעים מעין מכפל (הדגשה של העיצור), ומכיוון שבעברית המודרנית דגש חזק אינו מכפל (אינו גורם לעיצור להישמע מוכפל או מודגש בשום אופן), הדובר משוכנע שמדובר בעיצור כפול, וכותב כך – גם בכתב מנוקד ובוודאי בכתב חסר ניקוד.

בגרסה הנוכחית, Hspell מקבל את הכתיב התקני במקרה הכללי, אולם עבור מספר פעלים¹⁸ הוא מקבל דווקא את הכתיב הלא תקני: מת, שבת, השבית, הושבת, השחית, הושחת, השית, הושת, רישת, רושת. בוודאי נחזור לשאלה זו באחת הגרסאות הבאות.

16.3. לנסוע או ליסוע

הצורה "לִסְעַ" ("ליסוע") לשם הפועל של הפועל נָסַע נפוצה בשפת הדיבור, אך האקדמיה החליטה שהצורה התקנית היא לְנַסֵּעַ, **לנסוע**: בסעיף 3.3 בכללי נטיית הפועל של האקדמיה [13], מופיעה ההחלטה הבאה:

במקור של בניין קל הנו"ן מתקיימת. למשל: לְנַסֵּעַ, לְנַטֵּעַ, לְנַגֵּחַ. לצד צורות המקור לְנַדֵּר, לְנַטֵּל, לְנַפֵּל מותרות הצורות לְדַר, לְטַל, לְפַל (שנוצרו בלשון חכמים). בפעלים אחדים המקור הוא על דרך נחי פ"י ואלה הם: לְטַעַת (וגם לְנַטֵּעַ), לְנַעַת (וגם לְנַגֵּעַ), לְגַשַּׁת, לְשַׁאֵת, לְתַת.

18 פעלים אלו מסומנים ברמז "שמור_ל" בקובץ הנתונים של תכנת הנטייה של הפעלים.

כלומר, הרציונל הוא שלמרות שתופעת היבלעות הנו"ן הייתה קיימת בעברית בעבר, יש לשמרה רק במקרים בהם הייתה מסורת לכך, ובמקרים אחרים להטות כרגיל, ללא היבלעות הנו"ן. במקור להלן, אף מופיע המשפט הבא:

נו"ן הבאה ישירות לפני עיצור אחר, יש בעברית החדשה נטייה לשמרה. האקדמיה סומכת את ידה על כיוון ההתפתחות הזה.

במקורות אכן לא נהוגה היבלעות במילה "לנסוע" (ובשאר נטיות המקור – השווה "ויהי בנסוע הארון", במדבר י, לה), וכן נהוגה היבלעות בנטייה "ייסע" למשל, ולכן האקדמיה קבעה שצורות אלו הן התקניות. "ליסוע" או "ינסע" נחשבות לא-תקניות.

16.4. לאכסן או לאחסן

לפעלים לאחסן ולאכסן משמעות שונה:

1. לאחסן, מלשון מחסן, מדבר על סחורות. שורש זה (חסן) מופיע כבר במקרא.
 2. לאכסן, מלשון אכסניה, מדבר על אנשים, והוא שאילה מהיוונית (המילה אכסניה נשאלה מהמילה היוונית ξενία, קְסֶנְיָה, שמשמעותה הכנסת אורחים).
- לדעתנו, הפעלים בבנייה פֶּעַל ופִּעֵל – אכסן, אוכסן, אינם שימושיים (פעלים כמו "אירח" מקובלים יותר), ומבלבלים עם הפעלים הדומים בחי"ת. חיפוש בגוגל של המילה "לאכסן" מראה שברוב המקרים הכותב השתמש בה בטעות, כשהתכוון לכתוב "לאחסן".
- לכן hspell איננו מקבל את הצורות לאכסן, מאוכסן. בבניין התפעל, אנו מכירים בפועל להתאכסן, שדווקא כן בשימוש נפוץ (במשמעות גר באכסניה, או במלון), ואיננו מבלבל (סחורה איננה יכולה "להתאחסן").

17. שמות פרטיים עבריים

בהקדמה לכללי הכתיב חסר הניקוד [4] קובעת האקדמיה ש:

הכללים שלהלן [כללי הכתיב חסר הניקוד] מכוונים לכתיב מילים עבריות, ואינן חלים בהכרח על מילים לועזיות המשמשות בלשוננו, ולא על שמות פרטיים, הנכתבים לעתים קרובות חסר במקום שהכללים מחייבים מלא, כגון שלמה, אהרן, יעקב, כהן, ירושלים.

מניסוח זה לא ברור האם האקדמיה ממליצה על כתיבת כל השמות הפרטיים בכתיב חסר (כמו חמש הדוגמאות המובאות בהחלטה לעיל), או שמא העדפת האקדמיה היא דווקא שימוש בכללי הכתיב חסר הניקוד הרגילים ברוב המקרים – מלבד מספר קטן של מקרים (כמו חמש הדוגמאות שהובאו) בהם השתרש השימוש בכתיב חסר.

כפי שנראה מיד, מתברר שהפרשנות השנייה היא המשקפת את דעת האקדמיה: בדרך-כלל יש להשתמש בכללי הכתיב חסר הניקוד גם לשמות פרטיים – מלבד במספר קטן של מקרים בהם השתרש כתיב חסר.

בעבר, נהוג היה להקפיד על כתיב חסר עבור שמות פרטיים. כך לדוגמה שמות האנשים משה, נח, דב, שלמה, אהרן, יעקב, עפר, ארן, נגה, בעז, עמר, נעם נכתבו ללא תוספת וי"ו לציון החולם החסר, אסנת, עפרה, נעמי, עמרי, מרדכי ללא תוספת וי"ו לציון הקמץ הקטן או חטף-הקמץ, רנה, הלה, עדו, עמנואל, סגלית, עדית, צפורה, נצה, אביגיל, ינון, אוריה ללא תוספת יו"ד, יהושע ללא תוספת וי"ו לציון הקיבוץ, דוד, רות, רויטל, זיוה, סיון, נאווה, תקוה, חדוה, חוה, אדוה ללא הכפלת וי"ו עיצורית, אילה, אילת, אפרים, אליהו, בנימין, מעין, אביתר ללא הכפלת יו"ד עיצורית. בדומה נהוג היה לכתוב בכתיב חסר גם את שמות המשפחה כהן, לוי, את שמות המקומות ירושלים, כנרת, הרצליה, בנימינה, יקנעם, עתניאל, יטבתה, לד, את שם ספר התנ"ך תהלים, ועוד.

כיום, הציבור נוטה יותר ויותר להוסיף אמות קריאה גם לשמות פרטיים. אם פעם ילדים בשם עֶפֶר או אֶרֶן התעקשו שיכתבו את שמם "עפר", "ארן" ולא "עופר", "אורן", היום כבר כותבים כמעט כולם עופר ואורן. מצד שני, מעטים אלו שיכתבו "מושה", "ירושליים", "דוויד" או "לווי" – ולא ברור היכן עובר הגבול, ומדוע. בפרק זה ננסה לתאר איך פותר Hspell את הדילמה, אך הפתרון איננו כלל חד וחלק.

17.1. שמות אנשים

באתר האקדמיה, מופיעה בתשובה לשאלה "שמות פרטיים – כתיב מלא או חסר" ההחלטה הבאה:

כללי הכתיב חסר הניקוד אינם חלים בהכרח על שמות פרטיים, ובעיקר לא על שמות שיש להם מסורת עתיקה של כתיב חסר, כגון משה, יעקב, יהושע, מרים, כהן. שמות שאין להם מסורת כזו, ובעיקר שמות הזוהים למילים עבריות כלליות, מומלץ לכתוב על פי כללי הכתיב חסר הניקוד: זוהר, עוז, הילה, מעיין, אייל, אדווה וכדומה. מדובר בהמלצה ולא בכלל מחייב, שהרי שמות פרטיים אינם נחלת הכלל, וזכותו של כל אדם להחליט כיצד לכתוב את שמו. אפשר להבין את רצונם של אנשים לשמור על כתיב אחיד וקבוע של שמם בניקוד ושלא בניקוד, אם כי כאשר מדובר בשם פרטי הזוהה למילה כללית – דוגמת נועם – אין סיבה שיהיה הבדל בינו ובין המילה העומדת ביסודו.

אם יתקבל בציבור הנוהג לכתוב את רוב השמות הפרטיים על פי כללי הכתיב חסר הניקוד, ייתכן שיפחת הבלבול שיש לעתים בין שמות דומים: אֵילֵת תהיה אֵילֵת ואֵילֵת – אֵילֵת, עֵדֵן יהיה עֵדֵן ועֵדֵן – עֵידֵן, שם המשפחה רְמוֹן ייכתב רְמוֹן ושם המשפחה רְמוֹן – רֵימוֹן.

לכאורה, תשובה זו פותרת את שאלת הכתיב של שמות האנשים: עלינו לבנות רשימה קצרה של שמות אנשים שלהם "מסורת עתיקה של כתיב חסר", וכל שאר השמות (כולל כל השמות שכבר מופיעים במילון בתור מילים רגילות - שמות עצם ופעלים) ייכתבו רק בכתב מלא (לפי כללי הכתיב חסר הניקוד הרגילים).

אך למעשה, לא ברור איך קובעים האם לשם מסוים יש "מסורת עתיקה של כתיב חסר". לשמות מעטים, כמו למשל **משה**, **דוד** ו**שלמה**, אכן הכתיב החסר נהוג ברציפות מימי התנ"ך ונפוץ עד ימינו, כך שהחלטה ברורה - יש לכתבם בכתב חסר, ואך ורק בכתב זה (אין לקבל את הכתיבים "מושה", "דוויד", "שלומה"). אך האם כל שם שהופיע בתנ"ך ייחשב כבעל מסורת עתיקה ולכן חייב להיכתב רק בכתב חסר? לדוגמה, בתנ"ך מופיעים גם שמות הדמויות המשניות נעה, אחינעם, צפורה, אביגיל, אהד, ואביתר, כולם בכתב חסר. האם זו "מסורת"? האם מכאן אין לכתוב נועה, אחינעם, ציפורה, וכד' מצד שני, ישנם גם שמות להם באמת מסורת ארוכה ומפוארת של כתיב חסר, כמו **אהרן**, שניכרת בהם לאחרונה נטייה לכתב מלא (**אהרון**). היום הכתיב "אהרון" נפוץ פי-שלושה בחיפוש בגוגל מהכתיב "אהרן". האם עלינו לקבל שם זה (ואחרים) בכתב חסר בלבד, בכתב מלא בלבד, או בשניהם?

כמו כן, האם באמת שמות שלהם אין מסורת עתיקה, והם זהים למילה עברית רגילה, צריכים להתקבל רק בכתב מלא? לדוגמה, השם **דב** לא מופיע בתנ"ך, והוא כמובן מילה רגילה, חיה שכרגיל נכתבת "דוב" בכתב חסר ניקוד. מכאן שהיום ראוי לכתוב שם זה "דוב", כמו שכותבים "עופר" ולא "עפר"? אך נדמה שבכל-זאת הכתיב "דב" עדיין נפוץ.

אחרי שקילת הדילמות הללו, החלטנו ש `hspell` יאית שמות עבריים של אנשים כך:

- השמות התנ"כיים הבאים ייכתבו אך ורק בכתב התנ"כי, החסר: **משה**, **דוד**, **שלמה**, **יעקב**, **יהושע**, **נח**, **בנימין**, **אפרים**, **אביתר**, **מרדכי**, **אוריה**, **ינון**, **מרים**, וכל השמות המסתיימים ב -יהו (כגון, **אליהו**, **ירמיהו**). כך גם שמות המשפחה **כהן** ו**לוי**.
- מספר שמות נוספים יתקבלו בשני כתיבים - החסר והמלא. בגרסה הנוכחית, השמות הללו הם (כאן לדוגמה בכתב חסר): **אהרון**, **נאוה**, **נעם**, **נעה**, **אבינעם**, **אחינעם**, **דב**, **אילת**, **אילה**, **נאה**, **בועז**, **רוית**, **רויטל**, **זיוה**, **זיוית**, **עדו**, **חדוה**, **חווה**, **סיון**, **אדוה**, **תקוה**, **בעז**, **צפורה**.

בגרסאות עתידיות ננסה להקטין רשימה זו, ולהעביר את חלקם לסעיף הבא (כתב מלא בלבד).

- כל שאר השמות ייכתבו אך ורק על-פי כללי הכתיב חסר הניקוד הרגילים. לדוגמה **עופר**, ולא עפר, **אוהד** ולא אהד, **עוזי** ולא עזי, **רינה** ולא רנה, **תהילה** ולא תהלה, **מעין** ולא מעין.

כמו כן, נחוצות מספר הערות לגבי הכתיב חסר הניקוד של שמות פרטיים:

- כרגיל, אנו מקפידים על כללי הכתיב חסר הניקוד, ולא מוסיפים אמות-קריאה מעבר לדרוש על פי הכללים. לדוגמה, השם **עִנְבֵּר** ייכתב **ענבר** ולא "עינבר". השם **מִרְבָּ** (שם הבת הבכורה של שאול המלך) ייכתב **מרב**, לא "מירב" ובדומה גם השם **עִנְבֵּי**, **ענב** ולא "עינב". לא תוסף וי"ו לציון קמץ קטן בשמות כמו **אסנת**, **עמרי**, **עפרה**, **נעמי**. אגב, לשם אֶרְנָה נפוץ גם הכתיב המנוקד אֶרְנָה, ולכן נקבל את שני הכתיבים **ארנה** ו**אורנה**.
- לעתים שם מורכב מהלחם מספר מילים, ואז נפעיל את כללי הכתיב חסר הניקוד בנפרד על כל חלק - למרות שבדרך כלל לא נוהגים כך לגבי הלחמים. כך למשל נכתוב **עמנואל**, מ עמנו+אל (למילה "עמנו" אין מוסיפים יו"ד לפי כללי הכתיב חסר הניקוד). כך גם **אביחיל**, **אביגיל**, **אליקים**.

בכל מקרה, כפי שגם הזכירה האקדמיה בתשובתה, בחירת השם היא החלטה אישית של כל אדם. הורי ילדה יכולים להחליט ששמה יהיה "עינב", - וכל כותב יאלץ להשתמש בכתב זה

לשמה גם אם בודק האיות יכריז במחי קו אדום שהכתיב הנכון של שם זה הוא "ענב" ללא יו"ד. בעתיד כדאי יהיה לבסס את רשימת השמות של בודק האיות על רשימה אמיתית של שמות נפוצים (למשל, לפי מרשם האוכלוסין), ולא על עקרונות פרסקריפטיביים. ייתכן למשל שהיום נהוג השם הפרטי "עינב", ואין לפוסלו רק בגלל היותו שיבוש השם הפרי "ענב".

17.2. שמות מקומות

תשובת האקדמיה שציטטנו בסעיף הקודם ממשיכה ומדברת על כתיבם של שמות מקומות:

ומה בנוגע לשמות מקומות? אלו שונים משמות אנשים, שהרי אין אדם מסוים שהם שייכים לו אשר ראשי להחליט על דעת עצמו כיצד לכתבם (כמובן לא יעלה על הדעת שכתב שמה של עיר ישתנה לפי העדפותיו של ראש העירייה המכהן, וישתנה שוב כשיבחר ראש עירייה חדש). שמות המקומות נכתבים אפוא על פי כללי הכתיב חסר הניקוד: ראש פינה ומגידו ביו"ד, פתח תקווה בשתי וי"וים, נהרייה וקריית גת בשתי יו"דים וכדומה. עם זאת בדומה לשמות פרטיים גם שמות מקומות שיש להם מסורת עתיקה מושרשת של כתיב חסר נכתבים שלא על פי הכללים. לפיכך השמות ירושלים ומצרים נכתבים ביו"ד אחת, ולעומתם השמות גבעתיים ומחניים – בשתי יו"דים.

17.3. שמות החודשים

לגבי שמות החודשים, מצאנו החלטת אקדמיה מפורשת באתר האקדמיה:

שמות החודשים נכתבים על פי כללי הכתיב חסר הניקוד: מרחשוון, אייר, סיוון, כלומר בהכפלת הווי"ו והיו"ד העיצוריות. נעיר כי בספרות העברית לדורותיה אין כתיב אחיד לשמות החודשים הללו, ולצד הכתיב החסר אנו מוצאים לעתים גם כתיב מלא. בשם החודש אייר הכתיב המלא הוא אף הכתיב הרווח.

לכן אנו כותבים חשוון, מרחשוון, אייר, סיוון.

שימו לב שלפי כלל הכתיב חסר הניקוד יש לכתוב כסלו, לא כסליו, ו-תשרי, לא תשריי.

17.4. שמות ספרי התנ"ך

בהמשך לנטיית האקדמיה ולנטייתנו בסעיפים הקודמים לאמץ את כללי הכתיב חסר הניקוד, אנו ממליצים לכתוב גם את שמות ספרי התנ"ך לפי כללים אלו – אך משום המסורת מקבלים גם את הכתיב החסר. כך אנחנו ממליצים על הכתיב תהילים, קהלת, אבל מקבלים גם את הכתיב החסר תהלים, קהלת. ספר יהושע יכתב בכתיב חסר בלבד, כמו שם האדם (ראו לעיל).

18. ראשי תיבות

18.1. צורות נקבה וריבוי של ראשי תיבות

בפרסום האקדמיה [2] מופיעה ההחלטה הבאה:

גרשיים משמשים לסימון ראשי תיבות בצירופים, והם באים לפני האות האחרונה של הקיצור (ואינם מוזחים משם בנטייה). למשל: סכ"ם [ולא סכ"ום] (= סכין, כף ומזלג), ש"ץ (= שליח ציבור), הרמב"ם (=הרב משה בן מימון). ובנטייה: תנ"כים, רמטכ"לים, ח"כית.

בפרסום האקדמיה [13], עמוד 77, מופיעה ההחלטה הבאה:

סיומת הנקבה - מומלץ להצמיד את סיומת הנקבה לראשי תיבות כשמדובר באישה. למשל: מנכ"לית, מזכ"לית, יו"רית.

ההחלטה הנ"ל פותרת את ההתלבטות האם לאישה שהיא מנכ"ל יש לקרוא מנכ"לית או סתם מנכ"ל - והתשובה היא שיש לקרוא לה מנכ"לית. בבניית המילון עלינו להשתדל להימנע מדעות קדומות לגבי איזה תפקיד עשויה אישה לבצע. כך לדוגמה, במילון רב מילים [6] מופיעה צורות הנקבה של כל הדרגות הזוטרות עד סג"מית, ואילו דרגות בכירות יותר (כמו רס"נית, סא"לית, וכן הלאה) לא מופיעות. אצלנו כל הצורות הנ"ל תופענה.

18.2. אותיות סופיות בראשי תיבות

בפרסום האקדמיה [2] מופיעה ההחלטה הבאה:

כותבים בסוף ראשי תיבות אותיות מנצפ"ך סופיות אם ראשי התיבות מבוטאים כמילה ממש. למשל: עכו"ם, ר"ן, ש"ץ, להד"ם [= לא היו דברים מעולם], או"ם, תנ"ך.

אבל אם המילים המקוצרות נקראות במלואן או שקוראים את האותיות בשמן, כותבים מנצפ"ך לא סופיות. למשל: אח"כ (= אחר כך), מ"מ (= מם מם; מפקד מחלקה).

אולם, קיים נוהג שלפיו אם ראשי-תיבות מסתיימים באות פ או כ דגושה, לא כותבים אות סופית גם אם ראשי התיבות מבוטאים כמילה. לדוגמה, ח"כ, שב"כ, מו"פ, רס"פ.

לא תמיד יש תשובה החלטית לשאלה האם ראשי התיבות מבוטאים כמילה. כך לדוגמה נוהג לבטא כמילים את הדרגות הצבאיות סג"ם, רס"ן, אל"ם ולכן יש לכתבם באות סופית (אגב, לא כל המילונים - ובעיקר הישנים שבהם - מסכימים). אך מה לגבי הדרגה המשטרתית תת-ניצב - תנ"צ או תנ"ץ? רוב הציבור לא חשוף לדרגה זו ולכן כנראה יבטא את המילה המלאה (תת ניצב) ולפי זה יש לכתוב תנ"צ. אך ייתכן שיש לשקול מחדש החלטתנו זו לפי ההגייה הנפוצה במשטרה, ולא בציבור בכללותו.

18.3. תנ"כי או תנכי

ישנם מקרים בהם ראשי-תיבות לא רק מבוטאים כמילה ממש (כמו בסעיף הקודם) אלא הפכו למילה חדשה, שמקבלת גם משמעויות חדשות ונגזרות חדשות. דוגמה לכך היא המילה דו"ח, במקור ראשי-תיבות של "דין וחשבון", אבל היום משמש במשמעויות חדשות: אומרים "השוטר רשם לי דוח", אבל אי אפשר להרחיב ולומר "השוטר רשם לי דין וחשבון". במקרה זה, אנו נקבל גם את הכתיב בראשי תיבות (דו"ח, ובריבוי דו"חות) וגם את הכתיב ללא גרשיים, כמילה, (דוח, דוחות) ונגזרותיה (כמו הפועל לדווח).

באתר האקדמיה [1] מופיעה ההחלטה הבאה:

מותר שלא לכתוב גרשיים בראשי תיבות הגויים ונגזר מהם שורש המשמש בצורות פועל וכדומה. לדוגמה דו"ח או דוח (נגזר הפועל דיווח ששורשו ד-ו-ח); מכ"ם או

מכס (נגזר מוכס [=מפעיל מכ"ם] ששורשו מ-כ-ם).

לא תמיד ברור כיצד ליישם החלטה זו. כך, מראשי התיבות **תנ"ך** נגזר התואר **תנ"כי**. לדעתנו אין זו מילה חדשה, ואנו כותבים גם אותה בראשי תיבות. מילון רב-מילים [6] מעדיף דווקא את הכתיב ללא גרשיים – תנכי. יש היגיון גם בהחלטה זו, מכיוון שהתואר "תנכי" לרוב לא מתייחס לתורה, לנביאים או לכתובים (לתנ"ך) אלא לתקופת התנ"ך. ייתכן שלאור ההחלטה הנ"ל עלינו לשקול מחדש את החלטתנו, ולאפשר את שני הכתיבים, עם וללא גרשיים.

אגב, בניגוד להחלטה הנ"ל, אנחנו לא מקבלים את הכתיב "מכס" ללא גרשיים, ולא מכירים במילה "מוכס" שלדעתנו כמעט ואיננה בשימוש (ולא מופיעה גם במילונים).

מהמילה **יח"צ** (יחסי ציבור) קיבלנו את המילים **יחצן**, **יחצנית**, **יחצנות**. אנו מקבלים גם את הכתיב הנפוץ בראשי תיבות – **יחצ"ן**, **יחצ"נית**, **יחצ"נות** – למרות שלא ברורה ההצדקה למיקום המירכאות (מדוע לא יח"צן?).

19. שמות האותיות

באתר האקדמיה [1] מופיעה ההחלטה הבאה:

שמות האותיות העבריות והלועזיות הם בנקבה.

19.1. אותיות עבריות

בפרסום האקדמיה [2] מופיעה ההחלטה הבאה:

בשמות האותיות - כגון אל"ף, בי"ת, וי"ו, כ"ף, צד"י, תי"ו - הגרשיים מציינים כי אין אלו מילים ממשיות.

לא הצלחנו למצוא פרסום של האקדמיה שמכיל את שמות כל האותיות העבריות. אנו משתמשים בכתבים הבאים:

אל"ף	בי"ת	גימ"ל	דל"ת	ה"א	וי"ו	זי"ן	חי"ת
טי"ת	יוד	כ"ף	למ"ד	מ"ס	נו"ן	סמ"ך	עי"ן
פ"א	צד"י	קו"ף	רי"ש	שי"ן	תי"ו		

מילון ההווה [5] ומילון רב-מילים [6] בחרו גם הם בכתב זה (למרות שהאחרון מעדיף את הכתיב ללא הגרשיים).

19.2. אותיות יווניות

מילון רב-מילים [6] כותב את שמות האותיות היווניות בצורה הבאה:

אלפא	ביתא	גמא	דלתא
אפסילון	זטה	איטה	טיטה
יוטה	כפה	למדא	מי
ני	כסי	אומיקרון	פי
רו	סיגמא	טאו	איפסילון
פי	כי	פסי	אומגה

אולם עולה השאלה מה היו הכללים שיצרו כתיב זה, ומניין נובע חוסר האחידות המשוער בו. מדוע יו"ד בביתא ובאיטה, אבל לא בזטה? מדוע חלק מהשמות מסתיימים באל"ף ואחרים בה"א? מדוע למדא ולא למבדא? וכן הלאה.

בתכתובת פרטית [8] כתבה לנו המזכירות המדעית של האקדמיה שהאקדמיה עדיין מתלבטת בנושא:

המזכירות המדעית עוסקת בשאלה זו זה שנים מספר. נראה שחוסר האחידות נובע מהמתח שבין הרצון בתעתיק מדויק מחד גיסא, ובין הצורך לדבוק באטימולוגיה העברית מאידך גיסא (למשל, את האות ביתא נהוג לכתוב בעברית ביתא, בדומה לבי"ת העברית, אף-על-פי שלפי היוונית גרידא יש לתעתקה בטה). השאלה עתידה לשוב ולהידון בוועדת הדקדוק בחודשים הקרובים. עד כה נקבעו שתי החלטות בנושא: האחת, שמות האותיות היווניות המסתיימות בתנועת a יכולים להיכתב בעברית באל"ף או בה"א, למשל: אלפא, גמא, סיגמא, או אלפה, גמה, סיגמה. האחרת, האות למדא (או למדה) תיכתב כך (ולא למבדא/למבדה).

מאוחר יותר, בהחלטות האקדמיה בדקדוק [13] הופיעו ההחלטות הבאות: שמות האותיות היווניות המסתיימים בתנועת a יכולים להיכתב בעברית באל"ף או בה"א, למשל: אלפא או אלפה, גמא או גמה, סיגמא או סיגמה. האות היוונית Λ היא למדא או למדה (ולא למבדא/למבדה). כתיב שמות האותיות היווניות יהיה על פי

כללי התעתיק מכתב לועזי לכתב עברי. לפי זה, β - בטא/בטה. רק הביטוי אלפא-ביטא ייכתב בתי"ו (וכן שם המושג הגאוגרפי דלתה).

אגב, העובדה שהמושג הגאוגרפי צריך להיות כתוב "דלתה" איננה מובנת מאליה - מילון ההווה ומילון רב-מילים שניהם כותבים דלתה.

החלטה זו פותרת חלק מן השאלות, אך לא את כולן. האם עבור μ יש לכתוב מי, מו או מיו? עבור ϵ , ני, נו או ניו? עבור π , פי, פיי או פאי? עבור τ , איפסילון או אופסילון? עבור χ , חי, או כיי או כאי?

בגרסה הנוכחית, Hspell כותב את שמות האותיות היווניות כך:

α אלפא/אלפה	β בטא/בטה	γ גמא/גמה	δ דלטה/דלטה
ϵ אפסילון	ζ זטא/זטה	η אטא/אטה	θ תטא/תטה
ι יוטא/יוטה	κ קפא/קפה	λ למדא/למדה	μ מיו
ν ני	ξ קסי	\omicron אומיקרון	π פאי
ρ רו	σ סיגמא/סיגמה	τ טאו	υ אופסילון
ϕ פי	χ כי	ψ פסי	ω אומגא/אומגה

19.3. אותיות באנגלית (לטיניות)

מילון רב-מילים [6] כותב את השמות האנגליים של האותיות הלטיניות בצורה הבאה:

A	אי	B	בי	C	סי	D	די
E	אי	F	אף	G	ג'י	H	איץ'
I	אי	J	ג'י	K	קי	L	אל
M	אם	N	אן	O	או	P	פי
Q	קיו	R	אר	S	אס	T	טי
U	יו	V	וי	W	דבליו	X	איקס
Y	וי	Z	זד (בריטי) / זי (אמריקאי)				

שימו לב שישנן מספר אותיות ששמן נכתב בצורה זהה בכתיב חסר ניקוד - A/E/I, V/Y, G/J, ולכן יש הכרח להשתמש בניקוד חלקי כדי להבהיר לאיזו אות מתכוונים.

איננו יודעים מדוע רב-מילים טוען שהכתיב חסר הניקוד של I הוא אי, ולא איי, ומדוע Y אינו ויי - צורות אלו היו תואמות יותר את כללי הכתיב חסר הניקוד [4], לדעתנו (ראו גם דיון בסעיף 11.13 על דיפתונג ai במילים לועזיות). לא מצאנו עדיין החלטת אקדמיה בנושא, אבל בכללי הפיסוק של האקדמיה [2], סעיף יב, מופיעה כדרך-אגב הדוגמה סי-איי-אי (= CIA). זהו אם כך, כנראה, הכתיב המועדף על ידי האקדמיה: איי עבור I, ולכן Hspell מעדיף את הכתיב איי (I) ו-וי (Y).

את האנרכיה בתעתיק שמות האותיות באנגלית, והאותיות I, A, בפרט, אפשר להדגים על-ידי ספירת מספר המופעים של מספר תעתיקים שונים של CIA בגוגל. סי-אי-אי (הכתיב של רב-מילים) מופיע 10 פעמים, סי-איי-אי (הכתיב של האקדמיה) מופיע 96 פעמים, סי-אי-איי 139 פעמים, ו-סי-איי-איי (הכתיב של אבן שושן החדש, בערך משלו) מופיע 108 פעמים. ממספרים אלו אפשר גם לראות שרוב האנשים נוטים לכתוב "יי" גם עבור הצירי המלא בשם אות A. אפשר לראות זאת העדפה זו גם בחיפוש גוגל שמראה ש"אייץ" נפוץ יותר מ"איץ" (ראו גם דיון בסעיף 11.12 על דיפתונג ei במילים לועזיות).

את האות Y, נדמה שאנשים מעדיפים לא לכתוב "וי" (כמו רב-מילים) ולא "ויי" (כמונו), אלא דווקא "וואי" (כך, בשתי וי"וים). לדוגמה חיפוש בגוגל עבור "הסכם וואי" (לא מדובר פה באות Y אלא בשם הנהר Wye, אך היגוי מילים אלו זהה) מעלה 224 דפים, "הסכם ואי" 18 דפים, "הסכם ווי" 21 דפים, ואילו "הסכם וי" לא מעלה אף דף. דוגמה מובהקת אף יותר:

חיפוש "פרויקט וואי" מעלה 2220 דפים (אגב, השיבוש פרוייקט וואי מעלה 855 דפים), ואילו אותו ביטוי עם "ואי", "וי", "ווי", "וויי", או "ויי" מעלה - בסך הכל - 36 דפים.

כמו כן, לא ברור לנו מדוע רב-מילים מכיר רק את "איקס", כשההגייה הנפוצה של אות זו באנגלית היא דווקא "אקס". חיפוש בגוגל מעלה שהצורה "איקס" נפוצה יותר בביטויים ותיקים (שלאו דווקא שאולים מאנגלית) כמו "איקס עיגול" ו"קרני איקס", ואילו דווקא "אקס" נפוצה יותר בביטויים חדשים שאולים מאנגלית כמו "מלקולם אקס", "וינדוס אקס פי", "אקס מן", "אקס בוקס", וכדומה. מספרים לדוגמה: הביטוי "איקס עיגול" מופיע 371 פעמים בגוגל, ו"אקס עיגול" אינו מופיע אף פעם אחת, המצב דומה ב"קרני איקס", ובניגוד להם הכתיב "אקס פי" נפוץ פי 30 מהכתיב "איקס פי", ו"אקס בוקס" נפוץ כמעט פי 60 מ"איקס בוקס". ובכך הטרנסליטרציה המודרנית של X היא דווקא "אקס", לא איקס.

20. מקורות

- [1] "החלטות בדקדוק", אתר האקדמיה ללשון העברית,
<http://hebrew-academy.huji.ac.il/decision3.html>
- [2] "כללי הפיסוק", לשוננו לעם, טבת התשס"ב. ראו גם באתר האקדמיה ללשון העברית:
<http://hebrew-academy.huji.ac.il/decision5.html>
- [3] "שאלות קבועות", אתר האקדמיה ללשון העברית,
<http://hebrew-academy.huji.ac.il/question3.html>
- [4] "כללי הכתיב חסר הניקוד", לשוננו לעם, טבת התשס"ב. ראו גם קיצור באתר
האקדמיה ללשון העברית: <http://hebrew-academy.huji.ac.il/decision4.html>
- [5] "מילון ההווה", שושנה בהט ומרדכי מישור, ספרית מעריב, 1995.
- [6] "מילון רב-מילים", גרסת אינטרנט <http://www.ravmilim.co.il>
- [7] "כללי התעתיק מלועזית לעברית", פברואר 1977 (פורסם שוב בזיכרונות האקדמיה
ללשון העברית, כרך כ"א, ובתדפיס נפרד בטבת תשס"א).
- [8] מכתב תשובה של האקדמיה ללשון העברית (מאת המזכירה המדעית איילת בצלאל)
לשאלתו של נדב הראל. 17 באוקטובר 2004.
- [9] "לוח השמות השלם", ד"ר שאול ברקלי, מהדורה ח"י (2000), הוצאת ראובן מס,
ירושלים.
- [10] "כללי נטיית השם" בלשוננו לעם נא-נב חוברת ד, התש"ס-התשס"א, האקדמיה ללשון
העברית.
- [11] "המלון העברי המרכזי" אברהם אבן-שושן, הדפסה מ- 2000.
- [12] "מלון אבן-שושן המרכזי – מחדש ומעדכן לשנות האלפים", המילון החדש בע"מ,
הדפסה מ- 2004.
- [13] "החלטות האקדמיה בדקדוק", לשוננו לעם נה, חוברת א-ב, תשס"ה-תשס"ו,
האקדמיה ללשון העברית.
- [14] "מאגר מונחי רפואה (תרצ"ט)", מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [15] "מאגר מונחי אפייה (תשט"ז, תשי"ט, תשכ"א)" של האקדמיה ללשון העברית, מופיע
באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [16] "מאגר מונחי רפואה (תשנ"ט)" של האקדמיה ללשון העברית, מופיע באתר
<http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [17] "יד הלשון", יצחק אבינרי, הוצאת יזרעאל, 1964
- [18] "התעתיק מלועזית לעברית – כללים חדשים", מאי 2007, האקדמיה ללשון העברית.
מופיע באתר האקדמיה: [http://hebrew-](http://hebrew-academy.huji.ac.il/hahlatot/TheTranscription/Documents/LAT-HEB.pdf)
[academy.huji.ac.il/hahlatot/TheTranscription/Documents/LAT-HEB.pdf](http://hebrew-academy.huji.ac.il/hahlatot/TheTranscription/Documents/LAT-HEB.pdf)
- [19] "מילים ומונחים", אתר האקדמיה ללשון העברית,
<http://hebrew-academy.huji.ac.il/decision2.html>
- [20] "התעתיק הפשוט מערבית לעברית", אושר במליאת האקדמיה ב 6 בנובמבר 2006,
מופיע באתר האקדמיה כחלק מהמסמך "תעתיק פשוט לצורכי שילוט ומיפוי":
[http://hebrew-](http://hebrew-academy.huji.ac.il/hahlatot/TheTranscription/Documents/taatiq2007.pdf)
[academy.huji.ac.il/hahlatot/TheTranscription/Documents/taatiq2007.pdf](http://hebrew-academy.huji.ac.il/hahlatot/TheTranscription/Documents/taatiq2007.pdf)

- [21] מכתב תשובה של האקדמיה ללשון העברית (מאת המזכירה המדעית תמר כץ) לשאלתו של אמיר אהרוני. 25 במרץ, 2009.
- [22] "מאגר מונחי בנקאות (תשס"ז)" של האקדמיה ללשון העברית, 2006. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [23] Web as a Corpus, Adam Kilgarriff and Gregory Grefenstette, Introduction to the special issue on the Web as a Corpus, Computational Linguistics Vol. 29 No. 3, September 2003.
- [24] תקן ישראלי ת"י 3166, "קודים לייצוג שמות של ארצות", דצמבר 2006, מכון התקנים הישראלי. מופיע גם באתר מכון התקנים http://www.sii.org.il/sip_storage/FILES/8/398.pdf
- [25] "מילון הסלנג המקיף", רוביק רוזנטל, 2005, הוצאת כתר.
- [26] מכתב תשובה של האקדמיה ללשון העברית (מאת המזכיר המדעי דורון יעקב) לשאלתו של נדב הראל. 7 בפברואר 2010.
- [27] "מאגר מונחי צילום (תשכ"ח)" של האקדמיה ללשון העברית, 1968. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [28] "מאגר מונחי הידרוליקה (תשי"א)" של האקדמיה ללשון העברית, 1951. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [29] "מאגר מונחי כלכלת בית: אפייה (תשט"ז)" של האקדמיה ללשון העברית, 1957. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [30] "מאגר מונחי כלכלת בית (תשל"ח)" של האקדמיה ללשון העברית, 1977. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [31] "מאגר מונחי תחבורה: הנדסת דרכים (תש"ן)" של האקדמיה ללשון העברית, 1990. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [32] מכתב תשובה של האקדמיה ללשון העברית (מאת המזכירה המדעית רונית גדיש) לשאלתו של נדב הראל. 20 בדצמבר 2006.
- [33] "מאגר מונחי מנהל ציבורי (תש"ך, תשכ"ג)" של האקדמיה ללשון העברית, 1960. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [34] "מאגר מונחי בעלי חיים נכר (תשל"ב)" של האקדמיה ללשון העברית, 1972. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [35] "מאגר מונחי מדידה (תשכ"ה)" של האקדמיה ללשון העברית, 1965. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [36] "מאגר מונחי פיזיקה: מכניקה (תשל"ג)" של האקדמיה ללשון העברית, 1973. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [37] "מאגר מונחי גאוגרפיה (תשי"ט)" של האקדמיה ללשון העברית, 1959. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [38] "מאגר מונחי בעלי חיים א"י (תשכ"ג)" של האקדמיה ללשון העברית, 1963. מופיע באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- [39] "מאגר מונחי רפואת שיניים (תשנ"א)" של האקדמיה ללשון העברית, 1991. מופיע

- באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il> [40]
 "מאגר מונחי חינוך (תשכ"ב, תשכ"ה)" של האקדמיה ללשון העברית, 1962. מופיע
 באתר <http://hebrew-terms.huji.ac.il>
- "מאגר מונחי גאודזיה (תשנ"ג)" של האקדמיה ללשון העברית, 1992. מופיע באתר
<http://hebrew-terms.huji.ac.il> [41]
- "מאגר מונחי ספרנות (תשל"ו)" של האקדמיה ללשון העברית, 1976. מופיע באתר
<http://hebrew-terms.huji.ac.i> [42]
- "החלטות בדקדוק – ענייני תצורה וניקוד – 2.1 משקלים", אתר האקדמיה,
<http://hebrew-academy.org.il/topic/hahlatot/grammardecisions/formation-and-vocalization/2-1-%D7%9E%D7%A9%D7%A7%D7%9C/%D7%99%D7%9D> [43]
- "ט' ות' במילים לועזיות", שאלות ותשובות, אתר האקדמיה, <http://hebrew-academy.org.il/2014/01/22/%D7%98-%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%9E%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%9D-%D7%9C/%D7%95%D7%A2%D7%96%D7%99%D7%95%D7%AA> [44]

21. אינדקס

59.....אנגלי	50.....אירופה	53.....איידס	39.....אופייני	45.....אבא
58, 57.....אנגליה	22.....אירע	55.....איטם	62.....אופנסיבה	13.....אבדה
59.....אנגלייה	27.....אישה	91.....אייל	62.....אופנסיבי	38.....אבדן
83.....אנדרטה	14.....איתן	91.....איילת	97.....אופסילון	72.....אבחזיה
.....אנדרלמוסיה	29.....איתרע	55.....אינשטיין	39.....אופקי	92, 91.....אביגיל
83	83.....אכסדרה	55.....אייקוןאוקיינוגרפיה	92.....אביחיל
56.....אנטיפתי	83.....אכסניה	93.....אייר	67	92.....אבינעם
56.....אנטיפתיה	94.....אל"ם	92, 91.....אילה	67, 48.....אוקיינוס	92, 91.....אביתר
49.....אנטרקטיקה	96.....אל"ף	17.....אילם	67.....אוקייני	40.....אבניים
56.....אניגמטי	49.....אלדהיד	92, 91.....אילת	67.....אוקייניה	52.....אגאי
38, 11.....אנייה	62.....אלטרנטיבה	אימא.....26, 27, 45אורגוואי	62.....אגוצנטרי
56.....אנליטי	92, 91.....אליהו	77, 76.....אימאם	72	83, 64.....אגוז
62.....אנציקלופדי	26.....אליטה	27.....אימהות	92, 91.....אוריהאגנוסטיציזם
.....אנציקלופדיה	32.....אלי	27.....אימהי	39.....אורכי	62
62, 52	92.....אליקים	55.....אימוביליזר	92.....אורנה	64.....אדג'ו
60.....אנרכיה	60.....אלכוהול	53.....אימיילאורתודונט	92, 91.....אדוה
.....אנתרופוצנטרי	60.....אלכסנדר	63.....אימפליציטי	52.....אורתופדיה	91.....אדווה
62	80.....אללה	47.....אימפריאליאותיות	52.....אדיפוס
62.....אסוציאטיבי	32.....אללי	61.....אינטואיטיבי	97.....באנגלית	92.....אהד
.....אסוציאציה	97.....אלפא	62.....אינטנסיביאותיות יווניות	92.....אהרון
62	97.....אלפהאינטראקטיבי	96	92, 91.....אהרן
60.....אסכולה	55.....אלצהיימר	62אותיות עבריות	94.....או"ם
60.....אסכרה	62.....אלקטיבי	62	96.....	61.....אובססיבי
77.....אסלם	62.....אלקטרון	62	59.....אזוטרי	70.....אודיטוריום
.....אסמכתה	26, 10.....אם	62	52.....אזופוס	92.....אוהד
83	33.....אם קריאהאינפורמטיבי	32.....אזייאוורודינמיקה
92, 91.....אסנת	52.....אמבה	62	82.....אזלא	52
13.....אספה	83.....אמבטיהאינפרה אדום	38.....אזלהאוורונאוטיקה
83.....אספקלריה	27.....אמה	68	23.....אזמל	52
62.....אסרטיבי	27.....אמהות	68.....אינץ'	94.....אח"כ	40.....אוזניים
52.....אסתטי	27.....אמהותיהן	76, 77.....אינתיפאדה	88.....אחזקהאוטואמנציפיציה
56.....אסתמטי	45.....אמורא	77	92.....אחינעם	63.....
45.....אפוא	8.....אמות קריאה	77, 76.....איסלאם	97.....אטא	57.....אוטוריטה
13.....אפלה	27.....אמות	77.....איסלאמי	97.....אטה	61.....אולטימטיבי
38.....אפנה	27.....אמותיהם	76, 77.....איסלאמיזם	69.....אטואולטרה סגול
97.....אפסילון	27.....אמי	77	25.....אטי	68
68.....אפצ'י	27.....אמך	77.....איסלאמיסט	25.....אטיותאולטרסאונד
61.....אפקטיבי	38.....אמנהאיסלאמיסטי	52.....אטמוספרה	68
55.....אפרטהייד	38.....אמנות	77	14.....איבר	32, 11.....אולי
92, 91.....אפרים	38.....אמנותי	22.....איעלםאידאולוגיה	47.....אולימפיאדה
56.....אפתי	38.....אמנם	37, 11.....איפה	50	83.....אולפנה
56.....אפתיה	63.....אמנציפיציה	50.....איפוריה	50, 49.....אידאל	97.....אומגא
45.....אצא	69.....אמפר	50.....איקליפטוס	71.....אידי	97.....אומגה
83.....אצטבה	56.....אמפתי	76.....איראן	71.....אידיש	97.....אומיקרון
64, 63.....אצטדיון	56.....אמפתיה	50.....אירו	71.....אידית	66.....אונומטופיה
83.....אצטומכה	25.....אמתי	50.....אירוויזיון	17.....איחוד	66.....אונומטופיי
62.....אצטון	83.....אמתלה	17.....אירוסין	17.....איחור	58.....אונקיה
83.....אצטלה	52.....אנארובי	17.....אירוע	17.....איטר	44.....אופטימלי

דיאגרמה.....65,	גיימר.....53	בנאי.....11, 45	בהמה.....13	אצטרובל.....63
70	גיישה.....53	בנימין.....91, 92	בוא.....45	אצטרולב.....63
דיאטה.....52	גימ"ל.....96	בנימינה.....91	בודפשט.....73	אקוודור.....72
דיאטוני.....70	גיס.....34	בעבע.....30	בווריה.....72	אקווריום.....70
דיאטטי.....52	גירה.....9, 20	בעז.....91, 92	בוכהלטרירה...60	אקוסטי.....62
דיאטן.....52	גירוסקופ.....68	בעיה.....11, 32	בוכטה.....60	אקזיסטנציאלי..
דיאכרוני.....70	גירוש.....17	בעיות.....11, 32	בוליביה.....72	47
דיאלוג.....70	גירושין.....17	בעיית.....11	בולשבזים.....61	אקזיסטנציאליז
דיאליזה.....70	גירעון.....9, 15	בעיית-.....32	בומביי.....53	ם.....47
דיאלקט.....70	גלבייה.....59	בעייתי.....11, 32	בוסרי.....39	אקטואלי.....57
דיאלקטי.....62,	גלגול.....30	בעמדך.....41	בועז.....92	אקטיבי.....62
70	גלדיאטור.....71	בערה.....13	בוצוונה.....74	אקלקטי.....62
דיאפרגמה....70	גלוסקה.....83	בקטריאלי.....47	בוקרשט.....73	אקסה.....69
דיאקריטי.....70	גלוסקמה.....83	בקיא.....45	בורא.....45	אקסיומה.....60
דיבידנד.....61	גלוקוז.....65	ברוא.....45	בורייה.....33	אקסיומטי.....56
דיברטימנטו..61	גלידה.....84	בריא.....45	בורים.....53	אקספוננציאלי..
דיג.....34	גלידריה.....58	ברכה.....13	בורסה.....83	47
דיון.....10, 29	גליצרין.....62	בררה.....13	בחרין.....79	אקספליציטי..63
דיזנטריה.....50	גמא.....97	בשכבך.....41	בטא.....97	אקספרסיבי..62
דיחוי.....17	גמה.....97	בתים.....34	בטה.....97	אקסצנטרי...63
דיי.....11, 32	גמרא.....82	ג'יהאד...76, 77	בטריה.....58	אקרוסטיכון..70
דייג.....34	גנאלוגיה.49, 69	ג'מייקה.....55	בי"ת.....96	ארגון.....30
דייה.....33	גנבה.....13	גא.....45	ביאור.....17	ארובטיקה.....52
דיכוטומיה....60	גניוס.....70	גאה.....18	ביבליוגרפיה..67	ארובי.....52
דיסלקסיה.....61	געגוע.....30	גאו.....49	ביוגרפיה.....45	ארוטיקה.....49
דיסציפלינה...63	געגע.....30	גאוגרפיה.....49	ביולוגיה.....45	ארומטי.....56
דיסציפלינרי..63	גרביטציה.....61	גאולוגיה.....44	ביטאון.....24	ארוסול.....52
דיסק.....84	גרביים.....34	גאוצנטרי.....62	ביטחון.....24	אריה.....33
דיסקוס.....44	גרגוריאני.....47	גאות.....18	ביטחוני.....24	ארייה.....33
דיסקט.....84	גרוטה.....83	גבאי.....55	בייביסיטר...53	אריתראה.....81
דיפתונג...53, 55	גרידא.....80	גבעתיים.....93	בייג'ינג.....53	ארכאולוגיה..52,
דיראון.....15	גרסה.....23, 82	גהות.....18	בייגל.....53	60
דירוג.....17	83	גוזמה.....83	בייגלה.....53	ארכאי...51, 60
דירקטוריו...70	דאי.....11, 32	גוי.....11	בייסבול.....53	ארכיון.....60
דירקטוריון...70	דב.....91, 92	גויבה.....48, 61	ביירות.....79	ארכיטקט.....60
דיש.....34	דבלה.....13	גולמי.....39	ביישבו.....35, 41	ארכנופוביה...61
דל"ת.....96	דהה.....18	גומא.....45	בליארד.....47	ארן.....91
דלטא.....97	דו"ח.....94	גועלי.....39	ביעות.....17	ארנה.....92
דלטה.....97	דובאי.....76	גושפנקה.....83	ביצה.....33	אשיה.....38
דלקה.....13	דוגמה.....82	גוזזטרה.....83	ביקורת.....39	אשת.....27
דלתה.....97	דוגמטי.....56	גזלה.....13	בירוקרטיה...64	אשתי.....27
דמוקרטיה...49	דוגמטיות...56	גזרה.....13	בירור.....17	אתי.....26
דמיון.....23	דוד.....91, 92	גיא.....11, 45	בישוף.....65	אתך.....26
דסקה.....84	דודא.....45	גיבח.....17	בית.....11, 34	אתנו.....26
דסקית.....84	דוויי.....32	גיבן.....17	בלגיה.....58	אתנוצנטרי...62
דסקריפטיבי..50	דוח.....94	גיגה.....69	בלז.....67	אתנחתא.....82
דעה.....20	דולפינריום...70	גידם.....17	בלזה.....59	אתנחתה...82, 83
דפיציט.....62	דוסים.....66	גיהינום.....31	בלינצ'ס'.....67	בגדאד.....76
דפנסיבה.....62	די.....11, 32	גזרון.....23	בליסטרה.....83	בדותה...82, 83
דפנסיבי.....62	דיאגנוזה.....70	גיזר.....53	במלאת.....37	בדיון.....23

17.....חירום.....24	10.....הנה.....20	62.....דצי.....20
17.....חירוף.....72	21.....העתק.....20	62.....דציבל.....20
17.....חירוק.....74	15.....הפך.....20	62.....דציליטר.....20
19.....חירות.....20	10.....הציע.....20	62.....דצימטר.....20
17.....חירש.....9	47, 45.....הקר.....44	65.....דקסטרוז.....20
17.....חירשות.....30	50.....הרואי.....83, 55	38.....דרבן.....20
29.....חיתול.....34	16.....הריונות.....9	38.....דרבנות.....20
24.....חך.....34	16.....הריוני.....16	82.....דרגא.....20
38.....חכמה.....11	83.....הרפתקה.....21	60.....דרכמה.....21
76.....חמאס.....82	72.....הרצגובינה.....21	56.....דרמטי.....21
20.....חמה.....78	91.....הרצליה.....21	56.....דרמטיות.....21
78.....חמולה.....78, 77	89.....התווסף.....21	56.....דרמטיזציה.....21
28.....חמישי.....79	10.....התיר.....22	45.....דשא.....21
28.....חמישים.....78, 77	89.....התפעל.....21	96.....ה"א.....21
28.....חמנייה.....79	43.....ואדי.....21	האקדמיה.....21
14.....חמר.....78	69, 47, 43.....ואט.....21	ללשון העברית.....21
38.....חמרה.....78	80.....ואללה.....43	6.....21
28.....חמש.....78	76.....והאבי.....76	34.....הביתה.....11
28.....חניה.....78	12.....וו.....12	32.....הוויי.....32
28.....חנייה.....94	69.....וולט.....69	הומאופתיה.....49
38.....חפזה.....76	70.....ווליום.....70	56.....12
78.....חפלה.....23	43.....ווק.....43	12.....הופקד.....12
28.....חציה.....78, 76	43.....ושינגטון.....43	41.....הורגו.....41
33.....חצייה.....28, 28	73.....וטיקן.....73	88.....החזקה.....88
78.....חרא.....92, 91	96, 12.....וי"ו.....12, 96	21.....החזר.....21
38.....חרמה.....24	43.....ויסקונסין.....43	29.....החתלה.....29
93.....חשוון.....39	43.....ויסקי.....43	21.....היאבקות.....21
13.....חשכה.....92	47.....ויקטוריאני.....47	21.....היאזרות.....21
97.....טאו.....28	43.....ולשי.....43	21.....היאחזות.....21
30.....טאטא.....28	72.....ונצואלה.....72	21.....היאלמות.....21
61.....טבטוני.....39	47.....ונציאני.....47	21.....היאנקות.....21
83, 82.....טבלה.....39	43.....ועד.....12	21.....היאספות.....21
38.....טהרה.....39	43.....ופל.....43	20, 9.....היבט.....9, 20
72.....טובלו.....39	58.....ופלנדריה.....58	20, 9.....היגד.....9, 20
49.....טוראדור.....28	17.....ותחינה.....17	24.....היגיון.....24
44.....טורבינה.....45	73.....ותיקן.....73	44.....הידרודינמי.....44
59.....טורטיה.....32	51.....זאוס.....51	53.....הידרולי.....53
59.....טורייה.....96	45, 37, 11.....זאת.....11, 37, 45	34, 32.....היה.....32, 34
58.....טורקיה.....17	18.....זהה.....18	21.....היהפכות.....21
96.....טל"ת.....24	18.....זהות.....18	21.....היחלצות.....21
17.....טעון.....77	38.....זהמה.....38	21.....היחלשות.....21
44.....טיפוס.....80	91.....זוהר.....91	21.....היחשפות.....21
82.....טיפחא.....24	97.....זטא.....97	20, 9.....היטל.....9, 20
17.....טיפש.....34	97, 69.....זטה.....69, 97	34, 32.....הייתה.....32, 34
17.....טירוף.....34	96.....זי"ן.....96	14.....היכל.....14
60.....טכני.....24	18.....זיהום.....18	20, 9.....היכר.....9, 20
70.....טכניון.....24	18.....זיהומי.....18	21, 9.....היכרות.....9, 21
83, 59.....טלוויזיה.....24	92, 91.....זיוה.....91, 92	91.....הילה.....91
75.....טלין.....24	92.....זיוית.....92	45.....הימצא.....45
59.....טלסקופ.....24	15, 10.....זיכרון.....10, 15	20, 9.....הינד.....9, 20

53.....ליידי	91.....לד	83.....כופתה	95.....יחצ"נית	55.....טלפון
53.....לייזר	94.....לדווח	49, 60.....כוראוגרפיה	95.....יחצן	56.....טלפתי
10.....לייצר	9.....לדעת	60.....פורדיסטאן	95.....יחצנות	56.....טלפתייה
35.....ליישב	94.....להד"ם	83.....כורסה	95.....יחצנית	45.....טמא
55.....ליכטנשטיין	30.....להטט	97.....כי	91.....יטבתה	45.....טנא
34.....ליל	21.....להיאבק	32.....כילי	71.....ידי	59.....טנזור
34, 11.....לילה	21.....להיאזר	60.....כימיה	71.....ידיש	60.....טקטיקה
9.....לילך	21.....להיאחז	60.....כימרה	90.....ייסע	60.....טקס
87, 14.....ליצן	21.....להיאלם	61.....כינין	22.....ייעלם	60.....טקסונומיה
87.....ליצנות	21.....להיאנק	24.....כיסא	22, 9.....ייעשה	60.....טקסט
50.....ליקמיה	21.....להיאסף	79.....כיף	29.....ייצור	60.....טקסטיל
34.....ליש	22, 21.....להיהנות	53.....כירופרקט	22.....יישבר	56.....טראומטי
9.....לישב	21.....להיהפך	53.....כירורג	29.....יישוב	69.....טרה
9.....ללכת	21.....להיחלץ	53.....כירורגיה	12.....יכול	47.....טרויאני
96.....למ"ד	21.....להיחלש	60.....כירורגיה	12.....יכולתם	28.....טרוניה
97.....למדא	21.....להיחשף	60.....כירליות	60.....יכטהטריאומווירט
97, 38.....למדה	45.....להימצא	53.....כירליות	10.....ילד	70
37.....למצוא	21.....להיעדר	41, 12.....כל	33.....ילדיי	טריביאלי.....47,
90, 89.....לנסוע	21.....להיעלב	45.....כלא	34.....ילדיך	61
83.....לסטים	21.....להיעלם	83.....כלונס	34.....ילדיך	62.....טריגליצריד
25.....לעתים	21.....להיענות	60.....כלור	92, 91.....ינון	47.....טריטוריאלי
45.....לצאת	21.....להיענש	60.....כלמידיה	92, 91.....יעקב	53.....טריילר
25.....לצדו	21.....להיעצר	13.....כמהה	75, 47.....יפן	72.....טרנסילבניה
87.....לצן	21.....להיעקר	9.....כנה	45.....יצוא	63.....טרנסצנדנטי
87.....לצנות	21.....להיערך	28.....כנופיה	33.....יצוין	טרנסצנדנטלי.....
65.....לקטוז	21.....להיערם	91.....כנרת	29.....יצור	63
61.....לקסיקון	21.....להיעשות	93.....כסלו	70.....יקינתון	13.....טרפה
45.....לקראת	21.....להיעתר	59.....כפייה	91.....יקנעם	טשרניחובסקי.....
37.....לקרוא	21.....להיראות	60.....כרום	45.....ירא	68
41.....לשברם	21.....להירגע	60.....כרומטי	68.....ירגזי	45.....יאכל
9.....לשבת	21.....להירקם	60.....כרונולוגי	ירושלים.....34, 91,	80.....יאללה
12.....לשמורך	15.....להפך	60.....כרטיס	93	47.....יארד
41, 12.....לשמרו	41.....להרגך	61.....כריזמה	92.....ירמיהו	45.....יבוא
94.....מ"מ	90.....להתאכסן	56.....כריזמטי	29.....ישוב	יהושע.....91, 92,
96.....מ"ם	72.....לוונט	13.....כרשה	12.....ישמור	93
.....מ"ם השימוש	92, 91.....לוי	31.....כתבו	12.....ישמורך	38.....יהרה
26	47.....לויאלי	45, 37, 11.....לא	38.....ישרה	96.....יוד"ד
20.....מאה	47.....לויאליסט	18.....לאה	23.....יתרון	42, 12.....יוארך
33.....מאזיר	45.....לולא	45, 12.....לאו	96.....כ"ף	72.....יוגוסלביה
מאזניים.....11, 37,	38.....לחמה	18.....לאות	60.....כאוס	97.....יוטא
45	28.....לחמנייה	90.....לאחסן	45.....כאן	97, 69.....יוטה
17.....מאירה	72, 58.....לטביה	25.....לאטו	37, 11.....כה	47.....יוליאני
47.....מאלי	60.....לטכס	25.....לאטי	18.....כהה	33.....יופי
52.....מאסטרו	20, 9.....לידה	90.....לאכסן	18.....כהות	33.....יופייה
45.....מבוא	9.....לידע	24.....לב	92, 91.....כהן	41.....יושביו
45.....מבטא	18.....ליהוק	14.....לבב	39.....כוהלי	59.....יזם
69.....מגבייט	22, 9.....ליהנות	45.....לביא	79.....כוויית	38.....יזמה
69, 68.....מגה	20, 9.....ליחה	13.....לבנה	41, 12.....כול	95.....יח"צ
69.....מגהרץ	73.....ליטא	84.....לגיון	60.....כולסטרול	95.....יחצ"ן
69.....מגוואט	55.....לייב	84.....לגיונר	60.....כולרה	95.....יחצ"נות

92.....נעה	55	14.....מסב	32, 26.....מידי	69.....מגטון
92, 91.....נעם	45, 37, 11	33.....מסוים	26.....מידיות	93.....מגידו
92, 91.....נעמי	49	39.....מסורת	14.....מידע	17.....מגילה
30.....נענע	92, 91	17.....מסיבה	97.....מיו	17, 9.....מגירה
47.....נפאל	45	62.....מסיבי	14.....מיזם	24.....מגן
45.....נפלא	49	17.....מסילה	14.....מיטב	13.....מגפה
91.....נצה	49	13.....מסכהמיטוכונדריה	26.....מדי
26.....נצי	61	45.....מספוא	60	70.....מדיום
13.....נקבה	62	83.....מסתורין	53.....מייל	62.....מדיטטיבי
45.....נשיא	57	92, 91.....מעין	69.....מילי	62.....מדיצינה
27.....נשים	45	91.....מעין	69.....מיליאמפר	62.....מדיציני
76.....סאדאת	45	33.....מפיק	47.....מיליארד	47.....מדם
20.....סאה	13	23.....מפקד	70.....מילניום	94.....מו"פ
45.....סבא	92, 91	13.....מצבה	53.....מילקשייק	55.....מובייל
82, 45.....סבתא	28	45.....מצביא	34, 11.....מים	מוזאון...50, 59
94.....סג"ם	93	45, 37.....מצוא	83.....מימרה	70
33.....סגול מלא	96	12.....מצווהמיניסטריאלי	59.....מוזיקה
91.....סגלית	39	12.....מצוות	47	מוח'תאר...76
83, 82.....סדנה	70	33.....מצוי	59.....מיסטיקה	78, 77
28.....סוגיה	70	33.....מצויה	17.....מיעוט	77.....מוחמד
76.....סודאן	83	33, 11.....מצוין	14.....מיצג	72.....מולדביה
72.....סוויילנד	91	33.....מצויר	69.....מיקרו	72.....מולדובה
65.....סוכרוז	45	33.....מצוית	69.....מיקרושנייה	44.....מולטי
77, 76.....סולטאן	72	25.....מצלתיים	82, 45.....מירכא	44.....מולקולה
76.....סולטאנות	61	14.....מצר	86	71.....מונדיאל
28.....סוליה	45	93.....מצרים	86.....מירכאות	62.....מוניציפלי
45.....סומא	92, 91	47.....מקיבלים	86.....מירכה	45.....מופלא
88.....סומסום	68	47.....מקיטו	89.....מיתוסף	45.....מוצא
62.....סוציאלי	56	25.....מקלה	14.....מיתר	45.....מורא
62.....סוציאליזם	10	60.....מקסימום	82.....מכילתא	72.....מורביה
62.....סוציאליזציה	97	45.....מקפא	14.....מכל	45.....מושא
62.....סוציאליסט	18, 17	45.....מקרא	14.....מכלית	39.....מותני
62.....סוציאליסטי	22	92, 14.....מרב	60.....מכניקה	60.....מזוכיסט
62.....סוציו	18	14.....מרבי	23.....מכתב	17.....מזימה
62.....סוציוביולוגי	18	65.....מרגרינה	45.....מלא	45.....מחבוא
.....סוציוביולוגיה	17	92, 91.....מרדכי	45.....מלאכה	20.....מחוש
62	22	19.....מרוץ	45.....מלאכותי	23.....מחזור
62.....סוציולוג	50	93.....מרחשוון	37.....מלאת	17.....מחילה
62.....סוציולוגי	50	71.....מרידיאן	45, 37.....מלוא	17.....מחיצה
62.....סוציולוגיה	55	92, 91.....מרים	56.....מלודרמטי	14.....מחם
62.....סוציומטרי	66	13.....מררהמלודרמטיות	93.....מחננים
62.....סוציופת	22	45.....משא	56	78.....מחראה
56.....סוציופתיה	50	92, 91.....משה	60.....מלנכוליה	38.....מחרת
78.....סח'נין	50	45.....משוא	14.....ממד	38.....מחרתיים
47.....סטודנטיאלי	50	83, 82.....משכנתה	14.....ממדי	45.....מטאטא
73.....סטוקהולם	14	9.....מתה	65, 55.....ממותה	69, 55.....מטר
55.....סטטיסטיקה	39	89.....מתווסף	45.....ממצא	47.....מטריאלי
53.....סטייק	28	32, 11.....מתי	10.....מן	47.....מטריאליזם
58, 53.....סטייקה	69	62.....מתמטיקאי	25, 23.....מנהל	18, 17.....מיאוס
50, 49.....סטראו	24	49.....מתמטיקה	24.....מס	32, 26.....מיד

58.....פלנדריה	83.....פונדק	33, 28.....עירייה	62.....סנטר	53.....סטרייט
70.....פלנטריום	65.....פונמה	94.....עכו"ם	83, 23.....ססמה	60.....סטריכנין
63.....פלסבו	57.....פונקציה	12.....עכשווי	83.....ספוג	17.....סיאוב
81.....פלסטיין	39.....פועלי	12.....עכשיו	61.....ספורטיבי	97.....סיגמא
81.....פלסטיני	55.....פורמיקה	33.....עלי-	83, 64.....ספסל	97.....סיגמה
59.....פלסטיק	49...פורמלדהיד	33.....עליה	62.....ספציפי	93.....סיוון
59.....פלסתר	49.....פורמלין	32.....עליי	62.....ספציפיקציה	10.....סיומת
84.....פלשתים	62.....פורצלן	33.....עלייה	53.....ספריי	92, 91.....סיון
81.....פלשתינאי	47.....פזל	85.....עלק	63, 62.....סצנה	62.....סייבר
81.....פלשתינה	69.....פטה	10.....עם	47...סקטוריאלי	62. סייברספייס
69.....פמטו	50.....פטפון	92, 91.....עמנואל	53.....סקייט	55.....סיידר
83.....פמליה	97.....פי	91.....עמר	53.....סקייטבורד	55.....סיינטולוגיה
55, 45.....פנאי	47.....פיאנו	92, 91.....עמרי	72...סקנדינביה	53. סייסמולוגיה
59.....פנטזיה	47.....פיג'יאני	92, 14.....ענב	72.....סרביה	53.....סייסמי
59.....פנטסטי	59.....פיזיולוגיה	14.....ענבים	12.....סתווי	53.....סיישל
62.....פניצילין	59.....פיזיותרפיה	92.....ענבר	12.....סתיו	76.....סילאן
52.....פניקי	59.....פיזיקה	83, 82.....עסקה	13.....עברה	61.....סילבסטר
62.....פניקיה	53.....פיבוריט	91.....עפר	23.....עברית	סימטריה.....57,
52.....פניקס	83.....פיטן	92, 91.....עפרה	28.....עגבנייה	59
83.....פנכה	55.....פיטר	68.....עפרוני	38.....עגמה	56.....סימפתי
47.....פנל	55.....פיילה	20.....עצה	20, 9.....עדה	56.....סימפתיה
53.....פנקייק	55.....פיילוט	38.....עצמה	92, 91.....עדו	44.....סינתטי
51.....פסבדונים	55.....פיינליסט	13.....עקדה	91.....עדית	66.....סינתסייזר
97.....פסי	55.....פירקס	83.....ערבוביה	87.....עדלאידע	56.....סיסטמטי
50.....פסידו	17.....פכח	16.....ערבונות	91.....עדן	17.....סיעוד
51.....פסידונים	59.....פילוסופיה	38.....ערלה	91.....עוז	18.....סיעודי
...פסיכואקטיבי	67.....פינגווין	38, 13.....ערמה	92.....עוזי	17.....סיעור
62	55.....פינלה	76.....ערפאת	76.....עומאן	34.....סיף
60.....פסיכולוגיה	62.....פינצטה	26.....ערפלי	39.....עונשי	83.....סיפה
56.....פסיכופתיה	34.....פיס	26.....ערפלים	92.....עופר	17.....סיפור
82.....פסיקתא	17.....פיסח	26.....ערפלית	68.....עורבני	30.....סיפר
83, 82.....פסקה	58.....פיצריה	37, 11.....עשה	39.....עורפי	47.....סיציליאני
30.....פענח	69.....פיקו	28.....עשירי	עות'מאני.....79,	62.....סיציליה
30.....פעפע	17.....פיקח	25.....עת	80	17.....סירוגין
62.....פציפזם	17.....פירוד	91.....עתניאל	24, 10.....עז	16.....סירחון
62.....פציפיסט	17.....פירור	96.....פ"א	96.....עלי"ן	62...סירקולציה
45.....פרא	17.....פירוש	20.....פאה	91.....עידן	94.....סכו"ם
72, 55...פראוואי	15.....פירעון	51.....פאודל	17.....עילג	60...סכיוזפרניה
48, 45...פרגמטי	23.....פיתיון	97.....פאי	26.....עילי	60.....סכמה
13.....פרדה	45.....פלא	פארה.....11, 37,	26.....עילית	56.....סכמטי
45.....פרדוקס	49.....פלאו	45	24.....עילפון	60.....סכרין
83.....פרהסיה	49.....פלאוליתי	52.....פדיאטריה	34.....עין	72.....סלבי
62.....פרואקטיבי	47.....פלגיאת	23.....פדיון	עיפרון...10, 15,	72.....סלובניה
47.....פרובינציאלי	...פלואורסצנטי	78.....פדיחה	24	72.....סלובקיה
62,	63	37, 11.....פה	24.....עיקרון	62, 53.....סלוטייפ
62.....פרובינציה	..פלואורסצנציה	62...פובליציסט	17.....עיקש	62.....סלולרי
56.....פרובלמה	63	..פובליציסטיקה	34.....עיר	96.....סמ"ך
56.....פרובלמטי	59.....פלזמה	62	עיראק.....76, 77	83.....סמטה
56.....פרובלמטיות	53.....פליאוף	70.....פודיום	עירבון.....16	55.....סמיילי
56.....פרוגרמטי	53.....פלייבק	47.....פוטנציאלי	עירווי.....17, 18	69.....סנטי

45.....קפוא	45.....קורא	82.....קדושתא	40	87, 12.....פרוור
45.....קרא	59.....קורזיה	38.....קדקוד	12.....צו	47.....פרוידאני
38.....קרבן	70.....קורטוריון	38.....קדקודים	40.....צוהרי	69.....פרופגנדה
38.....קרבנות	28.....קושיה	13.....קדרה	45.....צוואר	57.....פרופורציה
45, 37.....קרוא	76.....קטר	18.....קהה	33.....צוין	62.....פרוצדורה
60.....קרטוגרפיה	68.....קטשופ	18.....קהות	41.....צורכי	62.....פרוצדורלי
60.....קרטון	45.....קיא	93.....קהלת	62.....ציאניד	65.....פרוקטוז
33.....קריה	47.....קיאק	12.....קו	61, 62.....ציביליזציה	25, 15.....פרות
33.....קריית	20, 9.....קיבה	96.....קו"ף	62	15.....פרי
93.....קריית גת	62.....קיברנטיקואורדינציה	11.....ציור	61.....פריבילגיה
61.....קריסמס	62.....קיברנטיקה	44	62.....ציטופלזמה	23.....פריין
70.....קרמטוריום	17.....קיטע	42.....קובצי	62.....ציטטה	56.....פריזמטי
67.....קרפלך	53.....קייטרינג	50.....קוגניטיבי	62.....צילינדר	53.....פריים
64.....קרפצ'ו	68.....קיכלי	5.....קוד פתוח	44.....צילינדרי	59, 55.....פריימריז
62.....קרצינוגני	69, 68.....קילו	11.....קודש	66.....צימס	67.....פרייר
83.....קרקס	69.....קילוואט	93.....קוהלת	66.....צימעס	61.....פרימיטיבי
38.....קשחה	69.....קילוולט	53.....קוויקר	62.....ציני	62.....פרינציפ
59.....קתרזיס	69.....קילומטר	72.....קווקז	62.....ציניות	62.....פרינציפיוני
18.....ראות	14.....קיסס	39.....קוטבי	62.....ציניקן	47.....פריפריאלי
16.....ראיונות	52, 14.....קיסר	62.....קולגה	62.....ציסטטה	62.....פרמצבטי
30.....ראיין	17.....קיפת	47.....קולגיאלי	62.....ציקדה	51.....פרמצבטיקה
49.....ראלי	34.....קיץ	47.....קולומביאני	62.....ציקלון	62, 55.....פרנהייט
50, 49.....ראליטי	74.....קירגזים	58.....קולומביה	63.....ציקלופ	55.....פרסלציה
62.....ראקטיבי	74.....קירגיסטן	47.....קולוניאלי	62.....ציקלי	63.....פרסלציה
45, 37, 11.....ראש	17.....קירח	70.....קולוקוויים	62.....ציקלמט	62.....פרספקטיבה
93.....ראש פינה	17.....קירחות	55.....קומביין	17.....צירוף	37.....פרעה
45, 10.....ראשון	45.....קישוא	61.....קונבנציונלי	33.....צירי מלא	83.....פרצוף
45.....ראשוני	17.....קישחקונטרברסיה	62.....צלולואיד	47, 45.....פרק
45.....ראשות	קלאוסטרופובי	70	62.....צלולוזה	62.....פררוגטיבה
45.....ראשי	53.....הקונטרברסלי	62.....צלוליט	82.....פשטא
94.....ראשי תיבות	71.....קלישאה	70	62.....צלוליטיס	93.....פתח תקווה
45.....ראשים	71.....קלישאות	47.....קוניאק	62.....צלופן	23.....פתרון
45.....ראשית	71.....קלישה	70.....קונסיליום	62.....צלזיוס	47.....צ'אד
37, 11, 11.....ראשן	62, 45.....קלסי	62.....קונספט	62, 59, 70.....צלזיוס	68.....צ'יטה
45	62.....קלציום	62.....קונספטואלי	45.....צמא	68.....צ'יפס
37, 11, 11.....ראשתן	29, 16.....קלשון	62.....קונספציה	62.....צנזור	72.....צ'כוסלובקיה
45	53.....קמפייןקונסרבטוריון	62.....צנזורה	63.....צ'לו
76.....רבאט	29.....קמשון	70	62.....צנטר	63.....צ'לן
61.....רביזיוניזם	71.....קנבוס	47.....קונפוציאני	62.....צנטריפוגה	63.....צ'מבלו
28.....רביעי	71.....קנביס	63.....קונצ'רטו	62.....צנטריפוגלי	68.....צ'ק
38.....רגזה	67.....קנגורו	64.....קונצנזוס	62.....צנטריפטלי	45.....צא
34.....רגל	67.....קנגורואים	62.....קונצנטרי	62.....צנטרליזם	45, 37, 11.....צאן
34.....רגלים	83, 28.....קנוניה	62.....קונצרט	62.....צנטרליזציה	45.....צאצא
34.....רגלים	53.....קניידלך	62.....קונצרטי	62.....צנטרליסט	83.....צבא
70.....רדיאטור	68.....קנרי	62.....קונצרטניה	62.....צנטרליסטי	25.....צד
47.....רדיאלי	47.....קסטיליאני	62.....קונצרטנטי	13.....צנפה	96.....צד"י
71.....רדיאן	97.....קסי	62.....קונצרבן	92, 91.....צפורה	26.....צדי
62.....רדיואקטיבי	30.....קעקע	55.....קופירייטר	84.....צפולן	38.....צהלת
70.....רדיום	97.....קפא	83, 82.....קופסה	76.....קאדי	40.....צהרי
70.....רדיוס	97.....קפה	53.....קוקטייל	76.....קבאב	38, 11.....צהריים

17.....תיאור	12.....שרוול	25.....שיניים	62, 61.....רצסיבי	97.....רו
17.....תיאורי	13.....שרפה	17.....שיעול	62.....רצפטור	41.....רוב
22, 9.....תיאר	83.....שרשרת	17.....שיעור	94.....ש"ץ	39.....רובדי
20, 14, 9.....תיבה	27.....שש	17, 9.....שירות	83.....שאלתה	71.....רוגבי
22.....תיהנה	28.....שתיים	17.....שירותים	13.....שאלה	67.....רוגלך
17.....תיחום	28.....שתיים-עשרה	27.....שישה	82.....שאלתה	39.....רוחבי
34.....תיישים	45.....תא	28, 27.....שישי	94.....שב"כ	55.....רוטוויילר
34.....תיל	30.....תאגד	27.....שישייה	28.....שביעי	68.....רוטשילד
24.....תימהון	49.....תאו	28, 27.....שישים	38.....שבעה	92, 91.....רויטל
24.....תימהונות	49.....תאולוגיה	27.....שישית	82.....שבעתא	92, 91.....רוית
24.....תימהוני	56.....תאורטי	68.....שכוי	9.....שדה	73.....רומא
17.....תיעוב	55, 49.....תאוריה	14.....שכר	13.....שדרה	56.....רומנטי
18, 17.....תיעוד	49.....תאטרון	38.....שכרה	18.....שהות	62.....רומנטיקה
17.....תיעודי	73.....תאילנד	43, 12.....שלו	45.....שווא	62.....רומנטיקן
22.....תיעלם	37, 11, 45.....תאמר	43, 12.....שלו	31, 42.....שווא מרחף	45.....רופא
19, 17.....תירוץ	45.....תאנה	28.....שלישי	72.....שוודיהרטרואקטיבי
34.....תיש	13.....תארך	91, 37, 92.....שלמה	72.....שוויין	62
66.....תכלס	30.....תהיה	37, 11, 45.....שמאל	23.....שווייהרטרוספקטיבה
38.....תכנה	92, 17, 5.....תהילה	45.....שמאלי	33.....שווייה	62
.....תכנה חופשית	93.....תהלים	45.....שמות האותיות	55.....שוויץרטרוספקטיבי
5	93.....תהלים	96.....תו	53.....שוויצרי	62
40, 38.....תכנית	93, 91.....תו	12.....תוארי	72.....שוויצריה	96.....רל"ש
60.....תכסיס	12.....תוארי	12.....תוארי	28.....שוליה	20, 9.....ריאה
15.....תכף	42.....תואריהם	34, 11, 28.....שמים	88.....שומשום	16.....ריאיון
78.....תמרהינדי	68.....תוכי	25, 10, 45.....שן	45.....שונא	9.....ריאתי
95, 94.....תנ"ך	40, 39.....תוכני	76.....שנאתי	45.....שונאת	61.....ריביירה
95.....תנ"כי	40.....תוכנית	28.....שנחאי	65.....שוקולד	18.....ריהוט
30.....תעדף	76.....תוניס	28.....שנייה	11.....שורש	17.....ריחוף
30.....תעתע	76.....תוניסיה	28.....שניים	39.....שורשי	17.....ריחוק
30.....תעתק	82.....תוספתא	28.....שנים-עשר	78.....שחטה	53.....רייטינג
17.....תפילה	41.....תוף	30.....שעבד	30.....שחרור	91.....רימון
66.....תצליל	45.....תוצא	30.....שעבוד	30.....שחרר	50.....רימטיזם
92, 91.....תקוה	55, 49.....תזה	30.....שעמום	55.....שטריימל	92.....רינה
39.....תקשורת	39.....תזמורת	30.....שעמם	32, 11.....שי	83.....רישה
28.....תשיעי	88.....תחזוקה	14.....שער	96.....שי"ן	80.....רמאללה
93.....תשרי	17.....תחילה	30.....שערך	45.....שיא	94.....רמב"ם
47.....יאלי	17.....תחיקה	30.....שעשע	17.....שיהוי	91.....רמוון
47.....יאני	97.....תטא	30.....שעתק	79, 78.....שיח'	91.....רנה
5.....Hspell	97.....תטה	38.....שפכה	53.....שייק	94.....רס"ן
	96, 12.....ת"ו	60.....שפכטל	53.....שייקספיר	94.....רס"פ
	16.....תיאבון	13.....שפלה	20, 9.....שינה	30.....רענן
			25.....שיני	62.....רפובליקה